

DOKTORI (PhD.) ÉRTEKEZÉS

**CHURCHILLTÓL THATCHERIG: A BRIT KONZERVATÍV PÁRT ÉS POLITIKAI
KOMMUNIKÁCIÓJA A XX. SZÁZAD MÁSODIK FELÉBEN**

HEGEDŰS ZOLTÁN

TÉMAVEZETŐ: DR BARTA RÓBERT

**DEBRECENI EGYETEM
TÖRTÉNELMI ÉS NÉPRAJZI DOKTORI ISKOLA**

DEBRECEN, 2025

CHURCHILLTÓL THATCHERIG: A BRIT KONZERVATÍV PÁRT ÉS POLITIKAI KOMMUNIKÁCIÓJA A XX. SZÁZAD MÁSODIK FELÉBEN

Értekezés a doktori (PhD.) fokozat megszerzése érdekében a Történelemtudományok
tudományágban

Írta: *Hegedüs Zoltán* okleveles történész

Készült a Debreceni Egyetem Történelem és Néprajz doktori iskolája (Történelem programja)
keretében

Témavezető: Dr. habil. Barta Róbert PhD.

Dr.
(olvasható aláírás)

A doktori szigorlati bizottság:

elnök: Dr.
tagok: Dr.
Dr.

A doktori szigorlat időpontja: 20... ..

Az értekezés bírálói:

Dr.
Dr.
Dr.

A bírálóbizottság:

elnök: Dr.
tagok: Dr.
Dr.
Dr.
Dr.

A nyilvános vita időpontja: 20... ..

„Én, Hegedüs Zoltán, teljes felelősségem tudatában kijelentem, hogy a benyújtott értekezés önálló munka, a szerzői jog nemzetközi normáinak tiszteletben tartásával készült, a benne található irodalmi hivatkozások egyértelműek és teljesek. Nem állok doktori fokozat visszavonására irányuló eljárás alatt, illetve 5 éven belül nem vontak vissza tőlem odaitélt doktori fokozatot. Jelen értekezést korábban más intézményekben nem nyújtottam be, és azt nem utasították el.”

Debrecen, 2025.03.26.

Hegedüs Zoltán

Tartalom

I.	Bevezetés	6
I.1.	Témaválasztás, az értekezés tárgya.....	6
I.2.	Választott módszerek és felhasznált elsődleges források	8
I.3.	Hipotézisek	11
I.4.	A téma historiográfiai áttekintése	13
I.5.	Történeti háttér és kontextus	16
II.	Winston Churchill utolsó évei a konzervatív párt élén 1945-1955	23
II.1.	A konzervatív párt felépítése és finanszírozása a háború előtt	25
II.2.1.	Az 1945. évi választási kampány és a konzervatív program	29
II.2.2.	Winston Churchill beszédei a kampány során	31
II.2.3.	Kampányplakátok.....	36
II.2.4.	A választások a sajtóban és a pártkiadványokban.....	39
II.2.5.	A választások végeredménye és értékelése.....	42
II.3.	Ellenzéki évek 1945 és 50 között – A párt újjászervezése.....	44
II.4.	Az 1950. és 1951. évi konzervatív választási kampányok	49
II.4.1.	Konzervatív ígértetek: A választási program és a párt kiadványai.....	51
II.4.2.	Kampánybeszéd.....	55
II.4.3.	Kampányplakátok.....	58
II.4.4.	A választások a napilapokban és a korabeli filmhíradókban.....	61
II.4.5.	Churchill második miniszterelnöksége.....	63
III.	A régen várt trónöröklés és a gyorsan érkező kudarc: Anthony Eden a konzervatívok élén	66
III.1.	A konzervatív párt finanszírozása az 50-es években	67
III.2.	Az 1955. évi választási kampány	72
III.2.1.	Központi témák – A konzervatív kiáltvány	72
III.2.2.	A központi figura: Anthony Eden a kampányeseményeken és a televízióban	74
III.2.3.	Választások a sajtóban	77
III.2.4.	Kampányplakátok és üzeneteik.....	80
III.2.5.	Pártkiadványok a választások előtt és alatt.....	83
III.2.6.	A választások végeredménye, következtetései.....	84
III.3.	Eden bukása – A szuezi válság	86
IV.	Hosszú kormányzásból az ellenzékbe: A konzervatív párt a 60-as években	91
IV.1.	Az 1959. évi választási kampány	92
IV.1.1.	Központi témák – A konzervatív kiáltvány	93
IV.1.2.	A kampány témáinak megjelenése a párt kiadványaiban és a napilapokban	95
IV.1.3.	Harold Macmillan kampánybeszédei és televíziós szereplései.....	101
IV.1.4.	Kampányplakátok	105

IV.1.5. A választások végeredménye.....	108
IV.2. A brit külpolitikai gondolkodás transzformálódása	109
IV.2.1. Dekolonizációs folyamatok és a „változás szele”	110
IV.2.2. A brit – amerikai kapcsolatok alakulása a háború után	115
IV.2.3. London és az európai kontinens	116
IV.3. A lendület megtörik – Az 1964-es és 66-os választási vereségek.....	121
IV.3.1. Az 1966. évi választási kampány.....	122
IV.3.2. „Tettek, nem pedig szavak” - Az 1966. évi választási ígéreték	123
IV.3.3. Kampánybeszéddek	127
IV.3.4. Választások a sajtóban	130
IV.3.5. Az 1966-os választásokhoz kapcsolódó pártkiadványok	134
IV.3.6. A választások végeredménye.....	137
V. Edward Heath és az útkeresés: a konzervatív párt a 70-es évek első felében	139
V.1. Az 1970-es választási kampány	140
V.1.1. Központi témák – A konzervatív kiáltvány.....	140
V.1.2. Választások a sajtóban és a pártkiadványokban	143
V.1.3. Kampánybeszéddek.....	150
V.1.4. Kampányplakátok.....	153
V.1.5. A választások végeredménye, főbb megállapításai.....	156
V.2. A háterszág – A konzervatív párt a 60-as és 70-es években	157
V.3. A tory kormányzat teljesítménye és veresége – Mérlegen a 70-es évek első fele	165
V.3.1. Az 1974-es kampány – A konzervatív program és a párt kiadványai	167
V.3.2. Kampányplakátok.....	171
V.3.3. Kampányüzenetek a miniszterelnök beszédeiben és a sajtóban	173
V.3.4. Az 1974 októberi választások végeredménye és tanulságai	180
VI. A Thatcher-korszak.....	182
VI.1. Neokonzervatív ideológia és „Thatcherizmus”	183
VI.2. Az 1979. évi választási kampány	186
VI.2.1. Konzervatív kiáltvány és a kampány fő üzenetei.....	187
VI.2.2. Kampánybeszéddek	189
VI.2.3. Kampányplakátok	193
VI.2.4. Konzervatív kampány a televízióban és a sajtóban	196
VI.2.5. A választások végeredménye, tanulságai	203
VI.3. A Falkland-szigeteki háború és médiareprezentációja az írott sajtóban.....	205
VI.4. Az első Thatcher-kormány: az 1983-as választások előzményei	212
VI.4.1. Az 1983-as konzervatív program.....	214
VI.4.2. Margaret Thatcher kampánybeszéddei	215

VI.4.3. Kampányplakátok 1983-ban.....	219
VI.4.4. Kampány a televízióban	221
VI.4.5. Választások a nyomtatott médiában	223
VI.4.6. A választások végeredménye.....	227
VI.5. Végjáték: Az 1987-es kampány és Thatcher 1990-es lemondása.....	228
VI.5.1. Konzervatív kiáltvány 1987-ből.....	230
VI.5.2. Kampánybeszéddek	233
VI.5.3. Kampányplakátok	237
VI.5.4. Kampány a televízióban	239
VI.5.5. A választások a sajtóban	241
VI.5.6. A választások végeredménye, legfőbb megállapításai	245
VI.5.7. Egy korszak vége, Margaret Thatcher távozása	246
VII. Összegzés.....	248
VII.1. Záró gondolatok	248
VII.2. A hipotézisek értékelése	251
Felhasznált források és szakirodalom	257
Mellékletek.....	264
1.Melléklet: Interjú John O’Sullivan-nel (magyar nyelvű leírat).....	264
2. Melléklet: Harold Macmillan beszédeinek korabeli iratai az 1959. évi kampányból	275
3. Melléklet: Az egyes kampányok képekben	296

I. Bevezetés

I.1. Témaválasztás, az értekezés tárgya

Jelen doktori értekezés fő témáját a brit konzervatív párt politikai kommunikációjának és választási kampányainak elemzése adja a rövid XX. század második felében, vagyis 1945-től a második világháborút követő első szavazástól a Thatcher-korszak utolsó választásáig, 1987-ig. A témaválasztást a személyes érdeklődés mellett az indokolta, hogy egyetemi tanulmányaim során a történelem alap- és mesterszakot megelőzően kommunikáció és médiatudomány szakon végeztem, így szerettem volna olyan területtel foglalkozni, amely során mindkét tudományágat érinthetem. A kutatás megkezdése előtt a téma meghatározásán kívül természetesen a célt – önmagát az alapvető tézist – is szükséges volt megfogalmazni. Mindezt ebben az esetben az alábbi állítás jelentette: A modern értelemben vett politikai kampányok megjelenésével azok szervezése, a pártok struktúrája, valamint az alkalmazott eszközök és csatornák számottevő mértékben fejlődtek és bővültek, miközben a választói attitűdöt meghatározó témák jelentős részben állandóak maradtak. Mindennek bizonyítására a szigetország legrégebben alapított nagy pártját a konzervatívokat választottam az elemzés alanyául, mivel a parlamentáris hagyományok és fejlődési folyamatok a kontinensen elsőként jellemzően mindig a briteknél játszódtak le.

A választott időbeni keretezés elsődleges oka, hogy a második világháborút követő évtizedeket tekinthetjük a mai értelemben vett tömegpártok kialakulásának befejeződése mellett, a modern politikai kampányok megjelenési időszakának is. A kezdésként és zárásként szolgáló kampányunk éveit azért is különlegesek, mert mind a világtörténelemben, mind pedig a toryk történetében egy jól körülzárható korszakot kereteznek. Az elemzés időszaka gyakorlatilag teljes mértékben egybeesik a hidegháború korszakával, illetőleg Winston Churchill és Margaret Thatcher személyében a két talán legjelentősebb XX. századi brit konzervatív politikus regnálásával. Ők ketten együtt több, mint húsz éven át irányították miniszterelnökként Nagy-Britanniát, külön – külön sem töltötte be náluk hosszabb ideig egyetlen tory politikus sem a kormányfői tisztséget az első világháború óta. Thatcher távozása abban az értelemben is korszakhatárnak tekinthető, hogy ugyan utódja John Major 1992-ben még képes volt győzelemre vezetni pártját, de ezt követően három választási vereség és tizenhárom ellenzékben töltött esztendő következett, amelynél hosszabban – nem számolva az első világháborús kabinetet annak koalíciós mivolta miatt – utoljára a XVIII. században kényszerültek oppozícióba.

Brit választási kampányokkal vagy azok történeti áttekintésével magyar nyelven korábban senki nem foglalkozott és az 1945 utáni brit történelmet kutatók száma is viszonylag kevés, így a témaválasztás megfelelt annak a fontos kritériumnak, hogy az értekezés újszerű és magyar nyelven korábban kevésbé kutatott témát dolgozzon fel. Az angolszász szakirodalomban a kampányok áttekintését illetően jóval inkább az egyes választásokról, mintsem a korszakokon átívelően írt hosszabb elemzések a jellemzőek. Utóbbi szemlélettel David Butler és Ian Dale kutatta a témát, ugyanakkor ők inkább kampánystratégia megközelítésekkel, a választói attitűd alakulásával, a jelöltek háttérével és konkrétabb esettanulmányokkal foglalkoznak. Fontos megjegyezni, önmagában az, hogy magyar nyelven nem készült átfogó kutatás a témában, még nem támasztaná alá jelen értekezés szakmai létjogosultságát. A korszak ilyen irányú vizsgálatának jelentőségét az adja, hogy ez az időszak a modern tömegkampányok kialakulásának első szakasza, amelyek a politikai kommunikáció irányait és a választási kampányokat a mai napig alapjaiban határozzák meg a demokratikus országokban. A folyamatok és előzmények megismerése így napjaink eseményeinek megértéséhez is segítséget jelent e téren. Az angolszász országok ebben a tekintetben pionirokként jártak elől a XX. század második felében, a párt- és politikai intézményrendszer hasonlósága miatt a brit mintákat és eszközöket vették át a nyugat-európai országok pártjai is, különös tekintettel Franciaországra vagy éppen Nyugat-Németországra. Ezek miatt ezen időszak áttekintése fontos lehet napjaink politikai kommunikációjának vizsgálata és megértése szempontjából is, így a kutatás minden lényeges kritériumnak megfelelt.

Az értekezés során a tézismondatként szolgáló célból következően egy fejlődési ívet szerettem volna felrajzolni a két erős korszakhatár között, amelyet 1945 és 1987 jelentett. Ebben az időszakban összesen 13 parlamenti választásra került sor Nagy-Britanniában, három alkalommal a választások között kevesebb, mint másfél év telt el, így ezekben az esetekben az időben későbbivel foglalkoztam részletesebben, vagyis összesen több, mint négy évtizedet és tíz választást vizsgáltam meg.¹ Természetesen a választási kampányokat nem érdemes önmagukban vizsgálni, azok értelmezéséhez és keretbe helyezéséhez szükséges a párt működésének és finanszírozásának bemutatása (mindez ugyancsak szorosan összefügg az alapvető állítással, hiszen a kampányok fejlődése szükségszerűen együtt járt a pártszervezés fejlődésével), a legfontosabb kül- és belpolitikai történések ismertetése, valamint a személyek szintjének áttekintése is. Ezen dimenziók vonatkozásában arra törekedtem, hogy a szükséges közpolitikai és intézményi háttér, a kampányok feldolgozásához elengedhetetlen mértékben bemutatásra kerüljön ugyan, de az értekezés ne mozduljon el sem Nagy-Britannia,

¹ Különösen az 1974-es év két választási kampányának témái és hangvétele egyeztek meg és folytak tulajdonképpen egybe, hiszen a kettő kevéssel több, mint fél év telt el.

sem pedig a konzervatív párt 1945 utáni történetének szükségtelenül részletes és aprólékos feldolgozásának irányába.

A fejlődés folyamatának meglétét és a témák nagyfokú állandóságát szemléltetendő a kutatás bemutatja az 1945 és 1987 között az egyes parlamenti választások esetében alkalmazott konzervatív kampányokat, áttekinti a legfontosabb technikákat, eszközöket és csatornákat, a legfőbb üzeneteket és eseményeket, ezáltal vizsgálva azt is, hogy az adott időszakban hogyan alakult a kampányok természete. Hogyan változtak a kampányok legfontosabb témái? Melyek voltak az állandó és eseti támadási felületek a baloldal irányába? Hogyan kapcsolódtak ezek és miként képezték le azokat a politikai, társadalmi és gazdasági folyamatokat amelyek a szigetországban és a világban lejátszódtak? A kampányok és a párt működésének elengedhetetlen ismertetése mellett az értekezés kiterjed számos fontos külpolitikai esemény feldolgozására is, amelyek alapvetően határoztak meg folyamatokat és irányokat. Egy olyan áttekintés során, amely egyszerre érinti több tudományág (történelem, kommunikáció, politológia) határait és diszciplínáit, fontos a kellő egyensúly megtartása, ezért a módszerek és a szakirodalom tekintetében - bár a fő fókusz a történelmi munkán volt - igyekeztem utóbbiakat is beépíteni és komplex értelmezést adni a korszakról.

Az értekezés a bevezetésen és az összegzésen kívül összesen öt fejezetből áll, amelyek további alfejezetekre tagolódnak. Az egyes fejezetek határait a párt történetének különböző szakaszai jelentik, amelyek többnyire összefüggenek vezetőjének személyével. Az első szakasz Winston Churchill utolsó éveit dolgozza fel a konzervatív párt élén. Ebben az 1945. és az 1951. évi választási kampányok mellett bemutatom a konzervatív párt felépítését, majd annak háború utáni jelentős belső reformjait. Ezt Anthony Eden miniszterelnöksége, a párt finanszírozásának alakulása illetőleg az Eden nevével összefonódó szuezi válság taglalása követi. A középső tartalmi egység a hatvanas évek kampányait, valamint a korszak legfontosabb külpolitikai folyamatait dolgozza fel, majd Edward Heath regnálása és a pártszervezés változásai következnek. A záró tartalmi egységet a Thatcher-korszak kampányai, ideológiai átalakulása, valamint a falklandi események tárgyalása alkotja.

I.2. Választott módszerek és felhasznált elsődleges források

A kutatás és az értekezés elkészítése során a fejezetek és az alfejezetek megírásához a szakirodalom mellett főként Londonban és Oxfordban fellelhető elsődleges forrásokból dolgoztam. Londonban a British Library-ben a Magyarországon nem elérhető angol nyelvű szakirodalom feldolgozása mellett a folyóirattárban kutattam a korabeli napilapokat, amelyek

a XIX. századig visszamenőleg mikrofilmeken érhetőek el. Oxfordban az egyetem könyvtárának (*Bodleian Library*) részeként működik a *Conservative Party Archive (CPA)*, amelyben a XIX. századtól kezdődően megtalálhatók a Konzervatív Párt működésével összefüggő jelentősebb dokumentumok. A gyűjtemény részét képezik a párt által kiadott röpiratok, hírlevelek és magazinok 1868-tól napjainkig, a különböző választási szórólapok 1885-től napjainkig, választási plakátok 1910-től napjainkig, választási kiáltványok 1922-től napjainkig, sajtóközlemények és beszédleiratok 1950-től egészen napjainkig². Az archívum olyan forrásokhoz biztosított hozzáférést mikrofilmeken és a korabeli nyomtatott anyagokon keresztül, amelyek csak helyben érhetőek el.

A kampányokat öt dimenzió mentén vizsgáltam, amelyek közül négy állandó volt, egy pedig az értekezés utolsó fejezetére változott. Az első a konzervatív párt által kiadott kiáltványok áttekintése volt, amelyeket tartalmilag vizsgáltam és foglaltam össze annak egyes területekre vetített ígéreteit. Mindez azért fontos, mert ezek a teljes kampány szakpolitikai keretét hivatottak biztosítani, a bennük szereplő témák és üzenetek köszönnek vissza a különböző kampányeszközökön illetőleg ezek adják a konzervatívok helyzetértékelését az országról az egyes választások éveiben, amely a narratívaépítés megértése szempontjából is kulcsfontosságú. Terjedelmük és tartalmuk tekintetében is megfigyelhető a korszak során a folyamatos bővülés. Az általam vizsgált legutolsó, 1987-es kiáltvány a hosszát tekintve már majdnem a kétszerese a legelső, 1945-ös anyagnak. Fellelhetőségüket megkönnyítette, hogy egy internetes felületen a XX. század valamennyi kiáltványa megtalálható – pontosabban az 1900 és 2001 között kiadottak³. A vizsgálatokat a tematikus megalapozást követően különböző kampányeszközök bemutatásával folytattam. Valamennyi választás alkalmával elemeztem a konzervatív miniszterelnök-jelöltek beszédeit főként tartalmi szempontból, ugyanakkor igyekeztem bemutatni az egyes politikusok retorikai stílusjegyeinek főbb jellemzőit, valamint a beszéd egyes pontjait is hasonló módon vizsgálni. Utóbbiak inkább egyfajta kiegészítést jelentettek, mivel a fő fókusz az üzeneteken volt, amelyeknél azt kívántam kiemelni, hogy milyen választási ígéretek hangzottak el – azok mennyire voltak összhangban a kiáltványokkal – és milyen témák mentén támadták a rivális Munkáspártot. Az 1945 és 1987 közötti több mint négy évtizedben hat különböző politikus: Winston Churchill, Anthony Eden, Harold Macmillan, Alec Douglas-Home – az ő egyetlen kampánya részletesen nem került elemzésre – Edward Heath és Margaret Thatcher vezette a pártot az egyes kampányok alatt. Közülük

² A könyvtár saját tájékoztatása szerint, forrás: <https://www.bodleian.ox.ac.uk/collections-and-resources/special-collections/subject-guides/modern-political-papers>

Letöltés dátuma: 2024. december 10.

³ Forrás: <http://www.conservativemanifesto.com/>

Letöltés dátuma: 2024. december 11.

Churchill válogatott beszédei angol és magyar nyelven is megjelentek egy kötetben, Thatcher felszólalásai pedig egy internetes archívumban érhetők el⁴, melyet a Margaret Thatcher Foundation tart fenn. Eden és Macmillan esetében az emlékirataikban és az interneten is fellelhetők beszédek (utóbbi egyik beszédének kézírata az értekezés második számú mellékletét képezi) míg Heath-nél az említett CPA archívumából sikerült leiratokhoz hozzájutnom.

A harmadik elemzési területet a kampányok alatt a toryk által használt plakátok adták, amelyek mindenki számára szabadon kutathatók a Bodleian Library online archívumában⁵ választásonként eltérő mennyiségben (általában 12-20 között). Esetükben – összesen közel száz plakátot használtam – főként a tartalom elemzésére és kontextusba helyezésére fókuszáltam, valamint a szemantikai és szimbolikai jelentések kiegészítő jellegű feltárására. Mindez magában foglalta a vizuális szempontú elemzést, az alkalmazott színek, képek, tipográfia és elrendezés jelentőségét és hatását a választókra, az alkalmazott kommunikációs stratégiákat valamint a célközönséget és a politikai kontextust. Utóbbi vizsgálata során az egyes plakátok értelmezésénél kitérek az azokon keresztül megcélzott társadalmi rétegekre és a számukra megfogalmazott speciális üzenetekre és jelentéstartalmakra is.

A negyedik állandó pontot a korabeli sajtó áttekintése adta. Ennek során megvizsgáltam két napilap, a hagyományosan konzervatív *Daily Mail* és a kezdetben liberális, majd 1945 után munkáspártivá váló *The (Manchester) Guardian* összesen megközelítőleg 500 számát a tíz kampány alatt. A kampányok sajtó reprezentációja során azokra a kérdésekre kerestem a választ, hogy milyen volt a kampány hangulata a napilapokban, melyek voltak a legfontosabb témák és azok hogyan jelentek meg, milyen témák mentén támadták az ellentétes oldalt és annak miniszterelnök-jelöltjét, valamint milyen módon és milyen mértékben támogatták saját pártjukat. Felmerülhet a kérdés, hogy miért pont ezen két napilap került kiválasztásra a brit sajtótermékek széles palettájáról, erre a következő fejezet rövid sajtótörténeti áttekintése során választ fogok adni.

Az ötödik dimenziót 1945 és 1979 között a párt által a választásokhoz kapcsolódóan megjelentetett kiadványok (röpiratok, pamfletok, stb.) adták, amelyeket szintén személyesen válogattam és vizsgáltam meg a párt oxfordi archívumában. Ezeket – 300-nál is több írásos anyagot – főként tartalmilag vizsgáltam és illesztettem a kampány fő csapásirányaihoz. Az utolsó fejezetben televíziós hirdetések és választási műsorok vizsgálatát végeztem el, ugyanis a Thatcher-korszak kampányainak időszakára megváltozott a mediatizációs tér és a televízió

⁴ <https://www.margarethatcher.org/archive>

Letöltés dátuma: 2024. december 10.

⁵ <https://digital.bodleian.ox.ac.uk/>

Letöltés dátuma: 2024. december 9.

egyre jelentősebb politikai célú felhasználása volt jellemző a választási kampányok során. Érdekes adalékot jelenthetett volna a miniszterelnök-jelöltek közötti televíziós viták elemzése, de ilyenre sajnos – bár 1979-ben közel volt – egyetlen egyszer sem került sor a vizsgált időszakban. Mindezek mellé az utolsó kampányhoz kapcsolódóan (1987) lehetőségem volt élni a személyes interjúkészítés és az „oral history” eszközével, mivel a kampány egyik fontos háttéremberével, Margaret Thatcher tanácsadójával és beszédírójával, John O’Sullivan-nel készíthettem személyes interjút. A fentiek mellett néhány gondolat elejéig a filmhíradókra is kitérek és megvizsgálom azok kapcsolódtak-e a kampányokhoz és ha igen akkor hogyan. Fontos, hogy a felsorolt dimenziók közül számos esetben – amikor egy-egy kampány alatt azok szorosabban összefonódtak – előfordult, hogy azok közül többet közösen elemeztem.

Az egyes általam kiegészítő témáknak nevezett alfejezeteknél alkalmazott módszerek kétfelé oszthatók. A párt szervezésére, működésére és finanszírozására vonatkozó tartalmi egységek főként a rendelkezésre álló szakirodalmak feldolgozására épülnek. Ehhez kapcsolódóan korábban nem jelent meg magyar nyelven semmilyen tudományos munka, így bár ezek a szakaszok új, önálló kutatási eredményeket nem tartalmaznak, de magyar nyelven hiánypótló összegzések. Mivel a kampányok és elemzésük, valamint az egyes választások közötti időszakok áttekintései jelentősen belpolitikai fókuszúak, ezért szerettem volna áttekinteni a legfontosabb külpolitikai kérdések alakulását, valamint a briteket érintő két legjelentősebb hadi eseményt, a szuezi válságot és a falklandi háborút. Ezekben közös, hogy a történeti áttekintés mellett megvizsgáltam interpretációjukat az említett korabeli napilapokban (*Mail* és *Guardian*). Ez újabb, megközelítőleg 500 napilap, valamint a két említett fegyveres konfliktus alkalmával regnáló miniszterelnökök, Anthony Eden és Margaret Thatcher memoárjainak ilyen irányú elemzését is jelentette.

I.3. Hipotézisek

Az értekezéshez kapcsolódóan a fő állításom igazolására négy hipotézist és azokhoz illeszkedő kérdéseket határoztam meg, amelyekre a dolgozat záró, összegzés címet viselő fejezetében fogok választ adni. Ezek a hipotézisek a kampányok elemzéséhez kapcsolódnak (egyetlen kivétellel, amely nem csak ahhoz) és azon alapvető tézismondatomat hivatottak megcáfolni vagy megerősíteni, hogy a modern értelemben vett politikai kampányok megjelenése a szervezést, a struktúrát, az alkalmazott eszközöket és csatornákat jelentős mértékben fejlesztette és szélesítette, ugyanakkor a témák állandósága, melyek a választói attitűdöt meghatározzák jelentős részben megmaradt.

Az első állításom a kampányok tematikájához és a pártok választási programjaihoz kapcsolódott, nevezetesen, hogy ugyan a vizsgált időszak összesen 42 évet ölel fel, a témákban túlnyomórészt mégis kevés érdemi eltérés tapasztalható, azok között folyamatosan visszatértek általános ígéretek, mint az oktatás vagy az egészségügy fejlesztése, a lakhatás kérdésköre, vagy éppen az adócsökkentés témája. Mindez feltételezi azt is, hogy a választókat többségében ugyanazok a kérdések és problémák foglalkoztatták a háború lezárulását követően is, mint a hidegháború vége előtti esztendőkből. Ehhez kapcsolódóan megvizsgáltam továbbá azt a kérdést is, hogy a kampányok során a konzervatívok milyen rendező elv szerint építették be az aktuális bel- és külpolitikai történéseket kormányon és ellenzékben.

A következő hipotézisem részben kapcsolódott az előzőhöz, arra vonatkozott, hogy bár a kampányokban a toryk folyamatosan reagáltak a történésekre és az ellenfél nyilatkozataira, ígéreteire vagy éppen kormányzásuk során elkövetett hibáikra, mégis léteztek olyan toposzok, melyekkel folyamatosan támadták a Munkáspártot. Ennek az alapja, hogy a jobb- és baloldali pártokat számos ideológiai és gyakorlati kérdésben is lényeges töréspontok választják el, amelyek állandó támadási felületet jelentettek és a saját tábor számára és integratív hívószavakként lehetett alkalmazni a baloldallal szemben. Választásokon és évtizedeken át állandó támadási felületet jelenthetett a Munkáspárt összemosása a kommunistákkal, az államosítások, a piac- és a gazdaság torzítása vagy éppen az emberek életére rátelepedő állami irányítás kiépítése.

A harmadik állítás – ezt nemcsak a kampányok, hanem az említett fegyveres és külpolitikai események – hogy a bel- és külpolitikai témák interpretálása során, valamint a kampányok alkalmával a jobb- és baloldali sajtó (a *Mail* és a *Guardian*) az objektív történetmesélés határain belül maradt, a narratíva formálás során ugyanakkor érezhetővé vált, melyik párt ideológiája iránt fogékonyak. Az előzetes felvetésem az volt, hogy a pártos-jellegű (ezt fontos kihangsúlyozni) sajtó intézménye nagyon finoman, de végig tetten érhető a korszakban mind a témák kiválasztásában, mind a terjedelemben, mind pedig az egyes újságcikkek hangvételében, vagyis a *Mail* követte a konzervatívok, a *Guardian* pedig a Munkáspárt kommunikációs irányait ezáltal is erősítve a modern tömegkampányok gyakorlatát.

A negyedik állításom arra vonatkozott, hogy a kampányok szervezésében és strukturálásában nagyfokú modernizáció és professzionalizálódás érhető tetten abban az értelemben, hogy mindezek a korszak végére fókuszáltabbá váltak. Míg a háború után az egyes kampányeszközökön és csatornákon keresztül tucatnyi különböző üzenetet közvetítettek, addig a korszak végére az egyszerre alkalmazott üzenetek köre szűkült és egyszerűsödött, ezzel is lekövetve azt a kommunikációs fejlődést, amelyet a televíziózás megjelenése indukált. Az

előzetes feltevésém része volt az is, hogy mindezt mind finanszírozás, mind pedig párt- és kampányszervezés tekintetében követte a Konzervatív Párt fejlődése és ebben az értelemben is modern tömegpárttá vált már az 50-es 60-as években.

I.4. A téma historiográfiai áttekintése

Ahogy néhány bekezdéssel korábban már említettem magyar nyelven viszonylag kevesen foglalkoztak 1945 utáni brit történelemmel. Közülük mindenképpen kiemelkedik Egedy Gergely munkássága, amely legnagyobb részben a köztörténeti áttekintésben nyújtott számomra segítséget. Ehhez a szerző Nagy-Britannia története című kötetének két kiadását, a bővebb 1998⁶-as és a rövidebb, a XX. század eseményeit (1918 és 1990 között) feldolgozó 2011⁷-es változatát is felhasználtam. Könyvében óriási alapossággal, az összefüggéseket megvilágítva dolgozza fel a szigetország legfontosabb kül- és belpolitikai eseményeit, amelyek közepette ő is kitér az egyes választások eredményeire és legfontosabb konklúzióira. Egy másik fontos téma, az ideológiai alapot jelentő konzervativizmus eszmetörténeti megvilágításához és áttekintéséhez a szerző Brit konzervatív gondolkodás és politika (XIX-XX. század) című könyve⁸ jelentett segítséget. Az értekezésben több alkalommal is kitérek a Munkáspárt történetére és párton belüli eseményeire. Mindehhez magyar nyelven jó támpontot nyújtott Havas Péter Attlee-től Brownig: A brit Munkáspárt kormányzati tapasztalatairól (1945-2008)⁹ című kötete, amelyben részletesen tekinti át a párt működését, belső dinamikáját, konfliktusait és az egyes baloldali kormányok legfontosabb eredményeit. Az említett két szerző mellett köz- és politikatörténeti szempontból nézve kiegészítést jelentett Egedy könyvei mellé Szántó György Tibor Anglia története¹⁰ című munkája. Végül, de nem utolsó sorban pedig szeretném kiemelni témavezetőm, Barta Róbert munkásságát is, aki a háború utáni évekkel és Winston Churchill pályájának végével több tanulmányában is foglalkozik.

A korszak feldolgozásához sokat adtak hozzá az egyes miniszterelnökök önéletrajzi írásai, valamint a róluk szóló monográfiák, amelyek közül több is elérhető magyar nyelven. Időrendben haladva Churchill kapcsán a magyar fordításban is megjelent munkák közül mindenképpen kiemelkedik Roy Jenkins Churchill címet viselő munkája¹¹ amelynek igazi

⁶ Egedy Gergely, *Nagy-Britannia története*. (Budapest: Aula, 1998)

⁷ Egedy Gergely, *Nagy-Britannia története*. (Budapest: Kossuth kiadó, 2011)

⁸ Egedy Gergely, *Brit konzervatív gondolkodás és politika (XIX-XX. század)*. (Budapest: Századvég Könyvkiadó, 2005)

⁹ Havas Péter, *Attlee-től Brownig. A brit munkáspárt kormányzati tapasztalatairól (1945-2008)*. (Budapest: Napvilág, 2009)

¹⁰ Szántó György Tibor, *Anglia története*. (Budapest: Akkord, 2007)

¹¹ Jenkins, Roy, *Churchill*. (Budapest: Európa Könyvkiadó, 2005)

érdekességét a komplexitás mellett az adja, hogy egy egykori munkáspárti, majd szociáldemokrata politikus írta, amely 2003-ban elnyerte az év életrajza címet. A kiemelkedő államférfi beszédeiből is jelent meg egy válogatás kötet *Sohase engedjete* címmel.¹² E mellett memoárjai is olvashatók magyar nyelven, ahogyan az őt követő Anthony Edené is. Churchill „örökös külügyminiszterének” emlékiratai¹³ különösen a szuezi válsághoz nyújtanak – megfelelő forráskritikával kezelve – fontos háttérinformációkat. Macmillan esetében összesen hat kötetet felölelő memoárokról beszélhetünk, amelyeket ezen értekezés elkészítéséhez – mivel egyetlen kampány kötődik a nevéhez – nem használtam fel forrásként, ugyanakkor mindenképpen érdemes megemlíteni létezésüket. Margaret Thatcher emlékiratai szintén megjelentek magyar nyelven¹⁴, amely mind a kampányokhoz, mind pedig a falklandi háborúhoz értékes adalékot jelentett. Bár nagyon szorosan nem kapcsolódnak az értekezés szűken vett témájához ugyanakkor egy-két magyar nyelvű könyvet a korszak és a folyamatok megértéséhez mindenképpen érdemes még megemlíteni. Ezek közé tartozik Salgó László és Balogh András¹⁵ továbbá Búr Gábor¹⁶ munkái a gyarmati rendszerről illetőleg annak felbomlásáról, a Németh István által szerkesztett egyetemi tankönyv, amely az egész XX. század történetét dolgozza fel¹⁷, valamint Henry Kissinger magyar nyelven megjelent munkái, amelyek a nemzetközi kapcsolatokat¹⁸ és Thatcher miniszterelnökségének¹⁹ feldolgozásához jelentettek segítséget. Alapvetően inkább az Egyesült Államok történelmével foglalkozik, de több tanulmányban is érinti az Atlanti együttműködés másik fontos országának, Nagy-Britanniának a történetét Magyarics Tamás munkássága és tanulmányai is.

Angol nyelven már jóval többen foglalkoznak mind a korszakkal mind pedig a konzervatív párt történetével és a választási kampányok értelmezésével is. A legnagyobb segítséget a párt finanszírozásának feldolgozásához kapcsolódóan jelentette Michael Pinto-Duschinsky könyve, aki aprólékos kutatómunkával gyűjtötte összes és vázolta fel a legjelentősebb brit pártok gazdálkodásának és finanszírozásának alakulását másfél évszázados időintervallumban.²⁰ A XX. századi brit történelem egyik legjelentősebb monográfiája David Childs, a nottinghami egyetem professzorának népszerű és számos kiadást megélt munkája²¹,

¹² Churchill, S. Winston, szerk., *Sohase engedjete!* (Budapest: Európa Könyvkiadó, 2006)

¹³ Eden, Anthony, *Full Circle: The Memoirs of Anthony Eden*. (London: Cassell & Company, 1960) Magyar nyelven: *Anthony Eden emlékiratai*. (ford. Szepesy Gyula) h.é.n.

¹⁴ Thatcher, Margaret, *Életem*. (Budapest: Antall József Tudásközpont, 2014)

¹⁵ Salgó László – Balogh András, *A gyarmati rendszer története 1870-1955*. (Budapest: Kossuth kiadó, 1980)

¹⁶ Búr Gábor, *A szubzaharai Afrika története*. (Budapest: Kossuth kiadó, 2010)

¹⁷ Németh István, szerk., *20. századi egyetemes történet I-II*. (Budapest: Osiris Kiadó, 2005)

¹⁸ Kissinger, Henry, *Diplomácia*. (Budapest: Panem Kft, 2008)

¹⁹ Kissinger, Henry, *Az állam vezetéséről – Hat politikai stratégia a XX. századból*. (Budapest: Mcc Press, 2023)

²⁰ Pinto-Duschinsky, Michael, *British Political Finance 1830–1980*. (Washington: American Enterprise Institute for Public Policy Research, 1981)

²¹ Childs, David, *Britain Since 1939: Progress and Decline*. (Basingstoke: Palgrave, 2002)

amelyet ugyancsak érdemes áttekinteni annak, aki ezzel a korszakkal kíván foglalkozni. Megemlíthető még az Egedy kötetében is gyakran hivatkozott Peter Clarke könyv²², amely szintén ennek az időszaknak az áttekintéséhez nyújt segítséget. A konzervatív párt történetét Robert Blake írta meg legrészletesebben, az első változatban, amely 1970-ben jelent meg Churchill-lel bezárólag összegezte az eseményeket, majd az újabb kiadások alkalmával mindig kiegészült egy-egy időszakkal, így a legutolsó 1997-es változat²³ már John Major-ig meséli el a történéseket. Ebben a témában mindenképpen meg kell említenünk Dennis Kavanagh, Nagy-Britannia egyik legjelentősebb politológusának munkáit is, amelyekre magam is többször hivatkozom az értekezés során. Az általa jegyzett írások a pártok mellett az egész brit politikai rendszer megértéséhez és átlátásához is segítséget nyújtanak.

Végezetül, ahogyan említettem, mivel az értekezés és a vizsgálni kívánt kérdések több diszciplínát is érintenek, ezért érdemes még néhány más tudományághoz kapcsolódó munkára is kitékinteni. Ilyen például Gianpietro Mazzoleni politikai kommunikációval foglalkozó kötete²⁴, amely átfogó képet nyújt a politikai kommunikáció átalakulásáról, a politikai retorikától a választási kampányokig. A beszédek tartalmi jellegű elemzése mellett több alkalommal is előkerültek a retorikai jellegű megközelítések, amelyhez szakirodalmi háttérként Aczél Petra könyvét²⁵ érdemes megemlíteni a magyar nyelvű munkákból. Ugyancsak a politikai kommunikációhoz kapcsolódik Mihályffy Zsuzsanna könyve, amely a kampányolással, annak médiarítusaival és a politikusok megváltozó médiaszerepével foglalkozik²⁶. A Thatcher-korszakra óriási mértékben megnőtt a televízió szerepe a kampányokban és a választókkal való kommunikációban, így ezen a ponton a különböző kapcsolódó elméleteket is érdemes megvizsgálni, amelynek (a film- és televízió) fundamentumait megfelelően foglalja össze Hickethier munkája²⁷. A felsoroltakon túl a szociológiai és társadalomtudományi megközelítést érdemes még megemlíteni, ahol kiemelkedik Francois Bédaride munkássága, aki az 1851 és 1990 közötti közel másfél évszázad brit társadalomrajzát és annak átalakulását vázolja fel²⁸, illetve Roger Scruton magyarul is megjelent Anglia: Egy eltűnő ideál című könyve²⁹

²² Clarke, Peter, *Hope and Glory. Britain 1900 – 1990*. (London: Penguin, 1996)

²³ Blake, Robert, *The Conservative Party from Peel to Major*. (London: Faber Finds, 2010)

²⁴ Mazzoleni, Gianpietro, *Politikai kommunikáció*. (Budapest: Osiris, 2002)

²⁵ Aczél Petra, *Új retorika*. (Pozsony: Kalligram, 2009)

²⁶ Mihályffy Zsuzsanna, *Politikai kommunikáció elméletben és gyakorlatban*. (Budapest: L'Harmattan, 2009)

²⁷ Hickethier, Knut, *Film és televízió elmélet*. (Budapest: Krónika, 1998)

²⁸ Bédarida, Francois, *A Social History of England 1851 – 1990*. (London: Routledge, 1991)

²⁹ Scruton, Roger, *Anglia: Egy eltűnő ideál*. (Budapest: Typotex, 2004)

I.5. Történeti háttér és kontextus

A bevezetés zárásaként, az értekezés szakmai felvezetéséhez érdemes néhány témát röviden áttekintenünk. Elsőként a jobb megértés miatt javasolt tisztáznunk azt, hogy mit jelent az, hogy „konzervatív” az Egyesült Királyságban és a toryk számára, illetve néhány gondolat erejéig kitérnünk a párt történetére is. Mivel a dolgozat gerincét a választási kampányok elemzése adja szükséges szólnunk a brit választási rendszer sajátosságairól, valamint ezen a helyen kívánok egy, a szigetország sajtótörténetével kapcsolatos kitekintést nyújtani.

A konzervatívizmus és a liberalizmus fogalma, mint a francia forradalomra adott egyfajta filozófiai válaszok 1789 után tisztultak ki és váltak igazán meghatározhatóvá³⁰. A szakirodalom az angol konzervatívizmus szellemi atyjaként Edmund Burke-öt aposztrofálja³¹. A forradalommal (és a felvilágosodással) szembeni legfőbb kritikájaként azt fogalmazta meg, hogy a társadalom organikus, történelmileg kialakult rendszer, amelyet nem lehet mesterségesen és gyorsan átalakítani anélkül, hogy káosz ne következzen be. A francia eseményekkel szembeállította a briteket jellemző erényeket, a folytonosságot, a hagyománytisztelet és a prosperitást.³² A La Manche-csatorna másik oldalán zajló eseményekben a monarchiát, az európai civilizációt és a jólétet támadó erőt látott, ezzel szemben számára a progresszió a társadalom folyamatos és lassú fejlődését jelentette. Ugyanakkor, ahogyan arra Kontler László is rámutat,³³ Burke sohasem törekedett egy eszmerendszer megalapozására, sokkal inkább arról volt szó, hogy a későbbi századok konzervatívjai ismerték fel saját gondolatainak alapjait munkásságában. Mikor és ki által alakult ki akkor a konzervatív pártot is jellemző identitás? Erre a kérdésre a legtöbben Benjamin Disraeli nevét említjük.

A toryk – vagyis a mai értelemben vett Konzervatív párt elődje – 1832-ben történetük egyik legsúlyosabb választási vereségüket szenvedték el a liberálisoktól, amely párton belüli válságot okozott felerősítve az útkeresés folyamatát. Disraeli első jelentős politikai alapvetését 1835-ben tette közzé „Az angol alkotmány védelmében” című írásában, amelyben kifejti, hogy Angliát az intézményei tették naggyá, amit a liberálisok fenyegetnek a hatalom elragadásával (amelyet egy arisztokrata réteg birtokol) és a korona szuverenitásának korlátozásával.³⁴ Ezt a hatalmat vissza kell venni, meg kell védeni a nép és a korona érdekeit, amelyhez az előbbiek és

³⁰ Egedy, *Brit konzervatív gondolkodás és politika (XIX-XX. század)*, 7.

³¹ Tény, hogy a „toryizmus” gyökerei a XVII. századra tehetőek, ugyanakkor a protokonzervatív gondolkör bemutatásától ezúttal a szűk keretek miatt tekintsünk el, és az áttekintést indítsuk Burke *Töprengések* című munkájától.

³² Mindezt talán leghíresebb művében teszi (magyarul): Edmund Burke, *Töprengések a francia forradalomról*. (Budapest: Atlantisz, 1990)

³³ Kontler László, *Konzervatívizmus, 1593 – 1872*. (Budapest: Osiris, 2000) 596.

³⁴ Egedy, *Brit konzervatív gondolkodás és politika (XIX-XX. század)*, 62.

a toryk szövetségére van szükség. Erről leghíresebb regényében, az 1845-ben megjelent Sybil vagy a két nemzet-ben is ír, ahol elsőként megjelenik a „*one-nation conservatism*” vagyis az egy-nemzet konzervativizmus gondolata, amely hosszú időn keresztül a tory önazonosság és szerepdefiníció alapja lesz. Az országot a szabadversenyos kapitalizmus kettéhasította szegényekre és gazdagokra, a cél nem lehet más, mint a briteket ismét egy nemzetté kovácsolni. 1868-as első miniszterelnöki ciklusától fogva olyan politikai programokat kívánt megvalósítani, amelyek az alsóbb rétegek számára is vonzó és megoldást jelenthetnek a korabeli társadalomban mutatkozó, egyre növekvő megosztottságra és problémákra, aminek egyik eszközét a szociális reformok bevezetésében látta (mindez jelentősen hozzá fog járulni ahhoz, hogy a második világháború után a Munkáspárt által kiépített jóléti állam intézményét ők sem kívánták leépíteni). Disraeli ugyan konkrét programot nem hirdetett – ezt sok kortársa a szemére is vetette³⁵ – de egy olyan attitűdöt teremtett az osztályharc elutasításával, a szociális béke megteremtésével és a hierarchikus különbségek fenntartása melletti kölcsönös megbecsüléssel, amely képes volt integrálni a XIX. század derekán belső megosztottsággal küzdő konzervatívokat. A társadalmi egységet nem az ipari munkásság megnyerése, hanem a városi tömegekkel való unió alapján képzelte el, ezért 1867-ben a konzervatív kormány választójogot biztosított a városokban élő felnőtt férfiak számára.

A Disraelit a párt élén követő politikusok a XIX. század végén – Lord Salisbury vagy Balfour – idegenkedtek a nagyobb szabású szociális reformoktól, a minimalista államfelfogást és a tulajdon fontosságát (mint a politikai részvétel alapját) emelték ki elődjük politikájának említett fő meghatározó vonásai mellett. Az államról alkotott felfogásukban továbbra is domináns maradt a laissez-faire elve, ugyanakkor Salisbury miniszterelnöksége idején már születtek olyan reformok, amelyek a közoktatás és az egészségügy terén jelentettek némi előrelépést, amely témák az 1945 utáni kampányokban is dominánsan megfognak jelenni. Ugyancsak erőteljesen megmaradt a paternalizmus gondolata a hatalom gyakorlását illetően. A második ipari forradalom hatására azonban a század végére egyre inkább megerősödik a szabadpiaci kapitalizmus gondolatainak követése párton belül, ami még inkább szükségessé tette valamiféle egységes gondolatiság kialakítását.

Az első olyan munkára, amely elvi síkon próbálta meg összefoglalni és rendszerbe állítani a konzervatívok főbb politikai kérdésekkel kapcsolatos álláspontját egészen a XX. század elejéig kellett várni, amely Lord Hugh Cecil Konzervativizmus című 1912-ben megjelent munkája volt. Ő maga az általános értelemben vett konzervativizmuson elsősorban a tradicionálizmust értette, amely elsősorban a változásoktól való idegenkedést és a már

³⁵ Uo. 69.

kipróbált dolgokhoz való ragaszkodást jelenti³⁶, a haladást ugyan nélkülözhetetlennek tartotta, de mindezt óvatossággal és a régi értékek ötvözésével kell megtenni. A politikai konzervativizmus meghatározása során az említett természetes konzervativizmus mellett az egyház és az állam védelmével azonosított „toryizmust”, valamint a nemzeti nagyságot és a brit patriotizmust szolgáló birodalomépítést, vagyis az „imperializmust” emeli ki. Előbbiben, vagyis a vallás és a politika viszonyában kiemeli, hogy a konzervativizmusnak a keresztény morált kell követnie valamint az államegyház fontosságát, amely mindkét intézményt egyszerre erősíti, a vallás felkarolása a konzervativizmus egyik legfontosabb feladata. Az állam szerepét illetően azt vallja, hogy mindaz segítséget nyújthat a rászorulóknak, hiszen fontos eleme a szociális érzékenység, ám ugyanakkor ebben az esetben is fontosnak véli a mértékletességet. Külpolitikai meghatározásában azon meggyőződése látható, hogy az államközi kapcsolatok anarchikusak, így az egyes államok érdekérvényesítő képessége mindenekelőtt saját hatalmi potenciáljukon múlik,³⁷ ezért az országoknak a lehető legszélesebb mozgásteret kell megteremteniük, hogy megvédjék hazájuk jogrendjét, ezáltal mintegy pozitív eszmékkel alátámasztandó a britek birodalmi törekvéseit.

Az első világháború előtti és az azt követő években a konzervatívok egyre inkább a brit társadalom új elitjének hangadójává váltak szemben a párt korábbi, a földbirtokos rétegek érdekeit előtérbe helyező politikájával. Emellett a húszas és harmincas évekre a legfontosabb az egyre erősödő baloldal és a Munkáspárt, valamint a kontinensen előretörő szélsőjobb oldali mozgalmakkal szembeni politikai középút megtalálása volt, amely nagymértékben fog összefonódni Stanley Baldwin személyével³⁸. Az általa meghonosított szemlélet újra dominánsan követte Disraeli „*one-nation*” felfogását és törekedett a társadalmi osztályok békés együttélésére. Pártját a „nemzet” pártjaként aposztrofálta – mindez, ahogyan a kampányokban látni fogjuk számtalanszor visszaköszön majd a későbbiekben is – míg a Munkáspártot egy idegen irányítás alatt álló entitásként határozta meg, ők tulajdonképpen nem egyetlen, hanem valamennyi osztály érdekében cselekszenek. Hangsúlyosan megjelent az a gondolat, hogy az egyén csakis egy közösség – a brit nemzet – részeként nyerheti el identitását, a szabadság pedig főként a közösséghez tartozásban és az azt irányító elit természetes kiválasztódásában ölt testet.³⁹ Ugyancsak előszeretettel hangoztatott olyan értékeket, mint a szabadság, a méltányosság vagy éppen a mérséklet erénye. A harmadik Cecil által említett pillérben, vagyis a birodalmi gondolkodásban ellenben szükségszerűen bekövetkezett bizonyos paradigmaváltás a két világháború közötti időszakban. A brit birodalomra továbbra is egységes és oszthatatlan

³⁶ Uo. 139.

³⁷ Uo. 149.

³⁸ Uo. 153.

³⁹ Barta Róbert, „A brit Konzervatív Párt 1918 és 1945 között.” *Múltunk*, 47, sz.3-4, (2002) 118.

egészként tekintettek, ugyanakkor a régi struktúra lazulását kénytelenek voltak ők is elfogadni. Ebből az időszakból ugyancsak érdemes megemlítenünk a későbbi miniszterelnök, Macmillan elképzeléseit mint új irányt, amelyben a szabadversennyel és a totalitárius rendszerekkel szemben kívánt „középutas” (*middle way*) megközelítést nyújtani a vegyes gazdaság elvén, amely a köz- és közösségi tulajdon valamint a magántulajdon szimbiózisán alapult. Az államosítást határozottan elutasította – mindez az 1945 utáni kampányok egyik fundamentuma lesz – ugyanakkor az állam segítő-koordináló szerepére szükség van a gazdaságban is.⁴⁰ A szociális konzervativizmus jegyében megreformált kapitalizmus gondolatát 1938-as Középut című munkájában foglalta össze, amelyre a későbbi fejezetekben még visszatérek.

A Konzervatív Párt 1945 előtti történetének ismertetése meghaladná ezen értekezés kereteit, így mindettől eltekintve inkább csak néhány kapcsolódó információt rögzítenék az elemzést felvezetendő. A párt jelenlegi formájában 1834-ben jött létre – az említett 1832-es katasztrofális választási vereséget követően – amikor is Sir Robert Peel újjászervezte a korábbi tory pártot, amelynek gyökerei a XVII. századig nyúlnak vissza. Mindennek alapja az úgynevezett Tamworth-kiáltvány volt⁴¹, amelyet a párt alapító okiratának is tekintenek, mivel abban sok tekintetben szakítottak a korábbi merev politikával és elindultak egy, az óvatos reformokkal kapcsolatban befogadóbb irányba. 1846-ban az új párt megosztott helyzetbe került, amikor is az úgynevezett gabonavám⁴² kezelésének kérdésében Peel a liberálisok felé közeledett. A törvény eltörlését követően elveszítette politikai támogatottságát saját pártján belül és a konzervatívok hosszú időre elbúcsúztak a parlamenti többségtől, további következmény volt az úgynevezett „peelisták”, vagyis a hozzá lojális politikusok távozása is. A párt megerősítése és igazi újjáépítése az 1850-es és az 1860-as évekre datálható, a korábban már említett Disraeli és Lord Derby munkája nyomán. Az évszázad utolsó szakaszában a toryk előbb a whigeket elhagyó Liberális Unionista Párttal, majd az újonnan létrejövő Ír Unionista Szövetséggel társultak (előbbi a koalíciót követően 1912-ben be is olvad a pártba). A századforduló időszakát Salisbury és Balfour regnálása alatt szintén stabilitás jellemezte, és komoly választási sikerek, amelyek nagy mértékben voltak köszönhetőek annak, hogy a városi munkásságot is sikeresen szólították meg. Ez a sikeres időszak egészen 1906-ig tartott, amikor

⁴⁰ Egedy, *Brit konzervatív gondolkodás és politika (XIX-XX. század)*, 159.

⁴¹ A kiáltvány elismerte a 1832-es reformtörvény visszavonhatatlanságát, és mérsékelt reformokat ígért az intézményi stabilitás fenntartása mellett, ezzel elhatárolódva a régi tory ellenállástól. Peel ezzel a lépéssel egy olyan politikai irányvonalat kívánt kijelölni, amely elfogadja a szükséges reformokat, de azokat a társadalmi rend és a hagyományos intézmények védelmében hajtja végre, megalapozva a későbbi konzervatív politika alapjait.

⁴² A miniszterelnöki székben ülő Peel támogatta a gabonavámok eltörlését, aminek a legnagyobb ellenzői a városi munkások és a gyáripari vállalkozók voltak, akik számára a drága gabona megnehezítette a megélhetést, mivel az élelmiszerárak emelkedtek, miközben a munkabérek nem követték ezt a növekedést. Velük szemben ugyanakkor ott voltak azok a konzervatív képviselők helyi mezőgazdaság védelmét és a földbirtokosok érdekeit tartották fontosnak.

is egy újabb gazdasági kérdés, a vámtarifa ügye⁴³ okozott ismét megosztottságot és választási vereséget, amelyet követően egészen 1922-ig kellett várniuk arra, hogy ismét kormányra léphessenek. Az 1890-es évekhez hasonló stabilitást és politikai vezető szerepet azonban a harmincas évekre sikerül csak újra elérni, köszönhetően Baldwin-nak, aki két választáson is győzelemre vezette pártját.

Az eszmék és események említése után néhány gondolatban térjünk ki a brit választási formula jellemzőire és működésére. A brit parlament két kamarás szerkezetű, amely a Felsőházból (*House of Lords*) és az Alsóházból (*House of Commons*) áll. Előbbi tagjait az uralkodó nevezi ki, míg utóbbiakat választják, ez a rendszer az 1832-es *Reform Act* révén alakult ki, és kisebb módosításokkal azóta is folyamatosan alkalmazzák. A szigetországban működő választási formula az ún. Westminster-típusú demokrácia alapja, a relatív többségű (vagy más néven egyszerű többségi) formula, amelynek tradíciói egészen az 1264-65-ös rendi országgyűlésig nyúlnak vissza. Az Alsóház tagjait gyakorlatilag a kezdetektől fogva ebben a rendszerben, egyéni választókerületekben választják. Ez az úgynevezett FTPT (*first-past-the-post*) megoldás azt jelenti, hogy az egyfordulós választási rendszerben a legtöbb szavazatot kapó jelölt nyer még abban az esetben is, ha nem éri el a szavazatok 50%-át sem. A rendszer azon a megközelítésen alapul, hogy a demokrácia erős, hatékony, stabil és döntésképes kormányzást, valamint egyszerűen felelősségre vonható kormányt jelent. Ebben a felfogásban a képviselő területi képviselőt jelent, vagyis a választás nem pártok, csoportok vagy személyek, hanem egy jól körül határolt területi közösség képviselőjére (választókerület) irányul, a pártelvűség is ebbe a keretbe illeszkedett be. Ebben a megoldásban sokkal erősebb és szorosabb a választó és képviselő közötti kapcsolat, mint egy arányos szisztémában.

Ugyancsak velejárója, hogy magában hordozza a kétpártrendszer kialakulását és a nagy aránytalansági mutatókat. Jellemző, hogy egypárti kormányzást eredményeznek – a vizsgált időszakunk alatt sem kerül sor koalíciós kormány létrehozására – amelyekben ritkák a kormányválságok, ha azokra mégis sor kerül, általában párton belülről indulnak és következnek be, ahogyan a toryk 2019 és 2024 közötti időszakában a közelmúltban is láthattuk. A rendszerben igen nagy az elveszett szavazatok száma, az úgynevezett legitimációs deficit, amely nagyfokú aránytalanságokhoz vezethet. Az egyéni választókerületi rendszerben rendkívül fontos a körzethatárok meghúzása, amelyek a britek esetében egymandátumos választókerületek. Mindezek nagy hibája, hogy nem arányosan képviselik az országban

⁴³ A párt olyan politikai reformot javasolt, amely a külföldi importált árukra vámokat és egyéb adókat vetett volna ki, hogy megvédje a brit ipart és mezőgazdaságot a külföldi versenytől. A javaslat rendkívül megosztó volt a Konzervatív Párton belül is. A liberálisok és a szakszervezetek erőteljesen támadták, mivel úgy vélték, hogy a vámtarifa növelni fogja az árakat és csökkenti a munkások vásárlóerejét.

uralkodó politikai nézeteket, mivel ha az egyik párt akár eggyel több mandátumot szerez, úgy hogy közben minden győztes körzetét egyetlen szavazattal nyeri, legyőzheti riválisát úgy, hogy az minden más körzetet milliós szavazatelőnnyel nyer. Előfordulhat tehát az, hogy az összességében jóval kevesebb szavazatot kapó párt győzedelmeskedik. Az egyéni mandátumok száma változó, általában 600 és 650 között alakult a vizsgált időszakunkban. Sokáig fennmaradt a régi tradicionális választókerületek rendszere, ez ugyancsak aránytalanságokhoz vezetett, mivel jó néhány addigra már gyéren, szinte alig lakott körzet is fennmaradt még a XX. században is. A választások napja egyébként hagyományosan – 1935 óta – mindig csütörtökre esik a szigetországban.

Végezetül essék néhány szó a brit sajtóról is, amely közben némi kiegészítő magyarázattal is szolgálok annak kapcsán, miért pont az említett két sajtótermék mentén vizsgáltam a médiareprezentációt. A szigetország első nyomtatott – inkább hírlevél szerű – kiadványa az 1665-ben megjelentetett *The London Gazette* volt.⁴⁴ Az első igazán sikeres napilapra ellenben még, több mint négy évtizedet kellett várni, ami az 1702-ben induló londoni *The Daily Courant*-t volt és többnyire politikai híreket közölt kommentárok nélkül. A XVIII. század elején egymás után alapították meg sorban a hosszabb – rövidebb időt megéllő sajtóterméket, főként Londonban és a nagyobb városokban. 1785-ben jelent meg első ízben a legrégebbi ma is létező brit napilap a *The Times* (az első három évben még *The Daily Universal Register*). A XIX. század első éveiben a legnagyobb példányszámban eladottak esetében még többnyire egy – kétezer darabról beszélhettünk. A példányszámok növekedését a következő évtizedek technikai fejlődése segítette elő, amely az előállítási költségek és ezáltal az eladási árak csökkenéséhez is hozzájárult, a *Times*-t pedig követte szépen lassan az összes napjainkban és a hidegháború időszakában is jelentős brit napilap megjelenése, amelyeket természetesen idővel a politika is igyekezett egyre jobban kiaknázni. E mellett abban a tekintetben is megfigyelhetők a kezdeti összefonódások, hogy gyakran a pártokkal kapcsolatban álló üzletemberek indítottak el egy-egy újságot.

1947-ben összesen tíz napilap jelent meg legalább százezres példányszámban⁴⁵, az elemzéshez ezek adták a szóba jöhető sajtótermékek körét, amelyek közül összesen hat maradt meg a legnépszerűbbek között fél évszaddal később is: *Daily Express*, *Daily Mirror*, *Daily Mail*, *The Daily Telegraph*, *The Times*, *The (Manchester) Guardian*. A másik egykoron piacvezetőnek számító négy napilap az ötvenes – hatvas évek során megszűnt, mint például

⁴⁴„A history of The Gazette” Forrás: <https://www.thegazette.co.uk/history>
Letöltés dátuma: 2025. március 18.

⁴⁵ Fischer, Justin & Denver, David & Benyon, John, *Central Debates in British Politics*. (London: Routledge, 2002) 197.

Daily Herald, vagy a *Daily Worker* és helyüket olyan termékek vették át, mint az 1964-ben induló *The Sun*, vagy az 1978 óta megjelenő *Daily Star*. Ahogyan korábban említettem, mindenképpen egy hagyományosan konzervatív és egy hagyományosan baloldali lap cikkeinek áttekintő elemzéseit kívántam segítségül hívni az értekezéshez. A felsoroltak közül az *Express*, a *Mail* és a *Telegraph* (1870 előtt inkább liberálisok) hagyományosan konzervatív napilapoknak számítottak, míg a *Times* inkább jobb-középnek. Utóbbi a kampányok alatt jóval semlegesebb hangnemet ütött meg, így bár talán a legismertebb és legnagyobb tradíciókkal rendelkező sajtóterméke az Egyesült Királyságnak a jelen elemzés témájához az említettek okán mégis kevesebb relevanciával rendelkezett. A másik három közül a legnagyobb példányszámot a vizsgált időszak elején még az *Express* produkálta, több mint 3,8 millióval, de mindez az 1980-as évekre megfordult és a *Mail*-nél már csak a *Sun* adott ki többet (3,57 és 1,67 millió 1992-ben). Végül a cikkek hangvétele, a politikai tartalmak mennyisége és a kampányhoz való kapcsolódás szorossága miatt esett a választásom a *Mail*-re. A két hagyományosan munkáspárti sajtótermékek közül a *Mirror* ugyan végig szignifikánsan nagyobb példányszámban jelent meg, mint a *Guardian* (az utolsó vizsgált kampány évében előbbi nagyságrendileg három, utóbbi félmillió) ugyanakkor előbbi erőteljesen bulvárosodó stílusa és tabloidizációja miatt a *Guardian* jobb tükörképet jelentett a *Mail*-lel szemben.

II. Winston Churchill utolsó évei a konzervatív párt élén 1945-1955

Az elemzés tartalmi részének megkezdése előtt érdemes röviden összefoglalnunk azt, hogy a XX. század első fele milyen bel-és külpolitikai kérdéseket nyitott ki a szigetországban, amelyekre a regnáló kormányoknak válaszokat kellett adniuk. A brit történetírás gyakran borúsán tekint az első világháborút követő évszázad eseményeire és kiemeli azt, hogy a „nagy háborúval” együtt London világhegemóniája is véget ért, az ország számos tekintetben hanyatló pályára került. Ez, ha az egyének szintjét és az életszínvonal emelkedését vizsgáljuk a századelő és az ezredforduló összehasonlításával természetesen nem igaz, az ugyanakkor tény, hogy a dominancia elvesztése számos olyan problémát hozott a felszínre odahaza és a birodalom többi részén amelyek új helyzetet teremtettek és amelyek jelentős részére a két világháború turbulens időszakában nem sikerült választ találni. Melyek is ezek a kérdések?

Az első és talán legfontosabb – erről néhány gondolatban a bevezetőben már szoltam – a gyarmati rendszer eróziójának megindulása és a függetlenségi mozgalmak folyamatos erősödése volt. Láthatóvá vált, hogy a korábbi alávetettségi rendszer lazulni kezdett, az Egyesült Királyság számára sem a világpolitikai közeg, sem a gazdasági klíma, sem pedig a gyarmatok fejlődése és erősödése nem tette volna könnyűvé a kérdés erőből történő megoldását. A helyzetre ugyan a Brit Nemzetközösség 1926-os létrehozásával London megpróbált egyfajta választ adni, de a szervezet 1947 előtti működését jóval inkább az útkeresés kifejezéssel jellemezhetjük, sem mint a hatékony politikai szervezet jelzővel. Mindezzel, és Nagy-Britannia külpolitikai gondolkodásának transzformációjával a hidegháború időszakában egy önálló alfejezetben részletesen is foglalkozni fogok. A feszültségek és a megoldatlan ügyek azonban nem csak a tengerentúlon sokasodtak, egyre komolyabb gócpontot jelentett az ír kérdés is. Az 1801-ben a parlamentjétől formálisan is megfosztott ország esetében a liberális kormányok a XIX. században többször is megkísérelték a belső önkormányzatiság visszaadását az úgynevezett „*Home Rule*” keretei között, ám a brit politikai elit ír ellenessége miatt ezt csak az első világháború kitörése után sikerült elfogadtatni, amelynek gyakorlati megvalósítására már nem is kerülhetett sor. Mindez 1918-ra politikai értelemben is manifesztálódott, az ír megyékben a brit fennhatóság alól kiszakadni kívánó Sinn Fein óriásig győzelmét hozta. Az 1920 decemberében beterjesztett negyedik *Home Rule* végül a sziget kettéosztásához vezetett, amely nemhogy nem oldotta meg a problémákat, de Dublin és Belfast szembefordulásához is vezetett, hiszen utóbbi fenntartotta unióját a koronával, míg előbbi függetlenedett és ugyanezt várta volna el az északiaktól, ami 1920 és 1922 között véres „testvérháborút” okozott.

Ugyancsak megválaszolatlanul maradt számos gazdasági és társadalmi kérdés is odahaza, amelyekre szintén megoldásokat kellett találni a hidegháború évtizedei alatt. Már

1914 előtt egyre inkább elkezdtek kirajzolódni bizonyos negatív tendenciák olyan területeket érintően, mint a brit gazdaság strukturális problémái és versenyképességének romlása – gondoljunk csak arra, hogy a második ipari forradalom idején mind a német, mind az amerikai gazdaság jelentősen versenyképesebbnek és erősebbnek tűnt – vagy éppen a szociális feszültségek és a társadalmi különbségek erősödése és élesedése, amelyekre 1945 után még égetőbbé vált a megoldások megtalálása. Mindezt tovább erősítette az 1920-as években az ipari- és bányászati régiókban fokozódó munkanélküliség, az északi területek perifériára szorulása vagy éppen a nagy gazdasági világválság következményei is, de egyre inkább láthatóvá váltak az urbanizációs folyamatok által okozott lakhatási problémák is. A felsoroltak megoldására azonban 1939 ősztől már nem lehetett mód, ugyanis az európai kontinens újra lángokba borult.

1939. szeptember 1-én Németország megtámadta Lengyelországot, mindezzel kezdetét vette a második világháború. A következő év áprilisára a Wehrmacht a skandináv intervenció során elfoglalta Dániát és Norvégiát, amely jelentős belpolitikai változásokat vont maga után a szigetországban is. A miniszterelnök, Neville Chamberlain⁴⁶ a kudarcok és a Hitler-nek tett folyamatos engedmények okán távozni kényszerült hivatalából, helyét Winston Churchill vette át. Az újdonsült kormányfő első beszédében nyilvánvaló tette, hogy célja a háborús győzelem kivívása bármi áron, amelyhez hivatalba lépése pillanatától határozott cselekvéssel látott hozzá. Az ország irányítására létrehozott öt fős testületbe az ún. Háborús Kabinetbe⁴⁷ bevont két munkáspárti politikust is, a tényleges hatalom azonban az ő kezében összpontosult, ahogyan a hadműveletek stratégiai irányítása is a hadügyminiszteri tárca megtartása révén. Churchill a politikusok nagy részétől eltérően magas szintű elméleti képzettségnek és konkrét harctéri tapasztalatnak – még ha ezek nem is voltak túlságosan sikeresek, például Gallipoli⁴⁸ – volt a birtokában. A határozott belpolitikai lépések közzé tartozott a német állampolgárok azonnali internálása a szigetországból, a Brit Fasiszta Párt vezetőinek őrizetbe vétele, vagy éppen a polgárőrség kibővítése. 1940 nyarán megkezdődött az angliai invázió, amelyet követően a francia fegyverszünet nyomán London gyakorlatilag teljesen egyedül maradt szemben a tengelyhatalmakkal, amely drámai ütközet végül a Királyi Légierő győzelmével és a németek azon törekvésének feladásával zárult, hogy elfoglalják Nagy-Britanniát, ugyanakkor a bombázások csak 1941 tavaszán szüntek meg végleg, amely után valamelyest már

⁴⁶ Chamberlain brit konzervatív politikus 1937 és 1940 májusa között töltötte be a szigetország miniszterelnöki tisztségét. Neve összefonódott a végül kudarccal végződő megbékítési külpolitikával, amely az 1938-as müncheni egyezmény aláírásában teljessé vált. Már emiatt is sokan bírálták és vádolták erőtlenséggel, de a leváltására a hadi események eskalációjáig nem került sor.

⁴⁷ A Háborús Kabinet tagjai a következő politikusok voltak: Winston Churchill, Neville Chamberlain, Clement Attlee, Lord Halifax, és Arthur Greenwood.

⁴⁸ 1915 januárjától a következő év februárjáig tartó ütközet az első világháborúban, mely során a török hadsereg sikerrel védte meg a Dardanellákat az angol és francia csapatoktól, a vállalkozás óriási kudarc volt a britek számára, Churchill is lemondásra kényszerült.

fellélegezhetett a hátszág, a hadi események a kelet-európai, az afrikai valamint később a csendes-óceáni hadszíntérre összpontosultak.

A szigetország ugyan végül győztesen került ki a háborúból 1945 tavaszán, de mindezért jelentős árat fizetett. A nemzeti vagyon negyede megsemmisült, hétszáz ezer lakóépület elpusztult, az emberek éveken keresztül folyamatos légitámadások árnyékában éltek, a hadi költségek fedezése korábban nem látott mértékben emelte meg a jövedelemadót, a lakosság ellátása akadozott, állandósult az áruhiány, továbbra is jegyrendszer működött az alapvető élelmiszerek vonatkozásában és az angolok gyakorlatilag 1941-től amerikai segélyekből éltek. Mindez teljesen idegen volt a középosztálybeli jólétben és birodalmi stabilitásban szocializálódott generációnak⁴⁹. A győzelem örömteli pillanataival valamennyire elfeledtették ezeket a negatív emlékeket, ugyanakkor egyértelművé vált, hogy London végérvényesen elveszítette több évszázados világpolitikai vezető szerepét. Ebben a helyzetben érkezett el az ország oda, hogy 1935 és egy évtized után ismét parlamenti választásokat tartson.

A fejezet célja, hogy bemutassam a hidegháborús időszak első két kampányát, amelyek közül az 1945-ös még egyértelműen a két világháború időszak klasszikus jegyeivel együtt zajlott le. Ennek érdekessége különösen Churchill „önálló útja” lesz a kampány során. Az időben ezt követően már látni fogunk egyfajta elmozdulást a témák tekintetében a későbbi korszakok és a modern kampányok a szociális kérdéseket sokkal jobban feszegető, populistább irányába. Részletesen befogom mutatni a párszervezés átalakulását és a két választás közötti reformot, amely megágyazott a modern tömegparti működésnek és a későbbi győzelmeknek is. Mielőtt azonban rátérünk a vizsgált időszak első kampányának elemzésére – az Egyesült Királyságról készült pillanatfelvétel után – érdemes azt is megvizsgálnunk, hogy milyen állapotban volt a konzervatív párt 1945-ben.

II.1. A konzervatív párt felépítése és finanszírozása a háború előtt

A toryk működése és felépítése kapcsán a legszembetűnőbb megállapítás, hogy a pártszervezés tulajdonképpen a ma is ismert és jelenlévő hierarchiákat tükrözi, részei voltak a párt országos vezetői, a parlamenti párt, az országos aktivistahálózat, az országos tagság valamint a támogatók is.⁵⁰ A párt szövetének alapvető sejtjeit a választókerületi szervezetek jelentették, amelyek belső működésüket tekintve autonómiával rendelkeztek. Alapszabályukat saját maguk alakították ki és fogadták el, ezek között nem voltak felfedezhetőek szignifikáns

⁴⁹ Barta Róbert, „Nagy-Britannia 1945-ben.” *Korunk*, 26, sz.5, (2015) 27.

⁵⁰ Barta, „A brit Konzervatív Párt 1918 és 1945 között.” 96.

különbségek, lényegüket, tartalmukat és funkcióikat tekintve uniformizáltak voltak északtól délig.⁵¹ A helyi egységekbe való belépés minden konzervatív szimpatizáns számára nyitott volt, aki az adott térségben élt. Az alapszervezetek funkcióikat tekintve a választások alkalmával a kampányok szervezésének fundamentális eszközét és bázisát jelentették, míg a köztes időszakban egyfajta társadalmi, szociális és társas egységekként funkcionáltak. Emellett a választókerületek természetesen meghatározói voltak a jelöltjeik személyének, valamint tagokat delegáltak az országos szervezet végrehajtó tanácsaiba és testületeibe, illetőleg a kongresszusra. Az első világháború után ezen helyi egységek mellé sok esetben felsorakoztak különböző konzervatív klubok és érdekképviseleti szerveződések, amelyek élén főképp helyi nagybirtokosok álltak.⁵²

A szervezetek irányítását az úgynevezett Végrehajtó Tanács (*Executive Council*) látta el. Tagjai között helyet kaptak – ahol működtek – a párt ifjúsági tagozatának (*Young Conservatives*) és női tagozatának képviselői is. Az operatív- és a gazdasági ügyek elválasztása nyomán külön egységként működött a Pénzügyi és Általános Ügyek Bizottsága (*Finance and General Purposes Committee*). A tagok részt vehettek a szervezet közgyűlésein, melyeknek elsődleges funkciója az adott év működéséről való beszámolás, valamint a két említett egység tisztségviselőinek, illetőleg az úgynevezett *agent*-ek (hivatásos ügynökök) jóváhagyásában volt. Az ügynökök funkciójukat tekintve egyfajta operatív „menedzserek” voltak, akik a párt fizetett alkalmazottaiként a gyakorlatban is megszervezték a választókerület kampányát, adománygyűjtő tevékenységét illetőleg adminisztrációját. 1945 után nem minden választókerület rendelkezett saját fizetett ügynökkel (előfordult, hogy egy-egy személy több választókerületet is koordinált) számukat ebben az időszakban nagyjából kétszáz főre becsülik⁵³ szemben a 640 választókerülettel. Az exponenciális fejlődési út jele lesz, hogy az évtized végére már 428-an lesznek. Tevékenységüket tekintve elsősorban technokrata, végrehajtó és nem politikai segítséget jelentettek a választókerületi szervezetek számára. A tagok döntöttek továbbá a képviselőjelölt személyéről is.

A választókerületi egységek országos összehangolására Benjamin Disraeli 1867-ben létrehozta a *National Union of Conservative and Unionist Association*-t (NUCCA) a mai értelemben vett tömegpárt szervezetek megalapozásának első lépéseként⁵⁴, a választókerületi szervezetek tulajdonképpeni föderációjaként. A legfontosabb cél és vindikált funkció az volt,

⁵¹ Potter M. Allen, „British Party Organization.” *Political Science Quarterly*, 66, sz.1, (1951) 66.

⁵² Barta, „A brit Konzervatív Párt 1918 és 1945 között.” 102.

⁵³ Frasure, Robert & Kornberg Allan, „Constituency and British Party Politics.” *British Journal of Political Science*, 5, sz.4, (1975) 460.

⁵⁴ Harrison, Bryan, *The Transformation of British Politics 1860–1995*. (Oxford: Oxford University Press, 1996) 196.

hogy felügyelje a párt működését az egész országban, kommunikációs csatornát biztosítson a tagok között és összehangolja tevékenységüket, valamint megszervezze a pártkonferenciákat (a kongresszusokat). Ezen feladatok és jogosítványok azóta sem változtak lényegesen.⁵⁵ Ami a köztes szervezeti egységeket illeti a nagyobb városokban, amelyek több választókerületre tagolódtak, létrejöttek egyfajta koordinatív ernyőszervezetként működő városi szervezetek, valamint területi szervezetek is (összesen tizenkettő). Ezek, mivel laza kapcsolódásokat alkottak a jelentőségük jóval kisebb volt. Skócia és Észak-Írország a párt regionális szervezeteit tekintve függetlenséget élvezett.⁵⁶

A konzervatívok élén a párt vezetője (*Leader of the Conservative Party*) állt. Robert T. McKenzie a brit politikai pártokról írt munkájában⁵⁷, hogy a párt vezetője az általános politikai kérdések és döntések terén sokkal nagyobb hatalommal rendelkezett, mint annak belső ügyeit illetően. Az ő irányítása alá tartozott a párt parlamenti és parlamenten kívüli része is. Előbbit a kvázi frakcióvezetőt jelentő, a párt parlamenti fegyelmi és szervezeti vezetője (*Chief Whip*) míg utóbbit a párt igazgatója vezette a gyakorlatban. Az igazgató munkáját igazgatóhelyettesek, valamint a Központi Iroda (*Conservative Central Office*) segítette. Ez a korszakunkban már egyértelműen a legfontosabb szervezeti egységgé vált. A párt mindenkori vezetőjéről a Felső- és Alsóház konzervatív képviselői, valamint a NUCCA Végrehajtó Tanácsa közösen döntött egyfajta konzultációs folyamat eredményeként. A hagyományos értelemben vett választás intézményét 1965-ben fogják először alkalmazni. A párt vezetőjét ugyan bármikor visszahívhatta az őt kijelölő testület, ennek ellenére nagyfokú központi hatalom koncentráldott a kezében, többek között ő döntött a párt igazgatójának személyéről⁵⁸ és az egyéb kulcspozíciókról úgy, mint az igazgatóhelyettesek, valamint a kincstárnok. A valódi vezetés az ő és a Központi Iroda kezében volt, akik a gyakorlatban meghatározták a konzervatívok szervezetének működését minden területen. A vezetők munkáját folyamatosan bővülő létszámú személyi állomány segítette az adminisztratív munkatársaktól a szervezőkön át a hivatásos propagandistákig. A professzionalizálódást szemlélteti, hogy 1929-ben létrejött a mai napig működő Konzervatív Kutatási Részleg (*Conservative Research Department – CRD*), amely elsődleges feladata, hogy elemzéseket készítse, tanácsokat adjon és felkészítse a nyilvános szereplésekre a párt politikusait valamint megszerkessze és kiadja a párt propaganda anyagait,

⁵⁵ A szervezeti egység elnevezése és összetétele természetesen változott, jelenleg 800-nál is több tagot számlál és 1988 óta Nemzeti Konzervatív Konvent néven működik.

⁵⁶ Barta, „A brit Konzervatív Párt 1918 és 1945 között.” 97.

⁵⁷ McKenzie, Robert T, *British Political Parties – The Distribution of Power within The Conservative and Labour Parties*. (London: Heinemann, 1955) 615.

⁵⁸ A személyük általában a párt vezetőjének bizalmasa volt, ezt a korszak pártvezetőinek és párt igazgatóinak változásait szemlélve is nyomon követhetjük, az egyetlen igazgató, aki egy évnél is tovább maradt a pozíciójában az őt kijelölő pártvezető leváltása után John Hare volt a 60-as évek első felében.

amelyről a kampányok alatt részletes szó esik. Ugyancsak érdemes megjegyeznünk azt is, hogy az első világháború után jelentősen megnőtt a helyi pártvezetők szerepe és ereje is.

A Központi Iroda többféle módon gyakorolt ráhatást a választókerületi szervezetek működésére: egyrészt a források elosztása által, másrészt tanácsokat és szolgáltatásokat biztosítottak számukra (ezekre különösen a gyengébben működő, szegényebb szervezetek részéről mutatkozott jelentős igény) illetőleg a párt ügynökeinek kijelölése révén. Az informális behatást erősítette az a tény is, hogy a különböző országos szervezeti egységekbe és testületekbe többnyire sikerrel juttattak be hozzájuk köthető *stakeholderek*-et, valamint cégvezetőket is, akik eseti ügyeknél eredményesen hatottak a választókerületi vezetőkre. Fontos azonban azt is megjegyezni, hogy bár a Központi Iroda számos kulcspozíciót foglalt el, a párt vezetését és vezetőjét mégsem tekinthetjük autokratának. A pártfegyelem betartását a gazdasági és a társadalmi vezetők jelenléte – és az ebből eredő függőség – szintén segítette fenntartani. A pártvezetők hatalmának minden esetben meg voltak a korlátai, a konzervatívokon belül sosem volt jellemző akkora hatalom a vezető kezében, mint a századelőn a liberálisoknál Lloyd George⁵⁹ idejében. A befolyásuk korlátait mutatja, hogy a korábban említettek szerint ők nevezték ki a párt kincstárnokát, de annak olyan személynek kellett lennie, akiben a párt legnagyobb támogatói és adományozói maximálisan megbíztak, így például ezen pozíciónál nagyfokú kompromisszumra voltak kényszerítve a mindenkori pártvezetők. Ha valaki mindezt nem tette meg, vagyis nem törekedett a konszenzusra és az együttműködésre a gazdasági és társadalmi vezetőkkel akik a párt mögött álltak hamar nehéz helyzetbe kerülhetett.

A modernkori pártfinanszírozás alapjainak kialakulása az 1930-as években elkezdődött, ezt a folyamatot azonban a második világháború megakasztotta. Erősödni kezdett az a trend, hogy a nagyobb összegű adományok már nem csak a cégektől, hanem a magánszemélyektől is érkezhettek a párt kasszájába. A pártközpontok a háború alatt is működtek, de szerepük és jelentőségük redukálódott, hiszen a Háborús Kabinet működése alatt a cél a katonai győzelem kivívása és a hátország egyben tartása volt gazdasági és társadalmi értelemben. A választókerületi szervezetek működése *de facto* leállt és a főállású párt ügynökök munkájára sem számíthattak, mivel nagy részük a fronton teljesített szolgálatot. 1945-ben emiatt kulcsfontosságúvá vált, hogy a helyi sejtek működését minél gyorsabban helyreállítsák, felkészülve a közelgő választásokra. Mindez természetesen nem ment egyik napról a másikra, a toryk így jóval szerényebb infrastruktúrával és kisebb forrásokkal kezdhettek bele a

⁵⁹ David Lloyd George (1916 és 1922 között a szigetország miniszterelnöke) az egykori váltópártnál egy jóval centralizáltabb pártvezetési rendszer épített ki. Ennek része volt a párthoz érkező források és adományok belső disztribúciójának erős kontrollja, a személyéhez hű emberek pozíciókba juttatása, valamint a pártelnök jogkörének kiterjesztése is.

kampányba. Az 1935-ös jelöltállítás alkalmával 300 000 fontot költöttek a központi kampány keretei között plakátokra és szórólapokra, 1945-ben ez az összeg mindössze valahol 20 és 30 ezer font között mozgott.⁶⁰ Az anyagi erőforrások vizsgálatához az alábbi alapvető kereteket szükséges rögzíteni: a párt központi irodája és ezáltal a központi szervezet, valamint a választókerületi, illetve városi és területi szervezetek mind saját költségvetéssel rendelkeztek, pénzügyileg önállóan működtek. A választókerületi szervezetek, ahogyan korábban is említettük, működésükhöz kapcsolódóan támogatást kaptak a Központi Irodától, általában szolgáltatások, és nem anyagi javak formájában. A helyi szervezetek számának növekedése a párt működési költségeit és az ezen szolgáltatásokra fordított összegek emelkedését vonta maga után. A választókerületi szervezetek minimum 40 %-a részesült valamilyen mértékű támogatásban a Központi Iroda irányából a korszakban. Mindezek a belső szervezési- és működési keretek adták a vizsgált időszak kampányainak megvalósításához szükséges erőforrásokat.

II.2.1. Az 1945. évi választási kampány és a konzervatív program

Azzal minden politikai szereplő tisztában volt, hogy a hadi események lezárulását követően a regnáló háborús kabinetnek azonnal ki kell majd írni a szavazást, hiszen addigra már egy évtized telt el a legutóbbi szavazás óta. Churchill személy szerint ugyanakkor szeretne volna, ha a kabinetet egészen a csendes-óceáni hadi események befejezéséig fenntartják, a két nagy párt vezető politikusai rajta kívül azonban mindannyian azt akarták, hogy az erőviszonyok minél hamarabb tisztázódjanak és legyen túl az ország a választásokon, hogy a bizalmat kapó kormány hozzá kezdhesen az újjáépítéshez. A miniszterelnök május végén úgy döntött, hogy a választásokat 1945. július 5-re írja ki, mindezzel jócskán meglepve az őszi időponttal kalkuláló munkáspárti politikusokat. Az előzetes várakozások arról szóltak, hogy 1918-hoz hasonlóan a háborúban győztes miniszterelnököt és pártját újraválasztják. Egész Nagy-Britannia a Konzervatív Párt és a nemzeti hősként ünnepeelt Churchill győzelmét prognosztizálta, a kérdés mindössze annak mértéke volt. Mindezek mellett voltak azonban intő jelek és a konzervatívok népszerűségvesztésére utaló mozzanatok: 1924-től az időközi választásokon rendre alulmaradtak, 1943 óta pedig a Gallup közvélemény-kutató folyamatos munkáspárti fölényt jelzett előre.⁶¹ A választók emlékezetében természetesen élénken élt a

⁶⁰ Thorpe, Andrew, *Parties at War: Political Organization in Second World War Britain*. (Oxford: Oxford University Press, 2009) 253.

⁶¹ Az előzetes felmérések az említett 1943 és 1945 májusa közötti időszakban a háború végét követő heteket leszámítva 15 – 20 % közötti munkáspárti előnyt mutattak. A konzervatívok támogatottságát 30 % környékére mérte a Gallup is.

kormányfő háború alatti heroikus szerepvállalása, ugyanakkor természetes pszichológiai jelenségként belefáradtak a háborús erőfeszítésekbe és a megelőző időszak nehézségeit és problémáit (munkanélküliség, gazdasági válság, háború, ellátási problémák) mind a torykhoz kötötték⁶² és tartottak attól, hogy a fejezet elején is említett, hosszú évek óta görgetett problémákat nem lesznek képesek megoldani. Ebben a helyzetben kulcskérdés volt, hogy milyen üzeneteket fogalmaz meg a párt és mit emel fel a kampány központi témájává a harcias retorikát követve a baloldalt kezdi el támadni annak központosítási és államosítási törekvéseivel az erős szabadságvágyra játszva, vagy a háborús hangvételt némileg háttérbe szorítva az újjáépítést állítja a centrumba. Erre részben eltérő választ adott a konzervatív párt programja és vezetőjének retorikája. Mit is kínált az előbbi a választók számára?

Az 1945-ös kiáltvány⁶³ összesen 19 pont mentén fejt ki a toryk elképzeléseit. Churchill annak előszavában kifejti az említett csalódottságát a háborús kabinet felbomlását illetően, amely egy erős egységet alkotott, a nemzet minden tagját igyekezett képviselni és sziklaként állt szemben a harmadik birodalommal. Elsőként Nagy-Britannia a világban elfoglalt jövőbeni pozíciójának kapcsán kiemeli az Egyesült Államokkal és a Szovjetunióval meglévő szövetség fenntartásának fontosságát, valamint hitet tesz az ENSZ és a brit birodalom egysége és a domíniumokkal való hatékony párbeszéd, illetőleg az ország katonai erejének és védelmi képességének fenntartása mellett. Churchill maga ha ezen a ponton már nem is bízott Sztálinban természetesen a nyilvánosság előtt nem hangsúlyozhatott mást, mint az egy oldalon állást. Megköszöni a domíniumok által hozott áldozatokat, amelyekre szükség volt a németek legyőzéséhez. A győzelem pillanatában is figyelmeztetik a népet, még mindig nem érkezett el a béke a csendes-óceáni térségben, ezért továbbra is fent kell tartani az ország katonai erejét.

A program visszautal a miniszterelnök korábban már bejelentett négyéves tervére az ország számára, amelynek célja az újjáépítés és ehhez több területet is megjelöl. Az első, hogy a frontról hazatérő embereket minél gyorsabban visszaintegrálják a társadalomba és a munkaerőpiacra a leszerelést követően. A kormánynak mindent meg kell tenni a foglalkoztatás szintjének stabilan és magasan tartásához. Az első békeévek legnagyobb feladatként természetesen a háború utáni újjáépítést jelölik meg, különösen az otthonok tekintetében. Ehhez először is helyre kell állítani az építőiparban dolgozók létszámát, ezen a téren elhangzanak az első konkrét ígérek: 150 000 ideiglenes lakhatást biztosító konténerház és a következő években legalább 220 000 új otthon építése. E mellett a szabályozásokba is szükséges beavatkozni a bérleti díjak mértékének és a kártalanítások rendszerének kialakításában

⁶² Barta, „Nagy-Britannia 1945-ben.”, 30.

⁶³ <http://www.conservativemanifesto.com/1945/1945-conservative-manifesto.shtml>

Letöltés dátuma: 2023. március 2.

egyaránt. Elkerülhetetlen lesz a mezőgazdaság és az agrárium fejlesztése, hogy minél több élelmiszert termeljen a szigetország, mert a jövőben kevesebbet lesz képes exportálni. Stabil ellátást és nemzetközi együttműködéseket – nem csak a Nemzetközösségen belül – kell kialakítani, odahaza pedig biztosítani a termelőknek a szabadságot arra, hogy a lehető legjobban hasznosítsák a földjüket, a halászatot, mint iparágat pedig teljes mértékben újjá kell építeni.

A kampányígéreték természetesen az állami szolgáltatások körét is érintik. A lehető leggyorsabban törvénybe kell iktatni a társadalombiztosítás rendszerét, valamint bővíteni az állam által nyújtott szociális jellegű segélyek és támogatások rendszerét. Mindenki számára elérhető egészségügyi ellátási rendszert kell létrehozni, amely magában foglalja az alapellátást, a szakellátást, a kórházi kezelést, valamint a rehabilitációt. Az egészségügyi intézkedéseket kifejtő egység a program legrészletesebb eleme. Az oktatás terén a legfontosabb a korábban már elfogadott új oktatási törvény szellemében a rendszer átalakítása. Ugyancsak erősíteni kívánják az oktatási rendszert mind infrastrukturális, mind pedig humán erőforrás tekintetében. Ezek mellett részletesen foglalkozik gazdasági kérdésekkel: nemzetközi kereskedelem és export rendszer fejlesztése, az ipar modernizációja, a monopóliumok kialakulásának megakadályozása, a kisvállalkozások támogatása, az energiaellátás (különösen a szén energia felhasználásának) hatékonyság növelése. Célként jelölik meg továbbá a közlekedési infrastruktúra helyreállítását és fejlesztését, illetve a háború alatt megemelkedő adók mielőbbi csökkentését, az infláció gyors megfékezését. A háború utáni első választási anyag a későbbiekhez képest jelentősen rövidebb illetőleg egyszerűbb, főként az újjáépítésre vonatkozó üzeneteket fogalmazott meg, amely egy teljességgel ésszerű logikán alapuló politikai kommunikációs megközelítés volt. Ugyanakkor terjedelmében és konkrétumaiban nagyon kevés teret szentelt a háború előtti időszak társadalmi és szociális feszültségeire kínált megoldási javaslatokra. Egy kampány alkalmával a párt miniszterelnök-jelöltje az esetek jelentős részében szigorúan követi a központi kommunikációs irányvonalakat, ám vannak olyan ösztönös politikusok, akiknél nem ez a helyzet, így volt 1945 késő tavaszán Winston Churchill esetében is.

II.2.2. Winston Churchill beszédei a kampány során

Churchill retorikai képességeivel a korszakban az átlagemberek is gyakran találkozhattak, hiszen a háború éveiben a rádiókészülékeken keresztül rendszeres vendég volt az otthonokban. Leginkább az Alsóházban, illetve a rádióban a brit néphez, és az egész nyugati világhoz intézett beszédei során érezte igazán elemében magát. Sajátos stílust fejlesztett ki,

amelynek hatékonysága abból származott, hogy nem valamiféle láthatatlan tömegként, hanem egyénenként szólította meg az embereket, ezáltal személyes kapcsolatot teremtve az utca emberével is. Retorikája főként a hősiesség mítoszát építő metaforákkal és nagy számban használt evokatív megszemélyesítéseket jellemezhető⁶⁴, amelyekben a nemzetet személynek tekintette, amelyben egy nemzet lehet hős, vagy gonosztevő (ebben a kognitív keretben fejezte ki például a brit-német szembenállást is) Metaforái között megtalálhatóak voltak a szociális vonatkozásúak (a náciizmus egy szörny, az etikus viselkedés pedig a pajzs ellene), a fényre fókuszálókat (Nagy-Britannia a fény, Németország a sötétség), illetve az utazással kapcsolatosak (a céltudatos tevékenység nem más, mint utazás egy meghatározott cél felé) is.⁶⁵ Sokak szerint személyes retorikai sikereinek metaforái voltak a másik kulcstényezői, amelyekkel a néphez tudott szólni számukra is érthető módon, e mellett szinte mindig sikerül a realizmus és az optimizmus közötti egyensúlyt megtalálnia, ami szintén segítette a hallgatóság befogadókészségének fokozását.⁶⁶

Az 1945-ös év talán leghíresebb beszéde az úgynevezett „*Gestapo-beszéd*” volt⁶⁷, amely elég markáns irányt adott a tory kampánynak, ezzel egészen gyorsan elterelve a figyelmet az újjáépítéssel kapcsolatos ígéretekről. A beszéd⁶⁸ 1945. június 4-én hangzott el a rádió hullámhosszain. A konzervatívok kampányát a gyakorlatban megnyitó beszéde során jól nyomon követhető szinte minden propagandisztikus jegy, alkalmazta az egyszerűsítés eszközét, vagyis a felmerülő személyek, események, fogalmak elemi megragadását és besorolását (konzervatív eszmék = jók, munkáspárti tervek = kommunizmus = rossz), illetőleg a felnagyítást. A propaganda jellemzői közül ugyancsak feltűnik a sztereotípiák, előítéletek teremtése, azok felerősítése, és az ellenségkép gyártásának jelensége is⁶⁹. Erre a beszédre ilyen értelemben egyfajta mintaként is tekinthetünk.

A felszólalást azzal indítja, hogy kifejezi sajnálatát a koalíciós kormány felbomlása miatt, amelynek fenntartásához a három párt egységes akaratára és a nép megerősítésére is szükség lett volna. A bevezető gondolatok után a beszéd negatív hangvétele jelentősen felerősödik, és gyorsan a Munkáspárt elleni támadássá válik. Kijelenti, tisztában van azzal,

⁶⁴ Olyan, főként költők által használt szóképek, amelyek erőteljes érzelmeket, gondolatokat vagy emlékeket idéznek fel. Mindez az alapvető érzelmi túlfűtöttség esszenciálisan jelen volt Churchill nyilvános felszólalásaiban, legyen szó az Alsóházról, egy rádióbeszédéről vagy éppen egy megnyitóról.

⁶⁵ Charteris-Black, Jonathan, *Politicians and Rhetoric. The Persuasive Power of Metaphore*. (London: Palgrave Macmillan, 2005) 56.

⁶⁶ Cannadine, David, *Churchill: The Statesman as Artist*. (London: Bloomsbury Academic, 2017) 78.

⁶⁷ A beszédéről készült hangfelvétel elérhető az interneten is: <https://www.youtube.com/watch?v=7TY7oUNobsY> Letöltés dátuma: 2024. október 3.

⁶⁸ A beszéd eredetileg a „*Party Politics Again*” címet kapta és valamennyi fellelhető kötet, amely az egykori miniszterelnök beszédeit gyűjti össze ezen a címen is szerepelteti, az említett „*Gestapo-beszéd*” elnevezés a sajtóban keletkezett.

⁶⁹ Aczél, *Új retorika*, 160.

hogy több ellenzéki politikus is szívesen maradt volna a koalícióban, ám a Munkáspárt egyes vezetői szeretettek volna minél előbb „megmérkőzni” a konzervatívokkal, innentől kezdve pedig nem maradt más lehetőség, mint a választások. Az első állítás, amellyel Churchill támadja politikai ellenfeleit a következő: „*Szocialista és liberális barátaink úgy érezték, a haza elé kell helyezniük a pártot.*”⁷⁰ Véleménye szerint Anglia érdeke megkövetelte volna az együttes kormányzást, amelyet azonban a liberálisok és a szocialisták tisztán „önző” és pártos érdekektől vezérelve a továbbiakban nem voltak hajlandók vállalni.

A következőkben a Munkáspárt által képviselt szocializmus gondolkörét és eszmeiségét megfelelteti a kommunizmuséval, a totalitarizmussal és az állam mindenk felett lévőségével, a baloldal az állampolgárok szabadságára és a magántulajdonra is le akar sújtani, ahogyan azt a szovjet kommunisták tették⁷¹. Nyíltan ugyan nem mondja ki – itt még – de burkoltan azonosítja politikai ellenfeleit, a szocialistákat a kommunistákkal, ennek a célja a szavazók elrettentése. Mindezt az alábbi mondatok jól illusztrálják:

*„Hogyan szállhatna szembe az átlagpolgár, avagy alattvaló ezzel a félelmetes gépezettel, amely amint hatalomra jut, mindenkinek előírná, hol dolgozzon, mit dolgozzon, hová mehet, miről beszélhet, milyen nézeteiket valljon, és azokat milyen korlátok között fejezze ki, hol álljon sorba a felesége az állami fejadagért, és milyen oktatásban részesüljenek a gyerekei, amely a szabadságról vallott nézeteiket és jövőbeli viselkedésüket majd meghatározza?”*⁷²

A demokrácia bölcsője és fellegvára, Nagy-Britannia lakossága nem választhatja önként ezt az utat, amelyen a nép lemond a szuverenitásáról, és teljesen aláveti magát az állam akaratának. Állításait alátámasztandó megemlíti előbb Herbert Morrison⁷³ terveit (a kormány gyakorlatilag rendeleti úton kormányozzon), illetve utal Sir Stafford Cripps⁷⁴ egyik felszólalására, melyben szintén a parlament szerepének kérdését feszegeti a szocialista államban. A beszéd az utolsó szakaszáról kapta a „*Gestapo beszéd*” elnevezést, ebben ugyanis az eddigiekénél is tovább megy az állam szerepét és irányítását illető rémkép vázolásában. Szerinte egy ilyen erős és központosított irányítás nem engedhetné meg magának a nyilvános elégedetlenséget, ezért mindenképpen felállítana egy titkos rendőrséget, „*valamiféle*

⁷⁰ Rhodes, James Robert, szerk., *Churchill Speaks: Winston S. Churchill in Peace and War*. (London: Atheneum, 1981) 864.

⁷¹ Toye, Richard, „Winston Churchill's 'Crazy Broadcast': Party, Nation, and the 1945 Gestapo Speech.” *Journal of British Studies*, 49, sz.3, (2010) 663.

⁷² Rhodes, *Churchill Speaks: Winston S. Churchill in Peace and War*, 865.

⁷³ Munkáspárti politikus, a Háborús Kabinet tagja, politikai pályája során bel- és külügyminiszteri pozíciót is töltött be a brit kormányban.

⁷⁴ A XX. század első felének egyik ismert munkáspárti politikusa, a Háborús Kabinet működése során különböző tisztségeket töltött be, majd 1945 és 1950 között tagja Attlee kormánynak is.

*Gestapót*⁷⁵. Ez volt az a pont, amelynél a kritikus szerint Churchill túlságosan messzire ment. Zárásként kifejti, hogy ő az egyének szabadságáért és jogaiért áll ki, a szabadon választott parlament által hozott törvények keretei között. Volt kollégáira irányuló vádjaival óriási felzúdulást váltott ki munkáspárti körökben, ugyanis ők semmilyen módon nem fejezték ki szimpatizálásukat a totalitárius rendszerekkel. A miniszterelnök ebben a pillanatban még nem ismerte fel, de a brit nemzet sokkal jobban tartott a hosszú évek óta gyarapodó szociális problémákat megoldatlanságától mint attól, hogy a munkáspártiak titkosrendőrséget ültetnek a nyakukba.

A kampány egy másik jelentős beszéde annak végéhez közeledve hangzott el 1945. június 21-én Londonban és a rádió hullámhosszain „*A szabadság fenyegetése*” címen⁷⁶. Az előzőhöz hasonlóan szintén egy háborús bevezetéssel indít: Nagy-Britannia ugyan közel hat éven át tartó kemény próbatételen van túl, de Japán legyőzése még hátravan. Gyorsan rátér azonban a politikai rivális Munkáspárt támadására, akik szerint csakis ők képesek a nehézségeken átvezetni Nagy-Britanniát és a birodalmat. Szerinte a szocialisták véleménye az, hogy ha végül nem ők nyerik a választásokat, az elmúlt időszak felgyülemlett problémái maguk alá temetik Londont.

A Gestapo-beszédhez hasonlóan, itt is Sir Stafford Cripps kijelentéseit használja támadási felületként a szocialistákkal szemben. Ezúttal lényegesen finomabban fogalmaz, de az üzenet kevésbé változik: a Munkáspárt célja a szocialista állam kiépítése Nagy-Britanniában, a központi irányítás létrehozása, melynek tetején Cripps és a hasonló politikusok együttesen határoznak meg mindent a termelési eszközök elosztásától kezdve az emberek mindennapjáig. Az erőszakszervezetek témáját ezúttal érezhetően finomabban kezeli, már nem gestapóról beszél, „csupán” a szocialisták által szerinte szükséges esetben alkalmazni kívánt erőszakról. Hangsúlyozza, hogy korábban is figyelmeztette már a brit népet arra, hogy mi vár rá, ha nem a Konzervatív Párt nyeri a választásokat. Véleménye szerint a jelenlegi helyzetben sokkal fontosabb dolgokra kellene fókuszálnia a nemzetnek:

*„Az összes erőnket arra kellene koncentrálnunk, hogy gyakorlati problémákat oldjunk meg, azokat a problémákat, amik minden egyes reggel vészjóslóan az ajtónkon kopogtatnak, figyelmet és választ követelve; hogy hazahívjuk a hadsereget, hogy házakat építsünk, amiket a háború alatt nem lehetett megépíteni, vagy az ellenség rombolta le, hogy új hadsereget, flottát, és légierőt állítsunk ki, amivel felvonulhatunk Japán ellen...”*⁷⁷

⁷⁵ Rhodes, *Churchill Speaks: Winston S. Churchill in Peace and War*, 866.

⁷⁶ A beszéd eredeti angol címe: „Threat to Freedom”

⁷⁷ Rhodes, *Churchill Speaks: Winston S. Churchill in Peace and War*, 869.

Hangsúlyozza, hogy a szocialisták intézkedéseinek bevezetése milyen korlátozásokkal járna az egyéni szabadságok terén. Példaként a gyári munkások helyzetét hozza fel, akik jelenleg még a szakszervezetekhez fordulhatnak – köszönhetően a konzervatívoknak – ám az erős központosított rendszerben ez a lehetőség sem maradna meg a számukra. A szocialista kormány nem engedhet meg magának erős kihívásokat, a munkások sztrájkhoz és kollektív alkudozáshoz való joga, a munkahelyük szabad megválasztásának lehetősége mind-mind ellenkezik a szocialisták Churchill által vélt törekvéseivel. Érvelését azzal folytatja, hogy megkérdőjelezi, a Munkáspárt tulajdonképpen miért nevezi így önmagát, amikor nem csak ők dolgoznak vagy harcoltak Angliáért, hanem sokmillió konzervatív választópolgár is. Ezt az eszme-futtatást egy frappáns támadással fejezi be: „*A szocialista pártnak sokkal kevesebb joga van magát Munkáspártnak hívni, mint Mr. Attlee-nek, hogy a vezetőjüknek mondja magát.*”⁷⁸

A beszédét a háborús koalíció felbomlásával kapcsolatos gondolataival zárja, ezúttal is hangoztatja, csalódottságát a kabinet felbomlása miatt. Felajánlja a lehetőséget, hogy választási győzelmük esetén a munkáspárti jelölt Attlee kísérje el őt a soron következő háborús rendezésre irányuló konferenciára. Összevetve az előző beszéddel, megállapítható, hogy ugyanazokat az érveket és toposzokat használja – háborús koalíció felbomlása, szocialista központosítási törekvések, szocialista állam kiépítése – ám ezúttal lényegesen konszolidáltabb hangnemben támadja a Munkáspártot, okulva a Gestapo beszéd visszhangjából. Mindkét beszéd közös velejárója, hogy a logikai bizonyítás és racionalitás helyett a lélektani, érzelmi érveket tartja fontosnak, „*az emberi akarat kulcs a logika, a cél pedig a kommunikáció*”⁷⁹. A röviden bemutatott két felszólalás is jól szemlélteti, hogy míg az előzetes kampányprogram az újjáépítésre fókuszált, Churchill személyes kampányában kiütközött harciassága és pártjánál lényegesen vehemensebb módon támadta riválisukat, fő üzenetként a szocializmus veszélyét hangoztatva a szabadságra. Mindezek után adja magát a kérdés, hogy az utca emberei milyen üzenetekkel találkoztak a kampány alatt a városok utcáin?

⁷⁸ U.o., 870.

⁷⁹ Adamik Tamás, „A retorika történetének tanulságai a mai iskola számára.” In: *A szöveg szerkesztése, megértése, kidolgozása és megszólaltatása*, szerk. Fekete Péter – Raisz Rózsa, (Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság, 1993) 63-69.

II.2.3. Kampányplakátok

A vizsgálódást folytassuk a plakátok áttekintésével, amelyek a beszédekhez hasonlóan szintén egyirányú kommunikációs lehetőséget biztosító, hosszú múltra visszatekintő eszközök⁸⁰. Fő hátrányuk, hogy viszonylag egyszerű üzenetek közvetítésére alkalmasak, például arra jók, hogy megismertessenek egy jelöltet, vagy népszerűsítsék a pártot, közvetítsenek egy rövid üzenetet, de arra már kevésbé, hogy részletes érvekkel próbálják meggyőzni a választókat. Céljuk, hogy a lehető legegyszerűbb üzenettel és képi megjelenítéssel a lehető leggyorsabban felkeltsék az emberek figyelmét.

81

Az elemzés alapjául nyolc, 1945-ből származó plakát szolgált. Ezek két kivételtől eltekintve csak szöveget tartalmaznak, a képek illusztrációként szolgálnak, nem pedig szimbolikus tartalomhordozóként, a lényeg az írásban hordozott üzeneten van. Az alkalmazott betűtípusok egyformák, apró különbségek figyelhetők meg (dőltén szedett, esetleg vastagon kiemelt szöveg, illetve eltérő betűméretek). A használt színek megegyeznek a párt és a Union

⁸⁰ A plakátok forrásaként használt és az első fejezetben már említett Bodleian Library archívumában 1910-től szerepelnek digitalizált formában ezek az anyagok, ugyanakkor korábban, már a XIX. században is előszeretettel alkalmazták ezeket.

⁸¹ A kampányplakátok forrása:

<https://digital.bodleian.ox.ac.uk/collections/posters/?fq=date%3A%5B1944+TO+1946%5D>

Letöltés dátuma: 2024. október 7.

Jack színeivel (kék-piros fehér alapon) ami kiegészül a leggyakrabban használt feketével. Közös jellemzőként elmondható továbbá az egyszerűség – mindenhol a kampányüzenet van a középpontban – illetve egy kivétellel az összes plakát alján a konzervatívok választási szlogenje látható: „*Vote National*”⁸² A kampányszlogenek általános alapszabálya, hogy rövid, tömör, érthető, logikus megfogalmazásúnak, könnyen megjegyezhetőnek kell lennie, hogy a választópolgároknak minél mélyebben rögzüljön. Fontos az egyéni és állandó betűtípus, valamint az eredetiség is.⁸³ A „*Vote National*” szlogen választásának legfőbb oka – ahogyan a beszédeknél a korábbiakban is láthattuk – hogy a párt és főképpen Churchill, szerette azonosítani a Konzervatív Pártot a brit nemzettel. A másik, hogy a kampány során végig igyekeztek azt hangsúlyozni, hogy ők képviselik a nemzet igazi érdekeit, amire Nagy-Britanniának szüksége van. Ebből következőleg minden brit patriótának őket kell választania.

Az 1945. évi plakátok esetében azok szövegét vizsgálhatjuk és értelmezhetjük, hogy az újjáépítés vagy a szocialista fenyegetés nyert rajtuk nagyobb teret. Az első (balról-jobbra haladva) egy konkrét társadalmi csoportot, a mezőgazdaságból élő réteget szólítja meg⁸⁴. A plakát felső részén egy Churchilltől származó idézetet látunk, melyben kifejezi mennyire fontos a brit mezőgazdaság megőrzése, ezt követően egy rövid, három pontból álló kampányígéretet látunk: 1. Árak stabilitása az igazságos üzlethez a farmerek számára 2. Igazságos bérek a dolgozóknak 3. Megfelelő életkörülmények a vidéken élők számára. Utóbbi két ponttal a főként a torykhoz lojális tulajdon nélküli, elsősorban vidéken élő alsó középosztályt szólítja meg, akik számára a programban is célzott üzeneteket fogalmaznak meg. A „*Vote National*” szlogen elé besúruva ezúttal egy fél mondat szerepel: a vidék boldogulása érdekében.

A következő három plakátot együttesen érdemes elemezni, mivel azonos módon épülnek fel: rövid, egyetlen mondatos szöveg piros vagy fekete betűkkel, alul a „*Vote National*” felirattal. Az első: „*Britannia harcolt a szabadságért – Kapja is meg.*” A szöveg első fele az ország második világháborús küzdelmére utal, a második pedig összekapcsolható Churchill Gestapo beszédével, vagyis a kampánymondat üzenete: Anglia győztesen vívta meg a háborút szabadságáért, ezért nem szabad hagyni, hogy a Munkáspárt által bevezetni kívánt elnyomás következzen. Itt tehát megjelenik a Churchill által alkalmazott fő üzenet írásban is. A másodikon a párt egy újabb jelentős szavazóbázisát, a kisvállalkozókat szólítja meg: „*Teremts a kisvállalkozóknak igazságos lehetőségeket.*” A harmadik plakát szövege: „*Követeld*

⁸² A szlogen önmagában nem volt új keletű mivel már az 1935-ös választási kampány során is használta a párt és a későbbi évek – évtizedek folyamán is többször fogják alkalmazni.

⁸³ Aczél, *Új retorika*, 254.

⁸⁴ A vidéki választókerületek, amelynek lakói igen jelentős számban éltek a korszakban az mezőgazdaságból, hagyományosan a toryk szavazóbázisához tartoztak, ezért természetesnek tekinthető, hogy a párt külön figyelmet fordít rájuk.

a demokráciát, ne a bürokráciát” ismételten csak a rivális szocialisták ellen szól, akik célja a központosítás, az állam hatalmának kiterjesztése, nem pedig a demokrácia. Tartalma miatt szintén ide kapcsolható a következő is, ami ugyancsak a Munkáspárt ellen irányuló üzenetet közvetít, ezúttal már jóval nyíltabban. A legutóbbi munkáspárti kormány alatt 1 644 412 főre emelkedett a munkanélküliek száma az országban, míg alattuk a háború előtt ugyanez a mutató 1 530 527-re csökkent. Ez az egyetlen plakát a vizsgáltak közül, ahol alul más szlogent találunk: „*Why vote labour?*”⁸⁵ A korábbi burkolt utalások helyett nyíltan bírálja a szocialisták politikáját számokkal alátámasztva, feltéve a kérdést, a britek tulajdonképpen miért válasszák a Munkáspártot, ha azok képtelenek munkahelyek teremtésére és a foglalkoztatás növelésére.

A következő három plakát kissé eltér az előzőkben vizsgáltaktól, ezeken a szöveg mellett már kép is található, amelyek illusztrációs célokat szolgálnak. Az első két plakát üzenetében és felépítésében is megegyezik, mindkettő egy konkrét társadalmi réteget szólít meg. A hatos számú újból a vidékhez szól, a vidék nem hagyta cserben a kormányt, ezért ők sem hagyhatják, ismételten hangsúlyozva mennyire fontosak számukra a vidéken élők, mint a konzervatívok egyik hagyományosan fő szavazóbázisa. A hetes elsősorban a kereskedelemben dolgozókat, az abból élőket szólítja meg rövid, három szavas üzenetével: „*Vállalkozások – Export – Foglalkoztatás!*” az illusztráció a korabeli kereskedelem egyik szimbolikus jelképe a hajó⁸⁶. A harmadik és egyben utolsó, tartalmában és üzenetében is eltér, mivel ez nem a pártot népszerűsíti vagy a szocialistákat támadja, mindössze egyetlen személyre fókuszál. Ennek alkalmazása szintén nem volt új keletű dolog, a korábbi választások során is bevált gyakorlat volt, hogy a párt első emberét, akivel gyakran a pártot is azonosítják külön kampány keretében is népszerűsítik. A használt színek: piros-kék-fehér a brit lobogó színei, ezzel is kifejezve a nemzethez tartozást, hordozva a „*Vote National*” üzenetét. A szöveg ismét csak rövid, tömör és angolul frappánsan hangzik „*Fejezd ki bizalmadat Churchill-ben*”. A plakátok kapcsán összegzésként tehát megállapíthatjuk, hogy főként azon társadalmi csoportokra (vidéken és a mezőgazdaságból élők, vállalkozók) céloztak, amelyek hagyományosan a párt szavazóbázisának szerves részei, számukra fogalmaztak meg a programjukkal egybecsengő egyszerű üzeneteket, ugyanakkor árnyaltabb formában, de megjelenik a Churchill által képviselt irány, ami a szocialista fenyegetésre hívja fel az emberek figyelmét.

⁸⁵ Ezzel is találkozhattak már a szavazók a két világháború közötti időszak kampányai során.

⁸⁶ Miután a szigetország a kereskedelmét évszázadok óta hajóflottájával bonyolította, így a gyarmatokkal, vagy a kontinenssel való kereskedelem jelképe és kedvelt, valamint gyakran alkalmazott vizualizálása is ez lett.

II.2.4. A választások a sajtóban és a pártkiadványokban

A kampány ismertetését érdemes a print műfajokkal és eszközökkel zárni, úgy mint a korabeli sajtókörkép felvázolása és a pártkiadványok áttekintésével. Előbbi téren a viszonylag rövidebbre nyúlt kampány és az elkövetkezendő kampányokhoz képest kevesebb rendelkezésre álló anyag okán inkább egy horizontális áttekintést érdemes tenni, eltérően a következő kilenc kampány alatt alkalmazott metodikától. A hagyományosan jobb-közép napilapnak számító *Times* jelentősen elkülönült a választások folyamán a sajtó többi termékétől, mivel erős távolságtartás jellemezte. Törekedtek a kampány eseményeinek rövid kommentálására, csak a legfontosabb történésekre fókuszálni, megfelelően ezzel azon feladatuknak, hogy a szavazókat objektíven tájékoztassák anélkül, hogy pozicionálni igyekeznének őket. A komplett brit sajtóhoz hasonlóan egyetértettek abban, hogy a választások legnagyobb esélyese a Konzervatív Párt. A távolságtartáshoz hozzájárult a *Times* és Churchill között fennálló egyfajta bizalmatlanság, mely a kampány kezdetétől megfigyelhető volt⁸⁷, de erőteljesen Churchill harmadik és negyedik kampány beszédé után rajzolódik ki. Határozottan megjelent azonban a párt oldalán a *The Daily Telegraph*. Kampánybeli szerepe miatt érdemes még megemlítenünk a *Yorkshire Post*-ot és a *Glasgow Herald*-ot, utóbbi írásai általában személyesen a pártvezérre fókuszáltak.

A *Telegraph*-ot túlnyomóan defenzív hangvétel jellemezte a kampány egésze során. Idomulva Churchill beszédeihez és a párt központi kampányához, elsősorban a háborús koalíció elhagyása és a választások kieroszakolása miatt támadta a Munkáspártot. Megvédte a konzervatívok kormányzati programját a Churchill által kiadott *Declaration to the Electors*⁸⁸ nyomvonalán haladva. A konzervatív sajtó – a miniszterelnökhöz hasonlóan – kedvenc támadási pontját Sir Stafford Cripps és egy-két további vezető munkáspárti politikus jelentette, akik véleményük szerint a brit nép szabadságjogainak korlátozását akarva próbálták többek között megváltoztatni a választási törvényt is. Fontos fordulópontja volt a napilapok hangvételében Harold Laski⁸⁹ feltűnése. Június 22-én a *Telegraph* megjelentetett egy cikket, „*No Sham Fight*” (*Nincs színjáték*) címmel, melyben arról írnak, hogy a szocialista párt hogyan készül felborítani az ország politikai rendszerét és parlamentjének szuverenitását.

A *The Manchester Guardian* a kampány alatt a *Times*-hoz hasonlóan bizonyos távolságtartással kezelte kezdetben a Munkáspárt kampányát annak ellenére, hogy egy

⁸⁷ A *Times* különösen nehezményezte az említett Gestapo beszéd kijelentéseit.

⁸⁸ Churchill által 1945-ben megjelentetett választási röpirat, melyben a Konzervatív Párt programjáról és terveiről ír a háború utáni Nagy-Britanniában.

⁸⁹ Harold Laski munkáspárti politikus, közgazdász, sokat támadták elsősorban marxizmusa miatt, a Munkáspárt elnöke 1945 és 1946 között.

tradicionálisan baloldali lapról van szó. Leginkább Churchill-t támadták hasábjaikon, június első napjaitól különböző negatív hangvételű jelzőkkel illetve őt, amely a legélesebben a Gestapo beszéd elhangzása után nyilvánult meg. A két oldalhoz kötődő újságok címlapjait vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a legnagyobb különbség az, hogy más-más aspektusát hozták le vezető hírként a kampánynak, erősítve ezzel „pártjuk” pozícióit és narratíváját, illetve igazodva hagyományos olvasóközönségük igényeihez⁹⁰.

A *Daily Mail*-nél ki kell emelnünk, hogy a kampány hajrájához közeledve a június végi, július eleji napokban rengeteg képet jelentetett meg Churchill-ről. Ezekben különböző helyzetekben és városokban ábrázolják országjárása közben. Július második hetében visszatért Londonba, az erről készült képeket olyan címekkel kommentálták, mint például „*Again Triumph*” (Ismét győzelem) vagy „*The Hero Home*” (A hős itthon). A *Mail* elsők között hozta a címlapján azt is, hogy a munkáspártiak visszautasították a miniszterelnök azon felvetését, hogy tartsák meg a koalíciós kormányt egészen a háború végéig⁹¹, másnap pedig politikusaik, Attlee, Bevin és Morrison távozási szándékát. A regnáló kormányfő, ahogy egy hosszabb Attlee-nek szóló levelében is taglalja,⁹² továbbra is nyitott lett volna a közös munkára, úgy érezte képesek volnának együtt dolgozni az ország érdekében a baloldallal. A lap már a választások bejelentésének másnapján, vagyis 23-án kampány üzemmódba váltott és hosszabban elemezte Bevin,⁹³ pártja konferenciáján elhangzott beszédét. Június 5-én ugyancsak az első oldalon elemzik Churchill kampánynyitó beszédét, amelynek fő üzenete, hogy a szocializmus áll szemben minden mással, ezért a nemzetnek egyesülnie kell a tory-k mögött.⁹⁴ Alaposabban elemzik a kampány központi témáit úgy, mint az adók, a lakhatás és munkahelyek kérdésköre.⁹⁵ Az otthonteremtés, és az újjáépítés ugyancsak fókuszba kerül, amit több számban is részletekbe menően boncolgatnak, Bevin vagy épp Churchill kijelentései nyomán. Az utolsó napok elemzéseiben a lap magabiztos tory győzelmet prognosztizált, ami a közvéleménykutatások eredményeinek tükrében kissé furának tűnt⁹⁶. A sajtó kapcsán levonható legfőbb tanulság, hogy az ismertett okok miatt minden későbbi kampánynál szűkebbre szabott médiajelenlét jellemezte a kampányt, amelynek témáiban a *Mail* hasábjain a teljes tory témapaletta helyet kapott.

⁹⁰ McCallum R. B. & Readman Alison, *The British General Election of 1945*. (London: Routledge, 1965) 59.

⁹¹ Labour Rejects Plea by PM. *The Daily Mail*, 1945. május 21. 1.

⁹² Labour's Leave Cabinet to-day. *The Daily Mail*, 1945. május 22. 4.

⁹³ Ernest Bevin tapasztalt munkáspárti politikus, aki a szakszervezeti mozgalomból indulva került be előbb a Háborús Kabinetbe, majd lesz 1945 és 1951 között külügyminiszter. Pályafutása alatt végig elkötelezett volt a szakszervezetek és a munkavállalók jogainak védelme mellett.

⁹⁴ „Socialism Versus the Rest” issue. *The Daily Mail*, 1945. június 5. 1.

⁹⁵ Election Battles of Taxes, Houses and Jobs. *The Daily Mail*, 1945. június 13. 4.

⁹⁶ We Still Need that Touch of Genius. *The Daily Mail*, 1945. július 3. 2.

A sajtótermékek mellett a vizsgálódás fontos terepét jelentették a párt belső kiadványai. A konzervatívok naponta jelentették meg *Daily Notes*⁹⁷ címen belső hírlevelüket, amely 1945 júniusának második felétől témáiban követte a kampány fősodrát. Kiemelik Churchill legfontosabb üzeneteit, valamint programjukat a választások utánra;⁹⁸ a háború folytatása Japán ellen, az erőforrások felszabadítása az európai háború befejezésével az újjáépítéshez, olyan intézkedések bevezetése, amelyek nemcsak egyes társadalmi rétegeknek kedveznek. Központi témaként jelenik meg az agrárium és az állattenyésztés⁹⁹ – a plakátokkal szimultán módon – a lakásépítések és a lakásállomány helyreállítása, ahogy Churchill fogalmaz, „*mindent meg fogunk tenni, hogy a lehető legrövidebb időn belül a legtöbb házat építsük fel.*”¹⁰⁰

A munkáspárti politikusok támadására kézenfekvő lehetőséget jelentett, hogy Attlee nem fogadta el azonnal a kormányfő felkérését, hogy együtt utazzanak el Németországba a potsdami konferenciára, a toryk szerint valójában nem is ő, hanem Laski irányítja a pártot. A következő hetekben jelentős teret kaptak a kettejük feltételezett viszonyrendszeréről szóló írások, mivel utóbbi radikálisabb megnyilvánulásairól volt ismert ezért sokkal jobb célpontot jelentett. Bevált gyakorlat volt a baloldali politikusok korábbi, a 30-as évekből származó kijelentéseinek felhasználása. Attlee esetében olyan gondolatokat emelnek ki 1933-ból, mely szerint meg kell vizsgálni a szovjet-rendszer adaptálható elemeit, erősítve ezáltal Churchill központi kampány üzenetét, ami szerint a Munkáspárt egyenlő a kommunizmussal¹⁰¹. Szintén többször idézik a radikális megnyilvánulásairól ismert Cripps-et is 1936-ból: „*Nem biztos, hogy rossz lenne a brit munkásság számára, ha a németek legyőznék az országot*”¹⁰²

A *Notes* mellett számos olyan kiadvány érhető el a mai napig a Konzervatív Párt Archívumában, amelyekből megismerhetők a 40-es évek kampányszervezéseinek technikáit. Az intenzív időszak általában három héttel a választások előtt kezdődött, részletesen kifejtik az önkéntesek és az ügynökök szerepét, a jó agitátor jellemzőit, a különböző kampányeszközökre például sajtóriportok, ellenzéki viták, jelölt túrák, plakátok használatára vonatkozó jó gyakorlatok.¹⁰³ Az egyes kiadványokban és röpiratokban megjelenő kampánytémákhoz változatos érveket sorakoztatnak fel, amelyekkel egy vita alkalmával a konzervatív szimpatizánsok érvelni tudnak pártjuk mellett. Támponokat nyújtanak más szavazók, vagy

⁹⁷ A *Notes* célja az volt, hogy egységes kommunikációs irányvonalat biztosítson a konzervatívok számára a kampányok idején és a parlamenti munkában. Az anyagok naponta frissültek és tartalmaztak olyan elemeket, mint politikai beszédek, érvek, amelyeket a párt képviselői és támogatói használhattak vitákban, valamint a kormány vagy az ellenzék kritikáját, elemzéseit és reakcióit a nap legfontosabb híreire.

⁹⁸ *Daily Notes*, Conservative Party, 1945. június 16.

⁹⁹ U.o.

¹⁰⁰ *Daily Notes*, Conservative Party, 1945. június 25.

¹⁰¹ U.o.

¹⁰² *Daily Notes*, Conservative Party 1945. június 18.

¹⁰³ *Managemant of Parliamentary Election*. (The Conservative Party, 1945)

nem kifejezetten a konzervatívokat támogató társadalmi rétegek megszólításához is. Ilyenek például a munkások és a szakszervezetek körében folytatott kampányok. A szakszervezetek létrejöttének jogalapjai, sztrájkjog, nyugdíjtörvény, ezeket mind a konzervatívok eredményeként tüntetik fel szórólapjaikon. Hasonló eszközökkel próbálnak nyitni a liberális szavazók felé, szerintük a pártjuk a szocialistákat és a kommunistákat támogatná, ezért a szigetország védelmének érdekében a konzervatívokra kellene szavazniuk. Megemlítik, hogy ezek a szereplők voltak azok, amelyek nem támogatták az 1934-es újrafegyverkezést sem.¹⁰⁴

Számos helyen megjelenik a párt által alkalmazni kívánt öndefiníció is: A konzervatívok a nemzet pártja, akik azért dolgoznak, hogy a nemzet egészének – nem csak egy kiválasztott rétegnek – legyen jó. Kiállnak a demokratikus élet mellett és ellenzik a zsarnokság minden formáját, az állampolgárok jogaiban és felemelkedési lehetőségeiben, az erős Nagy-Britanniában hisznek. Kiemelik a magántulajdon fontosságát és kulcsszerepét, az életszínvonal emelésén és a mezőgazdaság helyreállításán dolgoznak, ami nélkülözhetetlen a megfelelő életkörülményekhez.¹⁰⁵ Az említett kiadványok a következő választások során egyre komplexebb képet fognak mutatni, amelyek egyfajta szellemi muníciót kívánnak nyújtani széles rétegek számára, 1945-ben pedig tartalmilag a legtöbb üzenet eljuttatására alkalmas eszköz voltak. A kampány összegzéseként megállapítható, hogy annak három legfontosabb pillérét a szocialista fenyegetés felnagyítása, a hagyományosan tory szavazó rétegek számára célzott üzenetek valamint az újjáépítéssel kapcsolatos – az otthonok építésén kívül a konkrétumokat sok esetben kerülő – üzenetek adták.

II.2.5. A választások végeredménye és értékelése

A választások végeredményét 1945. július 26-án hozták nyilvánosságra. Az első jelentések néhány perccel tíz óra után futottak be és munkáspárti sikerekről számoltak be, de ekkor ezeknek még nem tulajdonítottak túlságosan nagy jelentőséget. A kora délutáni órákra biztossá vált a sokak számára meglepetésként ható végeredmény, vagyis a Munkáspárt fölényes győzelme. A korábbi 166 mandátummal szemben a baloldal 393-at szerzett, míg a konzervatívok mindössze 213-at, mellettük a liberálisok 12, a kommunista párt pedig 2 főt delegálhatott a parlamentbe. Ezzel megalakult Nagy-Britannia történetének harmadik munkáspárti kormánya, míg a konzervatívok egy évtized után ellenzékbe kényszerültek. A baloldal különösen az ország középső, urbanizált részén illetőleg Skóciában és az Északi,

¹⁰⁴ *Liberals & National Defence.* (The Conservative Party, 1945)

¹⁰⁵ *The Conservative and Unionist party – Pamflet.* (The Conservative Party, 1945)

Newcastle környéki választókerületekben erősödött meg 1935-höz képest, ami igazolja azon előfeltevést, hogy különösen az ipari térségek lakossága szavazott rájuk illetőleg rávilágít arra, hogy az újjáépítés erőteljesebb ígérete különösen a legnagyobb károkat szenvedő Great London térségében kiválóan rezonált arra, mit akar hallani a társadalom.

A vereség okában minden szakértő egyetértett, a választók nem a háborús kormány tevékenységéről, hanem az azt megelőző évtizedről mondtak véleményt. A brit emberek úgy vélték, hogy a beköszöntő béke éveiben más politikára és másfajta vezetőre van szükség, mint a háborúban, emellett sokat nyomtak a latba a munkáspártiak ígéretei, hogy megőrzik a teljes foglalkoztatottságot, illetve erősítik a szociális biztonságot. Churchill azon törekvése, hogy a kampányt a szocialista kormány totális hatalom kiépítésre való törekvéseire hegyezi ki hibás elképzelés volt, a brit nemzet sokkal jobban félt a szociális problémák megoldatlanságától, mint ettől a fenyegetéstől. Túlságosan nagy figyelmet szenteltek miniszterelnökük háborús hősiességének, miközben a választók gondolatai a háború utáni újjáépítésre és a belpolitikai kérdésekre irányultak. Ez a stratégia nem tudta megszólítani azokat, akik a jövőbeli társadalmi és gazdasági reformokat helyezték előtérbe. Az újjáépítés konkrétuma és a jövő víziója ezúttal sokkal markánsabban jelent meg a rivális Munkáspárt programjában, akik jobban ráéreztek mire vágnak a választók, társadalmi reformokra, a munkavállalói jogokra, a lakhatásra, az alacsony munkanélküliségre és az 'a bölcsőtől a sírig' terjedő egészségügyi ellátásra

A korábbi erőteljes és kemény háborús retorika helyett Anglia egy ígéretekkel, az újjáépítés és az újbóli jólét lehetőségét felmutató puhább kampány mellett tette le a voksát. Az utca embere úgy érezte, szenvedéseikért cserébe most már folytatódnia kell a II. világháborút megelőző jóléti politikának¹⁰⁶. Ian Macleod¹⁰⁷ szavai összegezték legjobban a vereség utáni tanulságot a konzervatívok számára: „1945-ös veresége után a Konzervatív Párt számára lehetetlenség lett volna önmagát megreformálni és újjászervezni, ha megvetően arra az álláspontra helyezkedik, hogy a választók rosszul döntöttek. Ehelyett abból indultunk ki, hogy mi, a Konzervatív Párt tagjai követtük el a hibát, s nem az ország népe.”¹⁰⁸ Az 1945-ös választások rávilágítottak tehát arra, hogy a háborús vezetés sikere nem garantálja a békeidőbeli politikai támogatást. Churchill és a párt vezetése hamar levonta azt a konzekvenciát, hogy bizonyos területek újragondolást igényelnek, különös tekintettel a párt működésére.

¹⁰⁶ Szántó, *Anglia története*, 241.

¹⁰⁷ Konzervatív brit politikus, parlamenti képviselő, aki a 60-as években egyike lesz a párt legfontosabb gondolkodóinak és vállalt tevékeny részt. A tehetséges politikus végül mindössze 57 éves korában hunyt el szívroham következtében.

¹⁰⁸ Egedy *Nagy-Britannia története*, 1998, 87.

II.3. Ellenzéki évek 1945 és 50 között – A párt újjászervezése

A kormányváltást követően mindkét politikai formáció sajátos nehézségekkel nézett szembe. A Munkáspárt, ahogy a kampány alatt is érezhető volt, nem rendelkezett kész programmal arra az esetre, ha megnyernék a választásokat, ami a rövidesen ki is kiütközött. Első szimbolikus lépésként 1946 februárjában állami felügyelet alá helyezték a Bank of England-et¹⁰⁹ amit a szénbányák, az áram- és gázellátás, valamint a vasúti és közúti közlekedés államosításával folytattak. Az ezt követő vas- és acélipar kisajátítására vonatkozó törekvések azonban már nagyon komoly ellenállást váltottak ki konzervatív oldalon. Lépéseket kezdtek a jóléti állam alapjainak lerakása felé a National Insurance Act (Társadalombiztosítási Törvény) és a National Health Service (Országos Egészségügyi Szolgálat, továbbiakban: NHS) létrehozásával. Utóbbi különösen szimbolikus jelentőségű intézkedés volt, amely napjainkban is a brit nemzeti identitás egyik fontos alapja, az 1948-ban létrehozott NHS volt a világ legelső államilag finanszírozott, mindenki számára ingyenesen elérhető egészségügyi ellátás. A rendszer az első pillanattól kezdve a teljes Egyesült Királyságot lefedte és nem csak kórházi és háziorvosi ellátást, hanem megelőző egészségügyi szolgáltatásokat, például védőoltásokat. A rendszer és annak fenntartása azóta is minden kormány politikájának fundamentuma. A háború utáni évek legnagyobb problémát az jelentette, hogy a lakásállomány harmada tönkrement a bombázások során, egy másik része pedig már 39-ben is elavult állapotban volt¹¹⁰. Ezek mellett a felálló új kormánynak jelentős gazdasági nehézségekkel is szembe kellett néznie, amelyre a Marshall-segély kínált nagyrészt orvosságot. Az ország valójában már 1941 óta amerikai segélyekből élt, amely ugyancsak nehézségeket okozott.¹¹¹

Az ellenzékbe kerülés és a katasztrofális vereség mélyreható önreflexiót és szükségszerű változásokat indítottak el a toryk körében, amely a párt- és kampány szervezéstől a jelölt-állításon át a finanszírozásig számtalan dimenzióra kiterjedt. Mindebben kulcsszerep hárult Lord Woolton-ra¹¹² aki 1946 júliusától egészen 1955 novemberéig volt a párt igazgatója. Az anyagiak tekintetében elindult egy erős központosítás, amelynek célja az volt, hogy az adományok jelentősebb hányada a pártközpontba kerüljön. Ennek érdekében erősítették az iroda adománygyűjtő tevékenységét és kialakítottak egyfajta kvótarendszert, amelynek keretei

¹⁰⁹ U.o., 89.

¹¹⁰ U.o., 92.

¹¹¹ Barta, „Nagy-Britannia 1945-ben.”, 27.

¹¹² Fredrick James Marquis tapasztalt konzervatív politikusként és sikeres üzletemberként került a tory párt operatív vezetésének élére. Churchill kipróbált harcostársaként a Háborús Kabinetben előbb élelmezési, majd helyreállítási miniszterként tevékenykedett. Előbbi időszakához kapcsolódik a Woolton pie nevű vegetáriánus étel, amely a háború alatti hús- hal- és tejtermék hiány miatt gyakran került az emberek asztalára. Az üzleti életben szerzett tapasztalatait elsősorban a Boot Manufacturer's Federation titkáráként, majd igazgatójaként és elnökeként gyűjtötte.

között a választókerületi szervezetek, anyagi lehetőségeik és eredményeik alapján fizettek be a Központi Iroda pénzügyi alapjába. Ez egyrészt hozzájárult a központi kiadások fedezéséhez, másrészt az újraelosztás alkalmas volt a szegényebb szervezetek segítésére és a gazdagabb, erősebb helyi szervezetek „megsarcolására”.

Ebben az időszakban a párt vezetésében fontos szerepe lett az úgynevezett *Consultative Committee*-nek (Tanácsadó Testület), valamint a párt parlamenti divíziója által létrehozott különböző konzultatív testületeknek is. 1945 után a pártközpont sokkal nagyobb figyelmet kezdett el fordítani a választókerületi szervezetek fejlesztésére, valamint a tagtoborzásra is. A kampányszervezés, a jelöltállítás átalakulása és az erős központosítási törekvések révén a Központi Iroda – ha közvetlen módon is – szintén megkerülhetetlen szereplővé vált számukra. A második világháború idején a különböző becslések 1 millió fős taglétszámmal kalkulálnak, amely az 50-es évek elejére jócskán meghaladja a 2,5 millió főt és később eléri történelmi csúcspontját, megközelítőleg 2,8 millió fővel. A bevont önkéntesek szerepéről, a helyi szervezetek működéséről, és a század közepének kampányszervezéséről részletes képet kaphatunk egy 1946-os kiadványból.¹¹³ Az anyag a következő évi önkormányzati választásokhoz készült operatív útmutatóként. Olyan fejezeteken keresztül ismerhető meg belőle a választások előkészítése és a kampány folyamata, mint a jelöltállítás és kiválasztás lépései, regisztráció, korteskedés a jelöltek mellett, vagy éppen a választópolgárok felkeresése és az ahhoz kapcsolódó szervezési feladatok. Bemutatásra kerülnek a leggyakrabban alkalmazott kampányeszközök, úgy mint a plakátok, szórólapok, helyi sajtó, a különböző felületeken megjelenő hirdetések használata. Részletesen bemutatja az önkéntesek feladatait: korteskedés, szórólapozás, nyilvános felszólalások, plakátolás és matricázás, a választások napján a mozgósítás, utazás szervezése, a többi aktivistával való együttműködés. Megismerhetjük azt is, hogy milyen képességek és készségek szükségesek ahhoz, hogy valaki a lehető legjobban vezessen helyi sejteket (pl. széleskörű politikai ismeretek, tolerancia mások elképzeléseivel szemben, az introvertált tagok bevonása, csoporttalálkozók szervezése, az ezeken történő beszélgetések elindítása, előzetes előkészületek).

A magas taglétszám ellenére a csatlakozó szimpatizánsok alacsony hányada volt igazán aktív a kampányok alkalmával, aminek ellensúlyozása miatt fontos volt a hadra fogható aktivisták számának növelése és a választókerületi szervezetek fizetett munkavállalói létszámának bővítése is. Előbbit jelentősen segítette, hogy 1945 után újjászerveződött a párt ifjúsági tagozata is. A *Young Conservatives* taglétszáma egy évtized alatt elérte a 150 000 főt¹¹⁴.

¹¹³ *Conduct and Management: County Council Elections in England and Wales*. (The Conservative Party, 1946)

¹¹⁴ Tevékenységük inkább társadalmi, mint politikai jelleget öltött, ugyanakkor jelentőségüket fokozta, a kampányok alkalmával számottevő merítési lehetőséget biztosítottak önkéntesek tekintetében.

A toryk 1946-ban és 1948-ban is országos tagtoborzó kampányt indítottak, amelyek meghozták az eredményüket, aminek két fő magyarázata van. Először is, az 1945-ös választási eredmény egyértelműen megmutatta, hogy a két párt között kemény csatákra lehet számítani a jövőben. Sokkal letisztultabbá vált a helyzet és egyértelművé, hogy egy kétpártrendszer – politikai váltógazdaság – van újra kialakulóban, mivel nem volt jelentős harmadik erő, vagy olyan, ami a mérleg nyelve lehetett volna (hasonlóan az ír nacionalistákhoz a 19. század végén, a Munkáspárthoz az első világháború előtt vagy a liberálisokhoz 1922 után). A liberálisok ugyan továbbra is léteztek, de politikailag jelentéktelenné váltak. Emellett a társadalmi tényezőket sem szabad elfelejteni, példának okán a háború utáni szigetországban a mozik kivételével kevés szórakozási lehetőség állt az emberek rendelkezésére – a pártokba való belépés azok szabadidős és közösségépítő programkínálata miatt – egyfajta szociális közeget is jelentett. Az Ifjú Konzervatívok esetében pedig a pártalálás lehetősége is fontos hívószó volt.

Szervezeti változást jelentett az 1948-ben elfogadott azon szabályozás is, hogy maximalizálták a jelöltek által – hivatalosan – az őket elindító választókerületi szervezet számára nyújtható anyagi támogatás összegét 50 fontban.¹¹⁵ Ezzel felakarták számolni azt a korábban előforduló gyakorlatot, hogy a jelöltek „de facto” megvásárolhatták indulásukat valamelyik szegényebb választókerületben. Minderre egyrészt az élesedő választási versengés, másrészt amiatt is szükség volt, hogy ha a párt szélesebb társadalmi rétegek felé kíván nyitni („néppártosodni”) akkor nem hozhat egy-egy jelöltet hátrányos helyzetbe annak korlátozottabb anyagi lehetőségei miatt. A limit – amelynek megsértése maga után vonhatta az adott jelölt indulásának megtagadását – a központi pénzügyi kontrollt erősítette, hiszen annak pénzügyi alapjába továbbra is korlátlanul lehetett befizetni. Mindezt az úgynevezett Maxwell-Fyfe Bizottság dolgozta ki.¹¹⁶

A kampányok alkalmával a jelöltek a korábban már többször említett fizetett ügynökök munkájára támaszkodtak, akiknek a felkészítését és irányítását a Központi Iroda szervezte. E mellett a kijelölésük és esetleges előléptetésük, áthelyezésük egy nagyobb perspektívával rendelkező körzetbe, szintén a Központi Irodától függött, ezzel nagymértékben deklarálva lojalitásukat. Az ügynökök feladata volt a kampányok alkalmával a mobilizálás és a mozgósítás, az önkéntesek munkájának koordinálása, akik egyfajta házaló ügynökökké váltak ebben az időszakban. Tulajdonképpen mai értelemben vett kampányfőnökként funkcionáltak, kijelölték és meghatározták a képviselőjelöltek napirendjét és nyilvános szerepléseit is.

¹¹⁵ Ez mai értéken számítva nagyjából 2 000 fontnak felel meg.

¹¹⁶ Pinto-Duschinsky, *British Political Finance 1830–1980*, 129.

Utóbbiak, mivel a saját kampányuk operatív szervezésébe a legkritkább esetben folytak bele, követték is a párt ügynökök javaslatait.

A következő évek kommunikációs irányvonalait alapjaiban határozta meg, hogy a toryk ismét ellenzékbe kényszerültek, így a prioritásokat a szavazótábor egyben tartása, új társadalmi rétegek megszólítása, valamint a kormányzati politika támadása, az elért eredmények megkérdőjelezése adták. Az 50-es kampány központi témáit már egyetlen évvel a vereség után kijelölték:¹¹⁷ Otthon- és lakásépítések, a háború utáni újjáépítés fontossága (a kormány szerintük ezzel nem halad megfelelően), fejleszteni kell az agráripárt, támogatni a vidéket és az agrárszektorból élőket, javítani kell az egészségügyi és szociális ellátást, a kórházak felszereltségét, mivel az 1946-ban elfogadásra kerülő új egészségügyi törvénnyel és az általa létrehozott NHS-el¹¹⁸ több ponton is elégedetlenek. Ugyancsak szükséges beavatkozni az iparban a bérek és a munkakörülmények tekintetében, fejlettebb munkahelyeket kell teremteni, kiemelt témaként kezelik a vas- és acélipárt. Fejleszteni kell a szárazföldi, a légi- és a vízi közlekedést, rugalmasabb tömegközlekedési rendszerre van szükség. Meg kell fékezni az inflációt, növelni kell a lakosság vásárlóerejét, elősegítve ezzel az ipari fellendülést. A külpolitikai témák közül előtérbe kerül a brit birodalom határainak védelme és az ENSZ megerősítése, vagyis a 45-ös kiáltvány gondolatainak továbbvitele.

A kormányon lévő Munkáspárt vélt vagy valós hibáira igyekeztek erőteljesen reagálni. Az agrárium vonatkozásában felrötták a regnáló kormány számára, hogy túlsúlyt engednek a dél-amerikai importnak a hazai áruk védelme helyett, számukra a földművelés és a vidék mindig csak másodlagos lesz, Bevan a háború utáni újjáépítés során nem foglalkozik kellőképpen a falvakkal. Kiemelt figyelmet fordítottak a hagyományosan konzervatív vidékre, szemben a városi munkásság miatt inkább balra húzó nagyvárosokkal. Ugyanakkor, narratívájuk az utóbbi rétegről sem mond le, és feljűk is megpróbál a megfelelő hívószavakkal kommunikálni.¹¹⁹ Szerintük a jelenlegi kormány túlságosan beleszól az iparba és az emberek életébe, ezzel szemben a toryk megsűntetnék a szükségtelen állami kontrollt, a munkások számára jobb munkakörülményeket, biztos munkahelyeket, prémiumokat ígérek. A liberálisok szavazóit szintén célzott röpiratokkal, szórólapokkal próbálták maguk mellé állítani:¹²⁰ a párt 31 éve nem volt kormányon, és 23 éve nem lépte át a száz mandátumos határt, valakinek

¹¹⁷ *The Conservative Policy*. (Conservative Party, 1946)

¹¹⁸ A reform kiindulási pontja, hogy az ellátórendszert meg kell újítani és mindenki számára azonos ellátást kell biztosítani, mivel korábban nem volt egységes az országos lefedettség. A munkáspárti Bevan 46 márciusára dolgozza ki a koncepciót: a kórházak állami kezelésbe kerülnek, megsűntetnek a család orvosi praxisok adásvételét, átalakítanak az orvosok jövedelmezésének rendszerét, egy fix alaphézés és az ellátott betegek utáni pótlék váltaná fel a korábbi rendszert.

¹¹⁹ Konzervatív Ipari Karta, 1946 október

¹²⁰ *What Chances the Liberals Have?* (Conservative Party, 1947)

érdemben képviselnie kell a liberális szavazókat is, ha már a pártjuk képtelen erre, a szétesés szélén van. A Munkáspárt nem törődik a liberális szavazókkal, a toryk viszont igen, ezért elég élesen az alábbi üzenetet fogalmazzák meg: *Liberálisok! Ne vesztegetek a szavazatokat, egy szavazat a liberális jelöltre, még több szocializmushoz vezet!*

A választásokhoz közeledve az 1949-es év politikai diskurzusainak talán legvitatottabb témáját a Munkáspárt államosítási hullámainak következő tervezett állomása, a vas- és acélipar adta, amely heves ellenérzéseket váltott ki országszerte. Mindezt számos kiadványban igyekezett meglovagolni a Konzervatív párt is. A háborút követően az acél ára 70 %-kal, a szénéé 145 %-kal emelkedett, ami az újjáépítések nyersanyagigényéből fakadó keresletnövekedés miatt természetes jelenség volt. Az áremelkedés gyakorlatilag mindenre hatással volt, amit a toryk igyekeztek kihasználni. Röpirataikban az állítások és tények párhuzamba állítása során a munkáspárti politikusok kijelentéseit igyekeztek megcáfolni a témában. Szerintük nem igaz, hogy az acélipari munkások munkahelye az államosítások után nagyobb biztonságban lenne, ha nincs, aki megvegye a termékeket, nem lesz szükség ennyi munkásra. Az általuk hangoztatott eredmények a toryk szerint hazugságok voltak, valójában a 30-as évek konzervatív kormányai rakták rendbe a termelést, a munkáspárti kormány idején a német acélipar hagyta a britet. Az általuk az 50-es évekre elérendő célként megjelölt számok valójában messze elmaradnak a valós lehetőségektől.¹²¹ Egy másik, 49-es pamfletben¹²² már konkrétan a szocialisták vas- és acélipar államosítására vonatkozó terveire reflektálnak. Leírják, hogy talán képesek lennének megszavaztatni most még a parlamenten a törvénytervezetet, de biztosan nem lennének képesek egy új választások után meg is tartani azt. A választások tétje ez is: ha munkáspárti jelöltre szavaz valaki, akkor az államosítások folytatására szavaz. Ennek közelsége miatt ebben az évben már nagyon erősen kampány jellegű anyagok is megjelentek, amelyek a munkáspárti kormány négy évéről igyekeztek negatív mérleget vonni. Ilyen volt az „50 More Things Labour Has Done” című pamflet, amely válaszként szolgált a Munkáspárt hasonló címet viselő írására. Negatív példákat igyekeznek a választók elé állítani a ciklus mérlegéből: az államosított iparágak 70 – 80 millió font közötti veszteséget termeltek, a szocialisták rosszul használták fel az amerikaiaktól kapott kölcsönt, több mint 15 millió fontot költöttek kormányzati propagandára és PR-ra, elérték a legmagasabb békeidőbeli adórátát, vagy éppen azt, hogy kétszer több hivatalnokot foglalkoztatnak, mint a háború előtti bármelyik konzervatív kormány.

¹²¹ *Steel – The Lie and the Truth.* (Conservative Party, 1949)

¹²² *Steel and You.* (Conservative Party, 1949)

II.4. Az 1950. és 1951. évi konzervatív választási kampányok

Churchillnek a választási vereség után sokan azt tanácsolták, hogy vonuljon vissza a politikai élettől. Ő maga azonban nem érezte úgy, hogy elérkezett az ideje annak, hogy Kent-i birtokára visszavonulva tájképeket fessen, biztos volt ugyanis abban, hogy még visszatérhet a miniszterelnöki székbe. Azzal a párt vezetősége is tisztában volt, hogy az irányvonalak alapos felülvizsgálata szükségeltetik, ha meg akarják nyerni a választásokat és új, dinamikus, szociális kérdésekre is megoldást kínáló programot kell kidolgozni, amely az 1945 és 50 közötti időszakban részben meg is történt a párton belül. Bár az ellenzéki pozíció lehetőséget teremtett a baloldali kormány szinte minden intézkedésének kritikájára, azt tory körökben is elismerték, hogy a bevezetett szociális intézkedések, úgy mint a társadalombiztosítás, a segélyek és a családi pótlék valamint az NHS elindítása olyan irányú politikai lépések voltak, amelyeket nekik is követniük kell elősként az ígéretek szintjén.

A belső megújulást és a fókuszpontok felülvizsgálatát elősegítette, hogy Churchill figyelme egyre inkább a nemzetközi eseményekre összpontosult, érdeklődése pedig jelentősen csökkent a belpolitikai kérdések iránt. A strukturális átalakulást a Lord Woolton nevéhez köthető korábban említett reformok biztosították, míg a politikai-ideológiai fordulópontot az 1947-ben kidolgozott Ipari Karta¹²³ jelentette, amely elfogadta a jóléti állam és a gazdasági szférába való állami beavatkozás gondolatát. Különösen utóbbi jelentett fordulatot az egy évszázaddal korábbi, a piac teljes szabadságát és önszabályozását valló konzervatív szemlélettel. A párt vezetése és szervezetei egységei is igyekeztek a legalaposabban felkészülni az 1950-ben esedékes választásokra. A Munkáspárt a kormányzati ciklus végéhez közeledve sok szakértő szerint hibázott, ugyanis legértékesebb eredményét, a jóléti állam alapjainak lerakását nem aknáztta ki eléggé kommunikációjában és további intézkedéseiben.

A két párt 1950. évi választási programja között kevés lényegi különbséget lehetett felfedezni – talán az egyik legkevesebbet a vizsgált időszakunk során – a konzervatívok nem támadták a jóléti állam gondolatkörét, az államosítások pedig a szocialisták számára is egyre terhesebbé váltak, így a korábbiakhoz képest jóval kevésbé hangsúlyos módon jelent meg a téma.¹²⁴ A szavazás napjára 1950. február 23-án került sor, amely mindkét oldal számára

¹²³ Ezt a dokumentumot, ami 1947 májusára készült el, sokan a háború utáni „újkonzervativizmus” legfontosabb állásfoglalásának tartják. Elfogadta a gazdasági szférába történő (korlátozott) állami beavatkozás gondolatát, a kapitalizmus megújulását tűzte ki célul. Megfogalmazza, hogy a magánvállalkozásoknak meg kell szabadulniuk a haszonlesés vádjától, de az állami szerepvállalásban sem szabad felesleges akadékoskodásokat látni. Fontosnak tartja a munkanélküliség visszaszorítását, magas szintű és állandó foglalkoztatást tűz ki célként. Tárgyalja a dolgozóknak nyújtandó biztonságot, ösztönzést és társadalmi státust is. Elfogadja a szakszervezeteket, de fontosnak tartja azok depolitizáltságát. A karta nem a hagyományos konzervatív elvek feladását, hanem azok modernizálását jelenti.

¹²⁴ Egedy, *Nagy-Britannia története*, 2011, 93.

csalódást keltő eredményt hozott. A kormányzó Munkáspárt 315, a Konzervatív Párt pedig 298 mandátumot szerzett, előbbi így nagyon szűk többségbe került, mivel a parlamentbe összesen 625 képviselő jutott be. A két nagy párt által kapott szavazatkülönbség közötti olló is jelentősen zárult, hiszen míg 1945-ben 13,5 % volt a különbség addig mindez 1950-re alig 3,7 %-ra csökkent. Tovább gyengültek a liberálisok, akiknek mindössze hat helyet sikerült megszerezni az Alsóházban. A Munkáspárt gyengülését és rosszabb szereplését több összetevőnek tulajdoníthatjuk. Egyrészt természetes volt, hogy a háború utáni gazdaságilag nehéz évek jelentős szavazatvesztést okoztak egy kormányon lévő pártnak, másrészt koránt sem voltak teljes egységesek. Ugyan a jóléti állam kiépítésének folytatásában és fenntartásában vagy a teljes foglalkoztatás kapcsán konszenzus volt párton belül, egyre több olyan kérdés került azonban előtérbe, amely megosztotta annak jobb- és balszárnyát. A jobboldal ezzel szemben lényegesen egységesebb és hatékonyabb volt, a jóléti állam intézkedéseinek érintetlenül hagyása mellett az újjáépítés és a gazdaság helyreállításának lassúságával támadták riválisukat valamint az államosítások megszüntetésére és privatizációs folyamatokra tették ígéreteket.

A Munkáspárt hiába vesztett az előző választáshoz képest majdnem 80 helyet, a hatalomtól tehát ezúttal még nem kellett elbúcsúznia, azzal is vigasztalódhatott, hogy több szavazatot kapott, mint korábban valaha: 13,2 milliót, a konzervatívok pedig annak örülhettek, hogy a legutóbbi 9,9 millió voksot 12,5 millióra sikerül növelni. Az új rendszer, hogy a vidékiek postán is elküldhették szavazataikat, a toryknak kedvezett, becslések szerint legalább 10 mandátumot jelentett mindez a számukra. A konzervatívok erősödésének legfontosabb oka az volt, hogy rengeteg középosztálybeli szavazót sikerült visszahódítani. A választások következtében a munkáspárti kormány politikai mozgástere gyakorlatilag eltűnt, ebben a szűk többségben és az erősödő belső megosztottság közepette képtelenné váltak nagyobb horderejű döntések meghozatalára. A párt vezetői maguk is betegeskedni kezdtek, Crippsnek egészségügyi állapota miatt le kellett mondani, Bevin pedig visszavonult. A nemzetközi viszonyok alakulása is nehéz helyzetbe hozta az Attlee-kormányt, amely a koreai háború miatt olyan fegyverkezési programba kezdett, amely meghaladta az ország teherbíró képességét (1951-re már 36 millió fontos hadi költségvetést terjesztettek elő). A kormány felemelte az adókat, megduplázták az illetékeket és ellátási nehézségek léptek fel. A Munkáspárt 1951 őszére belátta a helyzet feloldhatatlanságát, úgy gondolták, hogy a megoldást egy megerősített parlamenti többség jelentené, de egy esetleges ellenzéki szerep is kevesebb kárt okozna a párt számára, mint az ami aktuálisan zajlik. Ezt a nézetet vallotta Attlee is, aki ezért úgy döntött, hogy 1951 októberére újabb választásokat ír ki, amely gyors lehetőséget biztosított a revansra

a toryk számára. A két választást (1950 és 1951) időbeli közelségük, a kampánytémák átfedése és az értekezés terjedelmi kereteinek tartása érdekében – ahogyan azt bevezetőmben is jeleztem – a két kampányt együttesen szeretném elemezni nagyobb hangsúlyt fektetve a konzervatívok szempontjából jelentősebb 1951-esre és eredményeinek részletesebb értelmezésére.

II.4.1. Konzervatív ígértetek: A választási program és a párt kiadványai

A két választás időbeli közelsége miatt az 1950-es¹²⁵ és az 1951-es¹²⁶ konzervatív kiáltvány a gyakorlatban egymásra épült. A későbbi szövegezésében szinte teljes egészében az előzőre reflektált. Az 1950-es kiáltvány a „*This is the Road*” („*Ez az út*”) alcímet kapta és előszavát Churchill jegyezte. Az első szakasz a jelen veszélyeire hívja fel a figyelmet, amely szerinte részben a gazdaság irányából leselkedik a szigetországra, mivel a kormány rengeteg pénzt költ élelmiszervásárlásra, a Marshall-segély két esztendő múlva lejár és mindez hatalmas hiányt fok okozni. A másik jelentős kormányzati hiba szociális dimenzióban mutatkozik meg, a nyugdíjak értéktelenednek, a baloldal túl sok pénzt költ el a semmire valamint olyan segélyekre és szolgáltatásokra, amelyek valójában nem jelentenek érdemi támogatást a lakosságnak. Olyan hibákat vet a kormány szemére, mint a kétszáz millióba kerülő üzemanyag krízis, a földmogyoró termesztés által okozott veszteségek, valamint a szocialisták adóemelései, melyekről részletesebben a pártkiadványok kapcsán még említést teszünk.

A toryk ígéretei az öt évvel ezelőttihez hasonlóan számos területet érintenek, ezeket a „*Conservatives and Your Future*” („*A konzervatívok és a jövőd*”) című rész taglalja. A gazdasági krízist az ország nem képes önállóan megoldani, ahhoz az egész Nemzetközösséggel való együttműködés és közös reakció szükséges. Csökkentenék az adókat és az alapvető költségek árait, valamint kiemelten támogatnák a vállalkozásokat is. Bírálják a kormányt a szerintük szükségtelenül nagy bürokratikus apparátus és annak költségei, valamint a növekvő – csak az előző esztendőben háromszázezerrel – munkanélküliség miatt¹²⁷. Felvetik, hogy ideje lenne a férfiak és a nők számára azonos munkakörben egyforma béreket biztosítani, aminek a megteremtése egy baloldali kormány számára prioritás kellett volna hogy legyen. Hosszasan bírálják az államosításokat és az állam szerintük túlságosan széles kontrollját. Ezúttal is külön

¹²⁵ 1950 Conservative Party General Election Manifesto

<http://www.conservativemanifesto.com/1950/1950-conservative-manifesto.shtml>

Letöltés dátuma: 2024. október 9.

¹²⁶ 1951 Conservative Party General Election Manifesto

<http://www.conservativemanifesto.com/1951/1951-conservative-manifesto.shtml>

Letöltés dátuma: 2024. október 9.

¹²⁷ A valóságban a háborút követő években kiemelkedően magas munkanélküliségről azért nem beszélhetünk. A Munkáspárt öt éve alatt mindössze néhány hónapban ment 3 % fölé a munkanélküliségi ráta.

üzeneteket fogalmaznak meg a vidéki szavazórétegek és az agráriumból élők számára is¹²⁸. A legfontosabb kampánytémák között ismét megjelenik az otthonteremtés és a lakhatás (háború utáni újjáépítés), az oktatási rendszer fejlesztése (és az iskolaépítések), az egészségügy kapacitásbővítése is valamint a nyugdíjak emelése is. A dokumentumot nemzetközi kitekintéssel és az államigazgatás tervezett reformjainak felvillantásával zárja.

Az 1951-es kiáltvány – a korszakban egyedülként – nem követi a tematikus fejezetekből álló felosztást, hanem egy levél a választókhöz, amely hosszát tekintve is elmarad a többi programtól. A helyzet Churchill szerint még veszélyesebb, mint az előző évben volt, a szocialista kormány kudarcai és a hatalmas kamatok, amelyeket a gazdaságot életben tartó hitelek után fizet az ország maga alá temetheti az Egyesült Királyságot. A toryk erre megoldásként a kormányzati pazarlás és a fölösleges állami kiadások megszüntetését, az infláció megfékezését ígérik, ami mellett csökkentetni fogják az adókat is, amelyből a brit szigetek lakosai többet fizetnek, mint bárki más a világon. A nemzetnek háború utáni újjáépítésre van szüksége, amelyet jól láthatóan a szocialista kormány nem képes kezelni. Évente 300 000 új otthon megépítését ígérik, az oktatásra és az egészségügyre fordított források hatékony felhasználását, valamint a nyugdíjak és a veteránoknak nyújtott segélyek emelését és jobb elosztását. Kitekint a nemzetközi biztonság megteremtésének intézményeire is, mint az ENSZ és a NATO, amelyet a britek vezető szerepével képzel el. Szükség van az ország védelmi potenciáljának és haderejének fejlesztésére ugyanakkor a kiadásokat hatékonyabban kellene kezelnie annál, ahogyan azt a Munkáspárt teszi. Ugyancsak hangsúlyos üzenet, hogy a gazdaság és az ipar fellendítése érdekében le fogják állítani az államosításokat. A program központi elemei között sok üzenet megegyezik az 1945-ben elmondottakkal (oktatás, egészségügy, vidék fejlesztése, nyugdíjasok helyzetének javítása) ugyanakkor erőteljesebben érződik a kampányban egyfajta szociális dimenzió, a Munkáspárt támadása pedig inkább a rossz gazdálkodásra, az újjáépítés lassúságára és az államosításokra irányul, a központosítás valamint a túlzott állami hatalom és bürokrácia a programban sokkal árnyaltabb módon jelenik meg, mint Churchill 1945-ös beszédeiben.

Az 1950-es esztendő eleje intenzív kampánnyal indult a párt kiadványainak vonatkozásában is, amely gyakorlatilag meg sem állt a következő év végéig, így a két választást is folytonosságában érdemes kezelni. A konstans kampány folyamatában a korábbiakhoz hasonlóan a *Daily Notes* elsődleges szócsőként szolgált kiemelten foglalkozva a legfontosabb témákkal úgy, mint a lakhatás és lakásépítés problémája, az árak emelkedése, a vidék és az

¹²⁸ A vidéki gazdaságok és a földek után járó támogatások, olyan tradicionális ágak, mint a juhtenyésztés támogatása vagy éppen a belső ellátási láncok fejlesztése, de ezek mellett a vezetékes víz minél szélesebb körű elérésnek biztosítása is a kampányígérettek között szerepel.

agrárszektor elhanyagolása, a létfenntartás költségeinek emelkedése vagy éppen az államosítások és a túlzott állami kontroll az emberek mindennapi életében. Az öt évvel korábban alkalmazottakat követve az egyes számokban baloldali politikusok nyilatkozatait veszik górcső alá és cáfolják meg állításaikat. Így kerül sor Herbert Morrison¹²⁹, James Griffiths¹³⁰, Bevin¹³¹ vagy éppen Attlee felszólalásainak elemzésére. Morrison esetében főleg a gazdasági problémákat igyekeznek kidomborítani: élelmiszerhiány, üzemanyag krízis, a font devalvációja, bankesőd közeli állapotok a pénzügyi szektorban, miközben ő a Munkáspárt gazdaságpolitikájának sikereiről beszél. Griffiths¹³² esetében főleg Dél-Wales helyzetét taglalják, amelynek szignifikáns problémákkal kell szembenéznie a csökkenő széntermelés miatt, a munkahelyek pedig a szocialisták kijelentései ellenére nincsenek biztonságban. Bevin „bűneként” pedig főként a nemzetközi presztízs-vesztést hozzák fel.

Folytatódik az a tendencia, hogy a liberális szavazók megszólításával próbálkoznak. Felidézük Lloyd George, a szocializmusról mondott nem éppen finomkodó véleményét: *„Nem bízhatjuk a szabadságért folytatott harcot a szocialistákra, nem érdekeltek a szabadsággal. Olyan, mint a homok a sivatagban. Belemegy az ételedbe, a ruháidba, a gépekbe, a levegőbe, amit belélegzel. Mindenhová beférkőznek akár csak a homok”*. Ugyancsak őket próbálja megszólítani Macmillan is, amikor azt fejtegeti, hogy bár számos dologban különböznek mégis mindketten erős tradíciókkal rendelkező történelmi párt, szemben a Munkáspárttal¹³³.

A témák tekintetében a *Tory Challenge* című havonta megjelenő pártlapban sincsenek számottevő eltérések, inkább az írások összetettsége és hangvétele jelent differenciálódást. A vereséget követően már a márciusi számban a következő helyhatósági választásokra kerül a hangsúly, hosszabb elemzés olvasható például Geoffrey Hutchinsonnal, a párt önkormányzati választásokkal kapcsolatos tanácsadó testületének vezetőjével.¹³⁴ Ebben sorról sorra veszik a vidéki Anglia problémáit, és elemzik az 1946-ban megszerzett önkormányzati pozíciók megtartásának fontosságát. Itt is érzékelhető a liberális szavazók felé való nyitás, terjedelmes cikkben elemzik például John Morris liberális politikus csatlakozását a Konzervatív párthoz.¹³⁵

Ebben a két évben is megjelent a *General Election News* című kiadvány. Az embereknek arról kell dönteniük, hogy mit választanak; a szabad országot állami kontrol nélkül, vagy az épülő

¹²⁹ *Daily Notes*, Conservative Party, 1950. február 7.

¹³⁰ *Daily Notes*, Conservative Party, 1950. február 11.

¹³¹ *Daily Notes*, Conservative Party, 1950. február 18.

¹³² James Griffiths walesi származású politikus, aki összesen 34 éven keresztül (1936 és 1970 között) volt az Alsóház tagja. Sok munkáspárti politikushoz hasonlóan ő is szakszervezeti gyökerekkel és kapcsolódásokkal rendelkezett, 1964 és 66 között a kormány tagjaként a Walesi ügyekért felelős államtitkár.

¹³³ *Daily Notes*, Conservative Party 1950. február 10.

¹³⁴ *Tory Challenge*, Conservative Party, 1950. március

¹³⁵ *Tory Challenge*, Conservative Party, 1950. szeptember

szocialista államot növekvő állami befolyással és emelkedő árakkal. Ausztrál és Új-Zélandi példát említenek, ahol az embereknek elégük lett a szocializmusból és leváltották a baloldali kormányt. A szovjet térdnyerés fenyegetés miatt erős és független brit birodalomra van szüksége a szabad világnak. Meg kell állítani a szocializmust és az államosítást, megjelenik a „*Make Great Britain Great Again*” kampányszlogen is, amely a későbbiekben szintén gyakran elő fog kerülni. A korábbi évekhez hasonlóan folytatódik a célzott kampányüzenetek megfogalmazása a mezőgazdaságból élők számára. Kifejtik,¹³⁶ hogy a farmok több támogatást érdemelnek, hiszen 50 millió ember élelmiszer igényének több, mint a felét ők elégítik ki. A termékekkel, és élelmiszer árakkal külön kiadvány is foglalkozik.¹³⁷

1950-ben elindítottak egy új kiadvány sorozatot *Miniature Biography* címmel, aminek keretei között a párt vezető politikusait mutatták be. Az első szám Winston Churchill-ről szólt, aki tökéletes alapanyagot jelentett ehhez. Az útja diadalokkal és csalódásokkal teli volt, előbbiek sohasem szálltak a fejébe, utóbbiak pedig sosem törték meg. A legnagyobb hangsúlyt a háborús szerepére fektetik (akárcsak ő maga és életrajzírói is). Ellenzéki évekből kiemelik beszédei fontosságát, melyek hatásai tetten érhetők a nyugati világban is. Churchillt, akárcsak a párton belül Eden követte a sorban. Az évszázad legfiatalabb külügyminisztere volt 38 évesen, háborús hős. Végigkísérik pályáját a katona évektől kezdve Oxfordon át a politikai karrierjének kezdetéig, ami 26 évesen parlamenti képviselőséggel indul. Ezt követően szó van a külügyi szolgálatairól, írásairól, hitéről a békében és az ezért való munkájáról az ENSZ létrejöttében.

1951 elején a toryk még maguk sem lehettek biztosak abban, hogy néhány hónappal később már parlamenti választásokra kerül sor. Továbbra is folytatták a regnáló kormány kritikája például a szénbányászat területén¹³⁸ (az exportált szén mennyisége 1922-höz viszonyítva a tizedére csökkent) valamint az előző évek kulcstémáiban is. A konzervatívok szerint folyamatosan ígéreteket tesznek, melyeket nem tartanak be. A beváltatlan ígéretet témát járja körül a „*50 Achievements of the Labour Government*” című pamflet. Összesen 36,5 millió fontba került egy sikertelen földmogyoró termesztési kísérlet, de megemlítik azt is, hogy a szénválság idején (1947) 3 milliót költöttek el a motorok előbb olajra, majd szénre való visszaállítására. A britek légitársasága az államosítást követően majdnem 10 milliós veszteséget hoz évente, 23 milliós kompenzációt fizettek a henteseknek az Argentínából érkező hús miatt. A széntermelésben tetemes kiesés tapasztalható, az 1938-as utolsó békeév termelési mutatói mintegy 10 – 15 %-kal csökkentek az államosítások után. 15 millió fontot költöttek kormányzati propagandára és tájékoztatásra, 47 ezer fontot évente minisztériumi autókra. A szülőknek

¹³⁶ *Policy for the Land*, (Conservative Party, 1950)

¹³⁷ *Home Food Prices: The February Price Review*, (Conservative Party, 1950)

¹³⁸ *Make Coal Work Harder*. (Conservative Party, 1951)

többet kell az iskolai étkeztetésre költeni, bezárták a Liverpooli gyapot piacot, megduplázták a hivatalnokok számát és nőttek a megélhetés költségei is.

Miután egyértelművé vált, hogy 1951 őszén választásokra kerül sor, a kiadványok hangvétele tovább erősödött. „*Time for a Change!*” szállóigével jelent meg az őszi *General Election News* című választások előtti kiadvány. A nemzet esélyt adott hat évvel ezelőtt egy diadal után a Munkáspártnak, de ők nem éltek vele. Megítélésük szerint ország presztízse és a befolyása jelentősen csökkent a világban, ami mellé belpolitikai problémák társulnak. Számokkal támasztják alá a kormányzat lakáspolitikájának kudarcát.¹³⁹ Bevan gyakran idézett mondata volt, hogy 5 millió új lakást építenek, a valóságban mindössze egy millió ház készült el, így sok család él továbbra is konténerekben. Ezzel szemben ők olyan akcióttervet hirdetnek, amellyel minden családnak önálló otthona lesz a városokban és a vidéken is ezer nap alatt. A kevésbé fontos épületek építését felfüggesztik, meg fogják akadályozni a szlömösödést, és a túlzásfolttságot is a nagyvárosokban.

A *Daily Notes* egyenként fogalmazott meg kritikákat a Munkáspárt program pontjaira vonatkozóan.¹⁴⁰ Igaz ugyan, hogy a mezőgazdaságban nőtt a termelés, de a korábbi tory szabályozás van érvényben, így ez is az ő eredményük, ahogyan a ruhaipar termelékenysége, mivel itt a koalíciós kormány által megteremtett keretrendszer áll fenn. A szénipar ugyan kezd magára találni (1945-ről 1950-re emelkedett a termelés) de ez még mindig elmaradt az utolsó háború előtti évtől. A nyár végétől kezdve a *Tory Challenge* is aktívan beszállt a kampányba „*How Can We Get Them Out?*” című cikkével indítva.¹⁴¹ Elsősorban a kormányzat legnagyobb hibáit szedik össze. Szeptemberben már központi téma a párt választások előtti konferenciája Scarborough-ban. A konzervatívok programja és kiadványai tehát főként a kormányzat eredménytelenségére és megoldatlan problémáira igyekezett fókuszálni 1945-höz képest jelentősen több szociális elemmel. Adódik a kérdés változott-e Churchill retorikája is?

II.4.2. Kampánybeszéd

Churchill beszédei közül ezúttal is kettőt emelnék ki, 1951 őszéről. A kampányra fordulva a pártvezér egyik legfontosabb megszólalása október 8-án elhangzott rádióbeszéde volt, amely az „*Our Political Future*” vagyis a „*Politikai jövőnk*” címet viseli¹⁴². Indításként a soron következő szavazás tétjéről és fontosságáról beszél, mivel a brit emberek az egész

¹³⁹ *Let the Builders Build*. (Conservative Party, 1951)

¹⁴⁰ *Daily Notes*, Conservative Party. 1951. október 13.

¹⁴¹ *Tory Challenge*, Conservative Party, 1951. augusztus

¹⁴² Rhodes, *Churchill Speaks: Winston S. Churchill in Peace and War*, 923.

nemzet politikai jövőjéről döntenek. Kitér az elmúlt időszak kétpárti megosztottságára és arra, hogy ez a másfél éves párt- és kampányharc az egész országnak károkat okozott¹⁴³. Megidézzi a viktoriánus kor dicsőségeit, amikor a brit szigetek 30 millió ember ellátására is képesek voltak önerőből. Összehasonlítja pártja és a politikai rivális szocialisták programját: önmagukat egy létrához, ellenfelüket pedig egy sorhoz hasonlítja. Véleménye szerint a konzervatívok képesek arra, hogy előre vigyék (felfelé) a szigetországot, míg a munkáspárti kormányzat révén legjobb esetben is csak egy helyben topognak, de jóval inkább a hátrálás jellemzi.

Kitekint a nemzetközi eseményekre, elsőként a koreai háborúra. Kifejti, hogy támogatták abban a kormányzatot, hogy az megállítsa a szovjetek agresszív előretörését, amely egy 36 milliárdos katonai költségvetés elfogadása mellett döntött, de Churchill szerint ez a valóságban inkább 50 milliárd lesz. Mindez olyan gazdasági terheket róna Angliára, amely túlfeszíti annak teherbíró képességét. A beszéd ezen szakaszában ismételten a világpolitikára fókuszál; a szovjet előretörésről, a vasfüggöny leereszkedéséről, az új Európa kérdéséről, a francia-német viszonyról illetőleg Malájföldről¹⁴⁴ és a Perzsa-öböl térségéről¹⁴⁵ is szól.

A kampány szempontjából a rádióbeszéd utolsó része a legérdekesebb. Ebben kifejti, a céljuk jobb esélyek és lehetőségek biztosítása a nemzet számára, hogy a lakosság bármely tagja képes legyen felemelkedni, mert ezzel lehet igazán mérni, mennyit halad előre egy társadalom. Churchill szavai a párt megújulását is igyekeznek hangsúlyozni:

„Ha a választók megbízzák a konzervatívokat kellő hatalommal és elégséges időre, akkor a szavamat adom, hogy a párt, amit oly sokáig vezettem a legnehezebb időkben is, nem fog ragaszkodni elmaradott dogmákhoz, hanem megpróbálja jobbra tenni a dolgokat és folyamatosan fejleszteni fogja az országot az egész nemzet számára. A szabadságot és szakadatlan fejlődést képviseljük, amit csakis bátorsággal és kitartással lehet elérni.”¹⁴⁶

Az elkövetkezendő időszak – a talpra állás folyamata – nehéz lesz, mivel túl sok kár keletkezett az elmúlt hat évben ahhoz, hogy néhány hónap alatt helyreállítsák azt. *„A nemzet valamennyi erőforrására szükségünk lesz, hogy megállítsuk a lejtőn való csúszást és visszataláljunk a megfelelő szintre.”¹⁴⁷* Kéri a választópolgárokat, hogy ne az ígéreteik, hanem a tetteik alapján ítéljék meg őket, mivel az ország nincs még túl sem a bel- sem pedig a

¹⁴³ Maga Churchill és az egész brit politikai közvélemény úgy tekintett a két választás közötti időszakra, mint egy konstans kampányra, amely elveszi a figyelmet az ország jövőjéről.

¹⁴⁴ Malájföldön, (brit gyarmat egészen 1957-ig) a háború után induló függetlenségi mozgalom ebben az időszakban jelentős elszakadási hullámot generált (Erről részletesebben egy későbbi fejezetben)

¹⁴⁵ A korábbi brit mandátumterületek a perzsa öböl térségében a háború után függetlenedtek, kínosan érintve Londont, a térségbeli kőolaj szerepe miatt.

¹⁴⁶ Rhodes, *Churchill Speaks: Winston S. Churchill in Peace and War*, 941.

¹⁴⁷ U.o.

külpolitikai nehézségeken, nem egy „*paradicsomot*” akarnak építeni. A beszédet külpolitikai kitekintéssel zárja, az emberiség szenvedéseiről és a harmadik világháború elkerülhetőségének gondolataival. Felszólalásában nyomon követhetjük Kenneth Burke retorika elméletének egyik fontos elemét¹⁴⁸. Vélekedése szerint a beszélő a másik embert akkor győzheti meg, ha „*beszéli a nyelvét*”, vagyis azonosítja önmagát vele a beszéd, a gesztusok, a hangnem, a gondolatok, illetőleg a hozzáállás segítségével, amely jelen esetben végig tetten érhető.

A másik beszéd az Alsóházban hangzott el 1951. november 6-án néhány nappal a választások után, melyet követően Winston Churchill másodjára lett Nagy-Britannia miniszterelnöke. Reflektál elődje, Attlee felszólalására, majd az elmúlt időszak pártküzdelmeivel kapcsolatos gondolatait fejt ki, melyek megzavarták és megosztották a szigetországot közel két éven keresztül. A nemzetnek végre nyugodt időszakra, stabil kormányzásra és toleráns vitákra van szüksége a képviselők között. Már az elején kiemeli a brit gazdaság jelenlegi nehéz helyzetét:

*„Ezen a kis szigeten 50 millió ember él összezsúfolva, de mindez csak 3/5-üknek tud elegendő mennyiségű élelmiszert termelni, a többieknek a tengeren túlról kell külföldi cégektől exportálnunk, akiknek viszont először a nyersanyagot kell importálnunk. Nincs még egy olyan közösség, amely ekkora mérettel és ilyen civilizációval gazdaságilag ennyire bizonytalan helyzetben lenne.”*¹⁴⁹

Kiemelkedően fontos, hogy az ország megőrizze a versenyképességét, főleg mivel a világpiacon hamarosan komoly riválisok jelennek meg Japán és Németország képében. Ezen utalások háttérben az a tény áll, hogy a brit fizetési mérleg romló tendenciát mutatott és 1951 végén sokan tartottak attól, hogy a koreai háború miatt a nyersanyagárak magasra szökése tartós lesz. Mindezek az új kormányt a megalakulását követően számos népszerűtlen gazdasági intézkedés meghozatalára kényszerítik. Megemlíti, hogy a tengeren túli fizetések mérlege most sokkal rosszabb, mint 1947-ben volt, mivel a font-sterling helyzete meggyengült, a perzsa öbölbeli olajkészletek elvesztése – az itteni brit mandátumterületek Irak, Transzjordánia és Pakisztán függetlenedése – a költségvetés deficitje nagy horderejű gazdasági megszorításokat indukálnak. Már itt hozzálát tehát az elkerülhetetlen gazdasági megszorítások felvezetéséhez. Zárásként a külpolitika és a világ ügyei felé fordul néhány gondolatot ejtve a közel-keleti olajügyekről, a Szezei-csatorna körül kialakuló helyzetről, a hidegháborúról, valamint Kelet és Nyugat szembenállásáról és a harmadik világháború megakadályozásának fontosságáról. A pártvezér retorikája esetében ugyancsak megfigyelhető tehát bizonyos fordulat, a hat évvel

¹⁴⁸ Aczél, *Új retorika*, 66.

¹⁴⁹ Rhodes, *Churchill Speaks: Winston S. Churchill in Peace and War*, 945.

ezelőttiekhez képest kevésbé foglalkozik a szocializmus megfoghatatlan rémképeivel és sokkal inkább a szigetország társadalmi és gazdasági nehézségeire valamint az arra leselkedő világpolitikai veszélyekre fókuszál.

II.4.3. Kampányplakátok

150

A plakátok az 1945-ös választáshoz hasonlóan ezúttal is jelentős részben fundamentális illusztrációkkal dolgoztak¹⁵¹. A legelső vizsgált anyag színvilágát ezúttal is a korábban látott

¹⁵⁰ Kampányplakátok 1951-ből Forrás:

<https://digital.bodleian.ox.ac.uk/collections/posters/?page=2&fq=date%3A%5B1950+TO+1952%5D>

Letöltés dátuma: 2024. október 9.

¹⁵¹ A kampányok intenzitásának és egyre szélesebb körűvé válását jelzi, hogy 1951-ben a hat évvel korábbinál közel háromszor több plakát érhető már el. Ez összefügg azzal, hogy hosszabb idejű és nagyobb erőforrások álltak a párt rendelkezésére, mint 45-ben.

piros-fehér-kék (brit trikolor) hármasság határozza meg. A képi megoldás egyszerű, a rajta szereplő három mondat egy-egy keretbe kerül. A két rövid szlogen a következő: „*Itt az esély*”, illetve „*Tegyük meg*”. A plakát alján pedig a szavazásra buzdító „*Vote Conservative*” szlogen kapott helyet, ami ezen választások alkalmával is alapvető kampányszlogen volt. A második felépítésében és színvilágában is teljesen megegyezik ezzel. Üzenete szintén rövid, mindössze egyetlen mondat: „*A békéhez az erőn keresztül vezet az út*”. Az ország és a birodalom belső békéjének helyreállításához és az újbóli fejlődő pályára álláshoz arra a stabilitásra és erőre van szükség, amelyet a konzervatív párt képvisel. A harmadik ide tartozó szintén egy egyszerű választási üzenettel operál: „*Itt az idő a változásra*”. Az egyetlen eltérés az előzőekhez képest, hogy a háttér ezúttal nem egy szín hanem a Big Ben, Nagy-Britannia egyik jelképe. Ezzel erősíti az üzenetet: elérkezett a változás ideje egész Anglia számára.

A sorban következő négy plakát összetettebb anyag, amelyeken a háttérnek már szimbolikus jelentősége is van. Az elsőn egy ollót láthatunk, amint kettévágja a „*Számoljuk fel a kormányzati pazarlást*” feliratot. A munkáspárti kormányt az egyéb eszközökben is sokat hangoztatott felelőtlen gazdálkodása miatt támadja, szerintük olyan kiadásokat vállaltak, amelyek meghaladták az ország teherbíró képességét¹⁵². Az üzenet egyértelmű, véget kell vetni a szocialisták pazarlásának. A mellette lévő szintén nyíltan támadja az aktuális kormányzat gazdaságpolitikáját. A képen egy eltépett bankjegy látható, rajta pedig az egyértelmű üzenet: „*Minden, amit a szocialisták hagytak*”. A font devalválódására utaló kép sötétebb színvilága és üzenete kellően nyomasztó hangulatot kölcsönöz¹⁵³. A középső sor első plakátja az otthonok újjáépítésének lassúsága miatt támadja a kormányt illeszkedve a kampány valamennyi csatornáján közvetített üzenethez. Egy fiatal fiúgyermek látható és az alábbi szöveg: „*Ha így mennek tovább a dolgok, előbb nővök fel, minthogy megkapnánk az ÚJ OTTHONUNK*” Az új kampány alatt a Munkáspárt igyekezett kerülni a konkrét ígéreteket, Churchillék viszont háromszázezer új otthon építését helyezték kilátásba.¹⁵⁴ Az utolsó ebben a tematikus egységben a költségvetést támadó plakát egy lyukas pénztárcát tartó kézzel, amiből potyognak az érmék, mindez a meggondolatlan szocialista fiskális politikára utal, alatta pedig a felirat: „*Foltozzuk be ezt a lyukat*”.

¹⁵² A háború után természetesen emelkedett az államadósság, 1945 és 1950 között több, mint 20 %-kal. A kontextusba helyezés miatt érdemes megjegyezni, hogy az azt követő öt évben mindez már csak 5 %-kal növekszik majd.

Forrás: <https://hansard.parliament.uk/Commons/1956-06-15/debates/64848470-77db-488c-b692-6de952ca0e9a/NationalDebt>

Letöltés dátuma: 2024. október 9.

¹⁵³ Az 1945 és 1950 közötti időszakban két esztendőben, 47-ben és 48-ban figyelhető meg magasabb inflációs adat, ezekben az években 7, illetve 7,7 % volt ennek mértéke.

¹⁵⁴ Az egy évvel korábbi, 1950-es kampányban is látható ehhez nagyon hasonló, ugyanilyen üzenettel és vizuális megoldással dolgozó plakát.

A következő három plakát vizuális megjelenésében egységes, az alsó részen a szokásos kék alapon fehér szlogen (ezúttal a „Vote Unionist”) a többen pedig piros háttér és egy-egy fekete sziluett látható. Az első ezek közül az alacsonyabb társadalmi rétegeket szólítja meg a saját otthon ígéretével „Váltsuk az álmokat otthonokká” a plakát tartalma összecseng a másik otthonteremtést célzóval. A konzervatívok az 1951. évi kampány alkalmával is igyekeztek erőteljesen megszólítani a vidéket, tovább erősíteni népszerűségüket a gazdaságból élők körében. Őket célozza a „A vidéken élők jobb életéért” felirat. A harmadik plakát nem egy konkrét réteget vagy társadalmi csoportot szólít meg, hanem az egész nemzetet, elsősorban annak öntudatát. A háttérben egy katona alakja látható, sisakja miatt a Római Birodalom képzettársítását juttatva eszünkbe az üzenettel együtt „Tegyük Britanniát erőssé és szabaddá”. Mindez elsősorban a birodalom erejének helyreállítását üzeni, hogy Nagy-Britannia ismét vissza kell, hogy szerezze világhatalmi státuszát a konzervatívok vezetésével.¹⁵⁵

A zárásként vizsgált négy anyag közül az elsőt egy anya tartja a kezében gyermekét a korábbi hasonló tematikájú plakáttal megegyező koncepció szerint. Az üzenet magyarul annyit jelent: *Adj neki (a gyermeknek) biztonságos és büszke jövőt!* A következő generációkon keresztül próbálja megszólítani a választókat, közös felelősség, hogy megteremtsük számukra a megfelelő jövőt. A második egy egyszerű és figyelemfelkeltő plakát, amelyben a kormányzó pártot támadják: „A szocializmus elbukott!”. Az utolsó előtti ismét egy egyszerűbb megoldásokat tartalmazó változat. A kampány során a leggyakrabban alkalmazott három szín osztja fel a háttérrel. Mindegyik sávban egy-egy üzenet található, amelyben ismételten támadják a kormányt és a lakhatási válságot. Az utolsó vizsgált plakát 1951-ből származik és Churchillt ábrázolja a háttérben a brit nemzeti lobogóval¹⁵⁶. A kampányok alkalmával a nemzeti identitás jelképeinek – mint egy zászló is – szerepeltetése kiemelten fontos.¹⁵⁷ A pártra az egész kampány során jellemző volt a brit lobogó, illetőleg a nemzeti jelképek (pl. Big Ben) használata. A plakát üzenet ismételten a jövőre utal „Előre Churchill-lel”. Az 1950-es és 51-es választások képi eszközeiről összességében megállapíthatjuk, hogy kevésbé voltak szerte ágazóak üzeneteiket tekintve. Néhány központi témát helyeznek középpontba úgy mint az otthonteremtés kudarca, a kormányzati pazarlás és dekonjunkció valamint az Egyesült Királyság presztízset ért veszteségek.

¹⁵⁵ Mindez amiatt is kedvelt téma volt, hogy a háború után több egykori gyarmat, köztük India függetlenedett, amely komoly presztízvesztést jelentett London számára és alaposan gyengítette a birodalmi összképet, mint toposzt.

¹⁵⁶ Ez a fajta kép ábrázolás segíti, hogy a választók azonnal különböző toposzokat kapcsolhassanak hozzá, mint pl. „a nemzet atyja” „Britannia megmentője”.

¹⁵⁷ Urbán Csilla, „Rendszerváltás és szimbolikus kommunikáció” *Médiakutató*, 10, sz.3, (2009) 63 – 77.

II.4.4. A választások a napilapokban és a korabeli filmhíradókban

A kampány áttekintését ezúttal zárjuk az írott sajtó és a filmhíradók vizsgálatával. A sajtórepresentáció kapcsán első gondolatként megállapítható, hogy az egyes napilapok attitűdjében csak apró változások következtek be 1945-höz képest. A konzervatív *Times* ezúttal valamelyest jobban – a jobbközép pozícióját azért megtartva – a toryk mögé állt, míg a *Guardian* kisebb eltökéltséggel támogatta a választásokra készülő baloldalt. A fontosabb napilapok esetében nem történt változás, a konzervatívok mögé sorakozott fel a *Daily Express*, a *Daily Mail*, a *Telegraph*, míg a munkáspártiak mellett foglalt állást a *Daily Herald*, a *Daily Mirror* és a *Guardian*.¹⁵⁸

A konzervatívok egyik leginkább elterjedt szlogenjét a plakátokon nem igazán, a sajtóban – így például a *Daily Mail* hasábjain – viszont annál gyakrabban alkalmazták szeptember végétől. Ez a szlogen vagyis a „*Set the people free*”, azaz a szabadítsuk fel az embereket végigkísérte az 1950-es és az 1951-es választásokat is. A kampány sajtóvisszhangjának sokat emlegetett momentuma volt, hogy a voksolás napján, vagyis október 25-én a *Daily Mirror* a címlapján közölt egy nagyméretű rajzot egy revolvvert tartó kézről a következő felirattal: „*Whose finger on the trigger?*”, vagyis „*Kinek az ujjja van a ravaszon?*”. A munkáspártiakkal rokonszenvező lapban a kép Churchill-re utalt, akiről Michael Foot azt nyilatkozta: „Churchill és MacArthur¹⁵⁹ = atomháború”, vagyis egyértelmű támadás volt a konzervatívok miniszterelnök-jelöltjének személye és harcias politikája miatt.

A *Mail* már szeptember 4-én a választások lehetséges dátumairól írt. Röviden elemezte a munkáspárton belüli konfliktusokat, amelyek elsősorban Bevan és Attlee között álltak fenn. Érdekes aspektust jelentett, hogy nem csak a tory, hanem a liberális ellenzék részéről is egyre erősebb kormánykritika volt megfigyelhető, amely 1945-ben jóval puhább hangnemben zajlott. Lady Violet Bonham-Carter liberális alelnököt idézik, aki szerint az ország beteg a szocializmustól.¹⁶⁰ A pártjuk szerepének csökkenését jól jelzi, hogy előzetesen kétszáznál is kevesebb egyéni jelölt indulását várták az esetükben.¹⁶¹ A választások előtti hetekben a *Mail* központi témaként foglalkozna a közel-keleti olaj problémákkal¹⁶². Churchill nagyon sok kijelentését címlapon hozták, legyen szó adócsökkentésről, külpolitikáról, vagy éppen

¹⁵⁸ Miután a vizsgált időszakban a későbbiekben nem következik be egyik napilap esetében sem „oldalváltás” ezért a következő kampányokban már nem térek ki az ebben az értelemben vett helyzetképre.

¹⁵⁹ Douglas MacArthur, amerikai tábornok, a II. világháború alatta a Csendes óceáni amerikai csapatok vezetője.

¹⁶⁰ Britain is Sick of Socialism. *The Daily Mail*, 1951. szeptember 12. 4.

¹⁶¹ Liberals to Put Up 140 Candidates. *The Daily Mail*, 1951. szeptember 25. 1.

¹⁶² Wilson Broadbent: Britain Will Blockade Oil. *The Daily Mail*, 1951. szeptember 29. 1.

oktatásról. Különösen utóbbiban alakult ki nagyobb vita Churchill és Attlee között október első napjaiban, amiről a napilapok is részletesen beszámoltak.

A pártvezetőkön kívül számos más prominens konzervatív politikust és publikációt idézik, mint Eden, Butler, vagy éppen Lord Woolton. Részletesen írnak a vidéki szavazók szerepéről és arról, hogy a nagyvárosokon kívül sokkal erősebb a toryk támogatottsága.¹⁶³ A szocialistákon belüli törésvonalak és belső konfliktusok mindvégig témát szolgáltatottak a napilapok számára. A prognosztizált szoros eredményt szimbolizálja, hogy a választások másnapján mindkét párt magabiztosan nyilatkozott az esélyeket illetően.¹⁶⁴ Velük szemben a *Guardian* elsősorban szociális és gazdasági kérdésekben igyekezett „visszatámadni” a konzervatívokat – 51-ben a vártnál talán kisebb intenzitással, mint az 1945-ös vagy éppen az 1950-es kampányban – elsősorban a korábbi kormányaik gazdasági problémáira, a háború előtti időszak magas munkanélküliségi mutatóira vagy arra fókuszálva, hogy jóval kevesebb szociális jellegű intézkedést tettek, mint a regnáló munkáspárti kormány.

A hidegháború kezdetén a televízió még, a filmhíradók pedig már nem jelentettek annyira fontos politikai napirendformáló szerepet, hogy ezen kampány kapcsán részletesebb elemzésbe fogjunk velük kapcsolatban, ugyanakkor utóbbiakról mindenképpen érdemes még említést tennünk. Az 1910-es évektől megjelenő filmhíradókat az Egyesül Királyságban több cég készítette és szolgáltatta, közülük a legjelentősebb az úgynevezett Pathé Gazette volt, amelynek internetes archívumában ma is elérhetők a korszak filmhíradóinak részletei.¹⁶⁵ A kampányok alatt ezek két-három perces anyagaiban többnyire egy-egy eseményről számoltak be. Általában rövid, néhány mondatos felvezető szöveg után a miniszterelnök-jelölt, aktuálisan Churchill beszédéből hallhatóak bennük részletek, amelyek üzenetei így a filmszínházak nézőihez is eljutottak. Az 1951-es kampányból az említett archívumban a korábbi és leendő kormányfő egy Liverpoolban elhangzott beszédéről láthatók felvételek. A kampányesemények mellett jellemző volt egy – egy rövid interjú levetítése valamelyik vezető politikussal, ugyanakkor az elérhető anyagok alapján ebben is egyensúly figyelhető meg, ugyanúgy vetítettek Churchill-lel készült interjút, ahogyan Attlee-vel is. A visszaeső jelentőség mellett – a filmhíradók igazi fénykora a két világháború közötti időszak volt – az inkább tárgyilagos, mindössze rövid kommentekkel kiegészített tudósítás miatt ezen eszköz részletes elemzésére nem került sor az egyes kampányok vonatkozásában.

¹⁶³ Alan Exley: The Tory Plan for Farmers. *The Daily Mail*, 1951. október 2. 3.

¹⁶⁴ *Daily Notes*, Conservative Party, 1951. október 24.

¹⁶⁵ British Paté: <https://www.britishpathe.com/>

Letöltés dátuma: 2025. március 13.

II.4.5. A választások végeredménye és tapasztalatai

A közvélemény-kutatások végig tory fölényt mutattak, ami ahogyan láthattuk 1945-ben önmagában nem jelent túl sok mindent, a meglepetés ezúttal viszont elmaradt. 1951. október 25-én a Munkáspárt vereséget szenvedett, így Winston Churchill másodjára is kormányt alakíthatott. Ami a végeredményt illeti, a konzervatívok 321 mandátumot szereztek a Munkáspárt 295 képviselői helyével szemben. A liberálisok 6 főt delegálhattak az újjáalakuló parlamentbe, míg 3 képviselő egyéb színekben került be. Érdekesség, hogy a Munkáspárt ezúttal közel negyedmillióval több szavazatot szerzett (13,94 milliót szemben a 13,71 millióval) legnagyobb riválisánál, mégis 26 mandátumos kisebbségbe került és összesen 20 helyet veszített el. Bartlett brit történész a következővel magyarázta a végeredményt: „... *mind többen kezdték azt gondolni, hogy a konzervatívokban is meg lehet bízni, mert ők, éppúgy, mint a Munkáspárt, sőt talán még nála is kompetensebben, rugalmasabban és mélyebb meggyőződéssel tudnak irányítani a gazdaságot, anélkül, hogy a legkisebb mértékben is kockáztatnák a teljes foglalkoztatást, a jóléti államot.*”¹⁶⁶

A konzervatív sikerben fontos szerepet játszottak a liberálisok is, akik az előző szavazás súlyos kudarca után ezúttal csak 109 jelöltet állítottak, a kimaradó körzetekben jelentős részben a konzervatívok szereztek meg az ő szavazataikat is. A whigek mögül ilyen formán csaknem kétmillió voks eltűnt a másfél évvel korábbihoz képest, akik jelentős része ezúttal a konzervatívokat támogatta. E mellett pedig az emelkedő adóterhektől való félelem miatt a munkásosztályban is sikerült erősödniük. A győzelem legfontosabb összetevőjét az elmúlt másfél év koncepciók nélküli és következetlen politikájában kell keresni. A toryk remekül használták ki a kínálkozó lehetőséget, megváltozott retorikájukat is ehhez igazították, az utca emberének elege volt abból, hogy a háborús nehézségek után ismét megtorpanni látszik az ország fejlődése ők pedig végrehajtották üzeneteikben a szükséges szociális fordulatot. Mind Churchill, mind pedig a párt egésze határozott hangnemet ütött meg de a bírálatok ezúttal jóval inkább kézzelfogható tényekre szorítkoztak.

II.4.5. Churchill második miniszterelnöksége

A megalakuló kormányban a régi harcostársak, mint Eden vagy éppen Butler, ismét helyet kaptak Churchill mellett, aki a megszokottakhoz képest kevésbé harcias retorikával vetette bele magát újfent a kormányzásba. Ez a fajta nyugalom és stabilitás, a belpolitikai fronton a nagyobb konfliktusok hiánya mindvégig jellemezte második miniszterelnöki ciklusát.

¹⁶⁶ Egedy, *Nagy-Britannia története*, 1998, 249.

Néhány hónappal hivatalba lépését követően elhunyt VI. György, aki ugyan kezdetben nem szimpatizált Churchill-lel (a háború elején ő maga inkább Lord Halifax-et szerette volna kinevezni) de az évek alatt egy szoros kapcsolat alakult ki kettejük között. Az uralkodó 1951-es műtétje – bár sikeres volt – előre vetítette a trónöröklés kérdését, amely nyugtalanította a miniszterelnököt, ugyanis tartott attól, hogy az akkor 25 esztendőes Erzsébet nem lesz képes erős kézzel irányítani a birodalmat. Ezen félelme végül szerencsére nem igazolódott be és uralkodásának kezdetétől (1952) igyekezett is mindenben segíteni tanácsaival az ifjú királynőt. 1953-1954 környékére a gazdasági helyzet jelentősen javult, a nyersanyagok ára drasztikus csökkenésnek indult, aminek köszönhetően a kormány mozgástere is nőtt, így fokozatosan megszüntethették a különböző jegyrendszereket, az építkezési korlátozásokat és az üzemanyagárak feletti állami kontrollt. Szintén jót tett a gazdaságnak a koreai háborúban bekövetkező tűzszünet, mivel a harcok tetemes terheket jelentettek a költségvetésre nézve. A fizetések növekedése folyamatosan túlszárnyalta az inflációt. Az ígért lakásépítések megfelelő ütemben haladtak, évente átlagosan háromszázezer otthont adtak át teljesítve ezzel a kampányban tett ígéreteiket a választók felé. Az egyetlen nagyobb belpolitikai konfliktust a BBC televíziós monopóliumának megtörése és egy kereskedelmi csatorna, az ITV (Independent Television – Független Televízió) elindítása jelentette, amelyet 1954-ben szavazott meg a parlament.

Izgalmasabban alakult a külpolitikai helyzet ezekben az években. Lázadások és helyi villongások zajlottak le Kenyában és Malajziában is, amelyek hosszú távú megoldhatatlansága, és a birodalomban való gondolkodás végnapjai már ezen a ponton is látszódtak. Az öreg kontinensen is kirajzolódtak az európai integráció és a brit külpolitikai gondolkodás közötti konfliktusok, amelynek egyik fő forrása egy nemzetek fölötti nyugat-európai hadsereg megszervezése volt, amelytől a brit kormányzat kategorikusan elzárkózott. Eden és Churchill közös sikereként volt elkönnyelhető, hogy az NSZK-t sikerült beléptetni a NATO-ba. A miniszterelnök Sztálin 1953-as halálát követően megpróbálkozott az enyhülés politikájával valamint az Egyesült Államok és a Szovjetunió tárgyalóasztalhoz ültetésével, de ezt a kísérletét Washington hűvös lelkesedéssel fogadta. A viszonylagos nyugalom ellenére az öregedéssel és az idő vasfogával a miniszterelnök sem dacolhatott, akit már a ciklus kezdetén is csak néhány hét választott el a 77. születésnapjától.

Egyfajta részösszegzésként a második világháború első évtizedének vonatkozásában a több megállapítást is tehetünk a lefektetett hipotézisek tekintetében. Az első és legegységesebb a pártszervezet fejlődése, amely az 1945-ös vereség után jelentős fejlődésen ment keresztül és hozzájárult a kampányok hatékonyabb és sikeres megvalósításához, amelyet a folyamatosan

csökkenő szavazatkülönbség és az 1951-ben végül győztesen megvívott választás is igazol. A kampányok tematizálását illetően is látható volt az állandó témák megléte, ahogyan a közhangulathoz vagy a politikai történésekhez való alkalmazkodás, gondoljunk csak a toryk retorikájának erőteljesen szociális irányú változására 1945 és 1951 között. Ugyanakkor az első két vizsgált választás egyelőre a pártos sajtó intézményét kevésbé szemlélte, így erre a következő fejezetekben fogunk egyértelmű válaszokat kapni, ahogyan arra is, hogy az egyre jobban elterjedő televízió hogyan befolyásolja majd a kampányokat.

III. A régen várt trónöröklés és a gyorsan érkező kudarc: Anthony Eden a konzervatívok élén

Churchill egészségi állapota politikai pályájának utolsó éveiben rohamosan romlott. 1953 júniusában súlyos agyvérzést kapott, aminek következtében átmenetileg lebénult az egész baloldala. Mindezt eleinte igyekeztek eltitkolni a sajtó elől, a hivatalos kommunikáció az volt, hogy a miniszterelnök kimerültség miatt pihenni kényszerült. A vártnál ugyan sokkal gyorsabban gyógyult és a párt októberi kongresszusán már beszédet is mondott, de korábbi egészségi állapotát és agilitását már nem tudta visszanyerni. A visszavonulás bejelentésére végül 1955 áprilisában szánta rá magát, amikor is belátta, hogy fizikai és szellemi képességei már egyszerűen nem teszik lehetővé számára a pozíció betöltését. Parlamenti mandátumát haláláig megtartotta, de a politikai élettől szinte teljes egészében visszavonult¹⁶⁷.

A háttérbe vonulással megnyílt az út a régóta dezinált utódként tekintett Anthony Eden előtt az ország vezetésére. Észak-angliai ősi földbirtokos családból származott, aki politikai pályáját több mint három évtizeddel korábban kezdte, amikor is 1923-ban parlamenti képviselővé választották. Miniszteri széket először 1935-ben kapott, előbb a népszövetségi ügyek minisztere, majd néhány hónappal később külügyminiszter lett. Utóbbi pozícióból 1938-ban önként távozott, miután nem értett egyet Chamberlain németek irányába tanúsított megbékélési politikájával. A háborús kabinet megalakulását követően – néhány hónap hadügyminiszterség után – visszatért a külügyminiszteri székbe, amelyet egészen a koalíciós kormány felbomlásáig meg is tartott. Az 1951-es tory győzelmet követően ismét – immáron harmadjára is – a külügyi tárca élére került, ami mellett de facto¹⁶⁸ miniszterelnök-helyettesként is funkcionált.

Az utódlásra végül több, mint egy évtizednyi várakozást követően Churchill említett 1955-ös visszavonulása után került sor. Eden legfontosabb célja a külpolitikában a szabad világ szövetségének erősítése a kommunizmus növekvő térnyerésének megállítására, míg odahaza a magántulajdonon alapuló demokrácia támogatása volt.¹⁶⁹ Emlékirataiban maga Eden is hosszasan ír arról a dilemmájáról, amellyel a kinevezését követően nem sokkal szembenézni kényszerült, nevezetesen, hogy kérje-e az uralkodótól az új választások kiírását. A vereség

¹⁶⁷ Utolsó beszédét miniszterelnökként 1955. március 1-én mondta el az Alsóházban, amelynek témája a hidrogénbomba és az ország védelme voltak.

¹⁶⁸ Churchill szerette volna, ha az uralkodó ténylegesen ki is nevezi ebbe a tisztségbe, de VI. György elhárította ezt a felkérést, mivel a titulus nem létezett korábban az angol jogrendben. A valóságban azonban ő számított a kormány második emberének és Churchill "trónörökösének".

¹⁶⁹ Eden, *Full Circle: The Memoirs of Anthony Eden*, 321.

lehetősége mellett tartott a közvéleménytől is, hogy esetleg szükségtelennek tartanak egy választás előrehozását, mindebből következőleg pedig a szavazók megbüntették a konzervatívokat. Végül április 15-én (mindössze 9 nappal a hivatalos kinevezését követően) maga kérte a királynőtől a parlament feloszlását. A parlamenti választásokat az uralkodó támogatása nyomán 1955. május 26-ra tűzte ki. A körülmények előzetesen kedveztek a toryknak. A megelőző hónapok felmérései az ő előnyüket jelezték előre, a gazdaság a háború utáni évtized legjobb állapotban volt, Eden személye, az angol gentleman archetípusa pedig kiváló alapanyagot jelentett egy kampányhoz, még ha ő maga nem is rajongott túlságosan a választásokat megelőző időszakáért¹⁷⁰. E mellett az sem volt elhanyagolható szempont, hogy a nagy rivális Munkáspárt jelentős belső problémákkal nézett szembe a párt bal és jobb szárnya (Bevan és Gaitskell) közötti konstans viták okán, amelyek az ellenzéki években erőteljesen kiéleződtek.¹⁷¹

Az értekezés ezen tartalmi egységének célja az 1955-ös kampány bemutatása, amely alatt újabb jeleket figyelhetünk meg a professzionálisabb szervezés és tervezés irányába történő elmozdulást illetően. Először jelenik már meg említés szintjén a televízió és annak hatásainak és jelentőségének értelmezése. A kampány a napilapok vizsgálatának tekintetében is alkalmas lesz arra, hogy elsőként keressünk választ a pártos-jellegű sajtó jelenlétére. Ehhez kapcsolódóan nem csak a kampányt, hanem a Szuezi eseményeket is vizsgálni fogom. Mindezek előtt pedig teszünk egy rövid, ám annál fontosabb kitérőt és áttekintjük, hogyan alakul a párt gazdálkodása a háborút követően az 50-es évek végéig, amelyek fontos szempontot jelentenek a kampányok anyagi vonatkozásainak megismeréséhez és a fejlődés nyomon követéséhez is

III.1. A konzervatív párt finanszírozása az 50-es években

Churchill és a toryk vezetése 1945-ben szembesült azzal a ténnyel, hogy a pártszervezés mellett muszáj helyreállítania és megerősítenie mind központi, mind pedig választókerületi szinten a forrásszerző és adománygyűjtő tevékenységet, amely gondolatot tovább erősített a választási vereség is. Mivel a háború a gazdaságot, és a magánembereket, köztük a társadalom legfelsőbb rétegeinek anyagi helyzetét is negatívan érintették ezért kevésbé lehetett támaszkodni a nagyobb léptékű adományokra. A központi kiadások fedezésében így jelentősebb szerep hárult a helyi szinteken működő közepes vállalatok, és a nagy, többnyire

¹⁷⁰ Minderről az idézett emlékirataiban többször is ír, hogy bár a lehetőségekhez mérten igyekezett mindent megtenni a kampányok során és a végére különösebben már nem is zavarták az egymást követő események, ugyanakkor magát a műfajt igazán sosem tudta megkedvelni.

¹⁷¹ Egedy, *Nagy-Britannia története*, 2011, 119.

Londonban jelenlévő cégek adományaira¹⁷² és a City pénzügyi intézeteire. A helyi hozzájárulások kezelésére már a háború előtt egy külön részleget hoztak létre a Központi Irodában működő kincstáron belül. Ennek fő feladata az adományok gyűjtése volt a központ számára, valamint a választókerületi szervezetek ez irányú támogatása és a részükre nyújtott tanácsadás. Mindez újabb lépés volt a professzionalizálódás irányába, hiszen korábban a központi kiadások előteremtésével nem foglalkozott önálló részleg a pártközponton belül, annak feladata a frakcióvezető, illetőleg a pártelnök és a kincstárnok dolga volt.

Az elkövetkezendő években folyamatosan emelkedtek a kiadások, hiszen míg korábban egy-egy választási kampány jelentette a legnagyobb tételt, a növekvő humán erőforrások és bérek miatt a mindennapi kiadások is emelkedni kezdtek. Ezt a trendet jól szemlélteti az a számadat, hogy míg az 1870-es évek végén a párt összköltségvetésének – a központi és a helyi, területi szervezetek együttesen – mindössze 2 %-a volt köthető a központi „működési” kiadásokhoz, addigra ez az arány az 1920-as évek végére 20,7 %, míg az 1960-as évek végére 30 % fölé emelkedik.¹⁷³ A választókerületi szervezetek költségvetésének részaránya és adománygyűjtő tevékenysége miatt a konzervatív párt pénzügyi ereje nagy mértékben függött attól, hogy a helyi szervezetek mennyire tudnak sikeresek lenni a források bevonásának tekintetében. A párt ebben, vagyis a helyi, akár kisebb léptékű adományok gyűjtésében jelentősen riválisai, a liberálisok és a munkáspártiak előtt járt ebben a korszakban.

Milyen változásokkal reagált a pártvezetés mindezen a gyakorlatban? Először is 1946-ban létrejött egy központi pénzügyi tanács. Ez a párt pénztárnokából, a területi pénztárnokokból (Anglia és Wales minden egyes területi egységéből egy-egy fő) és öt megválasztott tagból állt. Előrelépést jelentett, hogy fizetett adománygyűjtőket kezdtek el alkalmazni, akik gyakran háborús veteránok voltak és a feladatuk a központtól, valamint a területi pénztárnoktól érkező iránymutatások szigorú követésével történő adománygyűjtés volt. A testület feladata és felelőssége volt, hogy növelje a párt és a választókerületekbe jutó források összegét, ennek ellenére több esetben is generálódott feszültség a központosításból, ugyanis számos választókerületi szervezet érezte úgy, hogy a központi iroda elszívja a legbőkezűbb helyi adományozókat.

A pénzügyi reformok abban az értelemben is megváltoztatták az anyagi javak áramlását, hogy a választókerületi alapszervezetektől – összesen – nagyságrendileg évi százezer font befizetését várták el a központi pénzügyi alapba. Ennek részeként életbe lépett a korábban

¹⁷² Ezek között a korszakban egyaránt megtalálhatóak voltak fegyvergyártással vagy vegyiparral foglalkozó nagyvállalatok, élelmiszeripari vagy éppen textilipari cégek egyaránt. Ahogyan látni fogjuk ebben az időszakban kevésbé voltak még transzparenszek ezek az adományok.

¹⁷³ Pinto-Duschinsky, *British Political Finance 1830–1980*, 271.

említett kvótarendszer, amelynek alapjait a Maxwell-Fyfe Bizottság dolgozta ki.¹⁷⁴ E bonyolult rendszerben egy képlet alapján számították ki azt, hogy az egyes szervezeteknek mekkora összeggel kell mindehhez hozzájárulnia, amelynek alapja egyrészt a legutóbbi választásokon az adott körzetben a konzervatív jelöltre leadott voksok, másrészt pedig a tory jelölt és a legeredményesebb más színekben induló jelölt közötti szavatzkülönbség adta. A választókerületi szervezetek anyagi terheit azzal igyekeztek enyhíteni, hogy ha a területi egységükből érkezett adomány a központi alapba, akkor annak első 10, később első 50, majd 100 fontját jóváírták az adott területi egység kvótájából.

Woolton az emlékirataiban kitért azon megfigyelésükre is, hogy a párt azokban a választókerületekben gyengébb volt szervezési és működési szempontból, ahol egy-egy gazdag képviselőjelölt indult, mivel itt a tagok nem voltak rákényszerítve a kisebb adományok gyűjtésére, ez a klasszikus „door to door” tevékenységet is visszavetette ezeken a helyeken.¹⁷⁵ A nagy adományozók távozása, illetve „átirányítása” a központi alapba miatt a választókerületi szervezeteket arra kényszerítette, hogy új tagokat vonjanak be. Mindez sokkal professzionálisabb működésre ösztönözte őket, hiszen apróbb adományokat kellett összegyűjteni sok helyről, nem pedig nagy összegeket néhány adományozótól.

A párt pénztárosai az 1940-es évek végéig megtagadták a központi bevételek és kiadások nyilvánossá tételét, ennek publikálására szintén a Maxwell-Fyfe Bizottság tett javaslatot. Annak érdekében, hogy bemutassák a Központi Iroda alulfinanszírozottságát, a indítványozták, hogy a kincstárnokok tegyenek közzé egy éves pénzügyi kimutatást, transzparenssal bemutatva a támogatóknak a párt pénzügyi helyzetét. Az vallották, hogy az emberek bőkezűbben fizetnek be, ha látják hogy pontosan hova és milyen kifizetések fedezésére mennek az adományaik. Az ötletet a párt vezetése azonban elutasította,¹⁷⁶ a költségvetést pedig végül csak 1968-tól tették nyilvánosan közvé. Ez sem önszántukból történt, hiszen egy évvel korábban Wilson munkáspárti kormánya törvényileg kötelezte a cégeket, hogy minden 50 font feletti adományt tüntessenek fel az éves bevallásukban. Mivel ezek adták ki a központi költségvetés jelentős részét, ezért innentől értelmetlen lett volna a további titkolózás. Az 1950-es évektől az 1967-ig tartó időszakra vonatkozólag a párt utólag kutatási és elemzési

¹⁷⁴ Blake, Robert, *The Conservative Party from Peel to Churchill*. (Oxford: Eyre & Spottiswoode, 1970) 261.

¹⁷⁵ Woolton, Earl, *The Memoirs of the Rt Hon the Earl of Woolton*. (London: Cassell, 1960) 341.

¹⁷⁶ Egyrészt félték, hogy a nyilvánosság visszatartja egyes vállalkozásokat a donációtól, másrészt hogy a Munkáspárt számos bevételt nem tüntet fel a központi költségvetésében, így az a félrevezető információ jelenne meg, hogy a toryk lényegesen gazdagabbak riválisuknál.

célokra kiadta ezen az adatokat,¹⁷⁷ így lehetségessé vált a bevételek és kiadások átfogó feltérképezése, amelyet vizsgált időszakunkra vonatkozóan az alábbi táblázat összesít.

ÉV	BEVÉTEL	ADOMÁNY	VÁLASZTÓ- KERÜLETEKBŐL	KAMAT	KIADÁS	KAMPÁNY	MŰKÖDÉS
1950	985	884	88	13	878	135	743
1951	998	877	107	14	825	112	713
1952	513	397	93	24	601	-	601
1953	545	421	104	21	530	-	530
1954	600	458	125	17	538	-	538
1955	1 236	1 064	133	39	736	142	594
1956	513	343	109	61	673	-	673
1957	633	485	111	36	685	88	597
1958	703	566	113	24	855	131	724
1959	1 672	1 460	181	31	1 180	412	768

A konzervatív párt bevételi és kiadási szerkezete 1950 és 1959 között¹⁷⁸ (az összegek ezer fontban értendők)

Ahogy az a táblázatból is látható, a magánadományok¹⁷⁹ szerepe és jelentősége bár csökkent a háború előttihez képest, de így is fontos szegmense volt a Központi Iroda finanszírozásának. Az 1950 és 1960 közötti időszakban a bevételek összetételének tekintetében az alábbi arány volt megfigyelhető: gazdasági szervezetektől érkező adományok 67,4 % magánadományok 16,9 % választókerületi kvóta 11,9 % kamatok 3,9 %. A választókerületi kvótabefizetések egyre nagyobb jelentőséggel bírtak a központi pártszervezet számára, 1950 és 1959 között ez valamivel több mint a duplájára nő. Ugyancsak megfigyelhető az a természetes trend is, hogy

¹⁷⁷ Pinto-Duschinsky, *British Political Finance 1830–1980*. 137.

¹⁷⁸ Pinto-Duschinsky, *British Political Finance 1830–1980*, 143.

¹⁷⁹ Az adományozók személyéről keveset tudunk, a legbőkezűbbek feltehetőleg olyan üzletemberek, akik nem szerették volna a cégükön keresztül támogatni valamelyik politikai pártot.

egy-egy választási évben a párt bevétele jelentős mértékben megugrott, hiszen ilyenkor még hangsúlyosabb prioritás lett az adománygyűjtés, valamint a cégek és magánszemélyek is többen áldoztak rájuk, mint egy-egy „békeévben”.

A mindennapi kiadások többnyire az alábbiakat jelentették: a vezető tisztségviselők hivatalának, irodájának költségei, a Központi Iroda fenntartási költségei (bér- és rezsi jellegű kiadások). Ezek mellett az alábbiak kiemelhetők még: a helyi pártszervezetek népszerűsítésének költségei, az alapvető nyilvánosság és a sajtókapcsolatok költségei, valamint a különböző kutatások¹⁸⁰. A párt publicitásra költött összegei napjainkhoz képest lényegesen alacsonyabb arányúak voltak az ötvenes – hatvanas évek során, mindezt nagymértékben elősegítette, hogy az állami rádióban és televízióban a parlamenti pártok bőségesen kaptak közszolgálati műsoridőt, ezt a helyzetet a kereskedelmi televíziók megjelenése fogja felborítani a későbbiekben. A párt először – szorosabban véve – az 1959-es hadjárat alkalmával vont be külsős PR szakembereket, illetve cégeket¹⁸¹ és valósított meg jóval nagyobb költségű kampányokat¹⁸².

Azt, hogy a hatszáznál is több választókerületi alapszervezet pontosan mennyit költött és milyen szerkezetben a korszakban, szinte lehetetlen rekonstruálni. A legkorábbi fellelt és nyilvános adatok a 70-es évekre datálhatók, ekkor az átlagos választókerületi szervezeti bevétel körülbelül 5 000 font körül mozgott¹⁸³. Ennek egyik legfőbb oka, hogy ezen szervezetek függetlenül működtek, ezért a beszámolóikat sem nyújtották be a központ számára. A másik, hogy még ha ezek elérhetőek is lennének egyetlen helyen, akkor is nehéz lenne őket elemezni, mivel sokféle formában készítették el a kimutatásokat. Az önkormányzati választásokon való részvétel tovább bonyolítja a helyzetet, azokon dominánsan jellemző volt, hogy a pénzek útja más szervezeteken keresztül vezetett. A választókerületi szervezetek esetében a hagyományos adományok mellett, illetőleg azokon túl, a közösségépítő események bevételei (villásreggelik, kirándulások, ünnepi programok) jelentek meg markánsan a helyi támogatások, tagdíjak és a Központi Iroda támogatása mellett. A kampánykiadások jelentős részét a szórólapok és plakátok nyomtatása és eljuttatása, valamint az egyéb ajándéktárgyak (pl. kitűzők, matricák) jelentették, amelyeket a párt szimpatizánsai magukon hordhattak.

¹⁸⁰ A korszakban ezek legfőképpen még a választói preferenciák és a támogatottság mérését jelentették. Az egyes témákkal kapcsolatos választói attitűdök mérése a későbbiekben fog megjelenni.

¹⁸¹ Az első időszakban mindez a Colman, Prentis & Varley nevű ügynökséget jelentette, amely ezen a néven 1934 és 1974 között működött Londonban.

¹⁸² Abrahams, Mark, „Public Opinion Polls and Political Parties” *The Public Opinion Quarterly*, 27, sz.1, (1963) 9 – 18.

¹⁸³ Pinto-Duschinsky, *British Political Finance 1830–1980*, 147.

III.2. Az 1955. évi választási kampány

A fejezet bevezetésében említett előzményeket követően térjünk rá az 1955. évi kampány részletes feldolgozására. Mindebben a hagyományos kampánybeszéd mellett megjelennek a televíziós anyagok¹⁸⁴ is a vizsgálat alapját jelentő források között, amely tovább fogja szélesíteni a vizsgálat horizontját. A legutóbbi választásokhoz képest annyi újdonság történt, hogy öt új egyéni választókerületet hoztak létre, amelynek köszönhetően az Alsóház létszáma így 630 főre emelkedett. Az egyes közvélemény-kutatások előzetes méréseiből pedig talán azt érdemes még előjáróban kiemelni, hogy alacsonyabb választói aktivitást prognosztizáltak, mint legutóbb. Ennek oka részben a már említett stabilitás és viszonylagos konjunktúra, másrészt pedig a kampány kevésbé kiélezett és harcias hangeme volt, amely jelentős részben volt köszönhető Anthony Edennek is. Milyen volt az 1955-ös kampány és mit ígértek a kormányon lévő toryk?

III.2.1. Központi témák – A konzervatív kiáltvány

A kampány áttekintését kezdjük a konzervatív kiáltvány¹⁸⁵ bemutatásával. A dokumentum – Eden választásokhoz kapcsolódó gondolatainak ismertetését követően – a háború utáni konzervatív és munkáspárti kormányok mérlegével indít. A baloldal nem tudott szót érteni a szovjetekkel, egymást követték a pénzügyi válságok, a jóléti állam politikája üres ígéret maradt, az állami beavatkozásaik pedig jelentősen megnehezítették a gazdaság háború utáni talpra állását. A ciklikusan ismétlődő válságoknak a konzervatívok vetettek véget, megkezdődött a lakásállomány és a foglalkoztatás érdemi helyreállása, az állampolgárok megtakarításai nőttek és a szigetország presztízse egyre erősödik a nemzetközi diplomáciai térben. A konzervatívok célja, hogy a következő negyedszázadban az emberek életszínvonala megduplázódjon. Fő témaként az alábbiakat jelölik meg: béke és biztonság az atomkorszakban, a jólétet és fellendülést szolgáló program, a magántulajdonon alapuló demokrácia, a személyi szabadság és a nemzeti összetartozás erősítése.

Hangsúlyosan kifejtik, támogatják az atomenergia békés felhasználását és a nemzetközi atomügynökség létrehozását¹⁸⁶, emellett az ország védelme érdekében ki kell fejleszteni a brit

¹⁸⁴ Az 50-es évektől a BBC-ben sugárzott választási kampányműsorok közül jelentős számban akadnak olyanok, amelyek elérhetőek az interneten keresztül különböző videó megosztó felületeken.

¹⁸⁵ <http://www.conservativemanifesto.com/1955/1955-conservative-manifesto.shtml>

Letöltés dátuma: 2024. szeptember 2.

¹⁸⁶ A Nemzetközi Atomenergia Ügynökség létrehozásáról először Eisenhower elnök beszélt két évvel korábban az ENSZ-ban, létrehozására végül 1957-ben kerül sor. célja a nukleáris energia békés felhasználása és a katonai felhasználás meggátolása.

hidrogénbombát is¹⁸⁷, amivel a szocialisták is egyetértenek, a végső cél azonban ezen túl kell, hogy mutasson és a hadseregek leszerelése kell, hogy legyen világszerte. Amíg azonban a civilizáció eljut idáig, erőt kell mutatni a békéhez, vagyis szükség van a védelmi kapacitások fejlesztésére és a NATO erősítésére, az európai integráció ilyen irányú elmélyítésére. Kiemelik a Közel-Keleti béke és nyugalom fenntartásának (Izrael, Egyiptom) és a Nemzetközösségnek a fontosságát, valamint London felelősségét, és az ebben rejlő gazdasági lehetőségeket. Segíteni kell a gyarmatokat a problémáik megoldásában és a felzárkózásban.

Nagy figyelmet kell fektetni a prosperálás megalapozásához a humántőke és a gazdasági infrastruktúra fejlesztésére is, a növekedéshez nélkülözhetetlenek a Nemzetközösségben való gondolkodás és a tengerentúli területekre történő befektetések. Ösztönözni és támogatni kell a világkereskedelemben való belépésre a brit ipart és cégeket, erősítve az exportot. A textilkereskedelem jelentőségét meg kell őrizni, a nemzetközi kereskedelmi támogatásokat pedig újra kell gondolni. A gazdaságot illetően kiemelik, hogy az államnak nem szabad beleavatkozni a piaci folyamatokba. A foglalkoztatás terén középpontba állítják a teljes foglalkoztatásra való törekvést és az elmúlt négy év emelkedő foglalkoztatási mutatóit. Az ipar tekintetében elsődlegesen a munkavállalók körülményeinek fejlesztését tűzik ki célként, valamint specifikusan olyan csoportok, mint a bányászok egészségügyi ellátásának javítását. A közigazgatásban újabb lépéseket terveznek a bérek közötti egyenlőség elérésében. Tovább akarják erősíteni a versenyképes vállalkozásokat is. A megélhetési költségek reálértéken csökkentek, a bérek pedig növekedtek az elmúlt három évben, szemben a Munkáspárt éveivel.

Az eredmények között sorolják fel a bürokratikus ügyintézés egyszerűsítését és az abban dolgozók létszámának csökkentését, az adókedvezményeket mind a családok, mind pedig az ipar esetében. Elismerik, hogy a nyugdíjasok körében szükség van a körülmények javítására a jövőben is. Ugyancsak fejleszteni kell a közlekedést a gazdaság és az emberek mobilitási lehetőségeinek javítása érdekében, valamint folytatni akarják a háború után elindított első nagy útépitési programjukat. Kiemelt figyelmet kívánnak szentelni az energetikai szektor korszerűsítésére, ahogy a mezőgazdaság és a halászat, mint gazdasági ágazatok fejlesztésére is. Mindezek mellett a program a klasszikus témákat is érinti, úgy, mint a családok és az otthonteremtés (kiemelve saját eredményeiket, az előző évben 350 000 új otthon épült) az oktatás, (a mostani ciklusban évente átlagosan 6 000 fővel emelkedett a pedagógusok száma) az egészségügy, (amire a szocialisták szerintük nem fordítottak figyelmet) a szociális ellátás, valamint az önkormányzati rendszer fejlesztését. Ezek mellett külön foglalkozik a specifikusan skót, walesi és észak-ír kérdésekkel is. A kiáltványról összességében elmondható, hogy az

¹⁸⁷ Erre végül már a következő kormányzati ciklusban, ugyancsak 1957-ben sor kerül.

eredmények bemutatására és fenntartására fókuszál, számos jóléti intézkedést érint, illetőleg megfogalmaz néhány területet, ahol van még lehetőség a további fejlődésre. E mellett kiemelhető, hogy a korábbi manifesztumoknál jelentősen több figyelmet szentel külpolitikai és nemzetközi kérdéseknek. Mindez összefüggésben van Eden külpolitikai múltjával és orientációjával valamint azt se feledjük, hogy a hidegháború azon szakaszában vagyunk, amikor a Sztálin halálát követő szovjet utódlási harcok utolsó hullámai éppensak elcsendesedtek és vált 1955 februárjára Hruscsov megkérdőjelezhetetlenül a hatalom egyedüli birtokosával, akiről ezen ponton még teljesen nem tudhatta a Nyugat, hogy mik a tervei.

III.2.2. A központi figura: Anthony Eden a kampányeseményeken és a televízióban

A kampány alkalmával természetesen a legnagyobb figyelem az újdonsült miniszterelnök-jelöltre és az ő nyilvános megszólalásaira irányult. Ahogyan memoárjában Eden is írja: kétféle politikus létezik, az egyik élvezi a választásokat, a másik elviseli.¹⁸⁸ Saját magát ő az utóbbiak közé sorolta, ugyanakkor mérhetetlen tapasztalatokkal rendelkezett, hiszen addigra már tíz országos választáson való részvétel volt a háta mögött. Eden korábban már említett igazi angol „gentleman” stílusa a beszédeiben és a kampány eseményeinek alkalmával is mindvégig nyomon követhető volt, retorikai stílusa mivel erősen eltért Churchill harciasságától nagy váltást jelentett a kampány természetében és hangvételében is. Mindezen túl köztudott volt róla, hogy azt a közvetlen kommunikációs stílust, amelyet a tanácsadói és titkárai körében alkalmazott, képtelen volt a kormányüléseken vagy éppen a nyilvánosság előtt prezentálni. Parlamenti felszólalásait és egyéb szerepléseit gyakran illette éles kritika és emlegettek a személye esetében önbizalomhiányt, valamint félnépséget a nyilvános beszédek vetületében.

A kampánybeszédek elemzése során a legfontosabbnak, ahogyan arról memoárjában is ír,¹⁸⁹ talán annak utolsó napjaiban a BBC adásában elhangzott üzenetét tekinthetjük.¹⁹⁰ A kampány végén – a korszakban úttörőként – Eden volt az első (a munkáspárti riválisok és Attlee erre nem vállalkoztak) aki a rendelkezésre álló 15 perces műsoridőben egyedül ült a kamera elé beszélgetőpartner és előre megírt szöveg vagy sűgőgép nélkül.

A beszéd legelején azonnal igyekszik cáfolni azt az előzetes tézist, hogy egy lefutott és unalmas választás következne. Az indító gondolatoktól kezdve a monológ hangvétele végig

¹⁸⁸ Eden, *Full Circle: The Memoirs of Anthony Eden*, 336.

¹⁸⁹ Uo. 339

¹⁹⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=KnQw0GJGbYU>

Letöltés dátuma: 2024. augusztus 11.

nyugodt, kiegyensúlyozott – ahogyan Eden monológjai általában – és az eredményekre koncentrált, a Munkáspártot Churchill-nél összehasonlíthatatlanul higgadtabb hangnemben emlegeti, ami nyilvánvalóan a két politikus habitusának és retorikai stílusának eltéréseiből is fakad. A szocialistáktól idéz: *„A munkás szavazókat nem könnyű aktivizálni, mikor az országban egy általános fellendülésről beszélhetünk.”* A gondolatmenetet pedig így folytatja: *„Nos, ez az igazság, az ország prosperál, ezt mindannyian tudjuk és érezzük, és ez mindannyiunkat felvidít.”*¹⁹¹

A bevezető mondatokat követően rátér a háború utáni időszak egyik legfontosabb belpolitikai témájára, az otthonteremtésre. Elmondja, hogy a toryk évi 300 000 új otthon építésére tettek ígéretet, amit Churchill miniszterelnöksége alatt túl is szárnyaltak. Most itt az ideje folytatni az otthonteremtést és a leromlott állapotú ingatlanok felújításával folytatni. Évente 200 000 ember otthonainak állagjavítását tűzi ki célként. Szintén eredményeket ígér a kórházak (újja)építésének terén is, amelyekre már 1955-ben óriási figyelmet fognak fordítani. A második nagyobb téma amivel folytatja az oktatás. Ehhez kapcsolódóan az eredmények elismerése mellett némi kritikát is megfogalmaz önmaguk irányába:

*„Az oktatás önmagában nagyon fontos terület és még inkább fontossá válik az ipar ezen korszakában, amelybe lépünk. Nem vagyok lenyűgözve attól, amit ezidáig képesek voltunk tenni az oktatás terén. Megtettünk ugyan jónéhány dolgot: kétszer annyi iskolát építettünk három év alatt, mint amennyit a szocialisták hat év alatt, de tudom ez nem elég és arra készülünk a következő öt évben, hogy egymilliónyi új férőhelyet építsünk”*¹⁹²

Hozzáteszi, hogy az oktatás egyéb területeit is fejleszteni fogják, majd összekapcsolja mindezt az ipar és a gazdaság kihívásaival. Megemlíti, hogy tömegtermelés tekintetében a brit ipar nem fogja tudni felvenni a versenyt az amerikaival vagy a szovjettel, ezért a minőségre kell törekedni a mennyiség helyett. Ezután a szociális területtel folytatja: Eddig is növelték a szociális kiadásokat és a nyugdíjakat, de erre a jövőben is nagy szükség lesz. 1946-ot követően a font inflálódása erősödött, amelyet egy esetleges újabb baloldali kormány csak még inkább fokozna. A nemzeti prosperitás útjaként jelöli ki gazdaságpolitikájuk elemeit, úgy, mint a megtakarítások védelmét, a cégek, vállalatok és munkahelyek megóvását. Kiemelt jelentőségüként beszél a köz- és vasúti közlekedési hálózat fejlesztéséről a soron következő ciklus alkalmával: megemlíti a közutak biztonságosabbá tételét, vagy a kötőtpályás közlekedés nagyszabású elektromosítását is. Izgatottan és kiemelt jelentőséget tulajdonítva beszél az energiatermelés forradalmáról, az atomenergia jövőbeni tervezett felhasználásáról is, amire az

¹⁹¹ Uo.

¹⁹² Uo.

egész kampány alatt nagy figyelmet fordítottak a toryk. Az iparnál kitér arra, hogy a szocialisták terveivel ellentétben nincsen szükség újabb államosításokra. Megemlíti a vitás kérdéseket, amelyek előkerülnek, és hogy azokról ő és a kormányzat is folyamatosan egyeztet a szakszervezetekkel.

Külpolitikai vonatkozásban beszél a gyarmatbirodalom helyzetéről is. Növelni kell a befektetéseket ezeken a területeken, emelve az életszínvonalat és a területek fejlettségét. Ha ezek az országok fejlődnek, azzal új piacokat tudnak teremteni a brit áruknak. Segíteni kell demokratizálódási folyamataikat is, mivel a briteknek ebben hatalmas előnyük van, annak érdekében, hogy prosperáló partnerek legyenek a Nemzetközösségben. A beszéd utolsó negyede a külpolitikáról szól, amelyben a saját korábbi eredményeit és szerepvállalását az 1954-es genfi konferencián¹⁹³ és a párizsi szerződés¹⁹⁴ tető alá hozásában is diszkréten megemlíti. E mellett pedig kiemelten foglalkozik a béke fenntartásával és a Szovjetunióval való tárgyalásokkal, a békés együttélés politikájával. Közösen kell megvitatni olyan nagy horderejű kérdéseket, mint a hidrogénbomba jelenléte és veszélyei, valamint a jövő Németországának problémái. A beszédet a választás fontosságának kiemelésével és a választók támogatásának kérésével zárja: „*A döntés az önöké! Ha azt gondolják, hogy azok a dolgok, amiket tettünk elegendőek ahhoz, hogy megérdemeljük a támogatásukat azt kérem, hogy szavazzanak ránk csütörtökön! Önök döntenek ennek az országnak a jövőjéről és talán a világról is a következő generációra.*“¹⁹⁵

Hasonló hangvételt ütött meg a toryk programját ismertető nyilvános megszólalásaiban, amelyekre memoárjaiban is visszaemlékszik¹⁹⁶. Végig az eredményeik bemutatására törekedett: „*Tovább erősítettük Nagy-Britannia tekintélyét a világpolitika porondján.*” Az országban: „*emelkedtek a keresetek, több a bankbetét, csökkentek az adók, növekedett a nyugdíjak és a szociális juttatások összege, egymillió új lakás épült, a jegyrendszer már a múlté, bőséges választék van a boltokban, ma több a remény, az érvényesülési lehetőség, a szabadság mindenki számára*”¹⁹⁷. Összegzésképpen elmondható, hogy Eden a kampánybeszédeiben mindvégig eredménykommunikációra törekedett, ami egy kormányon lévő párt esetében alapvető irányvonal, e mellett minimális időt és teret szentelt csak a Munkáspártnak. A

¹⁹³ A genfi értekezlet 1954. április 26-án ült össze, az USA, Nagy-Britannia, Franciaország és a Szovjetunió részvételével. A konferencia foglalkozott a koreai háborúval, valamint az első indokínai háborúval, melyet az értekezletet követően sikerült lezárni. Hosszútávú megoldás azonban nem született a térségben, hiszen a kivonuló franciák helyét Amerika veszi át.

¹⁹⁴ A párizsi konferenciák eredményeként 1955-ben az NSZK-t felvették a NATO-ba, és lehetővé vált a NATO alá rendelt nyugat-európai unió keretében német hadosztályok felállítása.

¹⁹⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=KnQw0GJGbYU> Letöltés dátuma: 2024. augusztus 11.

¹⁹⁶ Eden, *Full Circle: The Memoirs of Anthony Eden*, 338.

¹⁹⁷ Uo.

korábban említett gentleman archetípus és személyiségjegyei mellett ennek fő oka az volt, hogy úgy vélte, közvélemény és a választópolgárok hamar ráunnak az ellenzék támadására. A kormányfő szereplése és üzenetei ezáltal lényegesen paralelbb módon folytak a párt központi kampányával, mint ahogyan azt az előzőekben láthattuk. Ebben a helyzetben adja magát az a felvetés, hogy bizonyára a sajtóban is ezen eredmények erősítésére igyekeztek fókuszálni. Vizsgáljuk meg – immáron részletesebben – hogyan látta az eleddig kissé unalmasnak tűnő kampányt a jobb- és baloldali sajtó és milyen témákra fektette a legnagyobb hangsúlyt.

III.2.3. Választások a sajtóban

A két kiválasztott napilap, a *Daily Mail* és a *Guardian* ebben a kampányban eltérő hozzáállással vett részt. A választást megelőző időszak napilapjait áttekintve a *Mail*¹⁹⁸ esetében jól látható az erősebb hangnem megütése és egy sokkal dinamikusabb kampány üzemmód. A megjelent – és tematikusan kapcsolható – cikkeket az alábbi nagyobb egységek mentén tematizálhatjuk: Eden személyéhez és a pozitív megítélésnek erősítéséhez kapcsolódó anyagok, a liberális szavazók megszólítása, a Munkáspártot, valamint annak ismertebb politikusait és programjait támadó írások, illetve az aktuálpolitikai események tory perspektívából történő bemutatása.

A kampány alatt a legnagyobb figyelmet a párt új vezetője, Anthony Eden kapta. A toryk élére való formális beiktatásának másnapján „*The Man Hiden by a Hat*” címmel¹⁹⁹ egy hosszú cikk jelent meg róla, amely egyszerre foglalkozik politikai pályájának áttekintésével, valamint a személyiségjegyeivel és a karakterével is. Eden introvertáltabb jelleme miatt más alapanyag volt, mint elődje Churchill, akinek extrovertált stílusa okán személyisége mindenki számára jól ismert volt. Kiemelik a hosszú ideig tartó várakozást arra, hogy a párt és az ország első embere lehessen, és azt hogy ezalatt sem vesztette el sem a lojalitását, sem a motivációját. Egyike azon politikusoknak, akik nem mutatják ki semmilyen szinten az érzelmeiket. A cikk a személyes jellemrajzra, a karakterre, az integritására igyekszik felhívni a figyelmet. Egy kalap vagy egy álarc, amit Eden visel és ami mögé csak ritkán enged betekintést (ilyen alkalom volt mikor a parlament megválasztotta). Toleráns, intelligens, másokat megértő, konszenzusra törekvő, tradíciókat tisztelő személyiségként jellemzik. Két fajta miniszterelnök van: hatalmas

¹⁹⁸ A Mail azért is számított igen erős fegyvernek a toryk kezében, mert a háború után meghaladta a 2 milliós példányszámot, amelyet a vizsgált időszakban folyamatosan át is lépett, ezzel biztosítva piacvezető helyzetét a jobboldali napilapok között.

¹⁹⁹ Henry Fairlie: *The Man Hiden by a Hat*. *The Daily Mail*, 1955. április 22. 4.

lángelme, mint Churchill vagy Lloyd George, aki nem is igazán egy párt miniszterelnöke, és a másik, aki valóban egy párté, Eden esetében az utóbbi scenáriót valószínűsítik. A kampány kezdetén elhangzó Leeds-i beszédéről²⁰⁰ is részletesen beszámolnak: „Eden nagyszerű receptet adott abból, hogy milyen egy győztes első választási esemény”. A következő hetekben aprólékosan nyomom követhetjük a lapok hasábjain, hogy éppen merre járt és milyen fő üzeneteket fogalmazott meg. Ugyancsak fontos kiemelni, hogy a különböző kül- és belpolitikai események bemutatása során is hangsúlyozzák Eden pozitív szerepét. A személyére fókuszálnak például abban, hogy sikerül összehozni egy négyoldalú egyeztetést a britek kezdeményezésére az USA, a Szovjetunió és Franciaország részvételével,²⁰¹ vagy abban hogyan próbálja ő és a kormány megakadályozni egy sztrájkhullám (vasutasok, kikötői munkások) kitörését.²⁰²

Ahogy arról többször is említést tettünk, az egykori váltópárt, a liberálisok, a XX. század közepére a politikai másodvonalba süllyedtek. Szavazóik megszólítására a toryk és a szocialisták egyaránt törekedtek. A liberális kiáltvány megjelenése utáni másnapon terjedelmesebb cikkben²⁰³ elemezték annak tartalmát, majd jutottak arra a konklúzióra, hogy a liberálisok és programjuk, elképzeléseik jóval közelebb állnak a konzervatívokhoz, mint a Munkáspárthoz. 104 körzetben állítanak jelölteket, ebből 21-nek lehet valódi esélyük. A whigek esetében azzal is külön foglalkoznak, hogy utolsó miniszterelnökük, David Lloyd George lánya, Megan szocialista színekben indul a választásokon.²⁰⁴ A szavazóknak szerintük sokkal inkább, Lloyd George fiának, Gwilym-nek a példáját kellene követni, aki konzervatív politikusként 1951-ben a tory kormányban is helyet kapott²⁰⁵.

Az igazi kampány április 26-án, egy hónappal a választások előtt vette kezdetét a *Mail* hasábjain és kapott egyre nagyobb teret a politikai rivális baloldal támadása. A legtöbb bírálatot a korábbiakhoz hasonlóan ezúttal is a Bevan, Gaitskell, Morrison trió kapta, de a miniszterelnök-jelölt Attleet sem kímélték. Bevan-ról a toryk egy közel 600 oldalas anyagot publikáltak, az erről szóló „*Spotlight on Bevanism*”²⁰⁶ című cikkben részletesen írnak a baloldali törésvonalakról, hogy Bevan 1951 óta próbálja megszerezni a hatalmat a párton belül és igyekszik még inkább balra tolni a Munkáspártot. A választásokhoz közeledve „*The awful alternatives*” címmel indítanak rovatot, amelyben egy-egy miniszteri poszt baloldali esélyeseit

²⁰⁰ Roland Hurman: How Can this be Dilatory? *The Daily Mail*, 1955. május 10. 4.

²⁰¹ The New Procedure for Peace. *The Daily Mail*, 1955. május 11. 1.

²⁰² Roland Hurman: And Strike Crisis Grown. *The Daily Mail*, 1955. május 20. 1.

²⁰³ Geoffrey Wakeford: Liberals Lean (but only slightly) to the Tories. *The Daily Mail*, 1955. május 6. 4.

²⁰⁴ Morrison Wooing the Liberals. *The Daily Mail*, 1955. május 2. 5.

²⁰⁵ Fairlie Speaking. *The Daily Mail*, 1955. május 12. 4.

²⁰⁶ Spotlight on Bevanism. *The Daily Mail*, 1955. április 26. 7.

mutatják be, természetesen negatív kontextusban. A pénzügyminiszteri szék várományosairól felelevenítik, hogy Wellington gróf nemcsak miniszterelnök és pénzügyminiszter, hanem külügyminiszter, belügyminiszter, valamint háborús és gyarmatügyi miniszter is volt. Hasonlóra vágyik Gaitskell is ha eljön a pillanat, de ez nem most lesz, még ha a szocialisták nyernek is. Gaitskell bár külügyminiszter szeretne lenni, de a pénzügyminiszteri szék várományosa. Az országnak már vannak erről tapasztalatai és azok nem voltak túlságosan örömteliek.²⁰⁷ Attlee esetében a negatív kritikákat sokszor arra fűzték fel, hogy az említett három erős ember mellett, ha el is foglalná újra a miniszterelnöki széket, súlytalan lenne és már saját társai sem bíznak igazán benne. A párt egészénél a legfőbb támadást az egyes kampányeseményeken elhangzottak kiemelése mellett a tory kampány fősodrához illeszkedő témák adták úgy, mint az államosítások folytatása, az ígéreteik finanszírozhatatlansága, és a tervezett gazdaságpolitikai beavatkozásaik várható negatív hatásai.

Az ellenpólus, a *Guardian* összességében nagyobb távolságtartással kezelte a kampányt. Igaz ugyanakkor, hogy talán még a *Daily Mail*-nél is alaposabban tudósítottak a munkáspárti miniszterelnök-jelölt Attlee kampányáról. Az ő esetében is igyekeztek kiemelni a politikus emberi oldalát, amikor a címlapon foglalkoztak a feleségével közös televíziós interjúja feldolgozásával.²⁰⁸ Az aktuálpolitikai események közül szintén reagáltak mind a négyhatalmi tárgyalásra mind pedig az erősödő sztrájkhullámra. Előbbinél azt emelték ki, hogy Eisenhower elnök csak azért fogadta el a magas szintű találkozó meghívását, hogy segítsen a kampányban a toryknak, szerinte az elnök nem hiszi, hogy mindennek lenne értelme, csak a kampány miatt teszi, korábban nem is reagáltak hasonlóan az invitálásokra.²⁰⁹ A konzervatívokat csak a legritkább esetben támadták önálló (vélemény)cikkekkel, többnyire a prominens baloldali politikusok, mint Gaitskell vagy Attlee felszólalásait idézték. Ők is külön foglalkoztak a liberális szavazók megszólításával és számos cikkben tudósítottak Megan Lloyd-George kampány eseményeiről, kezdve a május 12-én elhangzott első beszédétől. Jóval keményebb hangnemet ütött meg a kampány alatt a két tradicionálisan baloldali lap a *Daily Herald* és a *Daily Mirror*, míg konzervatív oldalon sokkal inkább a párt eredménykommunikációját „támogatta” a *Telegraph*. A fentiek alapján azt a megállapítást tehetjük, hogy a sajtóban folyó kampány hangvétele sokkal több politikai támadással tarkítva zajlott le és erőteljesebb adokkapok volt megfigyelhető mint a központi konzervatív kampányban. Adódik a kérdés, hogy mit üzentek a párt plakátjai a választópolgároknak, melyik irányt kívánták kiemelni és követni?

²⁰⁷ H.F: The Awful Alternative. *The Daily Mail*, 1955. május 11. 4.

²⁰⁸ A Fireside Chat on TV. *The Manchester Guardian*, 1955. május 12. 1.

²⁰⁹ Eisenhower Helping the Tories. *The Manchester Guardian*, 1955. május 13. 16.

III.2.4. Kampányplakátok és üzeneteik

210

A plakátok vizsgálatánál több dolog is szembeűnő 1951-hez használt képeket. A legelső a színvilág: míg korábban a pasztellszínek és a kék-piros-fehér-fekete jellemezte a torykat, addigra 1955-ben sokkal élénkebb és intenzívebb árnyalatokra tértek át, amelyben megjelentek olyanok is, mint a rózsaszín, a citrom, vagy éppen a narancssárga. Szlogenek tekintetében nem történt változás, szinte minden egyes esetben a „Vote Conservative” felszólítás található alul, ezúttal is. Ugyancsak eltérésként figyelhetjük meg, hogy a vizuális illusztráció helyett az esetek jelentős részében egyszerűbb szöveges megoldásokkal operáltak. Az egyes plakátok között a szövegek betűtípusa és stilizáltsága jelenti a fő különbségeket a színhasználaton túl²¹¹.

Balról jobbra haladva az első három plakát kifejezetten a konzervatív kormány gazdasági eredményeire igyekszik felhívni a figyelmet. A legelsőn az „Emelkedő jövedelmek!” és a „Csökkenő adók” feliratok láthatók. Térbeli elhelyezésük és a szövegek iránya vizuálisan is igyekszik az üzenetet szimbolizálni és erősíteni. A jövedelmek tekintetében

²¹⁰ A kampányplakátok forrása:

<https://digital.bodleian.ox.ac.uk/collections/posters/?fq=date%3A%5B1955+TO+1955%5D>

Letöltés dátuma: 2024. augusztus 3.

²¹¹ A plakátok tervezésénél ezúttal is szorosan együtt dolgoztak az S.H. Benson nevet viselő ügynökséggel, akik az 1945-ös és az 1951-es kampányban is terveztek vizuális anyagokat a toryk számára.

1951 és 1955 között valóban folyamatos emelkedés volt megfigyelhető²¹² (1952: +7 %; 1953: +5,6 %; 1954: +6,9 %), míg az adók csökkentésére több területen is törekedett a Churchill adminisztráció. A sorban következő ugyancsak a jövedelmek emelkedését igyekszik a középpontba állítani, mellé (illetve alá) pedig a „*Jobb megélhetés!*” felirat került, amely az életszínvonal emelkedését hirdeti. A nyomatékosítás miatt az „*up*” és a „*better*” szavak aláhúzásra is kerültek. Az életszínvonal növekedés a kampány alatt végig kiemelt üzenet volt. Ez egyrészt a valóságban is így volt a növekvő jövedelmek és a javuló gazdasági mutatók miatt, másrészt viszont arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy a háború utáni nehézségekkel 1945 és 1950 között nem a tory kormánynak kellett szembenézni. Színvilágában itt is élénk árnyalatokkal, a kék és a sárga figyelemfelhívóbb, sugárzóbb változataival dolgozik, erősítve az üzeneteket. A harmadik, tematikájában idekapcsolódó kép egy újabb tory eredményre, a munkahelyek számának növekedésére hívja fel a figyelmet. A narancs, fehér és kék színeket használón a „*Teljes foglalkoztatás!*” felirat szerepel az előzőhöz hasonló módon, aláhúzással kiemelve. Az üzenet önmagában ugyan túlzó, de a foglalkoztatási ráta valóban emelkedett az 1951-es 72,4 %-ról a választások évére 74,3 %-ra.²¹³ A gazdaságot érintő plakátok esetében egységesen elmondható, hogy azok egyszerű, néhány szavas üzenetekkel emelik ki a választási programban is fel eredményeket és céljuk az általános jólét érzetének erősítése.

Ugyancsak erre, vagyis a társadalmi elégedettségre igyekszik hatni a következő öt plakát, annak egy-egy dimenziója mentén. Az első (balról a negyedik) színvilágában teljesen összecseng a mellette lévővel, meleg árnyalatokat alkalmaz, utalva az otthon melegére, a rajta szereplő üzenethez kapcsoltan: „*ahogyan ígértük, egymillió otthon*” A plakát a toryk többször emlegetett otthonteremtési eredményeire és lakásépítésekre reflektál. Tematikában és üzenetben is illeszkedik mellé a rózsaszín alapon a „*Mondjuk el mindenkinek; milliányi új otthon épült*” feliratú plakát (alsó sor közepe). A háttérrel itt egyszerűbb vizuális megoldás, néhány háztető sziluettje színesíti. Ugyancsak eredménykommunikáció a felső sor utolsó plakátja. Az üzenet összefoglalja az elmúlt évek kormányzásának legfontosabb eredményeit: „*Folytassuk a termelés, a jövedelmek és a megtakarítások növelését*”. Ha az emberek ismét bizalmat szavaznak a konzervatívoknak, folytatódik a prosperitás. Ezek együttesen nem csak a gazdaság fellendüléséhez, hanem a társadalom jólétéhez és konjunktúra érzetéhez is hozzájárulnak. A megtakarítások növelésének Eden külön figyelmet szentelt nyilvános

²¹² Forrás: Brit Statisztikai Hivatal

<https://www.ons.gov.uk/economy/grossdomesticproductgdp/timeseries/kgq2/qna>

Letöltés dátuma: 2024. július 29.

²¹³ Forrás: Brit Statisztikai Hivatal

<https://www.ons.gov.uk/economy/nationalaccounts/uksectoraccounts/compendium/economicreview/april2019/longtermtrendsinukemployment1861to2018>

Letöltés dátuma: 2024. július 29.

megszólalásaiban, ami összefüggött azzal, hogy mindaz leginkább a magasabb jövedelmű társadalmi csoportok és a felső középosztály számára volt elérhető, akik a toryk legfontosabb bázisát alkották.²¹⁴ A kampányban külön hangsúlyt kapott az oktatás fejlesztése, amely téma a plakátokon is megjelent. A klasszikus tory színeket (kék, fekete és fehér) alkalmazó plakát üzenete: *„Jobb iskolákat a városokban és vidéken”*. Ezzel arra a sokat hangoztatott célra igyekeztek reflektálni, hogy szükséges az oktatás korszerűsítése és infrastrukturális fejlesztése. A tematikusan ide tartozó utolsó plakát szintén élénk színvilággal (narancssárga háttér) és feltűnő betűtípussal dolgozik. Az üzenet itt is arra igyekszik utalni, hogy a toryk mindenki számára a legjobb választást jelentik, mivel minden egyes társadalmi és korosztályi csoport számára ők adták és adják a legtöbbet. Többet nyújtanak a fiataloknak, (oktatás fejlesztése, önálló otthonhoz jutás segítése, lakásépítések), az időseknek, (a nyugdíjak reálértékének emelkedése) és a betegeknek is (az egészségügyi ellátás fejlesztése, új kórházak és kórtermek építése).

Az utolsó két plakáttal külön érdemes foglalkozni, az egyikkel a vizuális megoldás, a másikkal pedig a tartalom miatt. Az utolsó előtti plakát (alul a negyedik) megjelenésében visszanyúl a korábbi időszak megoldásaihoz. Halvány színek használata, a századelő autokróm fotóit idéző képi világ, ezek egyfajta tudatosan felidézett nosztalgiát hozhatnak elő a szavazókból, a vidék és a boldog békeidők nyugalmát és stabilitását. Az üzenet az agráriumból élőknek szól, ahogyan a korábbi választások alkalmával is szinte mindig, úgy ezúttal is külön figyelmet szenteltek a toryk számukra. A mondandó itt is egyszerű: *„A vidéken élők életszínvonalának és az infrastruktúrájának: házak, iskolák, elektromosság fejlesztése”*. Utóbbi, vagyis a villamosítás fejlesztése szintén hangsúlyosan megjelent a kampány több pontján (pl. atomenergia lakossági célú felhasználása). Az utolsón a kormányfő, Anthony Eden látható sárga-kék háttérrel. Előbbi az optimizmus, utóbbi, mint a béke egyik szimbolikus színe különösen a plakáton lévő üzenettel együtt. A *„békéért dolgozik”* kifejezés és a béke több síkon is értelmezhető. Egyrészt utal Eden azon üzeneteire, hogy a nemzetközi politikában itt a lehetőség a hidegháborús nyomás enyhítésére és a szovjetekhez való közeledésre, a békére való törekvésre. Reflektálhat Eden karakterére, amely fundamentálisan eltért Churchill harcias retorikájától, egész személyiségére és kommunikációjára jellemző volt valamiféle pacifizmusra törekvés. Mindezeket túl pedig rájátszhat az emberek biztonságérzetére és háborútól való

²¹⁴ Ebben a következő időszak tory kormányai valóban sikereket érnek el. A Bank of England kiadvány alapján megállapítható, hogy a magánszemélyek megtakarításai az 1952 és 55 közötti 17 %-ról tíz év alatt 31 %-ra fognak emelkedni.

Forrás: <https://www.bankofengland.co.uk/-/media/boe/files/quarterly-bulletin/1966/personal-saving-and-financial-investment.pdf>

Letöltés dátuma: 2024. október 14.

félelmére. A plakátokról összességében elmondható, hogy színvilágukban egyfajta modernizálódáson mentek keresztül, továbbra is megmaradt az egyszerűség, valamint hogy a kampány összes fontos témáját megjelenítették és főként az emberek mindennapi életének kézzelfogható mozzanataira fókuszáltak. Mindezekből kiindulva feltételezhetjük, hogy az utolsó vizsgát csatornánál, vagyis a párt kiadványainál sem tapasztalhatunk merőben mást.

III.2.5. Pártkiadványok a választások előtt és alatt

A toryk által megjelentetett kiadványok esetében a sokat hangoztatott eredménykommunikáció korán megkezdődött, a kormányzati periódus közepétől annak sikerességére helyeződött a fókusz. Már 1953-ban sorra veszik a ciklus első felének eredményeit.²¹⁵ Ahogyan ők fogalmazzák, nehéz szocialista örökséget kaptak 1951-ben, az ország jóval többet költött a bevételeinél, a munkanélküliség kiemelkedően magas értékeket mutatott és több bank csőd közeli állapotba került. 1945 és 51 között a megélhetési költségek meredeken emelkedtek, 1951 októberében meg kellett erősíteni a fontot és visszavenni az importból. 1952-re a mutatók és a gazdaság stabilizálódott, sőt erősödésnek indult 2,2 %-kal csökkent a munkanélküliség, a gazdaságot megszabadították a háború és a munkáspárti államosítások következményeként kialakult kontrolltól. A vas- és acélipar, valamint a közlekedés esetében is fontos választási ígéret volt az államosítások megszüntetése. A szocialisták szerintük rossz állapotban hagyták a mezőgazdaságot. Nem volt fejlődés, meg kell teremteni ehhez a feltételrendszert, támogatni kell a farmereket és a vidéket, valamint az ott élőket. Nyolcszázezer új otthont ígértek, korábban ez a szám nem ment kétszázezer felé évente²¹⁶. Az építések számának tekintetében 80 %-os emelkedést értek el Skóciában és 50 %-ot Walesben. 1952-re ötvenről százmillió fontra emelték a városok fejlesztésre fordított összegeket. Ezen kívül hangsúlyozták, hogy többet fordítottak az oktatásra, mint korábban bármikor, az iskolák bővítése, a technológiai oktatás fontossága kerül fókuszba. Javult a közbiztonság, az egészségügy és a szociális ellátás valamint emelkedtek a nyugdíjak. Az 1953-ban megjelenő szórólapok főleg az oktatás, az élelmiszertermelés és az otthonteremtés eredményeit hirdetik. Komolyabb változás a következő évben, vagyis 1954-ben sem következett be, a kormányzati kommunikáció fő témáit, az életszínvonal emelkedése, a megélhetési költségek csökkenése, az alapvető élelmiszerek áremelkedésének megfékezése, a bérek növelése, a nyugdíjasok helyzetének javítása, a szociális ellátási rendszer fejlesztése, és

²¹⁵ How Conservatives have Helped the British People, Conservative Party, 1953

²¹⁶ 1952-ben 240 000, 1953-ban pedig 300 000 lesz ez a mutató.

az adócsökkentés, valamint az otthonteremtés sikerei adták, kerülve olyan ügyeket, mint például a koreai háborús brit részvétel költségei.²¹⁷

1955-ben a kiadványok esetében is a választásokra helyeződött a hangsúly. A *Daily Notes* május 6-án megjelent száma vezető helyen hozza a béke kérdését és idézi Eden kapcsolódó gondolatait a konzervatív kiáltványból. E mellett részletesen összehasonlítja a kért párt programját a legfontosabb területeken (pl. külpolitika, védelem, állami szolgáltatások, gazdaságpolitika vagy éppen a hidrogénbombához való viszony). Külön foglalkoznak itt is a liberális szavazók meggyőzésével és számukra megfogalmazandó üzenetekkel²¹⁸ *“a megújuló konzervatív párt programja félúton van a liberális elvek felé, míg a munkáspárté félúton van a kommunista elvek felé”*. Több területen is igyekeznek kiemelni pártjuk progresszív szemléletét. A témák és az üzenetek úgy, mint a baloldal államosítási tervei, az általuk meghirdetett program finanszírozhatatlansága, a baloldali kormányzat és legfontosabb politikusainak gazdasági hibái (kiemelten Gaitskell²¹⁹) szintén széles teret kaptak. E mellett kellő alapossággal kerülnek bemutatásra és kifejtésre a kormánypárt tervei és elképzelései a következő ciklusra. Az életszínvonal emelkedését és a megélhetési költségek csökkenését számos alapvető termék árának 1951-től 55-ig tartó alakulásával igyekeztek bemutatni.²²⁰ Itt jelenik meg először nyomtatásban²²¹ a párt Eden által május 14-én elmondott választási szlogenje: *“Better a record than a promise. Better unity than division. Better freedom than controls”* (Szabad fordításban: *Az eredmények jobbak az ígéretnél, az egység a megosztottságnál, a szabadság a kontrollnál!*)

III.2.6. A választások végeredménye, következtetései

A Gallup legutolsó, május 20-án közzétett felmérése 3,5 %-os tory előnyt és 105 mandátumos többséget prognosztizált. A konzervatívok magas részvétellel számoltak, ez a várakozásuk azonban elmaradt a valóságtól. Az intenzív kampány közepette a két miniszterelnök-jelölt „teljesítményét” is jól szemlélteti azt, hogy az idő rövidege ellenére a választásokat megelőző néhány hét annál tartalmasabb volt. Eden 2 000 mérföldet utazott a

²¹⁷Bár a háborús részvétel alapvetően az Attlee-kormányhoz kötődik Churchill második miniszterelnökségének idején a britek továbbra is részesei maradtak az ázsiai konfliktusnak, amelyben összesen 1 078 katona vesztette életét a szigetországból. Mellettük az anyagi áldozatok is jelentősek voltak, az elhúzódó konfliktus során a különböző számítások szerint London mintegy félmilliárd fontot költött összesen.

²¹⁸*Daily Notes*, Conservative Party 1955. május 7.

²¹⁹*Daily Notes*, Conservative Party 1955. május 12.

²²⁰*Daily Notes*, Conservative Party 1955. május 13.

²²¹*Daily Notes*, Conservative Party 1955. május 18.

kampány során és 40 eseményen vett részt, míg Attlee egyel több eseményen, amihez nagyjából 1 400 mérföldet utazott²²².

Az eredmény végül, ha nem is az előzetesen várt mértékben, de így is nagyarányú győzelem volt a konzervatívok számára. A kormánypárt összesen 344 mandátumot szerzett szemben a Munkáspárt 277 helyével, ami erősödés volt a négy évvel korábbiakhoz képest a jobboldalon. Közel egy évszázad után az első regnáló kormánypárt voltak, akik a ciklus végére növelni tudták mandátumaik számát. A kampány alatt ahogyan többször is hangsúlyoztam a toryk igyekeztek végig az eredményeik kommunikációjára és egy, a korábbiaknál pozitívabb kampány megvalósítására fókuszálni. A BBC ennél élesebben fogalmazva a második világháború utáni időszak talán legunalmasabb kampányának nevezte az 1955-öst, a *Daily Express* szerint pedig az embereket jobban érdekelte Margit hercegnő és Peter Townsend románca, mint a kampány²²³. A liberálisok számára ezúttal sem termelt túl sok siker, összesen hat mandátumot szereztek, de ebből ötöt olyan körzetben, ahol nem indult konzervatív jelölt. Az összesített szavazatok az alábbiak szerint alakultak: Konzervatív Párt 13 310 891, Munkáspárt 12 405 254, liberálisok 722 402 vagyis az 1951-ben a toryk mögé pártoló egykor whig szavazókat úgy tűnik sikerült a pártnak megtartania.

A konzervatívok sikerét elősegítette, hogy tovább vitte a Munkáspárt által megteremtett jóléti állam koncepciót és számos hagyományosan inkább baloldalinak tekintett társadalompolitikai intézkedést. Az emberek egyszerűen nem érezték azt, hogy változásra lenne szükségük. Nagy ütemben zajlott az újjáépítés és a lakásállomány helyreállítása, megszűnt a jegyrendszer, javultak a külkereskedelmi és gazdasági mutatók, valamint az inflációt is sikerült kordában tartani. Ugyancsak segítette a győzelmet a szocialisták sokat emlegetett belső megosztottsága és Attlee enerváltsága, amelyet a vereség után nem sokkal lemondása is követett. Ezzel gyakorlatilag egyszerre távoztak nagy riválisával Churchill-lel együtt a brit politika élvonalából. 1955 nyarán tehát minden ideálisnak tűnt a kormány számára, ugyanakkor már látszottak olyan problémák és potenciális konfliktusforrások, mint Eden túlzott külpolitikai fókuszú orientációja és viszonylagos érdektelensége a belpolitikai ügyek iránt, amelyek veszélyfaktort jelentettek a jövőre nézve.

²²²The Day of Decision. *The Daily Mail*, 1955. május 26. 1.

²²³ Az elmaradó érdeklődést az is jól szemlélteti, hogy az értekezés kereteit adó összesen 13 választás alkalmával csak egyszer fordult elő ennél nagyobb visszaesés a részvétel tekintetében két egymást követő szavazás között (-5,8 %).

III.3. Eden bukása – A szuezi válság

Amilyen hosszú időn keresztül várt Eden a miniszterelnöki székre, regnálása végül annyira rövidre sikeredett, aminek oka sorsszerűen egy nemzetközi fiaskó volt, Egyiptomban²²⁴. A nagyrészt francia tőkéből épülő Szuezi-csatorna fő részvényesei a britek voltak, akik 1936-ban szerződésben biztosították saját maguk számára a vízi útvonal feletti uralmat, a megállapodást azonban 1951-ben felmondta Egyiptom, így három éven belül a szigetország katonáinak el kellett hagyniuk a térséget. Az események folyamát felgyorsította a tény, hogy az ország 1952-ben köztársasággá vált, miután a Gamal Abdul Nasszer által vezetett forradalom megdöntötte Faruk király uralmát²²⁵. Az új rezsim kétirányú (Kelet–Nyugat) orientációjának tökéletes példája volt, hogy az asszuáni duzzasztó megépítéséhez szükséges tőkét az amerikaiak biztosították, viszont Kairó 1955-ben Csehszlovákiától vásárolt fegyvereket, felmondta az antikommunista bagdadi egyezményt²²⁶, valamint egy évvel később elismerték a kommunista Kínát. A washingtoni kormányzat az említett lépések miatt úgy döntött, hogy nem kíván pénzügyi segítséget nyújtani, amiben közrejátszott az a gondolat is, hogy így az építéshez szükséges költségeket a Szovjetunió fogja finanszírozni, számottevő gazdasági nehézségek elé állítva ezzel Moszkvát és a csatlós államokat.²²⁷ Nasszer válaszul az építés megkezdéséhez szükséges anyagi fedezetet a Szuezi-csatornát igazgató angol–francia társaság államosításával kívánta megszerezni. Az ezzel kapcsolatos döntést 1956. július 26-án jelentették be, azzal együtt, hogy a részvénytulajdonosokat kártalanítják. Eden még aznap tanácskozást hívott össze, mivel a stratégiai jelentőségű térség feletti kontroll elvesztésén túl ez súlyos presztízavesztést is jelentett. Az eseményeket rádióbeszédében a következőképpen kommentálta: *„Ez a lépés ismerős sokunk számára, barátaim: valamennyien tudjuk, hogy a fasiszta kormányok viselkednek így, és mindannyian nagyon is jól emlékszünk arra, hogy mi lehet az ára a fasiszmusnak való behódolásnak.”*²²⁸

A miniszterelnök szentül hitte, hogy itt a lehetőség arra, hogy Nagy-Britannia megtépázott nemzetközi reputációját helyreállítsák, a fegyveres beavatkozás terveit már július végén kidolgozták. Retorzió gyanánt az államosítás bejelentését követően a brit államkincstár befagyasztotta az egyiptomi betéteket és elrendelte a tartalékosok mozgósítását. A washingtoni

²²⁴ A Nílus vidékén elterülő állam hivatalosan sohasem volt a brit birodalom része – 1914-ig az Oszmán Birodalom része volt, majd 1914 és 22 között Egyiptomi Szultánság néven brit protektorátus – ugyanakkor az angol gazdasági jelenlét a XIX. századra egyre jelentősebb lett és az 1800-as évek végétől gyakorlatilag 1952-ig London erős befolyása és irányítása alatt állt, hiába jött létre 30 évvel korábban az önálló Egyiptomi Királyság.

²²⁵ Az előzőekben említetteknek megfelelően határozottan angolbarát és a britek érdekeit kiszolgáló uralkodó volt.

²²⁶ Názér Ádám, „A szuezi válság brit szemszögből.” *Rubicon*, 17, sz.9, (2006) 78 – 81.

²²⁷ Gaddis, John Lewis, *Most már tudjuk – A hidegháború történetének újraértékelése.* (Budapest: Európa, 2001) 324.

²²⁸ Egedy, *Nagy-Britannia története*, 2011, 119.

kormányzat egy kompromisszumos javaslattal állt elő, melynek az alapkonceptiója az volt, hogy hozzák létre a Csatornahasználók Társaságát, ami bérlőként igazgatná a csatornát az egyiptomiak tulajdonjoga mellett.

Eden az amerikai bevonás reményében beleegyezett a tárgyalások megkezdésébe, de csalódnia kellett. Előbb Eisenhower közölte, hogy az amerikai közvélemény határozottan ellene van egy erőszakos fellépésnek, majd egy újságírói kérdésre válaszként kifejtette, hogy ha Nasszer visszautasítja a londoni konferencia ajánlatát, akkor sem várható fegyveres beavatkozás, ezzel komolyan gyengítve a nyugati delegáció kairói tárgyalási pozícióját. Londonban és Párizsban²²⁹ eközben megállapodtak az izraeli haderő intervenciójáról Ben Gurion miniszterelnökkel, a tervet az október 24-én kötött sèvres-i titkos megállapodás fektette le²³⁰. Izrael számára a segítségnyújtásért cserébe a francia kormányfő atomtechnológiát ajánlott, közreműködést a Negev-sivatagba tervezett nukleáris központ felépítésében, valamint uránt. Az izraeli támadást (1956. október 29.) ultimátum követte, amelynek értelmében a feleknek a csatornától számított tíz mérföldre kellett visszavonulnia. Ezt Tel-Aviv elfogadta, Kairó viszont elutasította, így két nappal később megkezdődött az egyiptomi repülőterek bombázása, valamint útnak indult egy inváziós flotta. Washington azt javasolta, hogy a Biztonsági Tanács bélyegezze agresszornak Izraelt.

Október 30-án a *The Manchester Guardian* és a *Daily Mail* is címlapon hozta, hogy az izraeli csapatok betörték Egyiptomba és 18 mérföldre közelítették meg a Szuezi-csatornát. Előbbi kissé semleges hangnemben közölte, hogy az izraeli külügyminiszter szerint csak a szükséges lépéseket tették meg annak érdekében, hogy megsemmisítsék az egyiptomi katonai bázisokat a Sínai-félszigeten, mivel az elmúlt hetekben 24 izraeli állampolgárt öltek meg. A *Mail* az események közlésén túl már a lehetséges brit beavatkozás gondolatával, illetve Eden aznapi beszédével és napirendjével foglalkozott. Érezhető lelkesedéssel álltak a konfliktushoz, mikor olyan kissé pátoszos szóképekkel tudósítottak, mint hogy „*a Union Jack újra lobogni fog.*”²³¹ November másodikán óriási izraeli győzelemről írtak a Sínai-félszigeten Egyiptom felett. A *Guardian* ezzel szemben kiemelte, hogy a Munkáspárt elítéli a fegyveres beavatkozást, valamint, hogy tizenhét oxfordi professzor támadja a kormányzati lépéseket, más egyetemeken pedig tüntetések várhatóak²³². Az izraeli támadás meglepte Egyiptomot²³³, a

²²⁹ A franciák a saját gazdasági érdekeltségeik védelme érdekében a kezdetektől támogatták a háttérben a brit konfrontálódást Egyiptommal.

²³⁰ A dokumentum a mai napig nem került nyilvánosságra – a brit példányt valószínűleg megsemmisítették, a francia pedig hivatalosan eltűnt.

²³¹ Noel Monks: British Moving on Suez. *The Daily Mail*, 1956. október 31. 1.

²³² Eighty Oxford Dons Attack Government Actions. *The Manchester Guardian*, 1956. november 2. 16.

²³³ Kalmár Zoltán, „Titkos szerződés Szuezről” *Külügyi Szemle*, 8, sz.4, (2009) 130 – 150.

gyors mozgósítást nehezítette, hogy a haderő jelentős részét a csatorna védelméhez vezényelték.

Az ENSZ Közgyűlése november másodikán ült össze, határozati javaslatban elítélték az intervenciót, és arra utasította a feleket, hogy egyezzenek bele a tűzszünetbe. A feszült hangulat a háttérben is rányomta bélyegét. Az ellenzék – főként Gaitskell – támadták Edent, mondván: „*Nem a kormány dolga a feltételek lefektetése, ha lojalis ENSZ tag, hanem a legfontosabb döntések elfogadása.*”²³⁴ A csatorna blokkolásának jelenlegi problémáiról beszélt, amely során eljutott odáig, hogy új kormány és új miniszterelnök kell. A *Guardian* ezen túl külön cikket szentelt Gaitskell kormányellenes megnyilvánulásainak „*Elárultak mindent, amiért kiálltunk címmel*”²³⁵, amiért Izraelt felhasználva támadta meg Egyiptomot. November 4-én több ezer fős tömeg tüntetett a Trafalgar téren a fegyveres beavatkozás ellen. Más konzervatív lapok, mint például a *Daily Express* közvélemény-kutatásainak eredményei szerint azonban a kezdeti háború-ellenes közhangulat rövid időn belül támogatóvá fordult át a brit társadalomban. November 5-én a brit ejtőernyős csapatok megtámadták Port Szaid kikötőjét, ezzel megindítva London erőteljes katonai jelenlétét. Aznap Eden értesítést kapott arról, hogy az egyiptomiak elfogadják a fegyverletétel feltételeit, másfél órával később azonban a kormányzó kijelentette, hogy meggondolták magukat.

Eden elképzelése szerint Kairó szovjet nyomásra változtatta meg álláspontját.²³⁶ Az első napokban a szovjetek az ENSZ-ben és a rádiónyilatkozataikban tartózkodó álláspontra helyezkedtek, mindvégig mérsékelt hangnem jellemezte őket, ebben azt követően állt be változás, hogy Washington szembe helyezkedett Londenal, a szovjetek hangnemet váltva egy esetleges harmadik világháború kitörésével fenyegetettek. London másnap kénytelen volt leállítani a hadműveleteket, Eden és kormánya arra hivatkoztak a csapatok visszahívásánál, hogy az arabok és Izrael között megszűntek a fegyveres harcok, így a brit beavatkozás létjogosultsága is. Még aznap bejelentette az Alsóházban a katonai akció végét. Előbbiekről így írt²³⁷: „*Helyzetünket kritikussá tette a font elleni spekuláció az amerikai piacokon, illetve az, hogy a kínai követeléseinket – nyilvánvalóan politikai okok miatt – zárolták és indiai követeléseink kifizetését is csökkentették (...).*” Utóbbinál pedig a következőket említette meg ok gyanánt: „*Azért avatkoztunk be, hogy elválasszuk a küzdő feleket és elszigeteljük a konfliktust. A tűz azonban kialudt, s így a beavatkozásra nem volt többé okunk. Ha a harc megszűnik, megsemmisül vele a beavatkozás joga is. Meggyőződésem szerint ez a körülmény*

²³⁴ Mr. Gaitskell Makes Appeal to Tories. *The Manchester Guardian*, 1956. november 5. 2.

²³⁵ Uo.

²³⁶ Eden, *Full Circle: The Memoirs of Anthony Eden*, 683.

²³⁷ Uo. 687.

mindennél jobban közrejátszott abban, hogy sem akkor, sem az esti alsóházi bejelentésem előtti órákban egyik kollégám sem tett olyan értelmű javaslatot, hogy a franciákkal együtt folytassuk tovább az intervenciót.”²³⁸

A tűzszünetet követően London minél hamarabb szeretne volna rendezni viszonyát Washingtonnal, ennek érdekében Eden egy hármastalálkozó szervezésébe kezdett közte, Eisenhower és Mollet francia miniszterelnök között. A britek számára a következő – újabb konfliktusokat rejtő – feladat a csatorna megtisztítása volt, mivel az egyiptomiak harmincnál is több hajót süllyesztettek el. Az angolok és a franciák felhatalmazást kértek ennek megkezdésére az ENSZ-től, amibe Egyiptom addig nem volt hajlandó beleegyezni, ameddig meg nem történik a csapatok visszavonása. A Közgyűlés végül elfogadta a csatorna megtisztítására és az ENSZ hadsereg felállítására tett javaslatokat, a határozat ellen csak a szovjetek szavaztak. A csapatok kivonásának végső dátumaként december 22-t jelölték meg a nyugati hatalmak.

A brit közvéleményt megosztották az események, sokan kiálltak a fellépés mellett, mások viszont tüntetéseket szerveztek. Edent konzervatív körökben is bírálni kezdték, a lemondását benyújtó államtitkára Nutting egy interjúban „*morálisan védhetetlenek és politikailag öngyilkosnak*” nevezte a háború elindítását, de rajta kívül szembefordult vele pénzügyminisztere Macmillan is, az államkincstár arany- és valutatartalékának drasztikus csökkenése miatt.²³⁹ A miniszterelnök hamar két tűz közé került, mivel az intervenció pártiak a hadműveletek leállítását miatt háborodtak fel. A teljesen elszigetelődő Eden a lehető legrosszabb megoldást választotta: betegségére hivatkozva Jamaicába vonult pihenni. A kabinet ideiglenes irányítása így november második felétől Butlerre hárult a csapatok Egyiptomból való kivonásával együtt. A kormányfő közel egy hónapos pihenést követően december 14-én tért vissza, de sokáig már nem maradt bársonyszékben. Eden végül 1957 januárjában mondott le továbbra sem javuló egészségügyi állapotára és az orvosai tanácsára hivatkozva, de politikai felelősségét sohasem ismerte el, helyette a munkatársait vádolta azzal, hogy cserbenhagyták őt. Lemondását a *Daily Mail* és a *Guardian* is a címlapon hozta: Orvosi véleményre, az egészségének megőrzése érdekében mondott le. Ennek cizellálása után az utóbbi lap érthetően nem ment el szó nélkül Eden Szuezből követett politikájának hibái mellett. A cikk szerint ez a két dolog együttesen eredményezi a lemondást. A *Guardian* részletesebben kitért Eden miniszterelnökként eltöltött idejére, majd helyzetelemzésbe kezdett arról, hogy milyen mozgásteret lehet a továbbiakban a konzervatív pártnak. Ezzel szemben a *Mail* sokkal

²³⁸ Uo. 687.

²³⁹ Egedy, *Nagy-Britannia története*, 2011, 121.

inkább áldozatként állította be a távozó miniszterelnököt. A szuezi eseményeket a leköszönő miniszterelnök a következőképpen summázta:

„A szuezi akció sikeresen végrehajtott rövid lejáratú szükséghadjárat volt abból a célból, hogy megakadályozzon egy hosszabb ideig tartó, bizonytalan kimenetelű összecsapást. Nasszer több ízben kinyilvánított szándékai miatt az Izrael és Egyiptom közötti összetűzés elkerülhetetlen volt. Ez pedig – bármikor következzen is be – súlyos veszélyt jelentett volna a békére (...) Végeredményben a világ csak nyert azzal, hogy a konfliktus most és nem néhány hónappal később robbant ki, amikor – az akkori nemzetközi helyzetet tekintetbe véve – esetleg sokkal súlyosabb következményekkel járt volna (...) Távolabbi célkitűzéseinket – az arab–izraeli békét és a csatorna nemzetközi felügyelet alá helyezését nem sikerült megvalósítanunk. Néhány eredményt azonban elértünk. Így például láthatták milyen szánalmasan gyöngye katonailag az egyiptomi hadsereg (...) Megszületett az Eisenhower-doktrína és ennek következményeként jött létre a következő nyári angol–amerikai intervenció Jordániában és Libanonban. Mindez megmutatta, hogy a nyugat nem hajlandó nyitva hagyni a Közel-Keletet, hogy mások beszivárognak ide és felforgató tevékenységet folytassanak e területen. Mindezek azonban csak részleges eredmények. Az egyensúly megbomlásának veszélye egyáltalán nem szűnt meg.”²⁴⁰

Az intervenció egyetlen célkitűzését sem sikerült elérni, emellett pedig nagyfokú presztízs veszteséget jelentett a szigetország számára. A kudarc az egykori és még meglévő gyarmatok esetében is újabb belső mozgolódásokat indukált. Eden bukásával és távozásával a Konzervatív Párt belső körei is olyan mértékben bolydultak fel, amilyenre több, mint egy évtizede nem volt példa. 1957 januárjában az vált a legégetőbb kérdéssé, hogy Butler vagy Macmillan kerül a miniszterelnöki székbe és próbálja meg a pártot és a kormányzatot kivezetni a szuezi fiaskó következményeiből.

A fejezet során képet kaphattunk Eden televíziós szerepléséről, részletesen megvizsgáltuk, hogyan viszonyult a *Daily Mail* illetőleg a *Guardian* a kampányhoz. A párt gazdálkodásának és finanszírozásának áttekintése újabb adalékot jelentett a modern értelemben vett tömegpártok megjelenésének időszakához. Ugyancsak fontos kiegészítést jelentett a Szezi események vizsgálata, hiszen a pártos-jelleget feltételező sajtótermékek esetében így nem csak egy választási kampány, hanem egy külpolitikai kudarc is segítette a felvetett hipotézis megválaszolását.

²⁴⁰ Eden, *Full Circle: The Memoirs of Anthony Eden*, 713.

IV. Hosszú kormányzából az ellenzékbe: A konzervatív párt a 60-as években

Az Eden távozásával megüresedő miniszterelnöki székbe végül ismét egy korábbi külügyminiszter, Harold Macmillan került²⁴¹. A hatvanas évei elején járó politikus 1951-ben lett a tory kormány tagja, mint lakásügyi miniszter, ami a háború utáni újjáépítés korában sokat emlegetett sikeressége nyomán nagy népszerűséget és politikai tőkét jelentett számára. Eden miniszterelnökké választását követően előbb egy rövid ideig külügy-, majd pedig pénzügyminiszterként szolgált. A kormányfővé való kinevezését – amiben nagy szerepe volt Churchill közbenjárásnak is a párton belül és az uralkodónál is – önmaga a kezdetekkor ideiglenes megoldásként tekintette, ám ezen attitűdjében viszonylag gyorsan éles váltás következett be és látott hozzá a kormányzati munka irányításához.

A kabinet tekintetében nem következett be nagymértékű átszervezés, így a szuezi fiaskóhoz köthető politikusok, mint például Selwyn Lloyd külügyminiszter is a helyén maradt.²⁴² Elődjénél jóval nagyobb határozottsággal lépett fel, amivel viszonylag rövid idő alatt maga mögé állította a teljes pártot, megteremtve ezzel a nehezebb ügyek felgöngyölítéséhez szükséges biztos hátországot. Az újdonsült kormányfő elsőként az Egyesült Államokkal való viszonyt kívánta rendezni, amely az egyiptomi események alkalmával kisebb csorbát szenvedett. A Nemzetközösségre is fókuszált figyelmet fordított, ennek jegyében 1958-ban Indiát, Pakisztánt és Sri Lankát is felkereste. A következő évben Moszkvába is ellátogatott, bár a Hruscsovval való találkozó végül semmilyen kézzelfogható eredménnyel nem járt. Ahogy a felsoroltakból is látszik, a külpolitikai fókusz kevésbé Nyugat-Európa irányába helyeződött, így London távol maradt a formálódó európai integrációtól is, aminek több politikai oka is volt (erről egy későbbi fejezetben bővebben). A hazai események közül a legjelentősebb a Butler nevéhez köthető 1958-as oktatási reform volt, aminek fókuszába a műszaki és a szakképzés került. Tovább folytatódott az immár harmadik miniszterelnök alatt is jelentős otthonteremtési program és lakásépítés, amely a kampányban is kiemelt helyet kapott. A gazdaság prosperált és annak minden mérőszáma, valamint a közhangulat is egyértelműen kedvező előjeleket mutatott Macmillan első miniszterelnökként megívott kampánya előtt.

Ebben a fejezetben két választási kampány elemzésére is sor kerül, amelyek a személyek szintjén is izgalmas kérdésekre nyújtanak lehetőséget, hiszen két teljesen eltérő karakter lesz a konzervatívok miniszterelnök-jelöltje. Mindez lehetővé teszi, hogy rávilágítsunk arra a

²⁴¹ Ez a fajta átjárás az egész korszakban jellemző volt. Az 1945 és 1990 közötti időszakban összesen tíz miniszterelnök irányítja az Egyesült Királyságot hosszabb – rövidebb ideig, akik közül öten (Eden, Macmillan, Douglas-Home, Callaghan és Major) korábban külügyminiszterek is voltak.

²⁴² Egedy, *Nagy-Britannia története*, 2011, 131.

kérdésre is, hogy a modern tömegkommunikáció keretei között hogyan határozhatja meg a jelölt személyisége a kampány irányvonalait. Részletesebben foglalkozunk a kiáltványokkal és egyben megnézzük azt is, hogy azok üzeneteikkel hogyan hatottak (hathattak) a választókra valamint mennyire tematizálták horizontálisan a kampányt. Az időszak során újabb ugrásszerű fejlődést láthatunk egyes kampányeszközök használatának tekintetében. Mindezek mellett pedig áttekintjük a hidegháború időszakának legfontosabb brit külpolitikai kérdéseit.

IV.1. Az 1959. évi választási kampány

“Igen, legyünk csak őszinték, népünk zömének még sosem volt ilyen jó dolga. Nézzünk szét az országban, az ipari városokban, a farmokon és olyan jó móddal fogunk találkozni, amelyet még sohasem élveztünk az én életemben – amilyen valójában még nem is volt az ország történetében.” jelentette ki Macmillan.²⁴³ Mindezt az 1959-es választások alatt ennél lényegre törőbben sommázta a miniszterelnök, ami gyakorlatilag egész regnálása (és a kampány) mottójává is vált: *„Sohasem volt még ilyen jó dolgok. (You have never had it so good!)”* Való igaz, hogy a szigetország szinte minden egyes gazdasági mutatója alátámasztotta mindezt. A GDP folyamatosan – ha az elmúlt két évben kisebb mértékben is 2, illetve 1,3 %-kal – növekedett,²⁴⁴ a fizetések konstans módon gyorsabban emelkedtek, mint az árak, a munkanélküliség pedig a 2 % alatti tartományban mozgott.²⁴⁵

A mindennapok szintjén is érzékelhető módon beköszöntött a fogyasztói társadalom kora. Az emberek életkörülményeinek javulásához hozzájárult az 1957-ben elfogadott *Housing Act* is, amely az ingatlanok és lakhatási feltételek szabályozását korszerűsítette. Fő célja az elavult, egészségtelen lakások lebontásának megkönnyítése és az új lakások építésének ösztönzése volt. Növelte a népszerűségüket a munkásosztályban az a tény is, hogy 1951-hez viszonyítva az ipari munkások átlagbére 20 %-kal növekedett. Nem csoda, hogy a kampány előtt a közvélemény-kutatások a négy évvel azelőttinél is fölényesebb tory győzelmet vártak²⁴⁶. A kiélezett küzdelem prognosztizált elmaradása a kampány egészében egyfajta kockázat

²⁴³ Mindez egy 1957 júliusában elmondott beszédéből származik, amely később szállóigéjévé vált.

http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/july/20/newsid_3728000/3728225.stm

Letöltés dátuma: 2024. december 19.

²⁴⁴ Forrás: Brit Statisztikai Hivatal

<https://www.ons.gov.uk/economy/grossdomesticproductgdp/timeseries/ihyp/pn2>

Letöltés dátuma: 2024. augusztus 5.

²⁴⁵ Egedy, *Nagy-Britannia története*, 2011, 135.

²⁴⁶ A felmérések 1958-tól folyamatosan növekvő konzervatív előnyt mutattak, amelyet tovább erősített a Munkáspárt belső konfliktusainak eszkalálódása. A párton belüli harcok újraéledtek, különösen a nukleáris leszerelés, Nagy-Britannia Európai Gazdasági Közösségbe (EGK) való belépése, és a Munkáspárt alkotmányának IV. záradéka körüli kérdésekben. Ez utóbbi a munkások államosítás iránti elkötelezettségét jelentette, amit Gaitskell meg akart szüntetni.

kerülést hozott a toryk számára, akik az eredményeik hangoztatása és a Munkáspárt már megszokott, jól bevált toposzok mentén történő támadásán túl nem vetettek be sok újdonságot az 1959 októberére kitűzött szavazás felvezetése során. Ilyen politikai helyzetben természetesen érthető ez a fajta biztonsági játék, de milyen üzeneteket és elemeket jelentett mindez a gyakorlatban? Erre elsőként a párt manifesztumában keressük a választ.

IV.1.1. Központi témák – A konzervatív kiáltvány

A dokumentum²⁴⁷ bevezetője az elmúlt nyolc év mérlegével az elért eredmények méltatásával indul. A Munkáspárt nem tudott megbirkózni a háború utáni problémákkal, ők viszont igen. A gazdaság, akárcsak a font, ma szilárdabb, mint az első világháború óta bármikor. A külkereskedelmi mérleg 1,6 milliárd font többlet mutat, az ország befektetései a Nemzetközösség területén nyolc év alatt megduplázódtak. Az emberek megtakarításai folyamatosan nőnek, az adók csökkennek és az állami szolgáltatások bővülnek. A két legfontosabb kérdés a választók irányába, hogy szeretnék-e továbbmenni a jelenlegi irányok szerint, amely jólétet hozott itthon, és szeretnék-e hogy a jelenlegi vezetők képviseljék továbbra is az Egyesült Királyságot külföldön. Ezt követően hét tartalmi egységre bontva rendszerezi a toryk ígéreteit az elkövetkezendő öt évre.

A jólét megosztása; a párt célja, hogy a britek életszínvonala megduplázódjon még ebben a generációban, a konzervativizmus szerintük több, mint egy sikeres adminisztrációs rendszer, ez egy életforma. A fontot erejét megkívánják tartani és az inflációt a legkisebb mértékre szorítani, fokozni kívánják az exportlehetőségeket és erősíteni az USA-val való kereskedelmet, illetőleg erősíteni a gazdasági kapcsolatokat a Szovjetunióval is. A következő tartalmi egységben a foglalkoztatás és a gazdaság változásai kerülnek középpontba, amely területen szintén igyekeznek a háború utáni kampányok ígéreteit tovább vinni és olyan hívószavakat használni, mint a teljes foglalkoztatás fenntartása. E mellett a foglalkoztatáspolitikában reagálni kívánnak azokra a változásokra is, amelyeket a folyamatos technológiai fejlődés hoz, segíteni kívánják például az átképzéseket, a Kormányzati Képzési Központokon keresztül (*Government Training Centres*). Az egyes térségekre jellemző munkanélküliségre különböző törvényi szabályozásokkal és különböző eszközökkel (pl. tőketámogatás, új gyárak építésének ösztönzése) kívánnak reagálni.

²⁴⁷ The Conservative Party Manifesto 1959

<http://www.conservativemanifesto.com/1959/1959-conservative-manifesto.shtml>

Letöltés dátuma: 2024. augusztus 5.

„A haladás politikája” címmel hirdetik meg a technológiai fejlődés kiaknázására fókuszáló terveiket, amely alapvetően négy területet érint: Technikai fejlődés, aminek keretei között a terület önálló minisztériumot kap, előtérbe kerül a technológiai fejlesztés és az automatizálás ösztönzése, a vasúti közlekedés és a távközlési rendszer pedig nagy horderejű fejlesztéseken fog átesni. Útfejlesztés²⁴⁸, Angliában és Walesben öt nagy útépitési projekt és autópálya építésének megvalósítása, valamint a városok úthálózatának fejlesztése. Ezúttal is kiemelik – ahogyan az elmúlt évtizedben folyamatosan – hogy továbbra is elleneznek minden államosítást. Folytatni kívánják a közigazgatás decentralizációját, különösen Skócia és Wales esetében, de Anglia egészén is felül kívánják vizsgálni a jelenlegi területi közigazgatás rendszerét. Előkerülnek olyan folytonosan visszatérő ígérek, mint az adócsökkentés és a kisvállalkozások ösztönzése. Az oktatás terén konkrét programokat fogalmaznak meg: A felsőoktatás kapacitásának bővítése (a hallgatói létszám legalább harmadával való növelése), a műszaki és a tanárképzési területen az épületek bővítése, a gimnáziumok fejlesztése (infrastrukturális és szakmai értelemben is), a hallgatók tanulmányi- és szociális támogatási rendszerének átalakítása, a fiatalok karriertervezésének segítése. Természetesen ezúttal is fókuszba kerül az otthonteremtés kérdésköre. Folytatni kívánják a nyomornegyedek felszámolását és bővíteni az önkormányzati lakásállományt, állami hiteltámogatásokkal kívánják segíteni a családok ingatlanvásárlásait. Az egészségügy fejlesztésénél olyan új témák is megjelennek, mint a légszennyezettség visszaszorítása és a folyóvizek megtisztítása, a közlekedési balesetek számának. Ezek mellett előkerül az orvosok bérének emelése, valamint a kórházépítési program is, ahogyan a nyugdíjak folyamatos emelése és a nyugdíjasok ellátásának fejlesztése.

A kiáltvány utolsó szakasza a külpolitikai programmal zárul. Folyamatosan fejleszteni kívánják a Nemzetközösség működési kereteit és segíteni a következő években megvalósuló nigériai és nyugat-indiai függetlenedést. Továbbra is segíteni kívánják a korábbi gyarmatok demokratizálódásának folyamatát és a helyi államigazgatások kiépülését. Műszaki és technológiai téren is, valamint tőke exporttal és kedvezményes hitelek nyújtásával is támogatni kívánják ezen országok felzárkózását. Továbbra is prioritásként tekintenek az ENSZ-ben való aktív és meghatározó szerepvállalásra, mivel a kelet-nyugati kapcsolatok javítása és a párbeszéd megteremtése nélkülözhetetlen a béke fenntartásához. Hangsúlyozzák a NATO

²⁴⁸ Mindez azért is vált különösen fontossá, mert egy évtized alatt 1950 és 59 között több mint a duplájára, 4 milliőről 9 millióra nőtt a gépjárművek száma.

Adatok forrása: <https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a78fa5bed915d0422066d7b/vehicles-summary.pdf>

Letöltés dátuma: 2024. október 16.

fontosságát és a közös védelempolitikát, valamint a hadsereg átszervezését²⁴⁹. Újabb lépéseket kívánnak tenni a nukleáris leszerelés érdekében, ezzel is hozzájárulva a béke és a biztonság fenntartásához.

A legfontosabb ellenérvként a Munkáspárttal szemben a belső megosztottságukat emeli ki olyan fontos kérdésekben, mint például a kül- és védelempolitika. Előkerülnek a már-már hagyományos támadási pontok is, miszerint a baloldal folytatná az államosításokat, amelyből a népnek elege van és az otthonteremtési politikájuk is kudarcot vallott, visszatérésük a kormányzatba csak inflációt és gazdasági destabilizálódást okozna. Politikájukat, gondolkodásukat és módszereiket meghaladta az idő, azok már nem alkalmasak a jelen kihívásainak kezelésére. Ezzel szemben a toryk politikája a jövőbe mutat és a legjobb lehetőséget kínálja a jólétre és a békére. Az 1959-es program tehát több új elemet és területet is érint, amelyek a korábbi kampányokban kevésbé vagy egyáltalán nem jelentek meg, amelyeket részben a technológiai fejlődés (pl. motorizáció vagy az új technológiák alkalmazása) indokolt. Azt, hogy mindezek hogyan jelentek meg a gyakorlatban elsőként tekintsük át a pártkiadványok majd a napilapok vonatkozásában.

IV.1.2. A kampány témáinak megjelenése a párt kiadványaiban és a napilapokban

A parlamenti választások évében a párt által kiadott pamfletok és egyéb kiadványok alapvetően az eredménykommunikációra és a Munkáspárt támadására fókuszáltak, a nagy ívű további vízióalkotás és a filozófiaibb jellegű megközelítések a 40-es 50-es évek fordulójához képest a háttérbe kerültek, helyüket a pragmatikusság vette át. A legösszetettebb módon az 1959-ben két kiadásban is megjelenő „*How conservatives helped the british people?*” című²⁵⁰ kötetben összegzi a konzervatívok eredményeit. Összesen négy fejezetben rendszerezik a századforduló óta történeteket tory szemszögből: A konzervatív kormányok eredményei 1929-ig, elért eredmények a 1931 és 1939 közötti nemzeti kormányok alatt, a koalíciós kormány eredményei 1940 és 1945 között, valamint a konzervatív kormányok eredményei 1951 és 1959 között. Az egyes fejezetek hasonló dimenziók mentén épülnek fel, a keretek miatt csak az utolsó alfejezet megállapításait szeretném áttekinteni, az ott összesített eredmények hat alfejezetből állnak össze. Az első ezek közül a gazdaságot és a pénzügyeket tekinti át, amelynél 1951-ben a legfontosabb cél az adóterhek csökkentése, a gazdasági szabadság megteremtése, az emberek

²⁴⁹ Erre a ciklus alatt sor is kerül, ugyanis a nyugat-európai országok közül elsőként fogják megszüntetni a britek a kötelező sorkatonai szolgálatot.

²⁵⁰ *How Conservatives Have Helped the British People?* (London: Conservative & Unionist Central Office, 1959)

anyagi helyzetének, valamint a fizetőképességnek a javítása volt. Kiemelt eredményekként sorolják, hogy az elmúlt 7 évben 1 400 millió fonttal több volt a költségvetés bevétele, mint a kiadások.²⁵¹ Ugyancsak nagy sikerként könyvelik el az infláció letörését (az elmúlt évek eredményei 1955: 4,5 % 1956: 4,9 % 1957: 3,7 % 1958: 3 %). Az életszínvonal emelkedése 1951 októbere óta tart, az átlagbérek minden pótlékot figyelembe véve 53 százalékkal emelkedtek, szemben az árak 30 százalékos emelkedésével.²⁵² Csökkentették az adókat és növelték a nyugdíjakat. 1956-ban elsőként a világon megnyitottak egy atomerőművet és terveik szerint 1966-ra az ország elektromos energia szükségletének negyedét nukleáris energiával fogják biztosítani. A mezőgazdaság és az agrárium területén a termelés és az élelmiszerek minősége is folyamatos javuláson ment keresztül. Kiszámíthatóvá tették a szektort az abból élők számára állami befektetésekkel, az adók- és az előállítások költségeinek csökkentésével és egy 1957-es új agrártörvénnyel, amelynek fontos elemei voltak a támogatások, valamint az árgarancia és a termelés ösztönzése jogi- és szabályozási eszközökkel.²⁵³ A szociális intézkedések felsorolását az otthonteremtéssel indítják (2 millió új otthon építése). Törvényi úton is igyekeztek tenni a lakásállomány állagának javítása²⁵⁴ és a szlömösödés ellen (The Slum Clearance Act 1956) és a bérlők védelmében is (The Rent Act 1957). Az oktatásra szánt források is szignifikáns emelkedésen mentek keresztül a toryk nyolc éve alatt, összesen 80 százalékkal fordítanak többet ma erre a célra. Az elmúlt két évben 300 000 új férőhely készült el.²⁵⁵ A tanárok száma az 1951-es 216 ezer főről 259 ezerre emelkedett. A közegészség állapotánál a halálozási ráta csökkenését, valamint a védőoltások számának növekedését emelik ki. Szociális biztonság területén számos szabályozás mellett felhívják a figyelmet a gyermekek és a nők védelmében hozott törvényekre valamint a bűnözési ráta csökkenésére.

Pocket Politics néven minden hónapban megjelentettek egy-egy zsebkönyvet a kampány szempontjából fontos témákban. Januárban az államosítások kerültek fókuszba.²⁵⁶ Több, mint tíz éve a szocialisták hatalmas államosításokba kezdtek, ennek nyomán a gazdaság ötöde állami kontroll alá került, aminek eredményeit az emberek is megtapasztalhatták. A Gallup felmérései pedig megmutatták, hogy 5-ből 4 ember ellenzi az államosításokat. A modern gazdaságban szerintük nem szabadna az államnak vállalatokat irányítani, a szocialisták 500 nagyvállalat felett vennék át a kontrollt ha kormányra kerülnének. A májusi, a költségvetés és a gazdaság helyzetével foglalkozik.²⁵⁷ Csökkeni fog a jövedelemadó, a forgalmi adó és több

²⁵¹ Uo. 82.

²⁵² Uo. 86.

²⁵³ Uo. 94.

²⁵⁴ Uo. 98.

²⁵⁵ Uo. 104.

²⁵⁶ More Nationalisation? *Pocket Politics*. (CPA, 1959)

²⁵⁷ Prosperity Budget. *Pocket Politics*. (CPA, 1959)

más adónem is – ahogyan az elmúlt években is. Kormányzati beavatkozásaik a termelés, a befektetések, és a megtakarítások növekedéséhez vezettek az infláció emelkedése nélkül. A jövedelemadó mellett a forgalmi adó is csökkeni fog olyan tételek esetében, mint a gépjárművek, televíziók, kozmetikai eszközök, konyhai eszközök, sporteszközök vagy éppen a háztartási gépek. Ennek köszönhetően például egy átlagos családi autó ára az 1958-as 759 font helyett 717 font lesz. Csökkentik a sör után fizetendő vámot, ösztönözni kívánják a befektetéseket, a nyugdíjkorhatárt a férfiaknál 63, a nőknél 58 évre viszik le.

Júniusban kifejezetten az első szavazók irányába fordultak.²⁵⁸ 2,5 millióan voksolnak első alkalommal, akik meghatározzák az ország jövőjét. Számukra a fő üzenet, hogy bár nem emlékezhetnek rá, de a szocialisták 1945 és 1951 között mindent kontrollálni akartak, csak az állam számított, az individuuum egyáltalán nem. A baloldallal szemben sokkal jobb érték ajánlatot tesznek a toryk, nem véletlen, hogy a Young Conservatives a legnagyobb ifjúsági mozgalom a szabad világban. Az elmúlt nyolc évben betartották az ígéreteiket és az életszínvonal folyamatosan emelkedett. Ugyancsak külön kiadványban foglalkoztak az oktatással is.²⁵⁹ Növekedett az iskolás gyermekek száma, csökkent az iskolaelhagyóké, 600 új iskola épült a toryk alatt, több, mint 300 000 iskolai férőhellyel, újraszervezték az oktatást, számos új program indult. Kisebb osztályok működnek, mivel közel 50 ezerrel nőtt a pedagógusok száma, átalakult a tanárképzés, a korábbi kettőről három évre nőtt az oktatás ideje.

A Munkáspárt programjával a „*While Labour Talks: The Future Labour Offer You*” című röpiratban foglalkoztak. A baloldal kiáltványának egy-egy kulcsmondatát emelik ki és cáfolják meg tényyszerű állításokkal. „*7 millió háztartásban nincs saját fürdő, több mint 3 milliónak nincs, vagy közös a vízöblítéses WC-je.*” A kormány elfogadott egy támogatási rendszert, aminek a célja a saját fürdőszoba, WC és a meleg víz bevezetése, otthononként 150 font összegben. „*Új megközelítés kell a mentális egészség kezelésére.*” Ennek a kérdésnek a szabályozását már újragondolta a tory kormányzat. „*Fel kell gyorsítani a kórházak építését.*” Az elmúlt években átadott 10 új kórházépület és az 1960-61-es évekre újabb 25,5 millió fontot tervezünk kórházépítésre Angliában és Walesben. A szocialista kormányzat alatt ezzel szemben egyetlen új kórház sem épült. „*A terveink sokkal több pedagógust igényelnek, nagy lendületet kell adni a rekrutálásuknak és a képzésüknek.*” A kormány programja, amely 70 projektből áll, és több mint 15 millió fontba kerül, többek között 50 %-kal növeli a pedagógus képzésben résztvevők kollégiumi férőhelyeit, és a képzést is megváltoztatják kettőről három évre. „*A Munkáspárt növelni fogja a művészetekre fordított támogatások összegét.*” Százötven

²⁵⁸ Young Voters. *Pocket Politics*. (CPA, 1959)

²⁵⁹ Good for Educatio, *Pocket Politics*. (CPA, 1959)

százalékkal nőttek a nemzeti múzeumok és galériák állami támogatási összegei, a Művészeti Tanács támogatása pedig több, mint 100 ezer fonttal. Ahogyan Skóciában és Walesben is több jutott kultúrára. „*Tervet készítünk a tőkebefektetésekre.*” 1951 és a szocialista kormány óta 65 %-kal nőttek a tőkebefektetések, a legutóbbi időszakban a közlekedési szektorba 600- a gáz- és az energia szektorba pedig 1 000 millió fontot fektetett be a kormány. „*A Munkáspárt az állami bevételek egy százalékát azok életszínvonalának emelésére fordítaná, akik rosszabb körülmények között élnek.*” Összesen 19 nemzet részvételével az 1951-ben elindult a Colombo terv²⁶⁰ révén a tory kormány sokat tett a fejlődésért.

Az említett csökkenő számú politikai filozófiai jellegű pamfletből idézzünk fel egyet Butler tollából²⁶¹. A szerző rámutat arra, hogy a Munkáspárt és szavazóbázisa öregszik, a most sorra kerülő választások alkalmával a 1945-ös baloldali szavazók közül 3 millióan már nem élnek, a fiatal tagságuk országosan 30 000 fő, demográfiailag is látszik a párt öregedése, a liberálisok száma pedig a fele lehet ennek.²⁶² Ezzel szemben az Ifjú Konzervatívok létszáma 150 000. Butler szerint bár az 1955-ös vereség után megpróbálkoztak a fiatalok irányába fordulni a szocialisták, de az oktatási programjaik nem voltak sikeresek, ahogyan ezt a számok is tükrözik. A jó kormányzásuk elmúlt nyolcéves eredményeként egyre több férfi és nő válik konzervatívvá. Az emberek felismerik és látják, hogy egy nagyszerű országban élnek és hogy a kormányzati beavatkozások működtek és működnek. A különböző erők, mint a materializmus, a szocializmus és a kommunizmus, megpróbálják mérgezni az emberek testét és lelkét, ezért fontos hogy olyan eszmékkal, mint a konzervativizmus vigyázzunk rájuk. Kifejti, hogy napjainkban már fontosabb az emberekbe, mint a gépekbe való befektetés. Itt is kiemeli az oktatási reformjuk elemeit, és hogy mennyi eszközzel bátorítják a tehetséges fiatalokat. Fontos az egyén szabadsága, a toryk ennek szellemében igyekeztek minden törvényt és jogszabályt meghozni a kormányzásuk alatt. Megemlíti a Munkáspárt programját és az ő ígéreteikkel szemben a saját konkrét tetteiket, amelyek teljes mértékben szinkronban vannak a párt által más csatornákon keresztül is artikuláltakal.

Ami a napilapokat illeti a *Daily Mail* kronologikusan idetartozó lapszámainak vizsgálata kapcsán megállapítható, hogy leszámítva a választások előtti másfél-két hetet, ezúttal kevesebb figyelem jutott a kampányra. Elsősorban a két miniszterelnök-jelölt televíziós és kampányeseményeken nyújtott teljesítményével foglalkoztak, gyakran abban az értelemben is

²⁶⁰ A Colombo-terv (Colombo Plan) egy regionális fejlesztési program, amelyet 1950-ben hoztak létre a brit gyarmatok függetlenségi törekvései és a második világháború utáni gazdasági helyreállítás támogatására Dél- és Délkelet-Ázsiában. A terv célja az volt, hogy elősegítse a gazdasági és társadalmi fejlődést az érintett országokban.

²⁶¹ Butler: *Tomorrow Our Responsibility*. (London: Conservative Political Center, 1959)

²⁶² Uo.

párhuzamba állítva őket, hogy egymás melletti hasábokon számoltak be ezekről. Macmillan-nél több alkalommal kiemelik, hogy a saját kampányát folytatja abban az értelemben, hogy az utolsó néhány napig nem foglalkozott a kelleténél nagyobb mértékben az ellenféllel. Az első napokban hosszasan boncolgatják is a miniszterelnök azon taktikáját, hogy ignorálja a szocialisták támadásait.²⁶³ Ez az attitűd az utolsó napokra fordul meg és előbb az adóemeléstémájával²⁶⁴ (és az abban tanúsított kétértelmű kommunikációjukkal), majd pedig azzal támadja őket, hogy hazardíroznak a szigetország jövőjével és politikai presztízsével²⁶⁵. Emellett a *Mail* inkább egyfajta tudósító jellegűt ölt az egyes kampányeseményekről. Főleg a hajrában nyújtott televíziós szereplései miatt dicsérik Macmillant. Rajta kívül Lord Halisham az, akit több alkalommal is megemlítenek, illetve Winston Churchill egy-egy helyi szereplésével vagy kijelentésével foglalkoznak még, valamint a toryk kiáltványával.²⁶⁶ Inkább elemző cikkek a jellemzők, ahol az úgynevezett „*Bread and Butter*”²⁶⁷ politikát taglalják és hogy a szociális kérdések azok, amelyek a legmeghatározóbb módon fognak hatni az eredményekre.

Többnyire ugyanez a tárgyilagosság figyelhető meg a Munkáspárt esetében is. Gaitskell szerepléseiről objektív módon – ha nem is hasonló hosszúságban, és kevesebb alkalommal a címlapon – számolnak be. Több alkalommal dicsérik egy-egy beszédét, csak a kampány utolsó napjaiban sorra kerülő televíziós szereplés után emelik ki a hibáit és hogy mintha elfáradt volna.²⁶⁸ Saját publicisztikákban a korábbi (és későbbi) kampányokhoz képest is lényegesen kisebb számban támadják a baloldalt, többnyire a programjuk és ígéreteik várhatóan hatalmas költségeik, és ebből következően adóemeléssel járó hatásukat bírálják. Gyakoribb azonban, hogy a tory politikusok kritikus megnyilvánulásait emelik ki. Önálló cikkekben Philips és Gaitskell²⁶⁹, valamint utóbbi és Wilson²⁷⁰ belső konfliktusaival foglalkoznak. Mellettük Bevan az, akit néhány alkalommal támadnak megnyilvánulásai és sárdobálásai miatt. Ami új tendencia (és ezt a *Guardian* esetében is láthatjuk), hogy több alkalommal is (gyakorlatilag 3-4 naponta) vezető hírként számolnak be a friss közvéleménykutatási eredményekről. Ezek alakulása: a kampány elején 7 %, néhány nappal a vége előtt 1,3 %, majd az utolsó napon ismét 3,6 %-os tory előny szinkronban vannak a Mail „élességével is” a kampány alatt.

²⁶³ A Forward Move as One Nation. *The Daily Mail*, 1959. szeptember 12. 1.

²⁶⁴ This Is His Really Big Tests. *The Daily Mail*, 1959. október 1. 7.

²⁶⁵ T.F. Thompson: Don't Gamble with Britain. *The Daily Mail*, 1959. október 7. 1.

²⁶⁶ Now-Tory-5-Year-Plan. *The Daily Mail*, 1959. szeptember 12. 1.

²⁶⁷ A "bread and butter" politika egy gazdasági kifejezés, amely olyan politikai intézkedéseket és programokat jelöl, amelyek közvetlenül az emberek alapvető, mindennapi megélhetéséhez, illetve anyagi jólétéhez kapcsolódnak. Az ilyen politika célja a mindennapi élet szükségleteinek biztosítása, például az élelmiszer, a lakhatás, az egészségügyi ellátás és az oktatás elérhetőségének javítása, valamint a munkabiztonság, bérszintek és szociális juttatások védelme.

²⁶⁸ Gaitskell Post-dates that 90m Bid. *The Daily Mail*, 1959. október 6. 4.

²⁶⁹ George Murray: This Is the Choice We Have to Make on Thursday. *The Daily Mail*, 1959. október 6. 6.

²⁷⁰ Morgan Phillips Eased Out of Election Job. *The Daily Mail*, 1959. szeptember 18. 1.

A kampány során a *Guardian* sem érződött igazán lelkesnek, főleg a 40-es évek második felének választásaival összevetve. Az első napoktól kezdve kissé távolságtartással, inkább csak tárgyilagos beszámolóval kezelik a baloldali kampányát. Ráhangolódásként részletesen beszámolnak Gaitskell elkövetkezendő televíziós szerepléseiről, valamint a Gallup legfrissebb közvélemény kutatásairól és vezetőjének Dr. Henry Durant-nak a prognózisáról, aki egyértelmű konzervatív győzelmet vár.²⁷¹ Az első napokban a politikusok és üzeneteik helyett a Szakszervezetek Országos Kongresszusa és az ott elhangzott kormánykritikák kerültek előtérbe. Olyan területek mentén támadták a torykat, mint a társadalmi igazságosság hiánya, és a munkások mentális egészségének elhanyagolása amelyek minimum elvárások a társadalom számára.²⁷² Hosszasan méltatják Gaitskell, az említett kongresszuson elmondott beszédét is. Ahogyan ők fogalmazzák, a miniszterelnök-jelölt „tüzet gyújtott a szívekben felszólalásával.”²⁷³ Ez volt a kampányt megnyitó első beszéde, amely közben minden lehetőséget kihasználta, hogy politikai érveket vessen be. Olyan fontos témákról beszélt, amelyeket szerinte csak egy szocialista kormánnyal lehet elérni, mint a béke a világban, társadalmi igazságosság otthon, igazságos átmenet Afrikában, a nyugdíjak emelése, adócsökkentés, stb. A Gaitskell által elmondott érvkészlet gyakorlatilag teljes mértékben felvonultatta azokat a bírálatokat, amelyek a Munkáspárt alkalmazott.

A *Guardian* által megfogalmazott kritikákat illetően elmondható, hogy górcső alá vették és több ponton is támadták a konzervatív kiáltványt²⁷⁴. Folyamatosan visszatérő cikksorozatban támadták a kormányt a kórházak és az egészségügy helyzete miatt, mivel véleményük szerint a National Health Service jelenleg számos ember számára nem adja meg a szociális- és egészségügyi biztonságot, az egész ellátórendszer finanszírozása pedig rosszul működik. A toryk programját ezen túl főleg a munkanélküliség kezelése miatt – szerintük abban nem eléggé hangsúlyos az iparfejlesztés, ami nélkül nem lehet új munkahelyeket teremteni – és külpolitikai, valamint biztonságpolitikai kérdések mentén támadta a legfontosabb témájuk, a társadalmi igazságosság megteremtésének hiányán túl.²⁷⁵ A *Guardian* ezúttal többnyire szócsökként funkcionált a baloldali politikusok gondolatainak kihangsúlyozásával és artikulálásával, kevesebb önálló támadást intéztek, inkább a szocialisták pamfletjei számára biztosítottak megjelenési felületet. A Munkáspárt kiáltványát, amely olyan pontokat emel ki, mint a gazdasági teljesítmény csökkenése, a nyugdíjasok helyzetének romlása (különösen az özvegyeké), az oktatás problémái, amelyben a források nem jól hasznosulnak, az

²⁷¹ The Tories Favour October 8. *The Guardian*, 1959. szeptember 8. 1.

²⁷² Assuring „Decent Life” on State Benefits. *The Guardian*, 1959. szeptember 9. 2.

²⁷³ T.U.C. Heart Fired by Mr. Gaitskell. *The Guardian*, 1959. szeptember 11. 1.

²⁷⁴ Tory Home, Sweet Home... *The Guardian*, 1959. szeptember 12. 1.

²⁷⁵ The Parliament of 1955 – 59. *The Guardian*, 1959. szeptember 18. 12.

otthonteremtés és az egészségügy hibái, az elhibázott adópolitika és a megélhetési költségek emelkedése, és azokat számos cikkben elemzi a megjelenést követő napon.²⁷⁶

A *Guardian* a miniszterelnököt, Macmillant szinte egyáltalán nem, a kampány hajrájában is inkább más politikusokat támadott, például Butlert elsősorban a televíziós szereplései miatt²⁷⁷ (passzív, régi kliséket használ, egyáltalán nem illik a képernyőre), Heathcoat Amory pénzügyminisztert pedig a költségvetés szerkezete miatt.²⁷⁸ Saját politikusaik közül Gaitskell-t a kampány egésze alatt számtalan alkalommal idézték, míg az utolsó napokhoz közeledve olyan régi motorosok említése is előkerült, mint Cripps²⁷⁹. Az utolsó napokban főleg a nyugdíjasok megszólítására és aktivizálására helyezték a hangsúlyt, ugyanakkor az átütő erő hiányzott a lap hangvételéből és nem jelentettek akkora támogatást, mint a *Daily Mail* a konzervatívoknak. A sajtó tekintetében tehát egyfajta összezárást látunk kommunikációban a pártokkal, ez különösen a *Guardian* esetében érezhető, amely ezen a ponton igazolni látszik azt a hipotézist, hogy a korszakban mindez tetten érhető. Az események feldolgozásának zárásához térjünk vissza a kormányfő kampányához és a plakátokhoz.

IV.1.3. Harold Macmillan kampánybeszédei és televíziós szereplései

Macmillan alapvető retorikai stílusában az Eden által képviselt vonalat vitte tovább egy kicsit több erővel, humorral és játékkal, ami részben abból fakadt, hogy elődjénél talán komfortosabban érezte magát ezekben a helyzetekben. Emrys Hughes munkáspárti képviselő írta róla az alábbiakat: „*Macmillan szónoki stílusa a Gladstone-korszakot idézi. Kezeit a kabátja hajtókájára teszi és a mögötte ülő padsorok felé fordul, mintha jóváhagyásukat kérné. Feláll majd lejjebb viszi a hangját, mintha a színpadon lenne...*”²⁸⁰ Michael Foot ennél élesebben fogalmazott, mikor azt mondta, hogy alig bírta hallgatni Macmillan parlamenti beszédeit, mivel azok annyira mesterkélték, túldíszítettek és előkelőek voltak. Beszédmodorán, nyelvezetén és előadói stílusán érzékelhető volt műveltsége, arisztokrata származása és a XIX. századi politikai hagyományok tisztelete²⁸¹.

²⁷⁶ Expansion – with Taxies no Heavier. *The Guardian*, 1959. szeptember 19. 3.

²⁷⁷ Change From Father Figure: Mr Butler Remains an Enigma. *The Guardian*, 1959. szeptember 24. 2.

²⁷⁸ Mr Amory's Reassurance. *The Guardian*, 1959. szeptember 26. 1.

²⁷⁹ Wonderful Promises after „Smears and Stunts.” *The Guardian*, 1959. október 4. 4.

²⁸⁰ Hughes, Emrys, *Harold Macmillan: Portrait of a Politician*. (London: Allen & Unwin, 1962) 73.

²⁸¹ A család és Macmillan műveltségét a származáson túl az is megalapozta, hogy a nagyapja, Daniel volt a Macmillan könyvkiadó egyik társalapítója. Maga Harold is ide vonul vissza a politikából való távozása után és vezetni majd tíz éven keresztül a kiadót.

Ezek a két elemezni kívánt beszédében is jól nyomon követhetjük. Az első ezek közül 1959. szeptember 28-án London Acton nevű városrészében hangzott el²⁸². A felszólalás „*in medias res*” indít, egyből támadásba lendül a munkáspárti miniszterelnök-jelölt Gaitskell-lel szemben, aki szerint nem lenne gond a programjuk finanszírozása, és azt az állampolgárok adóterheinek növelése nélkül is megtudnák valósítani. Macmillan erre reflektálva azt emeli ki, hogy nem ítélné meg a jövőt a múlt felelevenítése nélkül, majd a baloldal 1945 és 1951 közötti adó- és járulékemeléseit eleveníti fel: „*Azt mondja legközelebb más lesz, és azt várja, higgyetek neki. Minden, amiről beszélnek és amit ígérnek nem más, mint inzultus az intelligens emberekkel szemben. Azt gondolom Mr. Gaitskell elvesztette az eszét. Ezekkel a kijelentésekkel az ország több, mint felét sértegeti és nézi megvezethetőnek.*”²⁸³ A tory szavazókat Gaitskell azzal becsmérli, hogy szerinte a konzervatív párt a kiváltságosok pártja, amely sznobokból és a szolgálóikból áll, ezzel szerinte legalább 12 millió embert sértett meg.

Ezt követően rátér a kormányzat legfrissebb eredményeire, mintegy párhuzamba állítva a Munkáspárttal: „*Két nagyon bátorító és előremutató dolog történt ma. Egy idehaza, egy pedig külföldön*”. Az egyiket a foglalkoztatási adatok megérkezése jelenti, amely azt mutatja, hogy még egy olyan hagyományosan nem túl erős hónapban is mint a szeptember, sikerült tovább csökkenteni a munkanélküliséget és javítani a foglalkoztatási mutatókat, a munkanélküliségi ráta 1,9 %-ra csökkent. Elmondja, hogy ugyan vannak még területek, ahol fejlődni kell, de az összkép egyre jobban mutat. A pozitívumok felsorolásánál kiemeli, hogy azok, akik az előző iskolai év végén befejezték a tanulmányaikat 94 %-ban már el is helyezkedtek valahol: „*Ezek igazi jó hírek, nem csak szavak, hanem tettek!*”²⁸⁴. A másik jó hír Amerikából érkezett Eisenhower és Hruscsov találkozásáról, amely előremutató és egyre inkább látszik a megegyezés lehetősége demilitarizációs kérdésekben. Összegzésként megemlíti még néhány gazdasági mutatót, amelyekkel igyekszik szemléltetni az ország helyzetének folyamatos fejlődését, zárásként pedig a jelenlévőket a szavazáson való részvételre buzdítja.

A másik beszéd 1959 október 5-én Norfolkban hangzott el. Macmillan ezúttal a felszólalásának kezdetén a lelkesítő frázisokon túl a két párt programja közötti különbségekre hívja fel a figyelmet és építi fel kampánybeszédét, amelyet már az elején kiemel: „*Be akarom mutatni a különbséget a két párt kiáltványát illetően ezen választások alkalmával.*”²⁸⁵ Már a

²⁸² A beszéd a CPA Harold Macmillan archívumából, az egykori miniszter kézírataiból származik. Prime Minister Speeches in London Area, 1959. szeptember 28.

²⁸³ Uo.

²⁸⁴ Uo.

²⁸⁵ A beszéd a CPA Harold Macmillan archívumából, az egykori miniszter kézírataiból származik. Prime Minister Election Speeches in Norfolk, 1959. október 5.

két program megalkotásának folyamatában hatalmas különbségek voltak. Macmillan elmondja, hogy megkérdezte egyesével a minisztereit, hogy melyek a legfontosabb terveik és célkitűzéseik a saját területükön. Ennek nem feltétlenül kell szerinte minden nyáron megtörténnie, de ötévente mindenképpen, amikor választásokra kerül a sor. Ezt követően megkérdezi a pénzügyminisztert, aki kellően tapasztalt és megfelelő ítélőképességgel rendelkezik, hogy megtehetjük-e mindezeket az infláció és az árak emelkedése nélkül. Kifejti, hogy az ő dolga annak támogatása és kidolgozása, hogy a közszolgáltatások terén olyan előrelépéseket érjenek el, amelyhez nem kell még jobban megadóztatni az embereket: „*Mi konzervatívok abban hiszünk, hogy az államnak csökkenő, nem pedig növekvő részesedést kell kapnia az emberek jövedelmeiből.*”²⁸⁶ Kiemeli, hogy ellentétben a szocialistákkal ők betartják az ígéreteiket. Az egyes választói rétegek megszólítása közül ezúttal a nyugdíjasokra fókuszál és a program több nekik szánt pontját is kiemeli, továbbra is részesei lesznek a gazdasági fellendülés eredményeinek, emelkedni fognak a nyugdíjak (ahogyan 1951 óta többször is). Ezek szerinte valós eredmények, amelyeket mindenki tapasztalhat a mindennapokban.

A szocialista kiadvány ezzel szemben „*semmilyen jelét nem mutatja annak, hogy hasonlóan átgondolt lenne*”. A párt vezetői szerinte folyamatosan ellentétes üzeneteket fogalmaznak meg és szembe mennek egymással, belső villongásaik miatt is kormányzásra képtelenek. Az egyik napon szerinte Gaitskell mond valamit, a másik napon Phillips²⁸⁷ már biztosan ezzel ellentétes kijelentést fog tenni, „*azok, akik valóban be akarják tartani az ígéreteiket soha nem járnának el így*”.²⁸⁸ Bármilyen nagyvonalúak is a szocialista tervek és ígéretetek, azok az infláció emelkedésével és az export visszaesésével járnának, „*a terveik csak papíron léteznek, finanszírozni is csak papíron lehetséges őket*”. A mondandóját azzal zárja, hogy ők az egyetlen valóban kormányképes választás.

Ahogy az érintőlegesen már az Eden megválasztásával végződő 1955-ös kampány alatt említésre került, az 50-es évek második felétől egyre inkább megváltozott a mediatizáció tere és vált mind több háztartásban elérhetővé a televízió. Az évtizedet a televíziózás expanziója jellemezte a szigetországban, amit jól szemléltet, hogy míg 1950-ben 340 000 környékén alakult a televíziós engedélyek száma,²⁸⁹ ez az érték az évtized végére a 9 milliót is

²⁸⁶ Uo.

²⁸⁷ Walter Morgan Phillips 1944 és 1959 között a Munkáspárt főtitkára volt. Bár maga nem volt parlamenti képviselő, kulcsszerepe volt abban, hogy a Munkáspárt 1945-ben megnyerte a választásokat, és elkezdődött az Attlee-kormány szociális reformprogramja. Munkássága alatt a párt szervezeti struktúrája megerősödött, és nagy hangsúlyt fektetett a szakszervezetekkel való kapcsolatokra.

²⁸⁸ Prime Minister Election Speeches in Norfolk, 1959. október 5.

²⁸⁹ Nagy-Britanniában a televízió tulajdonosoknak egy úgynevezett Televison Licence nevű engedélyt kellett megvásárolniuk és évente megújítaniuk ahhoz, hogy jogszerűen használhassák a készülékeiket. A televízió engedély célja, hogy finanszírozza a közszolgálati műsorszolgáltatókat, például a BBC működését. Az ebből befolyó összegek biztosítják, hogy a közszolgálati műsorszolgáltatók függetlenek és reklámoktól mentesek legyenek.

meghaladta,²⁹⁰ vagyis közel harmincszor annyi háztartáshoz lehetett eljutni a készülékeken keresztül. Mindez a folyamat természetesen a politika számára is még értékesebbé tette a BBC és az ITV által kínált lehetőséget a kampányüzenetek megfogalmazására. Ennek nyomán a személyesen és a rádióban elhangzó beszédek mellett a televízióban elmondottakra és kiemelt fókusz került.

Az innen röviden bemutatni kívánt műsor a *The next five years (A következő öt év)* címet kapta és a BBC adásán keresztül követhették nyomon a választók. A tory programról szóló 1959. szeptember 19-es beszélgetésen²⁹¹ Macmillan mellett a kabinet négy másik tagja (Butler, Heathcoat Amory, Macleod, Hailsham)²⁹² is részt vett. A műsor érdekessége, hogy azt nem a BBC stúdiójában, hanem Macmillan otthonában vették fel, ezzel is közelebb hozva őt a választókhoz, aki ilyen módon beengedi az embereket az otthonába. Ugyanezt a bizalmas hangulatot szolgálja az a felvezetés is, hogy a nyár folyamán Macmillan az otthonában folyamatosan látta vendégül minisztereit – amelyre az első vizsgált beszédben is hivatkozik – hogy megvitassák a következő öt év terveit. A műsor első felében benne is marad ebben a házigazda és moderátor szerepben, amikor néhány rövid gondolat után ő maga kezdi el kérdezni a minisztereit a saját szakterületükhöz tartozó legfontosabb céljaikról, amelyek a tory kiáltványban is megjelennek. A beszélgetés elején főleg szociális kérdésekről (lakásépítések, tervezett szociális reformok, nyugdíjak) valamint a kormány gazdaságpolitikai téren elért eredményeiről (infláció letörése, font stabilitása) esik szó. A pozitív dolgok felsorolása után Macleod kitér arra is, hogy az Egyesült Királyságon belül vannak még területek (Skócia és Wales) amelyek fejlesztésre szorulnak különösen gazdasági tekintetben. Az elmondott üzenetekben tartalmilag túl sok újdonságot nem találunk, a jelentőség inkább a formátumban és abban áll, hogy a televízió kínálta csatornán újabb választói rétegekhez szólhattak. A műsor utolsó perceiben Macmillan elmondja, hogy az említett felvétel hét héttel korábban készült és teljes egészében belpolitikai kérdésekre fókuszált, mivel Selwyn Lloyd külügyminiszter éppen Genovában tartózkodott a felvétel idején. Zárásként vele külön beszélgetett néhány percben olyan kardinális külpolitikai kérdésekről, mint a Nemzetközösség jövője, a formálódó európai integráció vagy az amerikai és szovjet viszony.

²⁹⁰ Forrás: https://www.terramedia.co.uk/reference/statistics/television/television_licences.htm

Letöltés dátuma: 2024. augusztus 10.

²⁹¹ The Next Five Years <https://www.youtube.com/watch?v=bsBkrXRzFug&t=151s>

Letöltés dátuma: 2024. augusztus 11.

²⁹² Butler belügyminiszter, Heathcoat Amory pénzügyminiszter, Macleod munkaügyi és Hailsham oktatásügyi miniszter.

IV.1.4. Kampányplakátok

293

1959-et zárjuk a kampányplakátok vizsgálatával, melyek tekintetében a legszembeütőbb változás a narancs és a fekete színek domináns megjelenése, amely a konzervatív párt archívumában a korszakból elérhető plakátok közel felét meghatározta. Arra vonatkozólag, hogy miért kezdték el ennyire dominánsan alkalmazni ezt a színösszetételt nem áll rendelkezésre háttér információ azon túl, hogy a narancs az anglikánok egyik színe évszázadok óta, így bizonyos értelemben ez is a nemzeti identitás részét képező árnyalat. Ha a szemantikai dimenziót vizsgáljuk, akkor elmondható, hogy mindkét szín a figyelemfelkeltést szolgálja, a narancs alapvetően az energikusságot, míg a fekete a pártra jellemző tradicionalitást szimbolizálhatja, ugyanakkor mindenképpen érdekes, hogy sem a párt, sem a Union Jack színei nem szerepelnek ezeken a plakátokon. Balról jobbra haladva a felső sorban, az első négy plakát a színvilág és a tematika miatt is együttesen kezelhető. A legelső ezek közül üzenetében reflektál a konzervatív kiáltványában is hangoztatottakhoz: „A brit nagyhatalmi státusz megőrzése a béke záloga!” A plakát szövege egyszerre utal a hadsereg tervezett reformjára, hogy a regnáló konzervatív kormányok visszaállították és megerősítették a szigetország szerepét a világpolitikában, és kíván rájátszani az emberek általános félelemérzetére is. A

²⁹³ A kampányplakátok forrása:

<https://digital.bodleian.ox.ac.uk/collections/posters/?fq=date%3A%5B1959+TO+1959%5D>

Letöltés dátuma: 2024. augusztus 3.

plakátok alján szereplő szlogenek esetében továbbra is a folytonosság érvényesül, vagyis a „Vote Conservatives”, illetve a „Vote Unionist” üzenetek váltják egymást általában.

A következő plakát szintén csak szöveget használ mindenféle egyéb vizuális megoldás nélkül. Erről a plakátról – a vizsgáltak közül egyedüliként – hiányzik a szlogen, a szöveg pedig egy viszonylag egyszerű képzettársítással kíván élni: a konzervatív Britannia (a tory kormányzat) a fejlődést, a prosperálást jelenti, míg ezzel szemben a munkáspárti államosítás tönkre tenné ezt. Az üzenet mindkét fele szinkronban van a kampány főbb csapásirányaival (baloldal = államosítás, jobboldal = fejlődés) az emberek saját érdeke, hogy őket válasszák. A felülről harmadikon a saját eredményeikre kívánja felhívni a figyelmet: „*Költségvetésről költségvetésre csökkenő adók!*” A korszakban mind Eden, mind Macmillan miniszterelnöksége alatt – köszönhetően a gazdasági helyzetnek és a háborút követő konjunktúrának – valóban lehetséges volt a jövedelemadó és több forgalmi adó csökkentése is. Ahhoz, hogy ezek továbbra is alacsonyak legyenek arra van szükség, hogy ők maradjanak kormányon. A tematikusan ide tartozó utolsó plakát szintén egy olyan témára és politikai üzenetre utal, amelyet a konzervatívok a legutóbbi választások alkalmával is szívesen helyeztek előtérbe: *Teljes foglalkoztatás!* A valóságban teljes foglalkoztatásról, ahogyan négy éve úgy most sem beszélhetünk, sőt a rendelkezésre álló statisztikai adatok alapján a foglalkoztatottsági ráta 1956 és 59 között valójában csökkent ²⁹⁴ (74,8 %-ról 72 %-ra) az emberek ugyanakkor továbbra is létbiztonságot és prosperitást éreztek. Fontos megjegyezni, hogy a munkanélküliségi ráta az évtized alatt végig két és három százalék között mozgott. Közös vonása ezeknek a plakátoknak, hogy a szöveg mellé egyetlen esetben sem társul semmilyen vizuális megoldás.

A sorban következő három plakát, üzeneteiben az ellenzékre fókuszál. Az elsők ezek közül (felső sor utolsó plakát) az előzőekben is látott narancs színvilág jelenik meg, ugyanakkor itt már képi illusztráció is társul az üzenet mellé, amelyen egy boldogan vacsorázó család látható. Az üzenet itt is egyszerű: „*Az élet jobb lett a konzervatív alatt, ne engedjük, hogy a Munkáspárt elrontsa!*” Való igaz, hogy a korszakot vizsgálva az életszínvonal emelkedése számos dimenzió mentén tetten érhető. A munkanélküliség a már említett két százalék környékén mozgott, a fizetések továbbra is gyorsabban növekedtek az áraknál. Érdekes adalék, ugyanakkor jól szemlélteti a prosperitást az a tény is, hogy míg 1950-ben átlagosan havi 11 000 új gépkocsit állítottak forgalomba, addig az évtized végére ez a szám már a 67 000-t is

²⁹⁴ Forrás: Brit Statisztikai Hivatal:

<https://www.ons.gov.uk/economy/nationalaccounts/uksectoraccounts/compendium/economicreview/april2019/longtermtrendsinukemployment1861to2018>

Letöltés dátuma: 2024. augusztus 11.

meghaladta²⁹⁵. Mindezek együttesen azt az érzetet keltették az átlagos választópolgárban, hogy az elmúlt évtized tory politikája egy jobb életet teremtett, amelynek fontos szimbólumát jelentették a családok is. A következő két plakát színvilága ismét más, ezeken a piros szín dominál, mellette pedig a fehér és a fekete jelennek meg. Előbbi funkciója nem csak a figyelemfelkeltés, hanem utalás a rivális szocialisták színeire. Ezek szövegezésükben valamivel összetettebbek, az első a Munkáspártot támadja a második a liberális szavazókat célozza meg. Az alsó sor első plakátján a szocialisták által – szerintük – ajánlott rövid, egyszavas programpontokat emelik ki, úgy mint: „*megszorítások*”, „*magas adók*”, „*kontroll*”, „*még több államosítás*”, „*romló otthonok*”, „*infláció*”. Az állampolgárok egyszerűen nem akarhatják ezt, ezért mindenképpen a jobboldalt kell támogatniuk. A felsoroltakban túl sok új megfogalmazással nem találkozunk, négy esztendővel korábban is ezekkel az egyszerű szövegekkel igyekeztek elriasztani a szavazókat a baloldaltól. A liberális szavazók számára sem fogalmazznak meg új üzeneteket, a kialakult kétpárt rendszerben minden egyes szavazat, amit a liberálisokra adnak le valójában a szocialistáknak kedvez (*If you want a socialist government-vote liberal*).

A vizsgálni kívánt utolsó négy plakát közös eleme a hagyományos tory színvilág (kék-fehér-piros) alkalmazása, valamint az, hogy itt már nem csak szöveges üzeneteket kívánnak átadni. Az első ezek közül az egyik legérdekesebb és a kevés kreatív megoldás egyike. A plakáton a lobogó brit zászló látható, alatta pedig a „*Fenntartjuk!*” felirat, ami egyszerre utalhat a brit birodalom fenntartására és a hagyományok megőrzésére, Nagy-Britannia és a nemzet dicsőségének fenntartására vagy épp London vezető szerepére. A Union Jack mindig is a brit nemzeti öntudat és büszkeség kedvelt szimbóluma volt, így az alkalmazása egy kampányban egyértelműen pozitív üzenetet és erőt sugároz. A mellette lévő plakát – ahogyan a brit lobogó is – szintén egy állandóan visszatérő elem, a miniszterelnök (jelölt) arcképének szerepeltetése mindenféle üzenet nélkül. Az alkalmazott színösszeállítás és a testtartás is megegyezik az Eden esetében négy esztendővel korábban használttal. Macmillan ebben a kontextusban a folytonosságot is igyekszik jelképezni, amely Churchill-lel kezdődött, Edennel folytatódott és jelenleg vele tart. Az utolsó előtti szintén az említett színvilágot viszi tovább és elsődlegesen a családok szavazókat igyekszik megszólítani. Egy fiatal gyerekpár látható rajta, mögöttük pedig egy tenyér „*A sorsuk a kezében van!*” felirattal. Mindezzel arra kívánnak utalni, hogy a következő generációk és az ország jövőjének sorsa ezen a választáson is, és azon is múlik, hogy a konzervatívok folytatni tudják-e a megkezdett kormányzást. Ugyancsak utalhat a fiatalok szempontjából fontos intézkedéseikre is, mint az oktatás fejlesztése vagy az új munkahelyek

²⁹⁵ Egedy, *Nagy-Britannia története*, 2011, 135.

teremtésének megvalósítása, amelyek kifejezetten erre a korcsoportra fókuszálnak. Az utolsó vizsgált elem tulajdonképpen egy kép a képben, a plakáton egy plakátot tartó hölgyet láthatunk. Utóbbin egy, a korábbi választások alatt már alkalmazott üzenet látható: „*Gondolkodj kétszer! Szavazz egyszer! Válaszd az unionistákat!*” Mindez egy klasszikusabb, szavazásra buzdító anyag. Összességében megállapítható némi „fásultság” a plakátokon, a korábbi évekhez képest kevés innovatív vizuális megoldással vagy új üzenettel találkozhatunk, az egyetlen lényegi újítást a narancs-fekete színvilág domináns alkalmazása jelenti. Az anyagokon jóval több az ellenfelet támadó üzenet látható, mint négy évvel ezelőtt, de a Churchill-korszak harcos retorikájáig azért nem jutunk vissza. A kampány és Macmillan hangvétele valahol félúton volt a két előd között jóval közelebb Eden-höz, mint Churchill-hez.

IV.1.5. A választások végeredménye

Az előzmények és a kampány bemutatásának ismeretében a végeredmény tekintetében túl sok meglepetés senkit sem ért. Az október 8-án sorra kerülő szavazáson a toryk 345 mandátumot szereztek – 20-szal többet, mint négy és fél évvel korábban – míg az immáron Gaitskell és nem Attlee által vezetett Munkáspárt 277-et, mindez 19 hely elvesztését jelentette. A liberálisok megtartották az 55-ben megszerzett mandátumszámukat (összesen hatot), érdekesség, hogy az ő esetükben is vezetőváltás történt, így mindhárom párt új miniszterelnök-jelölttel kampányolt az előző választásokhoz képest. A nyár végi, szeptember eleji közvélemény-kutatások 5 százaléknyi különbséget mértek a jobb és a baloldal között, amely végül ennél valamivel nagyobb 5,6 % lett (a toryk 13,75, míg a szocialisták 12,21 millió voksot kaptak). A kampány alatt sokan kiemelték és súlyos hibaként rótták fel Gaitskell azon nyilatkozatát, miszerint nem fognak adót emelni, miközben a párt programja olyan ígéreteket tartalmazott (pl. a nyugdíjak emelése) amelynek finanszírozását másképpen nem tudná megteremteni az állam.²⁹⁶

Az elemzők a zsinórban harmadik győzelmet követően két jelenséget emeltek ki, az eredmények értelmezése során. Az első ezek közül az úgynevezett „*embourgeoisement*,”²⁹⁷ Mark Abrams és Richard Rose²⁹⁸ munkájukban hosszan fejtegetik, hogy az említett jelenség,

²⁹⁶ Thorpe, Andrew, *A History of the British Labour Party*. (London: Macmillan Education, 1997)147.

²⁹⁷ Az elmélet lényege, hogy a XX. század folyamán egy újfajta „polgárosodás” zajlott, aminek során az egyének a saját erejükből és a növekvő jövedelmeiknek, valamint a társadalmi intézkedéseknek köszönhetően „átkerültek” a középosztályba. Egyre több olyan személy, aki korábban a munkásosztályba tartozott kezdte el felvenni a középosztály szokásait (társadalmi és gazdasági értelemben is). Charles E. Hurst szerint ez a változás a társadalom posztindusztrializációjának eredménye, amely során csökkent a korábbiakhoz képest a kékgalléros munkahelyek száma.

²⁹⁸ Abrams, Mark & Rose, Richard, *Must Labour Lose?* (London: Penguin Books, 1960) 43.

vagyis a munkásosztály egy részének „középosztályosodása” és az azzal való azonosulása miatt a Munkáspárt hagyományosan baloldali és az alacsonyabb jövedelmű rétegeket megszólító üzenetei egyszerűen nem értek célba a tradicionális szavazóbázisuk körében. Emellett ugyancsak érdemes megemlíteni azt, hogy a fiatalabb szavazókat nem sikerült – ezúttal sem – megszólítani, illetve ahogyan arra Butler is rámutatott a hagyományosan idősebb korfa szerinti szavazó összetétellel rendelkező baloldal a 1945-ös és 1950-es választásokhoz képest szignifikánsan mérhető számban veszített szavazókat a mortalitás eredményeként is. Az 1959-es választások rávilágítottak arra, hogy a gazdasági jólét és a növekvő életszínvonal döntő szerepet játszik a választók döntéseiben. A konzervatívok sikeresen építettek a gazdasági eredményeikre, míg a Munkáspárt nem tudott hatékony alternatívát kínálni. Ez a választás megerősítette a konzervatívok dominanciáját a brit politikában, és kihívás elé állította a Munkáspártot, hogy újragondolja stratégiáját a jövőbeni választásokra.

Összegezve 1959-ben egy viszonylag nyugodt kampány zajlott le, amelyben a siker kulcsa a toryk részéről a választói konjunktúra érzet, a szuezi válság utózóngéinek megfelelő kezelése, a gazdasági prosperitás és a Munkáspárt belső problémái és a megújulásra való képtelensége voltak. A konzervatívok fölénye és stabilitása olyan mértékűnek tűnt, hogy sokakban felmerült a kérdés, alakíthat-e még valaha kormányt a Munkáspárt? Mielőtt erre a kérdésre választ keresnénk tegyünk egy kitérőt és vizsgáljuk meg azt, hogy az 1945 óta változó belpolitikai keretek mellé (amelyek a fő fókuszot adták) milyen külpolitikai gondolkodást érintő változások társultak. Mindez egyrészt a belpolitikai folyamatok megértése miatt fontos, másrészt pedig ezen a ponton időszerű, mert a második világháború utáni három legfontosabb külpolitikai kérdésben (leszámítva a szovjetek feltartóztatásának szinte végig stabilan jelen lévő doktrínáját) Macmillan miniszterelnöksége fog nagyon erős irányváltást hozni.

IV.2. A brit külpolitikai gondolkodás transzformálódása

London külpolitikai gondolkodását a XIX. század végéig a „*splendid isolation*” azaz a „*fényes elszigetelődés*”²⁹⁹ jellemezte. Ebben a doktrínában azonban már a XX. század elején változás állt be, miután a felismerték, hogy a kontinens növekvő katonai és politikai feszültségei – különösen az újonnan létrejövő és egyre erősebb egységes Németország – olyan fenyegetést jelentenek, amelyek közepette fenntarthatatlanná vált a korábbi, izoláción alapuló külpolitika.

²⁹⁹ A XIX. század vége óta előszeretettel használt kifejezés lényege abban állt, hogy a szigetország szándékosan távol marad az európai kontinens szövetségeitől és hatalmi küzdelmeitől, teljes egészében a saját birodalmi érdekeire és a globális tengeri fölényének megtartására törekszik. A kifejezést elsősorban Lord Palmerstone-hoz (1855 és 1858 valamint 1859 és 1865 között kétszer töltötte be a miniszterelnöki tisztséget) kötik, aki egy 1848-as parlamenti beszédében úgy fogalmazott, Nagy-Britanniának nincsenek szövetségesei, hanem érdekei vannak.

A hatalmas emberi és anyagi áldozatokkal járó második világháború után a brit külpolitika homlokterébe három kardinális terület került: A korábban örök érvényűnek hitt brit birodalom jövője és az egykori gyarmatok sorsa, valamint a nemzetközösség kérdései, az amerikaiakkal való „különleges kapcsolat”³⁰⁰ alakulása, illetve a kontinensen formálódó és egyre szorosabbra fonódó egységhez való viszonyulás. Az 1945-öt követő bő két évtizedben mindhárom kérdésben 180 fokos fordulat következik be, amelyek mind önmagukban, mind kommunikációs interpretációjukban izgalmas terepet jelentenek.

IV.2.1. Dekolonizációs folyamatok és a „változás szele”

Már a két világháború között megkezdődött a gyarmati alávetettség lazulásának folyamata, ami sok esetben a függetlenedést jelentette a korona fennhatósága alól. Az 1941. augusztus 14-én aláírt Atlanti Charta kimondta, hogy minden szabadságától megfosztott népet megillet a szuverenitás joga. Churchill akkor még úgy gondolta mindez csak a háború alatt megszállt országokra érvényes³⁰¹, a brit gyarmati rendszer pedig továbbra is változatlan formában maradhat fent, ám hamar szembesülniük kellett a valóság változásával.

Az egykori gyarmatok sorából elsőként India lépett a függetlenség útjára. A háború alatt London számára nélkülözhetetlenné vált a megkérdésezése nélkül hadba léptetett ország anyagi és emberi erőforrásainak bevonása a győzelemhez. A fokozódó elégedetlenség miatt a britek domíniumi státuszt ígértek a szubkontinens számára, amely azonban nem érte be ennyivel és a Gandhi által vezetett Nemzeti Kongresszus³⁰² felszólította a koronát a távozásra. A háborúban teljesen kimerült szigetország számára az erősödő tömeges megmozdulások és lázadások egyértelművé tették, képtelenek lesz fenntartani a gyarmati státuszt Delhiben. 1947. február 20-án Attlee bejelentette, hogy legkésőbb 1948 júniusában átadják a hatalmat. Ennek folyamatát nehezítette India vallási megosztottsága. A hindukat tömörítő Nemzeti Kongresszus – akkor már Nehru vezetésével – egységes, mindkét vallási közösséget (hindu és mohamedán) magában foglaló Indiát képzelt el, a Muzulmán Liga viszont ragaszkodott egy autonóm muzulmán Pakisztánhoz. Utóbbi létrejötténél gondot jelentett, hogy a nyugati és keleti részt körülbelül 1 500 km választotta el egymástól, mivel a határokat nem nyelvi, gazdasági, vagy éppen nemzetiségi, hanem vallási alapon húzták meg.³⁰³ A brit parlament végül 1947. június 3-án

³⁰⁰ Winston Churchill 1946. március 5-én elmondott fultoni beszéde nyomán.

³⁰¹ Cynwulf Robbins, Ron, „Sixty Years On: The Atlantic Charter 1941 – 2001” *Finest Hour*, 112, sz.3, (2001) 37.

³⁰² A csoportosulást 1885-ben alapították, a Brit Birodalom első modern nacionalista mozgalmaként Ázsiában. A 19. század végétől, és különösen 1920 után, Mahatma Gandhi vezetésével a Kongresszus az indiai függetlenségi mozgalom fő vezetője lett, amely hatalmas tömegbázisra tett szert.

³⁰³ Egedy, *Nagy-Britannia története*, 2011, 107.

elfogadta a felosztást és ígéretet tett a hatalom augusztus 15-i átadására. Egy évvel később került sor egy másik egykori Ázsiai gyarmat, Burma függetlenedésére is, ahol a háború végeztével szintén megingott a korábban sziklaszilárdnak hitt brit fennhatóság. Az angolok domíniumi státuszt ígértek az országnak, akik Indiához hasonlóan ezzel már nem elégedtek meg, így 1948. január 4-én kikiáltották az ország függetlenségét és kiválását a Brit Nemzetközösségből. A térség harmadik, autonómiáját elnyerő nagyobb állama Malájföld lett, akik előbb új alkotmányt kaptak 1948-ban, majd 1957-ben önállóságukat is elismerték.

Az 50-es években az afrikai kontinens is elkezdett öntudatára ébredni. Elsőként Szudán nyerte el a függetlenségét, miután Nagy-Britannia 1953. február 12-én szerződésben rögzítette, hogy az országnak három éven belül megadja az önrendelkezési jogot. 1955 novemberében a brit és az egyiptomi csapatok elhagyták az országot, 1956. január 1-jén kikiáltották a független Szudáni Köztársaságot³⁰⁴. Egy évvel később Ghána következett, ahol az 1949-ben (az akkor még Aranypart) Kwame Nkrumah által alapított Népi Konvenció Párt néhány év alatt több százezres tömegszervezetté alakult. A párt vezetői jól hasznosították a törvények adta lehetőségeket: megszervezték az angol áruk bojkottját, és általános sztrájkot hirdettek. Az 1951-ben rendezett első törvényhozó gyűlési választáson elsöprő győzelmet arattak. 1952 és 1957 között az aranyparti függetlenségi mozgalom jelentős pozíciókat szerzett meg az ország közigazgatásának irányításában is³⁰⁵. A független Ghánát végül 1957. március 6-án kiáltották ki, az ország első elnöke Nkrumah lett, ekkor aranyparthoz csatolták Brit-Togót is.

Nem sokkal a választásokat követően 1960 február 3-án Macmillan a dél-afrikai Fokváros parlamentjében elmondta később korszakos jelentőségű beszédét, amely a „*Wind of Change*” néven vált ismertté. A miniszterelnök akkor már közel egy hónapja tartó afrikai körutazása során meglátogatta a brit gyarmatokat, Ghánát és Nigériát is, így első kézből tapasztalta meg az erősödő függetlenségi törekvéseket. A helyszín, vagyis a Dél-Afrikai Unió helyzete sajátos volt, hiszen 1910-ben az első domíniumként a korábbi dél-afrikai brit gyarmatok egyesülésével létrejövő államban a lakosság ötödét adó fehér közösség tartotta kezében a hatalmat, az állam pedig a 30-as évektől de facto függetlenedett a koronától.³⁰⁶ A kontinens jelentősége – hasonlóan Indiához – 1945 után nőtt meg igazán³⁰⁷, ami az ideológiai

³⁰⁴ Salgó-Balogh, *A gyarmati rendszer története 1870-1955*, 82.

³⁰⁵ Binaiša, Godfrey L., „Organization of African Unity and Decolonization: Present and Future Trends.” *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, sz.432, (1977) 58.

³⁰⁶ Búr Gábor, „Nagy-Britannia és Afrika: mit is fújt el a változás szele?” *Aetas*, 38. sz.1, (2023) 94.

³⁰⁷ London összesen háromszázezer afrikai katonát vetett be a második világháborúban, emellett a térség jelentősége megnőtt, mint felvonulási terület, háterszág, nyersanyag, illetve élelmiszer szállító is.

változásokkal és a korábbi gyarmattartó hatalmak meggyengülésével együtt olyan politikai helyzetet teremtett, amelyre a háborús konjunktúra kedvező gazdasági hatása ráerősítettek.³⁰⁸

London és a politikai elit az 1940-es évek végén még úgy gondolkodott, hogy az Indiából való kiszorulás után a súlypont és az újjáépítés egyik háttérháza (illetve forrása) Afrika lesz. A kontinensen ezzel szemben a hivatalnokréteg és a városokba áramló, elsősorban fiatal, az átlagosnál jobban iskolázott társadalmi csoportok saját felemelkedésüket kizárólag a dekolonizációtól, a gyarmatosítók által betöltött posztok elfoglalásától és a kizsákmányolás megszűnésével együtt járó gazdasági fellendüléstől várták. A világpolitikai pozícióvesztés, a háborús veszteségek és az átalakuló helyi viszonyok együttesen erőteljes kihívás elé állították a brit kormányt, a dekolonizációs folyamatokat pedig az ENSZ is egyre erőteljesebb hangon kezdte el támogatni.³⁰⁹

A Fokvárosban elmondott beszéd kezdetén Macmillan méltatta a fél évszázada létrejött államot, azt az ipart és gazdaságot, amelyet létrehoztak, és azt a fejlődést, amin keresztül mentek, a kötelező udvariasság után azonban rátért beszédének fő mondanivalójára, hogy Nagy-Britannia tisztában van a dekolonizáció elkerülhetetlenségével, és hogy ennek megfelelően kell alakítaniuk politikájukat. Az országban tartózkodása alatt mindenhol mély aggodalmat tapasztalt az Afrika többi részén zajló események iránt, melyet párhuzamba állít a történelem korábbi menetével:

„A Római Birodalom összeomlása óta az Európa politikai élet egyik állandó elem a független nemzetek megjelenése. Ezek a nemzetek különböző formákban és kormányzati rendszerekben alakultak ki, de mindannyian mély, erős nemzeti öntudattól vezérelve nőttek és fejlődtek. A huszadik században, különösen a háború vége óta, ezek a folyamatok világszerte megisméltődtek. Tanúi voltunk a nemzeti öntudat felébredésének azoknál a népeknél, akik évszázadok óta más hatalmak függésében éltek. Tizenöt évvel ezelőtt ez a mozgalom áttért. Ázsiára...Ma ugyanez történik Afrikában, és a legmeghatározóbb benyomásom, mióta elhagytam Londont egy hónappal ezelőtt, az az afrikai nemzeti öntudat ereje.”³¹⁰

A kormányfő elsőként mondta ki nyilvánosan azt, hogy ahogyan a XVIII-XIX. századi Európában és a második világháború utáni Ázsiában sem lehetett gátat szabni a független nemzetállamok létrejöttének, amint azok kellőképpen megerősödtek, úgy Afrikában sem lehet

³⁰⁸ Búr, „Nagy-Britannia és Afrika: mit is fűjt el a változás szele?” 95.

³⁰⁹ 1945 után főként nyilatkozatokban és a belső diskurzusban, 1960-tól azonban már elfogadott határozatokban is, ilyen volt például az 1960. évi 1514. számú határozat – A gyarmati országok és népek függetlenségéről.

³¹⁰ Harold Macmillan: Wind of Change, 1960. február 3. Pretoria

Forrás: <https://www.thoughtco.com/harold-macmillans-wind-of-change-speech-43760>

Letöltés dátuma: 2024. szeptember 27.

mindez másképp. „*A változás szele fúj át ezen a kontinensen, és akár tetszik nekünk, akár nem, a nemzeti öntudat növekedése politikai tény. Mindannyiunknak el kell fogadnunk ezt a tényt, és ennek megfelelően kell alakítanunk politikánkat.*”³¹¹ A függetlenségi hullám elfogadása a hidegháború és az új világrend szempontjából is kulcsfontosságúvá vált, mivel Afrika és Ázsia országai válaszút elé kerülnek: „*a huszadik század második felének nagy kérdése az, hogy Ázsia és Afrika el nem kötelezett népei Kelet vagy a Nyugat felé fognak-e fordulni.*”³¹² Churchill és Eden miniszterelnöksége, vagyis 1951 és 1956 közötti időszakban a Brit Birodalom fenntartásához való viszony egyfajta hibernációs időszakot jelentett a dekolonizációt illetően, ugyanis mindketten igyekeztek a kampányok kapcsán említett kommunikációs panelek alkalmazása közepette csak a legszükségesebb esetekben a folyamatok élére állni. A fenti gondolatokkal Macmillan lefektette az egykori gyarmatokról való gondolkodás új irányát: a területeket azok erősödése és London ezzel párhuzamos gyengülése, valamint a növekvő nacionalizmus és az önrendelkezés felerősödő igénye miatt lehetetlen lesz megtartani. A cél innentől, hogy maguk álljanak a hullám élére, megakadályozva, hogy ezek a jelenleg még el nem kötelezett országok a kommunista tömb irányába gravitálódjanak. A nyugati világnak vonzóbb jövőképet kell nyújtania a függetlenségre vágyó országok számára annál, amit a szovjetek tudnak: „*A küzdelem megkezdődött, ez egy harc az emberek elméjéért... Az el nem kötelezett nemzetek látni akarják az eredményeket, mielőtt döntenének.*”³¹³

Az elhangzó beszéd jelentős visszhangot váltott ki odahaza és az egész világban. A *Daily Mail* másnap érthető okokból az első oldalon hozta *Toast of Africans (Köszöntő az afrikaiaknak)* címmel.³¹⁴ Idézik az afrikai politikusok reakcióit is a cikk bevezetőjében: „*A miniszterelnök megért minket...*”, „*Nem vagyunk többé egyedül...*”. Kiemelik, hogy a beszéd felbolygatta a kontinenst és az afrikai vezetők körében pozitív hullámokat keltett: „*úgy érezzük végre, fontos szövetségesek vagyunk*”, „*pontosan arra vágyunk, amit Nagy-Britannia kínál, önkormányzatiság, az életszínvonal emelése, méltóság*”. Hosszú cikkben idéznek a beszédből tárgyilagosan és kontextusba helyezve, valamint részletezik annak és a Macmillan által felvillantott jövőképek a pozitív fogadtatását. „*The Lid on Africa*” címmel ugyanebben a számban megjelent egy kommentár cikk is a beszédhez kapcsolódóan. Ebben dicsérik a miniszterelnököt, megemlítik, hogy a kritikusok előzetesen arra panaszkodtak, hogy a látogatása a rezsim jóváhagyását fogja jelenteni, de beszédével erre rácafozott, mivel annak több pontján is utalt az apartheid rendszer negativitására és hogy a felvillantott új doktrína fényes

³¹¹ Uo.

³¹² Uo.

³¹³ Uo.

³¹⁴ Stanley Bonnett: *Toast of Africans. The Daily Mail*, 1960. február 4. 1.

jövővel kecsegtet a kontinens számára. Ugyancsak hasonló pozitív fogadtatásról számoltak be néhány nappal később Macmillan haza indulásáról „*Come back Mac cries and tour*”³¹⁵ című cikkükben. A *Guardian* is vezető hírként foglalkozott az eseményekkel kissé visszafogottabb lelkesedéssel és inkább tárgyias hangvételű tudósítással: „*Egyszerű szavak Dél-Afrikának*”³¹⁶ címmel. Beszámolnak arról, hogy a miniszterelnök elmondta, miért változtatták meg az eddigi álláspontjukat a térségről. Kiemelik, hogy a beszédet kisebb meglepetéssel fogadta a dél-afrikai miniszterelnök, miután egyértelműsítette a két ország faji kérdésekben tanúsított különbségeit és azt, hogy az apartheid rendszer komoly problémákat okozhat, akinek válaszreakcióját „*Justice also for whites*” címmel közlik. Ugyancsak kiemelik azt, hogy a helyi sajtó kritikával illette Macmillan látogatását és a beszédét is. A beszéd fogadtatása a brit és a nyugati sajtóban egyértelműen pozitív (ellenzéki lapok esetében inkább semleges) volt, Dél-Afrikában viszont felkavarta a kedélyeket. Mindez ugyanakkor egyfajta startjelzést is adott az afrikai kontinens elszakadásra és önállóságra vágyó országainak. Még ugyanebben az évben – október elsején – végérvényesen elnyerte függetlenségét Nigéria, amely a Nemzetközösségnek tagja maradt. 1961-ben Tanganyika, majd 1962-ben Uganda következett, amelyek elszakadása szintén békés úton ment végbe. Nem alakult azonban ennyire zökkenőmentesen a helyzet Kenyában, ahol a fehér telepesek birtokolták a legjobb földeket, velük szemben a Mau-Mau vezette fegyveres mozgalom a harc útját választotta, a helyzet végül az ország 1963-as függetlenségével oldódott meg.³¹⁷ 1964-ben és 1965-ben újabb országok, Malawi, Zambia és Gambia következtek. A legkomplexebb problémakör Dél-Rodéziában jelentkezett (ez a brit közbeszédet is tematizálta, valamint az 1964-es és 1966-os választási kampányokban is megjelent, ahogyan azt látni fogjuk) ahol a fehérek a dél-afrikai helyzethez hasonlóan megfosztották jogaiktól és földjeiktől az őslakosokat. Macmillan ellátogat Salisbury-be is, hogy megpróbálja rávenni a kormányt, változtasson politikáján. Lassan eszkalálódó és elhúzódó válsághelyzet alakult ki, amelyet Wilson miniszterelnöksége alatt egy ideig sikerül kordában tartania, azonban végül két tűz közé került: a nemzetközösség egy része a fegyveres beavatkozást, míg mások a hatalomra jutó fehér vezetés megszilárdítását várták tőle.³¹⁸ Az ügy végére 1980-ban került pont Zimbabwe létrejöttével.

A felsoroltakon kívül 1960 és 1974 között nyerte el függetlenségét Ciprus, Sierra Leone, Jamaica, Trinidad és Tobago, Málta, Szingapúr, Barbados, Guayana, Botswana, Lesotho, Szváziföld, Mauritius, Katar, Bahrein és az Egyesült Arab Emírségek, (a „Szueztől keletre”

³¹⁵ Stanley Bonnet: 'Come back Mac' Cries end Tour. *The Daily Mail*, 1960. február 6. 5.

³¹⁶ Plain Words to South Africa. *The Guardian*, 1960. február 4. 1.

³¹⁷ Egedy, *Nagy-Britannia története*, 2011, 136.

³¹⁸ Havas, *Attlee-től Brownig. A brit munkáspárt kormányzati tapasztalatairól (1945-2008)*, 55.

fekvő pozíciók feladásával) és a Bahamák is. Szolidabb kísérletet jelentett az informális befolyás – legalább egy részének – megtartásra a Nemzetközösség³¹⁹ átalakítása a háború után, amely 1947-ben belső reformokon esett át. A szervezet számára azt a szerepet szánták, hogy az idővel prognosztizálhatóan felbomló gyarmatbirodalom örökébe lépve (ha jóval szerényebb formában is) segítheti London gazdasági és politikai érdekeinek erősítését elsősorban gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok révén. A második világháború után bővülésnek induló szervezet³²⁰ jelentősége ugyanakkor inkább szimbolikus maradt.

IV.2.2. A brit – amerikai kapcsolatok alakulása a háború után

Az 1945 után a két szuperhatalom megjelenésével átalakuló világpolitikai viszonyok közepette London szemében még fontosabbá vált Washington és egy paritáson alapuló politikai partnerség fenntartása, a két ország viszonyának szorosabbra fűzése. A valóságban idővel kialakuló alá-fölérendeltségi viszonyt megalapozta, hogy a háború alatt az Egyesült Államok 31 milliárd fontnyi árut és hadi felszerelést adott Nagy-Britanniának, amelyből ugyan csak 650 milliót kért vissza ellenszolgáltatásként, de a britek számára ennek előteremtése is nagyfokú nehézségeket okozott.³²¹ Az 1945-ben kormányra kerülő Munkáspártot ugyan gyanakodva figyelték a tengerentúlról, ám hamar egyértelművé vált, hogy a szigetország mindkét politikai pártja hasonlóan elkötelezett az atlanti együttműködés irányába és a vitás nemzetközi ügyekben való kooperációra. Mindez hozzájárult ahhoz, hogy 1946 után újra elmélyüljön a két ország viszonya, aminek első lépéseként a kongresszus 3,75 milliárd dollárnyi kölcsönt szavazott meg a briteknek. A két angolszász országot a szovjetek közép-európai terjeszkedése még közelebb hozta egymáshoz,³²² amely katonai együttműködés (a gazdaságihoz hasonlóan) egy kiterjedt rendszer, a NATO megszületését eredményezte és szoros együttműködést a koreai háború kapcsán. Az 1950-es évek elején úgy festett valóban egyenrangú kapcsolat alakulhat ki a két ország között, ugyanakkor ezek a brit illúziók hamar szertefoszlottak.

Az első fontosabb törést a korábban részletezett szuezi válság jelentette, amelynek kezelésében a regnáló miniszterelnök Eden számított Eisenhower támogatására, utóbbi azonban határozottan ellenzett egy katonai intervenciót Egyiptomban. Ezen a ponton a brit vezetés szembesülhetett azzal, hogy az USA korántsem úgy tekint a két ország szövetségére, ahogyan

³¹⁹ A brit miniszterelnök és a gyarmatok vezetői 1887-től rendszeresen találkoztak. Az első világháború után elinduló elszakadási hullám közepette 1926-ban mindezt formalizálták a Brit Nemzetközösség létrehozásával.

³²⁰ <https://thecommonwealth.org/history>

Letöltés dátuma: 2024. szeptember 29.

³²¹ Magyarics Tamás, „A három kör.” *Rubicon*, 6, sz.9, (1995) 31 – 36.

³²² Uo.

az angolok,³²³ amely az amerikai nyilatkozatok és az ENSZ-ben zajló viták miatt a nyilvánosság számára is realizálódott. Macmillan 1957 márciusában találkozott Eisenhower elnökkel annak érdekében, hogy megpróbálja normalizálni a viszonyt Washingtonnal, ami pozitív irányt is vett. Ugyanakkor abban az értelemben nem múltak el nyomtalanul az egyiptomi események, hogy szertefoszlottak azok az illúziók, amely szerint Nagy-Britannia osztozhat a hegemon vezető szerepben Amerikával. Ahogyan Dean Acheson amerikai külügyminiszter mondta, „*Nagy-Britannia elvesztett egy birodalmat és nem talált még szerepet.*”³²⁴ Mindezt a folyamatot tovább erősítette John F. Kennedy 1960-as megválasztása, aki elődeivel ellentétben már nem követte azt a régi iskolát, mely szerint országa legfontosabb szövetségese London kell, hogy legyen, mindebből kifolyólag Macmillan sem élvezett nála akkora bizalmat, mint elődjénél. Mindez néhány esztendővel Szuezi után ismét megmutatkozott, amikor is a kubai rakétaválság idején teljesen figyelmen kívül hagyták a briteket, döntéseikről is csak utólag tájékoztatták őket. Valamelyest javított a helyzet optikáját a 1962 decemberében megkötött amerikai-brit rakéta egyezmény,³²⁵ de ez inkább a gazdasági érdekek és a szovjet fenyegetéstől való félelem miatt volt fontos az USA számára. A két ország viszonya ugyan továbbra is konstruktív és erős maradt (a britek például nyilatkozatokkal támogatták Amerika vietnami intervencióját) de a kapcsolat a hatvanas évek második felére már korántsem volt annyira különleges, ahogyan azt két évtizeddel korábban Churchill vizionálta. Mindebben a vizsgált időszakunk utolsó évtizedében fog majd fordulat bekövetkezni.

IV.2.3. London és az európai kontinens

A szigetország és az öreg kontinens viszonyát nagyban befolyásolta a bemutatott folyamatok alakulása. Az európai integráció két világháború között első – meddő – kísérleteit követően Churchill 1946. szeptember 16-án a zürichi egyetemen elmondott beszéde a köztudatban is újtára indította az integrációs diskurzust. A felszólalás fogadtatása a sajtóban nagyon vegyesre sikerült: az oroszok egyértelműen elutasították, a franciák „fanyalogva fogadták”, de a brit társadalmat is megosztotta a kérdés³²⁶. Három hónappal a beszédet

³²³ Minderről Anthony Eden is hosszasan ír emlékirataiban, ahogy ő fogalmaz: „*Ha az Egyesült Államok kormánya szövetségeshez méltó szellemben járt volna el, akkor – az erőszak alkalmazásán kívül – minden erejét latba kellett volna vetnie azoknak az országoknak a támogatására, amelyeknek gazdasági biztonsága a Szuezi-csatornán való áthajózás szabadságától függött. Az amerikaiaknak szorosán össze kellett volna hangolniuk politikájukat szövetségeseik politikájával, és szilárdan ki kellett volna tartaniuk a hozott határozatok mellett*”

³²⁴ Egedy, *Nagy-Britannia története*, 2011, 137.

³²⁵ A Macmillan és Kennedy által megkötött Polaris-egyezmény keretei között a britek az amerikai elnök hozzájárulásával vásároltak Polaris rakétákat, amelyeket válsághelyzetben egyedül, előzetes konzultáció nélkül is bevethettek.

³²⁶ Barta Róbert, „Churchill és az Európai Egyesült Államok.” *Rubicon*, (2014/1 különszám) 75 – 79.

követően az akkor éppen ellenzékben lévő tory vezér megalapítja Londonban a *United Europe Movement*-et.³²⁷ A mozgalom célja az volt, hogy megpróbálja előmozdítani a szorosabb integrációt a kontinens országai között. Churchill az Egyesült Királyságot inkább egy támogató külső partnerként képzelte el, amely megőrzi szoros kapcsolatait a Nemzetközösséggel és az Egyesült Államokkal, így nem az európai összefonódás teljes tagjaként, hanem annak „barátjaként és szövetségeseiként” segíti az egységes Európa kialakulását, de nem vesz részt teljes mértékben annak politikai integrációjában. A beszédben egy föderális Európai Egyesült Államok létrehozását, elsőként pedig az Európa Tanács felállítását javasolja, amelynek 1949 májusi alakulásán maga is részt vesz.

Alapvetően támogató, de jóval távolságtartóbb és szkeptikusabb nézőpontot követett az 1945 és 1951 között regnáló Attlee kormány is. A kezdeti egységesedési törekvésekben folyamatos részt vett London, azonban amikor mindez mélyülni kezdett és 1951. április 18-án aláírták az Európai Szén- és Acélközösség létrehozásáról szóló megállapodást, a szigetország behúzta a kézféket és távol maradt. A hivatalos indoklás az volt, hogy Nagy-Britanniának nincsenek szén- és acél problémái és ellátási nehézségei sem. Valójában azonban a kormányzat a szuverenitásuk csorbulásától tartott egy esetleges csatlakozást követően, és elképzelhetetlennek tartották, hogy a saját parlamentjük felett álló hatalmat fogadjanak el.³²⁸ Mindez a Nemzetközösség szerepének átalakítását is magával vonta volna, ahogyan arról az 1951 őszén (újra) hivatalába lévő külügyminiszter, Eden is elmondta: „*nem akartuk alávetni magunkat olyan szuverén európai hatalmi szervezetnek, amelynek a Brit Nemzetközösségben fennálló kötelezettségeink miatt úgyszemint lehetünk tagjai.*”

A Montánuniótól való távolmaradással a korabeli napilapok szinte alig foglalkoztak az aláírás napjaiban. A *Mail* hasábjain semmilyen hosszabb anyag nem jelent meg az ügyben. A *Guardian* az aláírás másnapján egy hosszabb cikkben „*Britain and the Schuman Plan-Political Aspect*” foglalkozik a témával.³²⁹ Ebben kifejtik, hogy a franciák szerették volna, ha a britek is elköteleződnek az egyezség mellett, de akkor még nem volt egyértelmű, pontosan hogyan fog működni mindez a gyakorlatban. London legnagyobb félelmei: „*a közös szervek felülírhatják egy-egy tagország szabályozását, veszélyeztethetik Nagy-Britannia ipari szerkezetét és hogy ebben a rendszerben az ő iparuk jobban megszenvedne egy recessziót*” szerintük mind jogos és alátámasztható. A *Guardian* alapvetően ebben, és az előző napok cikkeiben is semleges hangnemet ütött meg, felhívva a figyelmet a szupranacionális szervezettel kapcsolatos számos

³²⁷ J. Nagy László, *Az európai integráció politikai története.* (Szeged: JATEPress, 2005) 19.

³²⁸ Uo. 25.

³²⁹ Britain and the Schuman plan – Political aspects. *The Manchester Guardian*, 1951. április 19. 4.

nyitott kérdésre. A Montánuniótól való távolmaradással tehát leginkább érdektelenséggel, illetve visszafogott egyetértéssel reagált a sajtó.

A távolról szemlélés magatartását követte Macmillan és kormánya a Közös Piac megszületésének alkalmával is. A tárgyalásokon való részvétellel kapcsolatos mérsékeltnek is alig nevezhető érdeklődés háttérében az állt, hogy továbbra is az Egyesült Államokkal, valamint a Nemzetközösség tagjaival való együttműködés jelentette a stratégiai prioritást. Ennél jóval materiálisabb okok is jelentkeztek, nevezetesen, hogy a résztvevő országok célja a belső (egymás közötti) vámok fokozatos eltörlése volt, amely nem állt a korona érdekében, hiszen a nemzetközösségen belülről olcsón importálhattak élelmiszert. A legnagyobb nyugati agrártermelő, Franciaország számára elfogadhatatlan volt az a brit alternatív megoldás, hogy hozzanak létre közös szabadkereskedelmi övezetet, így London ezúttal is távol maradt.³³⁰ A római szerződés aláírásának a *Daily Mail* nem szentelt kiemelt figyelmet, egyetlen részletesebb cikkben sem foglalkoztak a témával, mindössze szűkszavúan tudósítottak az aláírásról és a következő év január elsejével történő hatályba lépésről³³¹. Ismét valamivel aktívabb volt a *Guardian* ezen a területen. Néhány nappal korábban már egy rövid összefoglaló cikket közölnek, amelyben francia perspektívából elemzik a következő héten aláírásra kerülő megállapodást, kiemelve annak Párizsra vonatkozó előnyeit³³². Másnap ugyancsak egy kisebb terjedelmű írásban foglalkoznak az NSZK vetületéből a kérdéssel³³³, míg a brit aspektus néhány nappal később kerül elő.³³⁴

Miután Londonnak nem sikerült keresztül vinnie az akaratát a szabadkereskedelmi övezet megteremtésénél, több kisebb, a Közös Piac intézményéből kimaradó ország irányába fordult. Ausztria, Dánia, Norvégia, Portugália, Svájc és Svédország részvételével közösen aláírták az Európai Szabadkereskedelmi Társulást (EFTA) létrehozó megállapodást Stockholmban. A szervezet az ipari árukra kivetett vámokat kívánta felszámolni tíz év alatt. Nagy-Britannia az EFTA-ban találta meg azt a szerveződési formát, amely összhangban volt a nemzetközi szerepével és kereskedelmi érdekeivel, és a tory kormány igyekezett is otthon demonstrálni annak jelentőségét.³³⁵ Az egyezmény aláírásáról mindkét napilap beszámolt. A *Daily Mail* több véleménycikkben is kifejtette pozitív hozzáállását az elképzeléshez. Néhány

³³⁰ Egedy, *Nagy-Britannia története*, 2011, 133.

³³¹ European Market May Start Next Year. *The Daily Mail*, 1957. március 26. 9.

³³² Common Market Plans Announced. *The Manchester Guardian*, 1957. március 21. 7.

³³³ Last Chance for Europe? *The Manchester Guardian*, 1957. március 22. 9.

³³⁴ Unity Plan in Europe. *The Manchester Guardian*, 1957. március 25. 12.

³³⁵ Edwards, Geoffrey & Wallace, Hellen, *The European Community: The Challenge of Enlargement*. (London: Palgrave Macmillan, 1977) 58.

hétrel az aláírás előtt³³⁶ például azt fejtegették, hogy ez a fajta brit válasz a Közös Piac intézményére számottevő gazdasági sikereket arathat, valamint egyfajta híd lehet Európa irányába is. Utóbbiról, vagyis arról, hogy a két szervezet között hidat kell képezni Macmillan is többször beszélt, az egyik ilyenről, amikor mindezt de Gaulle-nak és Adenauernek fejtegette a *Mail* is tudósított³³⁷. A *Guardian* ezúttal is semleges hangnemet ütött meg.

A hatvanas évek elejére a birodalom hanyatlásának egyre több kézzelfogható jele lett, például az említett gyarmati függetlenedési hullám vagy éppen a szuezi válság. Utóbbi egyik fontos konklúziója lett, hogy Washington szemében London nem egyenrangú partner, maga Kennedy elnök is az EGK-be való belépésre ösztönözte az angolokat. Macmillan végül 1961. július 31-én jelentette be az Alsóházban, hogy csatlakozási tárgyalásokat kíván kezdeményezni a Közös Piac képviselőivel.³³⁸ A Munkáspárt ugyan retorikájában ellenezte a csatlakozást, de képviselőik végül tartózkodtak a szavazás alkalmával, így a kormány hivatalosan is kezdeményezhette az egyeztetések megkezdését. A parlamenti bejelentésről a *Mail* is címlapon számolt be „*Mack to talk tough*” címet viselő cikkében.³³⁹ Kiemelik, hogy mindez egyszerre lehetőség a politikai sikerre és veszély is, mivel sok minden fog a franciákon múlni. Macmillan nyilatkozataiban kiemelte a csatlakozás gazdasági és védelmi szempontból történő fontosságát is, amelyet a cikk is idéz hasonlóan más politikusok megszólalásaihoz is. A *Mail* összességében némi bizonytalansággal társított pozitív hangnemet teremtett a kérdés köré a későbbiekben is. Sokkal erőteljesebben kérdőjelezte meg a csatlakozás lehetőségét és indokoltságát a *Guardian*. Ők is a címlapon tudósítottak „*Britain will ask to join EEC*”³⁴⁰ címmel, amiben kiemelik, hogy Macmillan bizakodó, de nem magabiztos az ügyben. A lap követi a Munkáspárt narratíváját, vagyis nem támogatják különösebben a csatlakozást, ugyanakkor heves ellenzésbe vagy támadásba sem kezdenek a későbbiekben sem.

A konkrét egyeztetések novemberben kezdődnek el Brüsszelben. A Nemzetközösség körüli problémák hamar a felszínre törtek és elhúzódó tárgyalások kezdődtek. Ennek eredményeként a politikai közvélemény egyre polarizáltabbá vált. A vitának – ideiglenesen – a francia elnök vetett véget, mikor 1963. január 14.-én egy sajtóeseményen bejelentette, megvétózza a britek csatlakozását, mivel szerinte az ország közigazgatásának berendezkedése és jogrendje nagyon különbözik a kontinensétől, a britek belépésével amerikai hegemonia keletkezne és az ország gazdasági helyzete fékezné a Közös Piac fejlődését. A belépésre végül magukat nehezen

³³⁶ EFTA Makes its Bow. *The Daily Mail*, 1959. november 24. 1.

³³⁷ Macmillan Plays a Trump Card. *The Daily Mail*, 1959. december 21. 2.

³³⁸ J. Nagy, Az európai integráció politikai története, 35.

³³⁹ Into the Rubicon. *The Daily Mail*, 1961. augusztus 1. 1.

³⁴⁰ Britain Will Ask to Join EEC. *The Guardian*, 1961. augusztus 1. 1.

rászánó britek így hosszas huzavona után egyelőre az európai egység ajtaján kívül maradtak. De Gaulle bejelentésével mindkét sajtóorgánum foglalkozott. A *Mail* „*de Gaulle ütött – Mac a »családra« néz kiutat keresve*”³⁴¹ címlappal és a csalódott Heath képével jelent meg. A cikkben azt fejtetik, hogy Macmillan-nak alternatívát kell keresnie a Közös Piachoz való csatlakozás helyett és a Nemzetközösség áprilisban esedékes miniszterelnöki találkozójára fókuszálni. A sajtótájékoztatóból kiemelik a francia elnök azon szavait, hogy az angolok kizárólag maguk képesek rendezni a csatlakozáshoz szükséges feltételeket. További írásokban is taglalják a Brüsszelben elhangzottakat és annak következményeit, amelyet „*rosszabbnak neveznek annál, amit bárki várt.*” A *Mail* – nem meglepő módon – nem hibáztatta a kormányt, sokkal inkább a francia elnököt támadta cikkeiben. A *Guardian* címlapján is az előző nap eseményei szerepeltek: „*Hatalmas ütés a brit EGK reményeknek*”³⁴². A cikkek hangvétele hasonló, ők is elfogadhatatlannak tartják a francia feltételeket és de Gaullet hibáztatják, így oldaltól függetlenül ugyanaz az általános helyzetkép és értékelés alakult ki a két napilapban.

A fiaskót követően átmenetileg lekerült a napirendről a csatlakozás kérdése, mígnem Wilson 1966 novemberében bejelentette az alsóházban a kérelem ismételt elővételét, amelyről 1967 május 2-án szavazott a parlament és támogatta elsöprő többséggel. De Gaulle azonban ismételten London útjába állt és május 17-es sajtótájékoztatóján – ezúttal főként a brit gazdasági nehézségekre hivatkozva azt javasolta, hogy a britek csatlakozásával egyelőre várjanak, vagy előtte hozzanak létre egy társulási rendszert, ez volt az úgynevezett „bársonyos vétó”. A francia elnök 1969-es lemondásával fog az utolsó akadály is elhárulni a brit csatlakozás elől, majd egy évvel később elvi döntés született arról, hogy a „hatok” támogatják Nagy-Britannia, Írország, Dánia és Norvégia csatlakozását. A hosszú hónapokon át tartó tárgyalások után az Alsóház 1971 októberében szavazott az addigra már az egész társadalmat megosztó kérdésben.³⁴³ A másfél évtizeden át tartó huzavonára végül 1972. január 22-én került pont, amikor aláírták Nagy-Britannia és az EGK közötti csatlakozási egyezményt. Az Alsóháznak ezt követően még ratifikálni kellett mindezt, amelyről összesen 104 alkalommal szavaztak, míg végül 1972 júliusában 301:284 arányban hagyták jóvá. Mindezt még egy utólagos népszavazás követi, amiről azonban annak politikai kommunikációs jelentősége miatt a későbbiekben külön fogunk foglalkozni. Ahogyan az látható ezen folyamatok bemutatásából, a brit külpolitikai gondolkodás bizony nagymértékű változásokon ment át a korszakban és mindhárom központi kérdésben 180 fokos fordulatot vett, amelyet az egyes sajtótermékek az éppen aktuális

³⁴¹ De Gaulle Blow. *The Daily Mail*, 1963. január 15. 1.

³⁴² Heavy Blow to Britan's EEC Hopes. *The Guardian*, 1963. január 15. 1.

³⁴³ Egedy, *Nagy-Britannia története*, 2011, 163.

pillanatukban orientációjuknak megfelelő módon igyekeztek kommentálni, megőrizve szakmaiságukat.

IV.3. A lendület megtörik – Az 1964-es és 66-os választási vereségek

Az 1960-as évekre fordulva a társadalom hangulata, a kép, ahogyan a szigetországot és annak helyzetét látják, megváltozott. A gyarmatbirodalom és a világpolitikai vezető szerep elvesztése, a sokáig illuzórikusan partnerinek tekintett kapcsolatról az Egyesült Államokkal egyértelművé vált, hogy mindaz egy alá-fölérendeltségi viszony, ahogyan azt is elkezdte érezkelni az átlagember, hogy a brit gazdaság kezd lemaradni a nemzetközi versenyben. A kormány presztízsének és a népléleknek az 1961-es EGK-hoz való csatlakozással kapcsolatos fiaskó és a britek kívül maradása sem tett jót. Ezeknél sokkal húsbavágóbban érezhették az emberek a mindennapokban a gazdasági visszaesést, a fizetési mérleg romlását, a közalkalmazotti bérek befagyasztását, a termelés költségeinek emelkedését, amely magával húzta az árak emelkedését is. A brit ipar egyre kevésbé volt versenyképes, mivel növekedett a technológiai lemaradásuk, ugyanis a gyárak jelentős részében elmaradtak a szükséges modernizációk. A problémákra Macmillan a mélyreható strukturális reformok elindítása helyett 1962 nyarán azzal reagált, hogy kabinetje harmadát (7 minisztert) menesztette. A kormány presztízsét tovább tépázták ebben az időszakban az olyan ügyek is, mint a Profumo-botrány³⁴⁴ vagy a Philby ügy³⁴⁵. Ezek olyan mértékben károsították Macmillan reputációját, hogy egyre többen követelték a távozását. A miniszterelnök 1963 őszén kórházba került, majd bejelentette a lemondását. A választások előtt egy évvel kibontakozó utódlási harcokból végül Alec Douglas-Home került ki győztesen és vette át a kormány irányítását, aki 1951 és 1955 között Skócia-ügyi miniszterként dolgozott, 1960-tól pedig a külügyi tárca irányításáért felelt. A realitásokat kevésbé ismerő és a szükséges pragmatizmust és operativitást nélkülöző arisztokrata politikus feladata lett valahogy győzelemre vezetni a pártot az 1964-es választások során.

³⁴⁴ A John Profumo hadügyminiszter nevével fémjelzett botrány 1963-ban robbant ki miután nyilvánosságra került, hogy viszonyt folytatott egy 19 éves táncosnővel, aki mint utóbb kiderült ugyanebben az időszakban rajta kívül a szovjet nagykövetség katonai attaséjával is hasonló kapcsolatban állt. Mindez óriási nemzetbiztonsági kockázatokat rejtett magában. A politikus eleinte tagadta a viszonyt, de később beismerte és 1963 júniusában le is mondott.

³⁴⁵ Kim Philby a brit titkosszolgálat magas rangú tisztjeként hosszú időn keresztül dolgozott kettős ügynökként a KGB-nek is. Miután 1963-ban a letartóztatás elől a Szovjetunióba menekült Bejrutból fény derült a tevékenységére és a korabeli sajtóban nagyon gyorsan híre ment az ügynek.

IV.3.1. Az 1966. évi választási kampány

Az 1950-es és 1951-es helyzethez hasonlóan ezúttal is viszonylag rövid idő leforgása alatt – kicsivel több, mint másfél év – két választásra került sor, amelyből ismét az időben későbbit tekintjük át részletesen (ugyanígy lesz ez az 1974-es „duplázás” esetében is) de előzményként természetesen néhány mondatban érdemes összefoglalni azt, hogy mi történt 1964-ben. Először is a választásokhoz közeledve választ kellett találni azokra a kérdésekre, amelyeket az említett problémák nyitottak ki, másodsorban pedig szembenézni azzal a Munkáspárttal, amely a 1960-as évek elején túljutott saját válságán és a konzervatívokhoz hasonlóan modernizáción ment keresztül. A legnagyobb rivális egyrészt belső építkezésbe kezdett, másrészt pedig Harold Wilson személyében egy olyan politikus vette át 1963-ban az irányítást, aki a centrumban helyezkedett el, így képes volt a párt jobb- és bal szárnyát is megszólítani és integrálni. A toryk nehézségeit és az egyre élesebb kormányellenes hangulatot végül sikerrel lovagolta meg a Munkáspárt és aratott győzelmet 1964 októberében. A konzervatívok ugyan a vártnál szorosabbá tudták tenni az eredményt, de a baloldal 317 mandátumával szemben ez mindössze 304-et jelentett, a liberálisoknak pedig ezúttal 6 szék jutott. Mindez 1950-hez hasonlóan ismét szűk többséget eredményezett, mindössze 2 képviselővel voltak többen az ötven százalékot jelentő 315-ös létszámon.

A hatalomba 13 év után visszatérő szocialisták a trükkös parlamenti összetételen túl is komplikált helyzetben találták magukat. Először is kezdeniük kellett valamit a pénzügyi problémákkal, amelynek megoldására különadók kivetésével, adóemeléssel, valamint a *Bank of England* hárommillió dolláros kölcsönfelvételével igyekeztek megoldást találni.³⁴⁶ A nehézségek azonban nem akartak egy csapásra megoldódni, a változásokhoz nagyobb beavatkozásokra volt szükség, ami a meglévő szűk parlamenti többségnél nagyobb mozgásteret igényelt. Mindez oda vezetett, hogy Wilson új választások kiírását kezdeményezte, amelyre 1966 márciusában került sor. A toryk a legutóbbi vesztes vezetőjüket időközben újra cserélték, az 1965-ös helyhatósági választások után Edward Heath vette át a párt vezetését Douglas-Home-tól, aki sok téren eltért elődjétől. Egy alsó középosztályból származó távolságtartó és visszahúzódó technokrata volt, aki szintén számottevő külügyi tapasztalattal rendelkezett. Karaktere több tekintetben is éles változást hozott a párt politikai kommunikációjában, amely a 1966-os kampány alatt kézzelfoghatóan nyomon követhető.

³⁴⁶ Egedy, *Nagy-Britannia története*, 2011, 148.

IV.3.2. „Tettek, nem pedig szavak” - Az 1966. évi választási ígéreték

Az 1966-os program volt hosszú idő után az első olyan volt, amelyet ellenzéki pozícióból készített a párt. Mindez az anyag szövegezésében és stílusában is érződött, ugyanakkor a korábbi évek témáit is követte, amely az egész kampány alatt alkalmazott „*Action Not Words*” (*Tettek, nem pedig szavak*) címet viselte. Az első és egyben legszembetűnőbb szerkesztésmódbeli változás, hogy a korábbiakhoz képest ezúttal a szöveg elején kiemelik legfontosabb céljait, amelyek az alábbiak³⁴⁷: „*Rendbe tesszük a gazdaságot, megfékezzük az emelkedő árakat és visszaállítjuk a növekedést. Megreformáljuk a szakszervezeteket. Átalakítjuk a jóléti államot. Biztosítjuk a nemzet minden tagja számára a megfelelő otthont. Visszaállítjuk Nagy-Britannia megbecsülését és vezető szerepét Európában.*” A felsoroltak közül a gazdaságot és az otthonteremtést érintők nem új keletűek, azokról a korábbi kampányok alatt is rengeteg szó esett, a jóléti állam és a szakszervezetek átalakítása, valamint az európai vezető szerep azonban ebben a formában először került ennyire középpontba.

A munkáspárti kormány teljesítményének bírálatánál a legfontosabb, hogy szerintük az elmúlt 18 hónap csak ígéretésre volt elég, cselekvést nem mutattak, holott egy remek helyzetben lévő országot vettek át. A jövőre nézve óriási kockázatnak tekintik újabb esélyt adni nekik, mivel nem sikerült megbirkózniuk az alapvető gazdasági és társadalmi problémákkal, az árak és az adók emelkednek, a költségvetés mozgástere szűkül, az országot presztízs veszteségek érik a kontinensen. Ezekkel az eredményekkel senki sem lehet elégedett, ezért kormányváltásra van szükség. Mindezzel szemben a tory alternatíva a kevesebb beszéd és több cselekvés. Az első és legfontosabb céljuk visszatérni a hatékony kormányzáshoz, amely 1964 előtt jelen volt, stabil árakkal, növekvő jövedelmekkel és tisztességes életszínvonallal. Domináns átalakításokba kell kezdeni, amelyek az alábbi területeket érintik: A jelenlegi sikertelen gazdaságpolitika, új ipar- és versenypolitika kialakítása, amelyek a társadalom és a gazdaság minden tagja számára pozitív hatásokat fognak eredményezni, utóbbi e mellett a szakszervezetek átalakulását is. A közszolgáltatásokat is át kívánják formálni, valamint új programokat indítani annak érdekében, hogy Skóciában és Walesben is jobban éljenek az emberek. Olyan patrióta politikát kell bevezetni, amely azt eredményezi, hogy a lehető legtöbb területen a brit színvonal legyen újra a mérce.

A szakszervezetekkel kapcsolatos legfőbb üzenet, hogy mindenkinek elege van már az értelmetlen sztrájkokból, az elavult irányításból és abból a dogmából, hogy a munkáltatók és a

³⁴⁷ Conservative Party General Election Manifesto 1966 <http://www.conservativemanifesto.com/1966/1966-conservative-manifesto.shtml>

Letöltés dátuma: 2024. szeptember 8.

munkavállalók érdekei szükségszerűen ütköznek. Új szakszervezeti törvényre lesz szükség, jobb munkakörülmények, magasabb jövedelmek és nyugdíjak megteremtésére. Ezzel szoros összefüggésben a jóléti állam átalakítása kapcsán is új víziót kínálnak. Olyat, amelyben a leginkább rászorulóknak kapják a legnagyobb segítséget, és új társadalmi prioritások kerülnek meghatározásra. A szociálpolitikai intézkedések terén a családok támogatását és erősítését tűzik zászlójukra. A társadalombiztosítási rendszer átalakításának ezeket a célokat kell szolgálnia, ahogyan a magántulajdon megerősítése is ezt fogja, az oktatási rendszer erősítése úgyszintén, mivel az kitörési pontot jelent a következő generációk számára. Határozottan fel kell lépni a bűnözés ellen a társadalmi biztonság erősítése érdekében, ahogyan a bevándorlást is szigorúbban ellenőrzött keretek közé kell terelni.

Az egész nemzet számára szeretnék tisztességes lakhatási körülményeket teremteni, amely a háború óta folyamatosan visszatérő téma, legyen szó a megfizethető lakásokról vagy megfelelő bérlakás-rendszerről. A korábban elhangzott ígéretnek úgy, mint a lakásvásárlás állami ösztönzése és támogatása, valamint új lakások építése és a nyomornegyedek felszámolása ismételen előtérbe kerülnek. Nagy-Britannia európai (újra)pozicionálásánál a politikai okok mellett a gazdaságiakat is felvillantják, az egyik legfontosabb cél az Európai Gazdasági Közösséghez való csatlakozás. Ugyancsak visszatérő témaként jelenik meg a Nemzetközösség fontossága és a tengerentúli területek felzárkóztatása. A konkrét intézkedéseket taglaló részből a felsoroltakon túl néhány pontot érdemes még kiemelni. Felül kell vizsgálni a Munkáspárt hibás adóreformjait, amelyek nem támogatják a megtakarításokat. Segíteni kell a kisvállalkozások elindítását és fejlesztését, a fiatalok karriertervezését és pályaválasztását. Előtérbe kerül a környezetvédelem és az informatikai fejlesztések bevezetése a közigazgatás rendszerébe. A közlekedés hagyományos ágai (útépítés felgyorsítása, vasúti fejlesztések) mellett megjelenik a belföldi repülőjáratok indításának ösztönzése. Ezúttal is hosszasan foglalkoznak a vidéken és az agráriumban élőkkel, ahogyan a Skóciában, Walesben, Észak-Írországon és a Nemzetközösségben élők számára is külön üzeneteket fogalmaznak meg. A legfontosabb megállapítás a tory program esetében, hogy az 1945 óta előszeretettel alkalmazott kulcstémák (például árak problematikája, otthonteremtés, oktatás fejlesztése) mellett számos új terület is előkerül (európai egységhez való csatlakozás, jóléti állam és szakszervezeti rendszer átalakítása) akcióterv szintű beavatkozási javaslatokkal, amelyeket ellenzékből – és egy várható vereség előtt – mindig könnyebb hangoztatni.

IV.3.4. Kampányplakátok

348

A kampányok többször említett folyamatos professzionalizálódása a plakátokon is megfigyelhető volt választásról választásra. Az 1966-os voksolás alkalmával ennek jegyében ezeket már két nagy csoportra oszthatjuk: az egységes arculattal megjelenő országos anyagokat (a szigorúan vett Anglia területén), amelyek központi üzeneteket fogalmazznak meg, és a szigetország más részein (pl. Wales vagy Észak-Írország) használtakat, amelyek arculata eltért az előbbiektől.

Utóbbira jó példát jelentenek az Ulster-ben megjelenő plakátok, amelyekből hármat fogunk alaposabban megvizsgálni. Ezek színvilágában a klasszikus kék-piros-fehér árnyalatok dominálnak, alul pedig az általános „Vote Unionist” felszólítás. Az Észak-Ír térség 12 parlamenti mandátumát a hagyományoknak megfelelően 1964-ben is toryk szereztek meg, így itt a kampány a pozíciók megőrzésére fókuszált. Ennek jegyében mindhárom plakáton megtalálható ugyanaz a szlogen „Előre Ulster” amelyek egy-egy egyszerűbb üzenettel egészülnek ki. Az első egy közlekedési tábla látható, amely a fejlődés (*prosperity*) irányába mutat, mindez arra utal, hogy csak velük, vagyis a konzervatívokkal érhető el. A másik

³⁴⁸ A kampányplakátok forrása:

<https://digital.bodleian.ox.ac.uk/collections/posters/?fq=date%3A%5B1966+TO+1966%5D>

Letöltés dátuma: 2024. szeptember 13.

megjelenő felirat azt üzeni, hogy maradjunk ezen az úton. A második plakáton egy gyárépület rajza látható a „*Szavazz az ipari fejlődésre!*” felirattal. Az iparosítás folytatása és fejlesztése kiemelt téma és kampányígéret volt az ebből a szempontból (is) lényegesen elmaradottabb Északi területek esetében. A harmadik vizsgálton ugyancsak egy visszatérő téma (és sokszor alkalmazott vizuális megoldás látható) két iskolás gyerek, mellettük pedig a „*A szavazata a jövőjük*”. Összességében megállapítható, hogy az ulsteri térségben is egyre inkább egységes vizuális megoldások alkalmazása került előtérbe, amelyek nélkülözték a nagyon specifikus üzeneteket és általánosnak mondható témákkal és szövegekkel dolgoztak.³⁴⁹

Az igazi érdekesség 1966-ban a szűken vett szigetország területén használt plakátok esetében figyelhető meg, ahol is először egy teljesen egységes arculattal és egy szinte mindenhol megjelenő kampányüzenettel operáltak a toryk. A választási hadjárat elsődleges szlogenje, ahogyan említettük az „*Action not words*” volt, amely a párt választási programjának címét is adta. Mindez igyekezett tartalmilag is rímelni a kiáltványában megfogalmazottakra és Heath, valamint a párt egyéb vezetőinek azon kampány kijelentéseire is, hogy az elmúlt másfél évben a szocialisták csak ígérettek és beszéltek, de semmit nem tettek a gyakorlatban (velük ellentétben). A plakátok egységes betűtípussal és ugyanazokkal a színekkel (kék-fekete-fehér) dolgoztak. Ezúttal elmaradtak a sok szöveget vagy rajzot tartalmazó megoldások, az illusztráció minden esetben egy fekete-fehér kép volt, amely kapcsolódott az adott témához. Az elrendezésben a variálhatóságot az jelentette, hogy a „*Vote Conservative!*” felirat alulra vagy felülre került. A felső sorban található két plakát közül az első tartalmazza a legegyszerűbb megoldást, fehér alapon az említett kampányszlogen szerepeltetésével, amelynek célja a nyomatékosítás és az üzenet minél erősebb artikulálása volt a választók irányába. A felső sor utolsó plakátja a Churchill óta minden kampányban alkalmazott (szintén letisztultnak tekinthető) a miniszterelnök-jelölt arcával ellátott szöveg nélküli megoldás volt.

A specifikusabb üzeneteket tartalmazó plakátok közül ezúttal öt került kiválasztásra, amelyek egy-egy társadalmi csoportot igyekeztek megszólítani, illetőleg egy központi témáról üzeni a választóknak. Az alsó sor első két plakátja a vidéki lakosságot és főként a mezőgazdaságból élőket kívánja megszólítani. Mindkettőn ugyanaz az üzenet („*Méltányos megállapodást a gazdáknak!*”) szerepel, a különbséget az illusztráció jelenti. Az elsőn Heath látható egy másik férfi társaságában, akivel egy földet járnak be, a másodikon pedig egy traktor a szántóföld közepén. A megoldások – ahogyan a többi esetben sem – nem tekinthetők sem különösen kreatívnak sem pedig egyedinek. Az előbbi igyekszik erősíteni azt a képet, hogy

³⁴⁹ Az elérhető anyagok alapján ez a megállapítás nem csak itt, hanem más körzetekben és helyi kampányokban egyaránt igaz volt.

Heath a nép miniszterelnöke kíván lenni, aki jelen van a mindennapokban és elérhető a szavazók számára is, míg utóbbinál inkább csak egy egyszerű vizualizáció a cél. Az alsó sorban középen található a családokat igyekszik megszólítani, egy házaspár és három kisebb gyermekük látható rajta, amely egy szintén visszatérő sematikus ábrázolás. Az üzenet is a gyakran visszatérő, a felelősségteljes emberek a konzervatívokra szavaznak.

A negyedik plakát az inflációval és az árak emelkedésének megfékezésével foglalkozik, ezen a „*Harcoljunk az árak emelkedése ellen*” felirat látható. A képen egy bolti pénztár látható, ahol egy fiatal pár és egy idősebb asszony áll sorban. Mindezzel a növekvő élelmiszerárakra igyekeznek utalni, ami a társadalom minden egyes rétegét érinti, ugyanakkor a vonatkozó statisztikai adatok tükrében ez is inkább populista üzenetnek tekinthető, mivel az 1965-ös 4 %-os élelmiszerár inflációnál a 1961-es és a 1962-es adatok is magasabbak voltak, (tory kormányzat alatt) és 1964-ben is mindössze 0,2 %-kal volt alacsonyabb ez az érték. Az utolsó a külpolitikai vonatkozásokra igyekszik reflektálni. A képen Heath arca és a kék-fehér színösszeállításban látható Európa térkép, amely a fokozódó feszültségekre utal az Egyesült Királyság és az EGK között. A plakát háttérét az előzőekben bemutatott, az európai integrációra vonatkozó történések után különösebben nem szükséges megvilágítanunk. A felirat „*Heath-szel Európába*” arra utal, hogy az ő vezetésével egy új konzervatív kormány képes lesz a szigetországot az európai egység részévé tenni. Összességében elmondható, hogy a plakátokat egyfajta egyszerűség és a jól bevált témák megjelenítése jellemezte.

IV.3.3. Kampánybeszéd

Heath beszédeit gyakran jellemezte formális, szinte bürokratikus és merev stílus. Sokan felrótták, hogy nem rendelkezett azzal a természetes könnyedséggel és közvetlenséggel, amellyel sok elődje. Ez a merevség sokszor távolságtartónak mutatta őt a választók szemében, emellett pedig gyakran támadták őt azzal, hogy hiányzik belőle az a fajta karizma, ami Churchill-ben, Edenben, vagy Macmillan-ben is erősebben jelen volt³⁵⁰. Beszédei közül a kampány idejéből kettőt szeretnék röviden áttekinteni.

Heath esetében az elődeihez és az utódaihoz viszonyítva is lényegesen kevesebb beszéd maradt fenn kereshető formában.³⁵¹ Az első, amelyet szeretnék bemutatni a kampány kezdetét

³⁵⁰ Ezt az sem segítette, hogy tudatosan kerülte a nyilvános interjúkat, a magánjellegű témákról és kérdésekről pedig szinte egyáltalán nem nyilatkozott, a választók így kevésbé láthatták az embert a politikus mögött, amelyre az 1960-as és 1970-es évek fokozódó nyilvánossága között (még ha az Egyesült Királyságban ez sokkal konzervatívabb módon tört utat magának) nagyobb figyelmet lett volna érdemes szentelni.

³⁵¹ Az online adatbázis tanulsága szerint a CPA-ben mindössze három áll rendelkezésre 1964 és 66 között.

megelőző hetekben hangzott el az Ifjú Konzervatívok országos gyűlésén február 19-én.³⁵² A felszólalását a résztvevők szívélyes üdvözlésével, valamint a toryk ifjúsági tagozatának méltatásával és néhány korábbi esemény felidézésével kezdi, majd viszonylag gyorsan rátér a soron következő választások témájára. A voskolásokra nem miattuk kerül sor, hiszen ők a modern idők „*legkonstruktívabb ellenzéke*” és valójában nem a toryk, hanem a saját pártja akadályozza Wilson-t a kormányzásban, amely megosztott és amely nem képes normális törvénytervezeteket alkotni. A miniszterelnök szerinte minden külpolitikai kérdésben kudarcot vallott, ami megoldhatatlanná teszi számukra a tengeren túli ügyeket. Több területen is felhossa a kormány hibáit és azt, hogy Wilson menekül: „*Pénzt akar, mielőtt a választók rájönnek, hogy ez a kormány képtelen bármit megoldani az ország alapvető problémáiból. Pénzt akar, mielőtt a választók rájönnek, hogy egyik vagy intézkedésük sem megoldás semmire, csak trükkök*”³⁵³

A baloldal már a választásokra készül, aminek számos jele van, például a folyamatos ígéretek vagy az, hogy toryk által kezdeményezett javaslatokat „ellopnak” és ők maguk nyújtanak be, például legutóbb egy kamatokról szóló előterjesztésüket. A kormányt „*szarka minisztériumnak*” nevezi, akik szarka módjára lopnak el mindent, amit maguk nem képesek előállítani. A legutóbbi kampányban tett legfontosabb ígéreteiket sem tudták megtartani, erre máris újabakkal jönnek. Hosszabban bírálja Wilson-t annak moszkvai látogatása miatt (ami a kampány alatt az egyik kedvelt témája volt) majd megjegyzi, itt az ideje előhozni a valódi kérdéseket és felkészülni a küzdelemre, amelyben kulcsszerepe lesz az *Ifjú Konzervatívoknak* is. A választók belefáradtak a pártok siránkozásába, frissességre vágnak, egy olyan programra, ami jobb országot hoz, mint amelyet a toryk kínálnak. Heath ezt követően némi átkötéssel a fiatalok szemszögéből próbál válaszolni arra a kérdésre, hogy milyen Nagy-Britanniát akarnak? „*...Nem akarod, hogy a nyugdíjad teljes egészében az államtól függjön, amikor nyugdíjba mész. Nem akarod, hogy az állam beleszóljon abba a gyermekeid milyen oktatásban részesülnek. Nem szeretnéd házased első éveit rokonoknál tölteni, mert túl magasak a lakásárak és spórolni sem tudsz...*”³⁵⁴ Ilyen és ehhez hasonló negatív hangvételű mondatokkal mutatja be, hogy szerinte mi fog történni a munkáspárti kormányok alatt az országban.

A beszéd középső részében a kiáltványban is használt tartalmi elemek alkalmazásával sorban megy végig a toryk a fiatalok számára legfontosabb kampánytémáin (otthonteremtés és saját lakáshoz jutás, új szociális ellátórendszer, oktatási rendszer, az ország modernizálása, az áruk stabilitásának biztosítása). Ezt követően a záró szakaszban újra rátér Wilson és a baloldal erős bírálatára. Előbb annak erőtlenségét emlegeti fel újra, hogy az általuk kezelni nem tudott

³⁵² Heath, Edward, *The Conservative Goal*. (London: CPC, 1966)

³⁵³ Uo.

³⁵⁴ Uo.

ügyekre bizottságokat hoznak létre bukott politikusaikkal, ilyen volt például az úgynevezett Téli Sürgősségi Bizottság is³⁵⁵. Részletesen foglalkozik újra a külpolitikai kudarccal, a miniszterelnök szerinte azért nem tudott közvetíteni India és Pakisztán vonatkozásában, mert egyik ország bizalmát sem tudta elnyerni, aminek eredménye a szovjet befolyás erősödése a térségben. Ugyancsak a kormányzat inkompetenciája miatt nem fog tudni időben csatlakozni a szigetország az EGK-hoz és vált korábban soha nem látott mértékben függővé az Egyesült Államoktól politikai és gazdasági értelemben. Összegzésként még egyszer kiemeli a konzervatívok legfontosabb célkitűzéseit, majd néhány munkára biztató gondolattal zárja a felszólalást: *„Menjünk vissza a választókerületeinkbe készen arra, hogy minden erőnkkel és energiánkkal munkálkodjunk. Ne csak saját magunk és családjaink, hanem az egész ország és tágabbban véve az egész világ érdekében”*³⁵⁶

Az időrendben második a kampány indulásakor, 1966. március 1-én hangzott el az Alsóházban a gazdasági helyzetről szóló vitában, bár ebben az értelemben nem egy klasszikus kampánybeszéd, ugyanakkor egyrészt megjelenik benne a tory kommunikáció számos fontos témája, másrészt pedig a kampány elindulásának napján hangzik el. A beszéd elején Wilson-hoz szól³⁵⁷, amikor kérdőre vonja az új választások kiírása miatt, amire (az Alsóház feloszlására) azért kerül sor, mert a miniszterelnök képtelen átvinni az árak és jövedelmek új szabályozását. A nagyobb többségre is azért van szüksége, mert a saját pártján sem tud keresztülvinni törvényeket. A bevezetést követően a költségvetési törvény miatt kezdi el támadni a kormánypártot, aminek a vitáján a miniszterelnök jelen sem volt. Kiemeli, hogy a pénzügyminiszter obstruálta a vitát és nem volt hajlandó befogadni a tőlük érkező javaslatokat, amelyekkel segíteni kívántak volna a társadalombiztosítási rendszeren. A miniszterelnök előző napi televíziós beszédéből kiragadott mondatokkal támadja a kormányt: *„Tegnap este a miniszterelnök azt mondta a televízióban, hogy úgy találta, hogy a miniszterek haszontalanok voltak a Pénzügyi Törvény vitája után. Ezt nem lehet a Pénzügyi Törvényre hárítani. Mindig is haszontalanok voltak!”*³⁵⁸

A moszkvai utazása miatt támadja a miniszterelnököt, ahova kormányfőként utazott, de nem minisztereket, hanem a pártja vezetőit vitte magával és ahol több más külföldi úthoz hasonlóan ismét sikertelenül járt. A következő pont a fizetési mérleg romlása: *„1965-ben, ha*

³⁵⁵ A kormány 1965 novemberében jelentette be, hogy létrehozta az említett bizottságot, amely a tüzelőanyag-, energia- és közlekedési iparágakat fedi le, és amely a felmerülő vészhelyzetek kezelését, valamint lehetőség szerint az azokat megelőző intézkedéseinek megtételét célozza.

³⁵⁶ Heath, *The Conservative Goal*

³⁵⁷ Edward Heath – The Economics Situation – Vita a parlamentben, 1966. március 1.

<https://www.theyworkforyou.com/debates/?id=1966-03-01a.1133.1>

Letöltés dátuma: 2024. szeptember 15.

³⁵⁸ Uo.

nem történik változás a politikában, az előrejelzések szerint, bár jelentős javulás várható, a hiány továbbra is elfogadhatatlan szinten maradna.”³⁵⁹ A mérleg 350 millió fontos hiányt mutat, ennek kezelése miatt is kérdőre vonja a pénzügyminisztert és a baloldali adminisztrációt. Előbbi szerinte nem hajlandó semmi érdemit elmondani arról, hogy mit akarnak tenni ez ellen, sőt szerinte az elmúlt kilenc hónapban egyetlen meggyőző intézkedésre sem voltak képesek. „A tisztelt úriember úgy tűnik, elfelejti, hogy 1964 októbere óta ő volt a Pénzügyminiszter.”³⁶⁰ A felszólalás végén több ponton is tovább bírálja a kormányzat gazdaságpolitikáját.

Ami a televíziós műsoridőt illeti a BBC-n a konzervatívok és a munkáspártiak is két 15 és három 10 perces műsor sávot kaptak a kampányban, míg a liberálisok egy 15 és két 10 perces egységet, a rádióban a két nagy párt négy, a liberálisok pedig két 10 perces időintervallumot. Ezen alkalmak során a korábbiakhoz hasonlóan elsősorban Heath jelent meg a párt arcaként. Kiemelkedik közülük a március 7-i első szereplése, ahol több területre kiterjedően villantotta fel a párt programját hangsúlyozva, hogy a Konzervatív Párt a gazdasági reformok és a fiskális fegyelem révén képes lenne helyreállítani a gazdaság stabilitását, valamint előkerült a szociális ellátó rendszer és a külpolitikai fiaskók miatti kormánybírálat is. A televíziós beszéd tárgyilagosságából és hangvételéből is jól érződik Heath retorikai stílusa, amely jegyeket a kampányeseményeken az emberek körében elmondott felszólalásai is magukon viselték, annak előnyeivel és hátrányaival együtt.

IV.3.4. Választások a sajtóban

A korábbi (tory kormányok alatti) évekhez képest a *Daily Mail* jóval harcosabb hangvételben vágott bele a választási küzdelembe. A konzervatív kampányból a legnagyobb figyelem természetesen Heath-re és az ő szereplésére szegeződött. A vizsgált egy hónapban közel tucatnyi alkalommal hozták a címlapon a konzervatív miniszterelnök-jelölt előző napi szereplésének egy-egy kulcsmozzanatát. Március 7-én az előző este elmondott beszédét idézik, amelyben elmondta, hogy egy kemény és agresszív választási kampány jön, ahol elsősorban az új ötleteket és az ország problémáinak megoldását kell hangsúlyozni. A jelöltjeik számára is egyértelműsítette, hátrányban vannak, ami miatt támadni kell! Heath a kampány első felében főleg nemzetközi kérdésekben támadta a kormányzatot, amelyről a *Mail* is tudósított, arra kérte a miniszterelnököt, hogy tájékoztassa az országot a Közös Piachoz való csatlakozási tárgyalások helyzetéről.³⁶¹ Két nappal később ismét hosszasan foglalkoztak a témával és Heath

³⁵⁹ Uo.

³⁶⁰ Uo.

³⁶¹ Gordon Greig: Europe Challenge by Heath. *The Daily Mail*, 1966. március 17. 1.

idézésével, aki a csatlakozás körüli bizonytalanságot hangsúlyozta és azt, hogy ők a saját elképzeléseik szerint tárgyalnának, ami biztosan sokkal sikeresebb lenne.³⁶² Esetében a korábbi pártvezetőkhez képest (részint talán karakteréből fakadóan is) keveset foglalkoznak az emberi oldalával, mindössze egyetlen alkalommal láthatunk róla oldottabb (görkorcsolyás) és privát környezetben készült fotókat.³⁶³ Nemzeti vezetőként is ritkán ábrázolják, a szavazás napján megjelenő számukban értekeznek hosszabban arról, hogyan változott meg a kampány alatti viselkedése, a kommunikációja, a megnyilvánulásai és ezek hogyan mutatták meg azt, hogy képes lenne az egész brit nemzetet vezetni³⁶⁴. Rajta kívül túl sok politikussal nem foglalkoznak, Douglas-Home korábbi miniszterelnök egy-egy szerepléséből idéznek néhány alkalommal.

A regnáló kormányzatot a kampány első felében főleg nemzetközi, majd gazdasági kérdésekben támadták a toryk, amely a *Mail* hasábjain is nyomon követhető volt. Már a március 1-i szám borítóján egyértelműen pozicionálódik a két miniszterelnök-jelölttel kapcsolatos attitűd. Wilson-nal kapcsolatban negatív a hangvétel, aki „kikönyörögte” a választásokat, az elmúlt 16 hónap baloldali kormányzása indokoltá is teszi az új választások kiírását, Heath ezzel szemben pozitív kontextusban van idézve, mint aki készen áll a megmérettetésre. A tory ellenzék szerintük is konstruktív – ahogyan azt a párt is hangoztatta – míg a munkáspárti kormány nehezen tudja fenntartani az alkalmasság látszatát. Wilsont másnap Macleod árnyékpénzügyminiszter szavaival bírálják, aki szerint a miniszterelnök öt különböző arcot mutatott eddig, de egyiket sem pozitív értelemben; az első száz napban olyan volt, mint John F. Kennedy, aki „egy idealista volt illúziók nélkül, ezzel szemben Wilson egy illuzionista, ideák nélkül.” Hasonlóan negatív módokon állítja párhuzamba Napóleonnal, Churchill-lel, Wellington herceggel és Lincolnnal is.³⁶⁵ A miniszterelnök szerepléséről jóval szűkszavúbban és tárgyilagosan tudósítanak, a személyéhez kapcsolódó támadásokban azok a témák jelennek meg, amelyek a kormányzattal szemben: otthonteremtés problémái, infláció, gazdasági gondok, a költségvetés körüli problémák. Wilson mellett számos alkalommal támadják Brown-t³⁶⁶ is, példának okán a szén- és az acél árának várható emelkedése miatt.³⁶⁷ Összességében megállapítható, hogy a *Mail* igyekezett végig lelkesíteni a szavazókat a kampány során, amit

³⁶² Walter Terry: Market: We won't Crawl in Says Wilson. *The Daily Mail*, 1966. március 19. 1.

³⁶³ Just to Prove that Mr Heath isn't Giving Up Politics. *The Daily Mail*, 1966. március 14. 5.

³⁶⁴ Heath a Changed Man. *The Daily Mail*, 1966. március 31. 3.

³⁶⁵ Bernard Jordan: The Five Faces of Wilson. *The Daily Mail*, 1966. március 2. 6.

³⁶⁶ George Brown, munkáspárti politikus, aki Attlee 1951-es kormányában munkaügyi miniszter, 1964 és 1966 között pedig gazdasági ügyekért felelős minisztereként funkcionált. Karrierje során végig nagyon megosztó személyiség volt, energikusságát és lendületét senki sem vitatta, ugyanakkor egész karrierjét beárnyékolta alkoholizmusa.

³⁶⁷ John Richards: Steel Price Rise Held Up. *The Daily Mail*, 1966. március 8. 1.

nehéz volt megtartani amellet, hogy folyamatosan címlapon számoltak be a közvélemény-kutatások eredményeiről, amelyek 12-13 százaléknyi különbséget mutattak a két párt között.

Ahogy megváltozott a szocialisták által felvett szerep a kampány során az ellenzéki évekhez képest, ugyanúgy megváltozott a *Guardian* cikkeinek hangvétele és fókuszpontjai is. A kampányhoz tematikusan kapcsolódó cikkeket alapvetően négy nagyobb téma mentén lehet csoportosítani a március 1. és 31. közötti időszakban. A szokásokhoz híven ezúttal is nagy hangsúlyt fordítottak a regnáló és újrainduló miniszterelnök személye körül zajló kampány bemutatására. Részletesen elemezték Wilson fontosabb televíziós felszólalásait, már a kampány elejétől kezdve, amely az esetükben a február utolsó napján tett televíziós szereplésével kezdődött, melynek kulcsmondatát „*Make or Break Year*” címlapon hozták.³⁶⁸ Ebben a beszédében jelentette be a párt egyik legfontosabb kampány ígérését, a kormány új otthonvásárlást támogató programját, mely az új és a korábbi hitelfelvevőknek is segítséget kíván nyújtani. Ugyancsak nagy figyelmet fordítanak arra, hogy részletesen bemutassák az országjárását a walesi vendégeskedésétől³⁶⁹ a kampányt eufórikus hangulatban 3 500 ember előtt elindító Skóciai szereplésén át³⁷⁰ egészen a választások előtt elmondott utolsó beszédéig,³⁷¹ amelyet címlapon hoznak. Az események alatt végig egy erős és magabiztos Wilson képet igyekeznek festeni (ami a valóságban is így volt, hiszen az előzetes felmérések újabb baloldali sikert prognosztizáltak), más vezető politikusoknak jóval kevesebb felület jutott. Mindez egyrészt összefüggött a kormányzati pozícióval másrészt pedig a korábbi „nagy generáció” tagjainak távozásával a Munkáspárt soraiból³⁷². A miniszterelnök mellett a lap a párton belüli támadások esetében is határozottan kiállt, amikor is annak balszárnya bírálta őt azzal, hogy a program nem elég baloldali és szociális.³⁷³ Ugyancsak kiemelt hangsúlyt fektettek a *Guardian* hasábjain a regnáló kormányzat eredményeinek bemutatására is. Különösen a gazdaság helyzetének erősödését igyekeztek középpontba állítani a kampányban. Ezekben a hetekben címlapon hozták a legfrissebb kereskedelmi mutatókat,³⁷⁴ amelyekről azt várták, hogy újabb lendületet fognak adni a kampánynak. A javuló exportteljesítmény előrevetíti, hogy sikerülni fog a kormánynak elérni az év végi célt, hogy a külkereskedelmi mérleg pozitív

³⁶⁸ Francis Boyd: Polling on March 31 in Britain's 'Make or Brake Year'. *The Guardian*, 1966. március 1. 1.

³⁶⁹ Peter Jenkins: Mr. Wilson Gets a Welsh Welcome. *The Guardian*, 1966. március 5. 3.

³⁷⁰ Peter Jenkins: Euphoric Start for Mr. Wilson in Scotland. *The Guardian*, 1966. március 12. 12.

³⁷¹ Hecklers Get the Heave. *The Guardian*, 1966. március 30. 7.

³⁷² 1966-ra a háború utáni időszak legfontosabb baloldali politikusai közül Attlee gyakorlatilag 1955-ben visszavonult és a rákövetkező évben helyet foglalt a Lordok házában, Gaitskell 1963-ban Morrison pedig 1965-ben vesztette életét.

³⁷³ Dennis Johnson: Left Wing MP's Will Press Their Policy, *The Guardian*, 1966. március 7. 7.

³⁷⁴ Trade Figures Give Labour a Timely Boost. *The Guardian*, 1966. március 12. 1.

legyen. Általános megjegyzésként elmondható, hogy a cikkek végig azt a hangvételt követték, hogy az ország helyzete sokkal jobb, mint korábban.

A toryk támadása egyrészt a párt 1951 és 1964 közötti kormányzati hibáira való rámutatás, másrészt a 1966-os programjuk bírálata köré szerveződött. Önálló cikkekben szinte alig foglalkoztak Heath-szel, ami összefüggésben állt az ő jóval „puhább” karakterével. Már a kampány első napjától folyamatosan közöltek véleménycikket, amelyek a 13 év konzervatív kormányzásának hibáit taglalták. Ilyeneknek tartották a szerintük lassuló gazdasági növekedést, amelyet folyamatos megtorpanások és lassú újraindulások jellemeztek és olyan nemzetközi fiaskók, mint a kimaradás a formálódó európai integrációból, vagy éppen Szuez és Kongó³⁷⁵. Ugyancsak kedvelt téma volt, hogy a torykkal szemben ők csökkentették a kereskedelmi részt anélkül, hogy növelték volna a munkanélküliséget, már 18 hónap alatt figyelemre méltó eredményeket értek el ezen a téren.³⁷⁶ A március 6-án bemutatott konzervatív kiáltványt a korábbi kampányokhoz hasonlóan az első pillanattól támadták. A legfőbb kritikaként olyan megjegyzéseket tesznek, amelyekkel a korábbi kampányokban a *Mail* is illette a szocialista programokat, nevezetesen, hogy azok túl sokba kerülnének, inflációt okoznának, nem jelentenének valós segítséget az embereknek, nem mondanak eleget és az sem látható, hogy a célokat milyen akciókkal szeretnék elérni.³⁷⁷ Összességében mindkét lapról kijelenthetjük, hogy az 1966-os kampány alkalmával „hozták a kötelezőt”. A *Mail* igyekezett végig erős kormány kritikát gyakorolni és felvenni az ellenzéki pozícióból adódó sajtószerpet, míg a *Guardian* mind a regnáló miniszterelnök, mind a pártja eredményeit igyekezett minden lehetséges ponton kiemelni. A kampány témái közül talán csak a rodéziáról kialakuló heves politikai vita³⁷⁸ kapcsán tanúsítottak semlegesebb álláspontot az említett lapok.

³⁷⁵ The Choice on March 31. *The Guardian*, 1966. március 1. 8.

³⁷⁶ Mark Arnold – Forster: Premier Taunts Tories on Job Record. *The Guardian*, 1966. március 28. 1.

³⁷⁷ 'Action not Words' by Mr. Heath. *The Guardian*, 1966. március 7. 10.

³⁷⁸ 1966 márciusában a pártok közötti csörtékben megjelent a Rhodesia (ma Zimbabwe) körüli helyzet. Az ország 1965 novemberében egyoldalúan kikiáltotta függetlenségét Nagy-Britanniától, melyet a brit kormány illegitimnek tekintett, arra hivatkozva, hogy azt egy fehér kisebbségi kormány adta ki, amely kizárta a fekete többséget a politikai hatalomból. A konfliktus 1966 márciusában tovább éleződött, amikor a Harold Wilson vezette Munkáspárt megpróbált nemzetközi szankciókat bevezetni Rhodesia ellen annak érdekében, hogy nyomást gyakoroljon az ottani rezsimre, és elérje a faji alapú hatalomátadás megszüntetését. A kérdésében a Munkáspárt és a konzervatívok között éles nézeteltérések voltak. Heath és a tory vezetés úgy vélte, hogy a szankciók nem hatékonyak, és inkább tárgyalásos megoldásra van szükség, a szankciók ezen túl destabilizálhatják a régiót, és súlyos gazdasági problémákat okozhatnak. A kormány ugyanakkor ragaszkodott a szankciókhoz, mint egyetlen lehetséges eszközhöz a demokratikus kormányzás megteremtésére. A vita része volt egy szélesebb körű, gyarmati politika körüli polémianak.

IV.3.5. Az 1966-os választásokhoz kapcsolódó pártkiadványok

A rendelkezésre álló pártkiadványok témáikban sokkal erősebben kötődtek a mindennapi problémákhoz és az arra adandó tory válaszok bemutatásához. Mindez összefüggésben állt az ellenzéki szereppel és a kampány fő üzenetével is, hogy konkrét lépésekre nem pedig szavakra van szükség. A gazdasághoz és az iparhoz kapcsolódó témák ezúttal is erősen reprezentáltak voltak. Saját elképzeléseiket a Sir Edward Boyle³⁷⁹ gondolatain alapuló pamfletjükben részletesen bemutatják.³⁸⁰ A dokumentum alapja a szocialisták és Brown gazdasági terve (vagy inkább annak hiánya), illetve az arra adandó konzervatív kritikai válasz. A szerző véleménye szerint a munkáspárti elképzelések valójában fals előrejelzésekre alapozódnak, amelyek alapján nem lehet programot alkotni, ami pedig ennél is nagyobb probléma, hogy a Nemzeti Terv (a szocialisták gazdasági programja) arra sem válaszol, hogy mi kell a várt vagy remélt növekedéshez. Ezzel szemben a saját dokumentumaik jóval innovatívabbak és szakítanak például azzal a megközelítéssel, hogy az embereket egész életükben egyetlen munkára képezzék, hiszen a munkaerő piaci igények folyamatosan változnak, emiatt is fontos az oktatás korszerűsítése. Ugyancsak probléma, hogy szerintük olyan előfeltételekre alapozottak a növekedési eredmények, amelyekért a baloldali kormány valójában semmit nem tesz a jelenben. A kritikák után az anyag rátér arra, hogy valójában mit is kellene megvizsgálni és javítani a gazdaságban. A legfontosabb szerinte: *„Ha meg akarjuk őrizni a teljes foglalkoztatottságot, meg akarjuk fékezni az inflációt és meg akarjuk őrizni a fizetési mérlegünket, akkor a Kormánynak monetáris és költségvetési politikával biztosítani kell az egyensúlyt a rendelkezésre álló gazdasági erőforrásaink összessége és a követelések között.”*³⁸¹ Hosszabban fejtegeti azt a kérdést, hogy a kormánynak bele kell-e (és ha igen mennyire) avatkoznia a gazdaságba. Szerinte és a toryk szerint is segítenie kell az államnak a gazdasági növekedést és a technikai fejlődést, mindezt konkrét programpontokba szedve rendszerezi. A szerző szerint sem Wilson, sem a pártja és kormánya nem képes tartani a lépést a tudományos és technikai fejlődéssel, amivel jelentős versenyhátrányba fogják hozni a brit gazdaságot.

Az iparral kapcsolatos gondolatok is széles körű publicitást kaptak. Ezek közül érdemes kiemelni a szintén a CPC által kiadott *„Industrial advance”* címet viselő pamfletet. Ebben részletesen bemutatják a szakszervezetek reformjával kapcsolatos terveiket, hogyan szeretnék őket megerősíteni, milyen problémákat látnak (például az iparágak bővülésével a

³⁷⁹ Boyle korábban több fontos pozíciót is betöltött a tory adminisztrációban. Többek között gazdasági és pénzügyi államtitkár is volt, 1962 és 1964 között oktatási miniszter, amely mellé annak a ciklusnak a végén a tudományos tárcát is megkapta.

³⁸⁰ *Conservatives and Economic Planning*. (CPC, 1966)

³⁸¹ Uo.

szakszervezetek egyre távolabb kerülnek a tagságtól). Bemutatják, hogy szerintük szerződéses alapon kellene megoldani a szakszervezetek és a munkaadók közötti problémákat.³⁸² Felvetik, hogy a jövőben a sztrájk megkezdése előtt arról belső szavazás legyen. Bizonyos területeken túl sok szakszervezet van ezért a TUC-on keresztül ösztönözni kell azok egyesülését. Nagyobb figyelmet kell fordítani olyan területekre, mint az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezők foglalkoztatásának problematikája. Egyenlő bért kell biztosítani az azonos munkát végző férfiak és nők számára. Az egyik legfontosabb megfogalmazott ígéret egy új ipari kapcsolatokat szabályozó törvény, amellyel létre kell hozni a szakszervezetek és a munkaadói szövetségek új és hatékony hivatalát. Ahol léteznek szakszervezetek a munkaadóknak kötelességük ezt elfogadni és velük egyeztetni, új munkaügyi bíróságokat kell felállítani, hogy a munkaadók és a szakszervezetek között létrejövő szerződések törvényileg érvényesíthetők legyenek.³⁸³ Ugyancsak problémának tekintik, hogy a munkavállalók sok esetben nem bíznak a szakszervezeti vezetőkben. A szakszervezeti rendszer strukturális hibái egyenlőtlenségekhez vezetnek a bérek tekintetében egy-egy szektoron belül, ezért szükséges lenne racionalizálni a bérszerkezetet is. Kiemelik azt is, hogy jóval nagyobb figyelmet kell fordítani a vezetők képzésére és kiválasztására, ne csak az adott vállalatnál eltöltött idő alapján kerüljön be valaki a vezetőségbe, vagyis ebben az értelemben is modernizációt sürgetnek.

A jóléti állam és a szociális ellátó rendszer tervezett átalakítása, mint az egyik központi kampánytéma szintén számos kiadványban előkerül. Ezek közül a legrészletesebb talán az 1966 januárjában megjelent „*A new strategy for social security*”. Először is foglalkozni kell a szegénység problémájával, amely a háború óta ugrásszerűen növekvő jövedelem színvonal ellenére jelen van, valamint gondoskodni kell arról, hogy a szegénység és a rászorultság ne legyen generációkon át öröklődő probléma. Ezek eléréséhez a jelenlegi jóléti államot át kell alakítani. Továbbra is fenn kell tartani az általános nyugdíjat, ugyanakkor mindenkinek beralapú nyugdíjat is kapnia kell. A 20 millió aktív kereső közül 12 milliónak már olyan foglalkozása van, amelyhez társulni fog mindez, azonban általánosnak kell lennie a tisztességes nyugdíjnak. A szocialisták olyan gigantikus állami nyugdíjrendszer létrehozására tettek javaslatot, amelyben a munkaadók, a munkavállalók és adófizetők járulékai olyan magasak lennének, hogy sok meglévő munkahely megszűnne. Ezzel szemben ők a korábban elkezdett úton szeretnék tovább menni és a foglalkoztatási alapú nyugdíjrendszert terjesztenék a szakmák teljes körére. Több finanszírozási és megvalósítási alternatívát is felvázolnak az átalakításra.³⁸⁴

³⁸² *Industrial Advance*. (CPC, 1966)

³⁸³ Uo.

³⁸⁴ *A New Atrategy for Social Security*. (CPA, 1966)

Az új rendszer megfelelné a növekvő keresetek és nyugdíj célú megtakarítási képességek fokozásának, ugyanakkor szélesebb körű segítséget nyújtana a rászorulóknak.

Végezetül érdemes áttekinteni a kiáltvány egyfajta kiterjesztésének is tekinthető *Conservative Challenge* című kiadványt.³⁸⁵ 1951. és 1964. között a britek átlagos életszínvonala többen emelkedett, mint az azt megelőző ötven évben. A magán megtakarítások 1 000 milliárdról 1 800 milliárdra emelkedtek, pozitívvá vált a külkereskedelmi mérleg, a GDP is folyamatosan emelkedésen ment keresztül. Ezekkel az eredményekkel szemben a Wilson-kormány 500 napja alatt eddig csak gyarapodtak az ország külföldi adósságai, az elmúlt 10 év vetületében a leggyorsabb mértékű emelkedést produkálták a megélhetési költségek. Igyekeznek azt a képet festeni, hogy a baloldali másfél év óriási kormányzati kudarc, akik azzal védekeznek, hogy nem volt még elegendő idejük ahhoz, hogy az ígéreteiket valóra váltsák, a probléma szrintük, hogy az eddigi lépéseik az ígéreteikkel ellentétes irányokba mutatnak. Sorra veszik a Munkáspárt megszegett ígéreteit: a megélhetés költségeinek emelkedése, adózás, közlekedés, technológiai fejlődés, oktatás, egészségügy³⁸⁶. A kormány minden nehézséget a torykra fog, akik nem vitatják, hogy hagytak problémákat, de azokból katasztrófákat csináltak. Részletesen kritizálják a más kiadványokban is támadott nemzeti tervet, illetve az elmaradó modernizációt. Külön fejezet foglalkozik az ipari kapcsolatokkal és szakszervezetekkel, amelyben a témában korábban már más helyen leírtakat foglalják össze. A tudomány és technológia részben bemutatják, hogy mennyi mindent tettek ezen a területen, velük szemben a szocialista kormány szerintük nem kezeli megfelelően a kulcsfontosságú területeket úgy, mint a repülőgépipar vagy a számítógép ipar. A mezőgazdaság és az agrárium vonatkozásában főleg az 1965-ös mezőgazdasági törvényjavaslat miatt támadják a baloldalt.³⁸⁷ A közlekedés esetében felróják az üzemanyagok árának emelkedését, az arra kirótt extra adókat, valamint a vasutak nem megfelelő ütemű fejlesztését.³⁸⁸ Kitérnek az otthonteremtésnél a saját eredményeikre és a baloldal elmaradó sikereire a területen. Az egészségügyben a legfontosabb probléma, hogy az ígérek ellenére sem növekszik az orvosok száma, a kórházépítésre szánt források valójában csak az állag megtartásra lesznek elegendők az egyetlen valós eredményük a vénkötelesség eltörlése lehet. A záró egységekben Skócia, illetve a tengerentúli területek kérdéseivel foglalkozik. Az 1966-os pamflet és pártkiadványok esetében fő konklúzióként levonható,

³⁸⁵ *Conservative Challenge*. (Conservative Research Department, 1966)

³⁸⁶ Uo.

³⁸⁷ Az említett törvény többek között ösztönözni kívánta az agrárium területén azt, hogy a kisebb gazdaságok helyett nagyobb egységek jöjjenek létre. Mindezt a szovjetek által a keleti blokkban alkalmazott kollektivizálással hozzák párhuzamba.

³⁸⁸ *Conservative Challenge*, (Conservative Research Department, 1966)

hogy azok jóval feszebben illeszkednek a fő kampánytémák kifejtéséhez és a korábbiaknál bizonyos értelemben véve pragmatikusabbak.

IV.3.6. A választások végeredménye

Közel 500 nappal az 1964-es választások után ismét egymásnak feszült a két nagy párt. A különböző felmérések 1965 nyara óta folyamatosan növekvő munkáspárti előnyt mutattak, a győzelemben reálisan nem hihettek a konzervatívok, akik ennek ellenére természetesen mindent megtettek a kampány során, amelynek hangvételét nagyban determinálta az ellenzéki szerep és az, hogy egy választásra készülve mindig könnyebb a regnáló kormányt bírálni. A március 31-én az urnákhoz fáradó közel 27 millió szavazópolgár óriási győzelemhez segítette a Munkáspártot, akik 364 mandátumot szereztek (47-tel többet, mint 1964-ben) több, mint 13 millió szavazattal. A toryk 51 helyet veszítve 11,4 millió vokssal összesen 253 képviselőt juttattak be az Alsóházba. Valamelyest erősödtek a liberálisok, akik ezúttal kicsivel több, mint 2,3 millió szavazatot, valamint 12 mandátumot tudtak megszerezni. Minebből következtethető, hogy a liberális szavazók a jobboldalról visszatáltak korábbi pártjukhoz.

A baloldal győzelmének okai között több tényezőt találhatunk. Először is a 1960-as évek elején sikerült felrázniuk és újra aktivizálniuk a munkásosztálybeli szavazóik szélesebb rétegeit. A kétkezi munkások esetében elért 64 %-os eredmény történelmi léptékű volt³⁸⁹, de a nem fizikai munkát végzők körében is 1945 óta nem tapasztalt eredményeket értek el. Emellett Wilson-nak még jobban sikerült megszólítani a párt bal és jobb szélét, akik a konzervatív ellenféllel szemben Attlee után ismét képesek voltak valaki mögött összezárni. A kormányzati intézkedések jelentős része népszerű volt a társadalomban, ahogyan Wilson karaktere is alkalmasabb volt a választók megszólítására, mint Heath technokrata stílusa. Általános továbbá az a vélekedés is, hogy a jobboldal kampánya és üzenetei túlzottan defenzívek és erőtlenek voltak, amelyekből hiányzott egy vonzó jövőkép felvázolása. Heath-nek azon is el kellett gondolkodnia, hogy a párt szervezetében milyen módosításokat és modernizációt hajt végre, ugyanis a baloldal sikeréhez hozzájárul, hogy Wilson a 1960-as években olyan szintű reformokat vitt végig a pártján, amilyeneket Churchill-ék a 1945-ös katasztrofális eredmény után a sajátjukon. Az mindenesetre jól látszik, hogy a hatalomba való visszatérés nem lesz egyszerű egy megfelelően karakteres vezető nélkül (mint amilyen például Churchill volt) aki

³⁸⁹ Adatok forrása: https://www.researchgate.net/figure/Class-voting-in-the-1964-and-2015-general-elections_tbl1_316729128

Letöltés dátuma: 2025. február 5.

ezen a ponton még nem igazán látszódott, így a 1960-as évek második fele egy nehezebb időszakot vetített előre a párton belül.

Az 1951-et követő másfél évtized kampányainak egyfajta összegzéseként megállapíthatjuk, hogy az állandó témák, mint az államosítások, a szocialista központosítási törekvések, az otthonteremtés, vidék, az oktatás vagy az egészségügy fejlesztése mellett számos új téma is előkerült, úgy mint a technológiai és ipari fejlesztés fontossága, az Európai kapcsolatok újraértékelése a kontinentális egységhez való kapcsolódás vagy éppen a nyugdíjrendszer átalakítása. Ugyancsak megfigyelhető a kampányok egymásra épülése és az üzenetek kifejtettségének professzionalizálódása. A kampányok fejlődése tetten érhető a korszakban az egyre letisztultabb és egységes arculatú plakát kampányokon is valamint a kormányfő jelölt személyiségének és kommunikációs stílusának profibb szintetizálási kísérleteiből a kampány egészével, hogy azok minél jobban egymásba simuljanak. Az Eden-t követő kampányokban méginkább látható volt az egyes sajtótermékek kapcsolódása a pártok narratívájához hol szorosan, hol pedig nagyobb távolságtartással. A pártnak a két egymást követő vereség után ismételten önvizsgálatra és a működésük további fejlesztésére lett szüksége.

V. Edward Heath és az útkeresés: a konzervatív párt a 70-es évek első felében

Miután 1966-ban ismétellen ellenzékbe kényszerült a konzervatív párt, Heath pozíciói némileg a párton belül is meginogtak, emiatt kulcsfontosságú volt számára a biztos háttország megteremtése. Az Árnyék Kabinetben különösen egykori riválisával, Enoch Powell-lel³⁹⁰ szemben akadtak konfliktusai, akit végül 1968-ban egy, a kormányzat bevándorlás politikáját erőteljesen kritizáló beszéde után menesztett, ezzel stabilizálva saját helyzetét is. A toryk belső feszültségeivel párhuzamosan a kormány helyzete sem volt a legegyszerűbb, hiszen Wilsonnak néhány héttel a 1966-os választások után már a tengerészek sztrájkjával³⁹¹ kellett szembenéznie, mindez pártja és a szakszervezetek viszonyában is törést okozott, amelyet csak tovább fokozott, hogy a kabinet 1966 nyarán hat hónapra minden bért és fizetést befagyasztott a költségvetés és a gazdasági helyzet stabilizálása érdekében. Ez azonban nem segített és 1967 őszére, részben a nemzetközi körülményeknek³⁹² is köszönhetően a brit költségvetés helyzete kritikusra fordult. A következő év elején olyan további, az egész társadalmat érintő népszerűtlen intézkedésekre kényszerültek, mint az államilag felírt gyógyszerek térítési díjának visszavezetése, amelyet pont ők töröltek el néhány évvel korábban vagy éppen az ingyenes iskolatej megszüntetése.

Ugyancsak problémát jelentett a Powell által említett bevándorlás kérdésköre is, amellyel szintén szembe kellett néznie a regnáló kormánynak és amely hozzájárult a népszerűségük csökkenéséhez. Míg 1951-ben csak 75 ezren éltek a szigetszországban, akik az egykori gyarmatokról érkeztek oda a jobb élet reményében, a tíz évvel később sorra kerülő népszámlálás alkalmával ez a szám közel 360 ezerre nőtt. A 1960-as évek során a különböző becslések szerint ez a szám az egymilliót is eléri³⁹³. Mindez fokozta a társadalomban jelenlévő idegenellenességet, amelyet a kormány beavatkozásaival sem sikerült tompítani. Ugyancsak nehéz helyzetbe hozta őket az északír-válság újbóli fellángolása is a Belfastban kirobbanó zavargások nyomán, amelynek előzménye az országban korábban bevezetni kívánt reformok, a protestánsok és a katolikusok közötti ellentétek ismételt kiéleződése, valamint a polgárjogi

³⁹⁰ Enoch Powell 1950-től egészen az 1980-as évekig volt az Alsóház tagja a konzervatív párt színeiben. Tagja volt Macmillan második kormányának 1960 és 1963 között, majd 1965-ben ő maga is elindult a pártvezetői székért, ahol vereséget szenvedett Heath-szel szemben. Az ominózus beszédében véres katasztrófát jósolt, ha nem szabályozzák a bevándorlást, ahogy ő fogalmazott: *“Mintha egy népet néznénk, amely megrakja saját halotti máglyáját”*

³⁹¹ A sztrájk mögött a béremelés iránti követelések és a munkakörülmények javításának igénye állt, amelyet a tengerészek szakszervezete, a National Union of Seamen (NUS) vezetett. A munkabeszüntetés több mint egy hónapig tartott, és végül kompromisszumos megállapodással zárult, amely részleges béremelést biztosított a tengerészek számára, bár nem minden követelésüket sikerült teljesíteni.

³⁹² Az 1967 nyarán lezajlott arab-izraeli háború nyomán az arab államok nagy része kivonta betéiteit a nagy londoni bankokból, a Szezi-csatorna lezárása pedig havi szinten újabb 15-16 millió fontnyira rúgó veszteséget okoztak a britek számára tovább tetézve az otthoni gazdasági problémákból fakadó nehézségeket.

³⁹³ Egedy, *Nagy-Britannia története*, 2011, 154.

mozgalmak tüntetései voltak, következményeként pedig újra megerősödik az IRA tevékenysége, amely a későbbiekben a kampányok során is előkerül.

Az értekezés ezen fejezetében elemzett két kampány kézzel fogható példáját fogja jelenteni annak, hogy az egyes visszatérő támadási felületek és témák mellett hogyan és milyen módon építik be illetve reagálják le a konzervatívok az aktuális eseményeket. Az 1960-as és 1970-es évek újabb pártszervezési és finanszírozási fejlődése miatt ismét ránézünk a hátszínre jelentő struktúra működésére. A pártkiadványok háttérbe szorulásán és az üzenetek egyszerűsödésén keresztül pedig újabb fejlődési és átalakulási pontokat láthatunk, amelyek szemléltetik a modern kampányok által okozott változásokat a politikai kommunikációs térben.

V.1. Az 1970-es választási kampány

A felsorolt előzmények ismeretében borítékolható volt, hogy a konzervatívok újra komoly eséllyel fognak nekifutni a kormányalakításnak. Bár az elemzők egy része a baloldal győzelmét várta, a realitások nem sok jóval kecsegtettek Wilson számára, hiszen a gazdaság 1966 óta egyre rosszabb helyzetbe került, amelyet a kormánynak csak a ciklus vége felé, 1969 decemberére sikerült valamelyest kezelnie és nagyjából helyrehozni az ország fizetési mérlegét.³⁹⁴ 1969-ben történt egy választásokat érintő szabályozás is, miután a kormány módosította a Választójogi törvényt, megkönnyítve ezzel a levélben szavazás intézményét és meghosszabbítva a szavazókörök nyitvatartási idejét egy órával. Ezen intézkedések célja egyértelműen a választói aktivitás és részvétel fokozása volt, amelyről mindkét párt azt gondolta, hogy az nekik fog kedvezni. A miniszterelnök 1970 május 18-án ellátogatott a Buckingham palotába, hogy kérje a királynőt a parlament feloszlatására és a választások kiírására. A kampány végül május 29-én vette kezdetét.

V.1.1. Központi témák – A konzervatív kiáltvány

Az 1970-es tory program a „*Better Tomorrow*” (A jobb holnap) címet kapta³⁹⁵. Heath már az előszóban lefekteti, hogy az elmúlt hat év munkáspárti kormányzása és annak kudarcai miatt nem csak egy újfajta politikai irányt, hanem egy új kormányzati kultúrát és struktúrát

³⁹⁴ A fizetési mérleg különösen 1968-ban festett rosszul, amikor is év végére -390 millió fontot tett ki. Ezt sikerült a következő évre plusz 378 millióra fordítani az említett megszorítások eredményeként. Adatok forrása: <https://www.ons.gov.uk/economy/nationalaccounts/balanceofpayments/timeseries/hhdh/ukey>
Letöltés dátuma: 2024. november 17.

³⁹⁵ <http://www.conservativemanifesto.com/1970/1970-conservative-manifesto.shtml>
Letöltés dátuma: 2024. október 19.

szükséges meghonosítani. Őszinte, nyílt és a minden szereplő meghallgatása után döntéseket hozó kormányzásra van szükség.

Az anyagot a jelen kudarcával indítja: Növekvő munkanélküliség, szegénység, hajléktalanság és hatalmas infláció, ezek csak néhány kiemelt „eredménye” a baloldal kormányzásának. A gazdaság lassabban nő, mint bármelyik másik nyugat-európai országban, az USA-ról nem is beszélve. Az elmúlt néhány év kudarcait párhuzamba állítja a saját kormányzásuk eredményeivel, amely alatt nőtt a gazdaság és a jólét a teljes társadalomban. Véleményük szerint a Munkáspártnak nincs mit ajánlania. Nem tudnak semmit felmutatni, ami megállítja az árak emelkedését vagy a munkanélküliséget, csak ugyanazt, amit korábban, több adót, több állami tulajdont vagy éppen több állami beavatkozást. Hatalmas visszaesés tapasztalható a lakásépítésben, a fiatal párok nem tudnak új otthonhoz jutni, miközben a Munkáspárt még a nyolcvan év feletti nyugdíját sem hajlandó megemelni. A konzervatív úton ezzel szemben olyan társadalmat akarnak építeni, amely minden lehetőséget megteremt a jövő generációi számára a boldoguláshoz. Az utolsó konzervatív kormány minden ígéretét megtartotta, a következő is így fog tenni. A legfőbb cél, hogy a munkáspárti korlátozásokat konzervatív ösztönzések váltsák fel.

Az első pont az adók csökkentése, amely főleg a jövedelemadóra és az egyéb járulékokra irányul, hogy több pénz maradjon az emberek zsebében. Csökkenteni fogják a Munkáspárt által megemelt illetékeket, valamint megszüntetik az olyan, szerintük nonszensz szabályozásokat, hogy egy házaspár tagjai együtt többet adóznak, mintha nem lennének házasok. Ezzel párhuzamosan növelni akarják a megtakarításokat is adópolitikájukkal. A bürokráciát és az állami kiadásokat vissza kell fogni, a regnáló kormányzat alatt 60 000 fővel nőtt a köztisztviselők száma, amire nincs szükség, helyette inkább a működést kell racionalizálni. Az infláció megfékezésével a kiáltvány hosszabban foglalkozik, ugyanakkor egyetlen jól körülhatárolható és kifejtett eszközt sem mutat be. Az elmúlt időszak óriási sztrájkhullámai miatt benyújtanák az Ipari Kapcsolatok Törvényét a választásokat követően³⁹⁶, hogy megfelelő jogi kereteket biztosítsanak, amelyben a vezetőség, a munkavállalók és a szakszervezetek közötti kapcsolatok fejlődhetnek. A négy évvel ezelőtti programhoz hasonlóan ezúttal is önálló elemként jelenik meg a tovább- és átképzések témája a jobb munkahelyekhez való jutást előmozdítandó.

³⁹⁶ Az Industrial Relations Act-et végül tényleg rövid időn belül (1971) benyújtották és el is fogadták. Ebben igyekeztek újra szabályozni többek között a szakszervezetek szerepét. A törvényt 1974-ben fel fogja váltani a Trade Union and Labour Relations Act.

A gazdaság versenyképességének helyreállítását számos intézkedéssel kívánják biztosítani, ami az állami beavatkozást vagy éppen a bürokratikus terheket hivatott csökkenteni. Új elemként megjelenik a regionális fejlesztéspolitikai megközelítés, amely kiadásainak fő fókuszja a munkahelyteremtés lesz. A mezőgazdaságból élők számára a szokásos ígéreteken túl (fair árak, központi támogatások jobb elosztása) védővámok bevezetését vagy éppen marketing támogatásokat, de külön foglalkozni kívánnak a kertészetekkel és az erdészetekkel is. Az otthonteremtés témájában szintén több új elem jelenik meg: a hajléktalanok elszállásolása és a nyomornegyedek felszámolása, a lakásvásárlások ösztönzése³⁹⁷ és a bérlők védelme. A szociális szolgáltatások legnagyobb problémáit az erőforrások hiányában látják, ugyanakkor 1966-hoz képest sem az oktatás sem pedig az egészségügyi ellátás terén nem javasolnak túl sok újdonságot. 1970-ben először jelenik meg a programban a bevándorlás kérdése, amelyre szabályozottabb és strukturáltabb válaszokat kívánnak adni és mindezeket összekötni a szociális ellátórendszer fejlesztésének eredményeivel. Nem akarnak ellenőrizetlen bevándorlást, de szigorúan fel fognak lépni mindenki ellen, aki zaklatja az ide érkezőket. Ugyancsak új elem, hogy külön kiáltványban fognak foglalkozni Skócia és Wales kérdéseivel³⁹⁸. A külpolitikát ugyanakkor valamivel szűkebb keretek között tartják, mint a korábbiakban, néhány gondolatot szentelnek a Nemzetközösség, valamint az ENSZ fontosságának és előkerül az EGK-hoz való csatlakozás kérdésköre, amennyiben az a britek számára kedvező feltételekkel történik³⁹⁹. Összegzésként kiemelik, hogy a választás során az emberek nem csak programok, hanem életformák között is választani fognak. Egy konzervatív kormány alatt a politikai ígélet és a kormányzati teljesítmény közötti szakadékot átfogják hidalni, hogy az emberek és a kormány újra egy nemzetként, közös cél érdekében egyesüljenek – egy jobb holnap érdekében. A program tehát több ponton is tartalmaz új résztémákat és lényegesen innovatívabb, mint a négy évvel ezelőtti kiáltvány. Ezen üzenetek részletesebb kifejtésére ezúttal a print anyagok és az írott sajtó biztosított teret, így a vizsgálódást ezekkel érdemes folytatnunk.

³⁹⁷ A téma választásról-választásra előkerül, ezúttal a nővumot a jelzaloghitel programok rugalmasabbá tétele, illetve a megtakarítások lakásépítő társaságokba való becsatornázása segíti.

³⁹⁸ Kapcsolódó megjegyzés, hogy ezek a tory manifesztummal ellentétben nem lelhetőek fel az interneten, és ezen manifesztumok áttekintésére a legutolsó kutatóútam után került sor, így arra vonatkozó információt sem sikerült fellelnem, hogy a CPA-ben esetleg elérhető-e mindezek.

³⁹⁹ Ezen a ponton, de Gaulle távozásával a legfontosabb akadály már elhárult, ami mellé az elköteleződést fokozta, hogy Heath személyében a korszak leginkább európai integráció párti tory politikusa állt a párt élén

V.1.2. Választások a sajtóban és a pártkiadványokban

A kampány a gyakorlatban május 18-án vette kezdetét, amely a *Daily Mail* esetében is címlapon jelenik meg: biztossá vált, hogy június 18-án kerül sor a választásokra. Nagyrészt tárgyilagos tudósítást közölnek, ugyanakkor megemlítik, hogy Heath és Wilson is nyugodt, első kommentárjaik alapján biztosak a győzelmükben. Heath Perth-ben elmondott beszédével is foglalkoznak⁴⁰⁰. Idézik őt, mely szerint az egész nemzet szenved már a szocialistáktól és a trükkjeitől. Az adók emelését, a munkanélküliség növekedését és a fokozódó inflációt emelik ki a tory vezér beszédéből és azt, hogy „kihívta” Wilsont és a regnáló kormányt. Ugyancsak érdemes megjegyezni, hogy ebben a lapszámban megjelenik egy egész oldalas tory plakát, ami korábban nem volt jellemző. Másnap is hasonló módon tudósít az eseményekről a *Mail*.⁴⁰¹ Kiemelik a történelmi párhuzamot, hogy a választások napja egybeesik a Waterloo-i csata napjával, közlik a televízióadások menetrendjét, illetve Wilson-t idézik, aki újfent kifejtette, hogy magabiztos történelmi, zsinórban harmadik győzelmét illetően. A címlapon tudósítanak⁴⁰² Heath kampányindítójáról is, előző este Anthony Greenwood-ot, a kormány otthonokért és önkormányzatokért felelős tagját vette célba azzal, hogy évi több, mint 10 000 fontért elnöklie a *Commonwealth Development Corporation*⁴⁰³-t, amelynek szerinte nincsen sok eredménye, sőt semmilyen érdemi hasznot nem hoz sem az ország, sem pedig a Nemzetközösség számára. A *Mail* viszonylag gyorsan kampány üzemmódra váltott, hiszen három nappal a választások kiírása után⁴⁰⁴ már egy első oldalas cikkben támadta a Munkáspártot. „*You have never had it so dear! (Sosem volt még ilyen drága)*” áll a címlapon. A cikk címe ötletes rájátszás Macmillan „*never had it so good*” szállóigéjére, az írásban az árak emelkedését, a fokozódó inflációt és az alapvető költségek rekordszintű emelkedését kéri számon a kormányon.

A kiáltványban említett és meghonosítani kívánt új kormányzati stílussal a *Mail* is részletesebben foglalkozott, ahogyan az egész programmal az annak bemutatása utáni napon⁴⁰⁵ „*Ígéreték, amiket megtartunk, Heath-től*” című cikkükben. A tory ígéretekkel párhuzamosan (adócsökkentés, bürokrácia csökkentés, nagyobb szabadság az irányítás és igazgatás minden területén és egy jobb holnap) foglalkoznak a Munkáspárt beváltatlan ígéreteivel is. A másnap megjelenő munkáspárti programmal is – kicsit ugyan rövidebb terjedelemben – viszonylagos

⁴⁰⁰ Let's Hear the Answer. *The Daily Mail*, 1970. május 18. 1.

⁴⁰¹ Walter Terry: Yes, he's Xhoosen Waterloo Day. *The Daily Mail*, 1970. május 19. 1.

⁴⁰² Heath Attacks £ 10,000 Job for Greenwood. *The Daily Mail*, 1970. május 20. 1.

⁴⁰³ A CDC-t 1948-ban alapították, az Egyesült Királyság kormányának egy állami tulajdonú fejlesztési bankja volt, amelyet a brit gyarmatok gazdasági fejlődésének elősegítésére hoztak létre. A célja az volt, hogy tőkével és szakértelemmel támogassa a fejlődő országokat, elsősorban a brit gyarmatokon, a gazdaságuk modernizálásában és ipari fejlődésében.

⁴⁰⁴ Monty Meth: You Have Never Had it So Dear. *The Daily Mail*, 1970. május 21. 1.

⁴⁰⁵ Walter Terry: The promise: A Better Tomorrow. *The Daily Mail*, 1970. május 27. 2.

objektivitással foglalkoznak.⁴⁰⁶ A május 29-én megjelent szám a címlapon hozta a legfrissebb közvélemény-kutatások eredményeit, mely szerint a Munkáspárt 3,2 %-os előnyben van a konzervatívokkal szemben.⁴⁰⁷ Mindezek alapján 45 mandátumos baloldali többséget prognosztizálnak, a két párt közötti különbség pedig megegyezik a hónap elején mért arányokkal. A megkérdezettek 53 %-a tartja kielégítőnek Wilson tevékenységét. Ugyanezen a napon foglalkoznak a miniszterelnök legutóbbi televíziós szereplésével, amelyben beismerte, hogy valóban nem sikerült az otthoneremtés területén tett ígéreteiket megtartani. A kampány ezúttal sem nélkülözte a politikusok személyeskedő megnyilvánulásait, amelyekre a napilapok nagy örömmel csaptak le. Ilyen alkalom volt az is, amikor június elején Heath Brown-t annak kormányzati teljesítménye miatt kritizálta, miközben annak alkoholproblémáin élcelődött⁴⁰⁸. Szintén ezen a napon számoltak be némileg gúnyos hangnemben arról is, hogy Wilsont egy nyilvános eseményen tojással dobták meg. A személyes hangvételi cikkeket Heath-nél ugyanúgy nélkülözte a lap, mint négy évvel korábban, mindössze egyetlen hosszabb írásban tudhatunk meg némi háttérinformációt a pártvezetőről, többek között egy párkapcsolatáról az 1950-es évek elején egy fiatalabb tanárnővel.⁴⁰⁹

Június első napjaiban a *Mail* több figyelmet szentelt – negatív kontextusban – a baloldalnak, és hogy Wilson a kampány alatt (ahogy szerintük a kormányzása alatt) sem csinál semmi érdemlegeset. Ugyancsak hosszabb terjedelemben foglalkoztak Heath azon kijelentésével, hogy a Munkáspárt győzelme esetén hosszú távra be fogja fagyasztani a béreket.⁴¹⁰ A kampány zárása a sajtóban ezúttal mindkét oldalon rövidebbre sikeredett, ugyanis június 9. és 14. között egy sztrájk miatt nem jelentek meg a napilapok. A hajrában a *Mail* a teljesség igénye nélkül az alábbi témákkal foglalkozott: az elmúlt években az ország által felvett hitelek nagysága, az árak emelkedése és az 1970-re előre jelzett infláció mértéke, Heath kampányeseményei, a szocialisták hamis ígéretei. Az utolsó napon is nagyobb munkáspárti előnyről számoltak be a címlapon, a szavazásra buzdítás mellett (már kevesebb, mint 4 % a munkáspárti előny – „*Gyerünk Ted!*”), valamint egy utolsó hullámos kormánykritikát fogalmaztak meg a kampány zárásaként.⁴¹¹ Összességben a legfontosabb megállapítás a *Daily Mail*-t illetően, hogy a korábbi évtizedekhez képest egyértelműen erőteljesebben bevonódtak a kampányba, sokkal több saját írásban és határozottabb hangnemben (néha a bulvár határait

⁴⁰⁶ Gordon Greig: The Promise: Good Time Ahead. *The Daily Mail*, 1970. május 28. 2.

⁴⁰⁷ Walter Terry: Still Labour. *The Daily Mail*, 1970. május 29. 1.

⁴⁰⁸ Alan Young: 'Alas, Poor George'. *The Daily Mail*, 1970. június 2. 2.

⁴⁰⁹ Walter Terry: As Mr. Heath Takes His Final Hurdle. *The Daily Mail*, 1970. június 4. 8.

⁴¹⁰ Freeze? Wilson Plays it Cool. *The Daily Mail*, 1970. június 6. 1.

⁴¹¹ Jobless Total Still Worst for Thirty Years. *The Daily Mail*, 1970. június 18. 6.

súrolva) támadták a kormányt és a korábbi évektől eltérően ezúttal már a politikai hirdetéseknek is teret engedtek.

A *Guardian* is hasonlóan nagy aktivitással vágott bele a kampányba, a választások bejelentését követő napon hosszú cikkben értekeztek a Munkáspárt várható programjának sarokpontjairól és az esélyekről, míg a konzervatívok esetében beszámolnak Heath beszédéről, amelyben a választási harc kezdetére hívta fel sajtójai figyelmét Skóciában.⁴¹² Az első napok főleg az esélylatolgatásokról, a baloldali előnyt mutató közvélemény-kutatások eredményeinek elemzéséről, valamint a két miniszterelnök-jelölt kampány programjának ismertetéséről szóltak.⁴¹³ A második választási hét során a lap továbbra is inkább objektív-elemzőbb jellegű cikkeket közölt, amelyben Heath kampányeseményein elmondottakat, a különböző választókerületek komplexitását vagy éppen egy-egy szakpolitikai témát, mint a technológiai fejlődés vagy az oktatás kapcsán állította egymással szembe a jobb és baloldal ígéreteit, valamint nyilatkozataikat.⁴¹⁴ Május 27-én hosszabb terjedelemben foglalkoztak az előző napon bemutatott tory kiáltvánnyal, amelyet teljes egészében közölnek ezúttal is. Első lépésben óvatosabb kritikákkal illették mindazt olyan területekhez kapcsolódóan, mint az irreális forrás ígéret az oktatási vagy az egészségügyi rendszer fejlesztésére vagy éppen az agráriumhoz kapcsolódó javaslataik kevésbé mély szakmaisága⁴¹⁵.

A kampány alatt többször előkerült az egészségügyben dolgozók (különösen az orvosok) által belengetett sztrájk, amelyről kiemelik, hogy Wilson igyekezett megoldani és kordában tartani a helyzetet.⁴¹⁶ A konzervatív után másnap a munkáspárti kiáltványt is teljes egészében közlik, annak egy-egy kiemelt területéhez kapcsolódóan pedig rövidebb elemző cikkekkkel kívánnak további háttérinformációt nyújtani a választóiknak (például: egészségügy, oktatás). A legfőbb narratíva amit építeni igyekeznek, hogy a kormány elmúlt négyéves programja sikeres volt, és a Wilson által vezetett kabinet ezen az úton tovább haladva olyan országot fog építeni, ahol még jobb élni, legyen szó az otthonhoz jutásról vagy az úthálózat fejlesztéséről. Központi elemként jelenik meg május-június fordulóján az infláció és a két párt által a kampányaikban meghirdetett „árverseny”, amely főként az élelmiszerek árának emelkedését kívánja visszafogni. Május utolsó napjaitól egyre nagyobb terjedelemben kezdtek el beszámolni a Wilson által indított támadásokról a torykkal szemben. Az első ilyen

⁴¹² John Kerr: Tories Hear Fighting Talk from Mr. Heath. *The Guardian*, 1970. május 18. 4.

⁴¹³ Christine Eade: Wilson Keeps His Campaign Down to Earth. *The Guardian*, 1970. május 20. 1.

⁴¹⁴ Prices, Wages, and Welfare. *The Guardian*, 1970. május 26. 10.

⁴¹⁵ Chance for Farming to Expand and Prosper. *The Guardian*, 1970. május 27. 7.

⁴¹⁶ Doctors Want Strike over Pay Delay. *The Guardian*, 1970. május 28. 1.

részletesebben feldolgozott téma a jobboldal által tervezett adócsökkentési ígéret volt, amely a miniszterelnök szerint az állam bevételei és kiadásai közepette egyszerűen kivitelezhetetlen⁴¹⁷.

A hajrához közeledve a *Guardian* hasábjain is előkerült Heath és Powell konfliktusa, amelyet megpróbáltak sokkal jobban kiélezní a bevándorlás és az európai egységgel kapcsolatos eltérő álláspontjaik miatt⁴¹⁸. Ezt a vonalat igyekeztek a későbbiekben még jobban kibontani, két nappal később a címlapon közöltek egy cikket, amely azt fejtegeti, hogy valójában nem is Heath, hanem Powell irányítja a torykat.⁴¹⁹ Mindez innentől kezdve gyakorlatilag a választások napjáig téma maradt. Az utolsó napokban a *Mail*-hez hasonlóan itt is előkerültek a kissé személyeskedőbb kritikák, Heath-t például előadói stílusa és kommunikációja miatt is kezdték támadni⁴²⁰. Ezzel párhuzamosan Wilson és a megszólalásai egyre nagyobb teret és figyelmet kaptak. Ahogyan a többi lap, úgy a *Guardian* is a végsőkéig a baloldal győzelmével kalkulált, a legutolsó közvélemény-kutatások eredményeinek nyilvánosságra hozatala után arról írtak, hogy Heath tábora már a vereségre készül⁴²¹. A választások előtti napon indítottak még egy utolsó támadást a toryk ellen. A címlapon közölt cikkükben Wilson Heath irányába intézett kritikáját idézik, aki szerint utóbbi gyorsan eladná Nagy-Britanniát, mivel az általuk meghirdetett program külföldi hitelek nélkül megvalósíthatatlan lenne⁴²². Összegzésként a lapnál ugyanazt a viselkedést figyelhettük meg, mint a *Mail* esetében. Az elmúlt választásokhoz képest jóval aktívabb és erőteljesebb részvétel a kampányban, a megjelent cikkek hangvételükben és témáikban is illeszkedtek a Munkáspárt kampányának fő irányvonalaihoz. Mit mutatnak ezzel szemben a pártkiadványok?

Az 1970. évi választásokat megelőző pártkiadványok, röpiratok és egyéb dokumentumok esetében a korábbi tendenciák folytatása volt megfigyelhető témák és formátumok tekintetében is. Az egyedüli újdonság, hogy tovább erősödött a dokumentumok rövidülésének trendje. A kampányra mintegy ráhangoló anyag az 1969-ben megjelent *Contrast*⁴²³ című kiadvány. Ebben, ahogy a címből is következik, a tory kormányzás eredményeit állítják szembe az öt éve tartó baloldali kormányzás kudarcaival, összesen tizenegy területen. A bevezetőben azt boncolgatják, hogy a Munkáspárt a legutóbbi két kampányban a csillagokat is leígérte az égről, illetve a toryk minden eredményéről azt állították, ők jobban fogják tudni csinálni mindazt. A valóság szerintük az, hogy a baloldal kudarca

⁴¹⁷ John Torode: A Cabinet of Straw Men, Says Heath. *The Guardian*, 1970. május 30. 1.

⁴¹⁸ Tories Will Not Withdraw Whip from Mr. Powell *The Guardian*, 1970. június 2. 7.

⁴¹⁹ Harold Jackson: Powell Is Real Tory Leader, Says Benn. *The Guardian*, 1970. június 4. 1.

⁴²⁰ Mr. Heath, Once in His Blue Moon. *The Guardian*, 1970. június 9. 15.

⁴²¹ Peter Jennings: Questions. *The Guardian*, 1970. június 15. 11.

⁴²² Michael Lake: Tories Pin Hopes on Housewives. *The Guardian*, 1970. június 18. 1.

⁴²³ *Contrast: The years of Conservative prosperity, the years of Labour failure.* (London: CPC, 1969)

megmutatta valójában mekkora siker is volt a konzervatívok 13 éves kormányzása. Az első pontot a megélhetési költségek alakulása adja, amely a toryk alatt folyamatosan csökkent reálértéken és jó úton haladtak afelé, hogy negyedszázad alatt megduplázzák az életszínvonalat. A baloldal ezzel szemben befagyasztotta a béreket, felfűtötte az inflációt és növelte az adókat. A gazdaság potencáljáról a fő üzenet, hogy „1964-ben a brit gazdaság erősebb volt, mint a történelem során bármikor”.⁴²⁴ Ezzel szemben 1968-ra a kereskedelmi deficit történelmi magasságokat ért el, a befektetések összege pedig folyamatosan csökkent. A munkanélküliségnél is óriási különbségeket vázolnak, ők kétmillió munkahelyet hoztak létre és átlagosan 1,8 % körül mozgott a munkanélküliségi ráta, az elmúlt években ugyanez, a 2,5 %-ot is átlépte, egyes régiókban, mint Skócia ennél is rosszabb a helyzet. Az adók tekintetében is számottevő eredménykülönbségeket rögzítenek: a konzervatívok folyamatosan csökkentették azokat, aminek eredményeként a lakosság 1964-ben 2 milliárd fonttal kevesebb adót fizetett be, mint 1951-ben, a Wilson adminisztráció emelése miatt mindez 3 milliárddal jelentett nagyobb terhet, mint négy évvel korábban. Külön témaként foglalkoznak az agráriummal is, ahol kiemelik mennyit romlott a mezőgazdaságból élők helyzete az elmúlt öt évben. Hasonlóan erőteljes visszaeséről írnak a tömegközlekedés és az úthálózat állapotának tekintetében.

Az oktatásnál fókuszba helyezik, hogy 3 és fél millió új iskolai férőhelyet építettek a kormányzásuk alatt, majdnem megtriplázták a területre fordított költségvetési összegeket és jelentősen nőtt a tanárok száma is. Ezzel szemben a baloldal csak a költségek és a pedagógusok számának csökkenését, valamint az épületek további felújításának elmaradását tudja felmutatni. Szintén elmaradhatatlan téma az otthonteremtés és a lakásépítés, aminek kapcsán a kampányban is sokszor hangoztatott számokat emelik ki. Külön egységben foglalkoznak az egészségüggyel is, ahol az ő regnálásukat béremelés, új épületek és olyan témák fontossága fémjelzett, mint a mentális egészség. A regnáló kormány viszont a beígért és elmaradó reform, valamint a költségek emelkedése jellemezte. Utolsó előttiként a nyugdíjak témájával foglalkozik, amelyet öt alkalommal emeltek és különösen figyeltek a rosszabb körülmények között élő idősök nyugdíjának nagyobb növelésére, ezzel szemben a Munkáspártnak csak „elmaradó ígéretekre futotta”⁴²⁵. A sort a külpolitikai ügyek zárják, amelyet szerintük ellenfelük esetében ismét csak kudarcok jellemeztek, legyen szó a Nemzetközösségről vagy a Közös Piacról.

Az oktatás ezúttal is központi téma volt, amelyhez kapcsolódóan az elsők között jelent meg egy tory program *Re-Think on Education*⁴²⁶ címmel. Kritikus ponton van az ország, amikor

⁴²⁴ Uo.

⁴²⁵ Uo.

⁴²⁶ *Re-think on Education*. (London: CPC, 1969)

nekik, mint konstruktív ellenzéknek kötelező közbelépni és előremutató programot hirdetni. A fő probléma, hogy a kormányzat megszorításai miatt mind az önkormányzatok, mind a központi költségvetés részéről csökken az oktatásra fordítható összegek mértéke, amely fenyegeti a terület lassan két évtizede tartó expanzióját. Utóbbi egyik eredménye, hogy tízéves távlatban 246 ezerről 653 ezerre emelkedett a tizenöt évnél idősebb középiskolás diákok száma (akik az iskolakötelezettség után is bent maradtak a rendszerben). Mindehhez a növekvő születésszámok, az intézményrendszer fejlesztés és új felsőoktatási képzések egyaránt hozzájárultak, ugyanakkor a toryk szerint elérkezett az idő számos kérdés újrágondolására.

Az egyik első és legfontosabb lépés, összhangban Butler két évtizeddel korábbi programjával, a tankötelezettség 16 éves korra emelése. Mindezt és az annak fedezéséhez szükséges költségvetési források biztosítását nehezíti, hogy a Munkáspárt átállt az oktatásban az évenkénti tervezésre. Az oktatásnak továbbra is ingyenesnek kell maradnia, ugyanakkor meg lehet vizsgálni annak lehetőségét, hogy a szülők – amennyiben erre módjuk van – hozzájáruljanak a vizsgák és egyéb költségeihez. A növekvő létszámok miatt a korábbiaknál alaposabb tervezés és strukturálás szükséges a felsőoktatás kapacitásainak felosztása esetében is, legyen szó bármilyen fenntartóról. A kulcs szerintük „*a hatékonyságban és az erőforrásokkal való jó gazdálkodásban rejlik*”⁴²⁷. Határozottan elvetnek minden olyan beavatkozást, amelynek hatására csökkenne az oktatásba bevont magántőke. Ugyancsak nélkülözhetetlen az óvodai férőhelyek számának bővítése, akár a szülők jövedelemarányos tehervállalása mellett. Az általános iskolai oktatás szintén számottevő változásokon ment keresztül, emiatt javítani kell a szülők és az iskolák közötti kétirányú kommunikációs csatornákat is. Az ezen a téren elérni kívánt hatékonyabb együttműködések nagymértékben segíthetik majd a hatékonyabb iskolai oktatást. Ugyancsak új impulzusokra van szükség a diákok képességeinek és adottságainak megfelelő orientáció és oktatásszervezés terén. Fel kell gyorsítani a fenntarthatatlan és kihasználatlan középiskolák bezárását, valamint racionalizálni kell az épületek fenntartását is. A tory kormányok számos akadályt és nehézséget megoldottak, amelyek a fejlődés útjában álltak. Fontos, hogy a különböző oktatási formákra (levelező, esti) ugyancsak odafigyeljen a kormány és megfelelő mennyiségű forrást biztosítson, mivel mindezek fontos lehetőségeket jelentenek a felnőtteknek⁴²⁸. Záró gondolatként megemlítik, hogy oda kell figyelni a demonstráló és lázadó diákokra és hallgatókra, akik problémái sokszor valóságok, ugyanakkor ezek útja nem a tüntetés kellene, hogy legyen. A röpirat legvégén 9 pontban összegzi a legfontosabb megállapításokat.

⁴²⁷ Uo.

⁴²⁸ Uo.

A röpiratok közül ezúttal sem hiányozhattak a miniszterelnök-jelölt által írott vagy az ő személyéhez kapcsolható darabok. Főként gazdasági fókusszal jelent meg a *Mr. Edward Heath has Said*:⁴²⁹ című anyag. A szöveg Heath egy 1969 márciusi londoni beszédével indít, amelyben azt fejti ki, hogy Nagy-Britanniának az ország gazdasága és jóléte érdekében „*meg kell tisztítania az ipari kapcsolatok dzsungelét*”⁴³⁰ Mindezek megoldására ők már három évvel korábban beterjesztettek egy javaslatcsomagot „*Fair Deal at Work*” címmel, amelyet a munkáspárti kormány azóta sem hajlandó benyújtani és megtárgyalni. Háttérként az is megemlítésre kerül, hogy 1964 márciusában a konzervatív kormány bejelentette, hogy a választások után vizsgálatokat indít az ipari kapcsolatok problémáinak és a szakszervezeti törvényeknek a felülvizsgálatára, amelyre a kormány nem reagált. A következő években mindössze egy hosszú, külsős személyek által koordinált vizsgálódási folyamat zajlott le, amelynek – véleményük szerint koránt sem elég mély megállapításait – csaknem öt évvel később, 1969 márciusában sikerült közzétenni. Ezzel szemben az említett időszakban ők három nagyobb javaslatcsomagot is készítettek arra vonatkozólag, hogy mit kellene tenni a problémák megoldása érdekében. E mellett a baloldal kétszer próbálkozott az ipari kapcsolatok szabályozásának átalakításával, ami szerintük mindkét esetben hibás elképzelés volt. Heath és a párt véleménye szerint, sok iparral kapcsolatos probléma az alkalmatlan és elavult törvényekből fakad. Először is javítani kell a kollektív tárgyalások menetét és a szakszervezeti/munkáltatói megállapodásokat, amelyeket mindkét félnek be kell tartania. A munkavállalók és szakszervezetek, valamint a munkavállalók között koordináltabb és jobb együttműködésre van szükség. Utóbbiak esetében biztosítani kell az alapvető jogaik megfelelő védelmét is. Az ehhez vezető egyik legfontosabb lépés, hogy kerüljön átalakításra a kollektív szerződések rendszere, amely miatt a szigetországban sokkal gyakoribb a sztrájk, mint bárhol máshol.⁴³¹ A gazdaság esetében azzal folytatják, hogy az 1966 és 1968 közötti válságokat szintén inkompetens módon kezelte Wilson és kormánya. A politikájuk eredményeként az 1964-ben általuk ígért 3 %-os jelzáloghitel kamat ma már 8 %. A kormány – akik jelenleg 5 milliárd fontot vesz el az emberektől – az ilyen hazugságokkal szerintük elvesztette az ország bizalmát és csak egy gazdasági csoda segítené rajtuk. A záró egységben a minimálbérekre térnek ki, amelyeknél a Munkáspárt évek óta különböző bizottságokkal „vizsgálódik”⁴³². Szerintük a baloldalnak már az is jelentős definíciós problémákat okoz, hogy meghatározza mit is tekint alacsony

⁴²⁹ *Mr. Edward Heath Has Said*. (London: Conservative Central Office, 1970)

⁴³⁰ Uo.

⁴³¹ Uo.

⁴³² Uo.

keresletnek. A minimálbér költségei nagyon magasak lennének és számottevő inflációs hatást okoznának és bevezetésük a jelenlegi kormány irányításával politikai katasztrófát okozna.

Végezetül érdemes megemlíteni a választásokhoz közeledve kiadott *Quick Brief* címet viselő rölapokat. Ezek mindössze néhány oldalban emeltek ki egy-egy témáról fontos üzeneteket. Az otthonteremtés esetében⁴³³ a magántulajdonhoz jutás támogatását és fontosságát, a jelzáloghitelek kamatának csökkentését, valamint a lakásállomány állagának megőrzését és fejlesztését. Szociális kérdésekben⁴³⁴ a szociális biztonság megteremtését és az ellátórendszer fejlesztését, az idősek támogatását és a nyugdíjak emelését vagy éppen az öngondoskodás ösztönzését. Ezek mellett pedig olyan kulcstémákat is érintettek, mint az önkormányzatok, az egészségügy vagy éppen az oktatás. A kampány alatt tehát jól látható módon talán minden eddiginél nagyobb teret és jelentőséget igyekeztek tulajdonítani a konzervatív programban ígértéknek – legutóbb talán az 1951-es választáson volt ennyire fontos szerepe a manifesztum üzeneteinek – hogy ezzel minél több szavazót megszólítsanak, akik valami miatt elégedetlenek voltak Wilson két kormányának teljesítményével.

V.1.3. Kampánybeszéd

Heath retorikájának jellemzőiről és alapvető vonásairól az 1966-os kampánynál már tettünk említést, így fókuszáljunk azonnal két beszédre és az abban elhangzó üzenetekre. Az ezúttal kiválasztott kettő közül az első egy televíziós, a második pedig egy kampány eseményen elmondott felszólalás. Előbbi az egyik első BBC-s szereplése, amely június 2-án került adásba a kiáltványhoz hasonlóan „*A Better Tomorrow*”⁴³⁵ címmel. Az adás első felében a csatorna elemzői foglalkoznak a választás aktualitásaival, a legfrissebb eseményekkel és a közhangulat alakulásával. Heath azzal indít, hogy megosztja személyes tapasztalatait, amely szerint az emberek szerte az országban mérhetetlenül csalódtak. Megértő velük, hiszen jogosan érzik úgy, a kormány cserben hagyta őket. A legutóbbi választások alkalmával 1966-ban számtalan ígéretet kaptak, amiket szerinte a Munkáspárt nem tartott be: „*Ígéreteket: az adókról – a munkahelyekről – az árakról – az otthonokról. Ígéret: Ígéret: Ígéret. Mindez úgy hangzik, mint egy válogatás („hit show”) de az egyetlen ember, akit megütöttek („are being hit”) az mi magunk vagyunk.*”⁴³⁶ Megosztja azon félelmét a nézőkkel, hogy szerinte ezeknek

⁴³³ *Quick Brief on Housing*. (London: Conservative Central Office, 1970)

⁴³⁴ *Quick Brief on Pensions and benefits*. (London: Conservative Central Office, 1970)

⁴³⁵ A beszéd forrása: “A Better Tomorrow” BBC, 1970. június 2. (Leirat) The Conservative Party Archive, Bodleian Library, Oxford

⁴³⁶ Uo.

az ígéreteknek még mindig nincs vége. Egy általánosításokkal teli okfejtésbe kezd arról, hogy az emberek gyakran gondolják azt, a politikusok nem tesznek mást csak ígérgetnek, amelyeket aztán nem tartanak be, ez a baloldal esetében sajnos így van, de a konzervatívok politikája nem erről szól. Megkéri a választókat, hogy gondoljanak erre, hiszen hamarosan az urnákhoz kell fáradniuk.

A beszéde középső harmadába érve felteszi a kérdést, hogy mégis miért szavazzanak az emberek a konzervatív pártra? A válasz, ahogyan ő fogalmaz egyszerű, mivel a döntés is az, amit az országnak június 18-án meg kell hoznia. *„Szabadság... Azt gondoljuk az életük az Önöké és úgy szervezik meg, ahogyan Önök akarják. Megvan a szabadságuk, hogy a saját otthonukban éljenek, a kormánynak pedig mindezt lehetővé kell tennie...”*⁴³⁷ Részletezi, hogy a kormánynak milyen területeken kell biztosítani a szabadság és az előrejutás lehetőségét az emberek számára, legyen szó nagyobb otthonokba költözésről vagy több kiadásról, amennyiben keményebben dolgoznak és többet keresnek. A beszéd ezen része egyszerű eszközökkel és üzenetekkel dolgozik, egy jó kormány esetében, amelyet ők is alkotnának, az emberek minden előrejutási lehetősége csakis saját magukon múlik. Ez az, amiben ő maga és az egész pártja hisz: „a választás szabadságában”. Ezt a fajta egyszerűsítő megközelítést alkalmazza, amikor arról beszél, hogy a választásokhoz közeledve az emberek mást sem hallanak, mint célkitűzéseket ezen vagy azon a területen, különböző szakpolitikai elképzeléseket és megközelítéseket, valamint hatalmas mennyiségű statisztikát. Van valami, ami azonban ezeknél sokkal fontosabb, az emberek, akik az országban élnek, akiknek ők jobb lehetőségeket akarnak biztosítani az élet minden területén. A szóhasználat során kiemelendő, hogy sokszor alkalmazza tudatosan – itt és máshol is – a jobb holnap kifejezést, ami segíti, hogy az emberek gondolkodásába minél alaposabban beépüljön a toryk legfőbb kampányüzenete.

*„Hiszek abban, hogy az emberek ebben az országban jobb életet érdemelnek. Ez az egyetlen oka annak, hogy politikus lettem”*⁴³⁸ Ezzel a mondatával lép be a beszéd záró szakaszába, amelyben néhány ehhez hasonló személyesebb hangvétellű mondat is elhangzik. Mindez változás 1966-hoz képest, amikor is Heath a teljes kampány alatt igyekezett az elődeinél jóval pragmatikusabb és távolságtartóbb megfogalmazásokkal élni. Az adást az ígéretek gondolatkörére való visszatéréssel zárja, az előttünk álló napokban még rengeteg ígéretet fognak hallani az emberek, főként a Munkáspárttól, a most következő öt esztendőre, ő azonban csak egy ígéretet tesz: *„Minden tőlem telhetőt megfogok tenni azért, hogy az*

⁴³⁷ Uo.

⁴³⁸ Uo.

*embereknek jobb legyen holnap, mint ma.*⁴³⁹ Heath a beszéd alatt végig igyekezett a lehető legjobban alkalmazkodni a televízióhoz és egy egyszerű, rövid, mindenki számára könnyen érthető állításokkal operáló monológot adott át a nézőknek.

A második vizsgált beszéd a kampány hajrájában hangzott el Manchesterben.⁴⁴⁰ Már az első mondatban felhívja a választók figyelmét, mekkora súlya van annak, hogy néhány nap múlva elmenjenek voksolni, mivel nem csak arról döntenek, milyen kormányt választanak a következő öt évre, hanem arról is, milyen országban szeretnének élni. Hamar rátér a regnáló miniszterelnök külpolitikai bírálatára. A legutóbbi televíziós szereplésében Wilson arról beszélt, hogy Nagy-Britannia pozíciója a világban soha nem volt ennél erősebb, miközben a baloldali kormány azt mondta, hogy Nixon semmilyen szinten nem konzultált velük az amerikaiak Kambodzsával⁴⁴¹ kapcsolatos döntéséről. „*Winston Churchill, aki megteremtette az angol – amerikai szövetséget. Mr. Attlee, akinek Truman-ra való hatására olyan büszke a Munkáspárt. Lord Avon, aki 1954-ben békét hozott Indokínában. Macmillan, aki segített tető alá hozni az 1963-as amerikai – szovjet megállapodást. Douglas-Home, aki segített az 1963-as laoszi egyezményben*”⁴⁴² Ezek mind diplomáciai sikerek és eredmények voltak, amelyek azért jöhettek létre, mert Nagy-Britannia a világ vezető hatalma és a politikai erőter centrumában volt. Ebben az időszakban az ország segített a szövetségeseinek a döntések meghozatalában, a baloldali kormány kudarcainak hála ma már be sem avatnak bennünket ezekbe.

A külpolitikai fókuszú gondolatmenetet azzal folytatja, nem hiszi, hogy bárki az országban azt akarná, hogy a kormány bezárkózzon és csak a szigetország belügyeivel foglalkozzon. Ha a választópolgárok ennek szellemében őket támogatják, vissza fogják állítani London presztízsét a világban. Kiemeli a Közös Piac kérdését és egyértelmű állásfoglalást tesz a brit tagság mellett: „*Hiszünk abban, hogy Nagy-Britannia jóléte és minden ember életszínvonala gyorsabban növekedne, ha a közösségen belül lennénk*”⁴⁴³. A beszéd ezen szakaszában több pont mentén is érvel a csatlakozás mellett, amely, ahogyan a kiáltványban is láthattuk, a toryk egyik központi üzenete volt a kampány alatt. Igyekszik azt hangsúlyozni, ha London kimarad akkor végzetesen lemaradhat a nyugat-európai országokkal szemben

⁴³⁹ Uo.

⁴⁴⁰ A beszéd forrása: „Edward Heath: Speaking at the Free Trade Hall.” Manchester, 1970. június 12. Conservative Central Office

⁴⁴¹ 1970 májusában az Egyesült Államok a kambodzsai politikai helyzetre reagálva katonai akciókat indított Kambodzsában. Richard Nixon elnök április 30-án bejelentette, hogy az amerikai hadsereg katonai műveleteket fog végezni a Vietnám melletti Kambodzsában, hogy megsemmisítse a vietnámi kommunista erők (északi vietnamiak és a Vietkong) által létrehozott bázisokat. A döntést azzal indokolták, hogy a Kambodzsában lévő kommunista csoportok, különösen a Khmer segítették a Vietkong harcosokat az amerikai és dél-vietnámi erők ellen folytatott harcban.

⁴⁴² Edward Heath: Speaking at the Free Trade Hall

⁴⁴³ Uo.

gazdasági értelemben. Bár számos kérdés felmerül – ezeket Heath sem tagadja – de sem ő, sem a pártja nem hagyná, hogy olyan belépési feltételek kerüljenek kialakításra, amely elfogadhatatlan terheket rónának a britekre. A beszéd utolsó szakaszában is megmarad a külpolitikai fókusz és hosszasan fejtegeti, hogy az ország nem töltheti be a küldetését a világban, ha befelé fordul, amellett, hogy a gazdasági növekedés sem biztosítható már ilyen módon. Záró gondolatként kiemeli: „*Mi, mint nemzet, mindig is kifelé tekintettünk. Követtünk el hibákat, de évszázadokon keresztül jótékony hatással voltunk a világra. Úgy gondolom ez a szellem továbbra is él a brit népben... A következő kormányként a mi feladatunk lesz ennek a helyreállítása*”⁴⁴⁴ A beszéd fő célja a brit nemzettudat és a nem is olyan régi világpolitikai vezető hatalom kapcsán érzett nosztalgia fenntartása és a reflektálás a párt külpolitikai irányvonalaira, ami Heath külpolitikai orientációját nézve nem volt meglepő.

V.1.4. Kampányplakátok

445

Az 1970-es választás plakátjainál a legelső szembetűző megállapítás, hogy folytatódott a teljesen egységes arculat használata. Az egyre központosítottabb kampányszervezés során két fő irányvonalat láthatunk, az első a párt önálló üzeneteire fókuszál, míg a másik a Munkáspárt

⁴⁴⁴ Uo.

⁴⁴⁵ A kampányplakátok forrása:

<https://digital.bodleian.ox.ac.uk/collections/posters/?page=5&fq=date%3A%5B1970+TO+1970%5D>

Letöltés dátuma: 2024. október 20.

négy évvel korábbi ígéreteit állítja szembe a ciklusok mérlegével. A vizsgálat során szokás szerint balról jobbra fogunk haladni. A plakátokon található szlogen egybecseng a bemutatott kiáltvány címével is: „*Egy jobb holnapért szavazz a konzervatívokra*”. Az első két plakát ezen kampányszlogenen kívül mindössze egy-egy monokróm képet tartalmaz. A kampány alatt – leszámítva a helyi plakátokat – ismét csak fekete-fehér árnyalatokat alkalmaztak kiegészítve a piros színnel. Az 1966-os kék keret színt ezúttal a narancssárga váltotta fel, ami visszatérést jelentett az 1959-es kampány színvilágához. Az elsőt egy fiatal anya látható gyermekével, a másodikon pedig a miniszterelnök-jelölt Edward Heath. Előbbi a kisgyermekeseket⁴⁴⁶ és a családokat akarja megszólítani azzal az üzenettel, hogy a gyermekek jövője és egy jobb ország érdekében válasszák a torykat. Mindez üzenetében és képi megoldásában is visszatérő elem, ahogyan a miniszterelnök arcképének szerepeltetése is, mindenféle specifikus üzenet nélkül.

A sorban következő két plakát már a rivális támadásával foglalkozik. Az elsőt egy szemetest láthatunk a felirattal: „*Emlékezzünk a Munkáspárt megszegett ígéreteire*”. A vizuális megoldással együtt ez utalás arra, hogy a baloldal egész programja és ígéretei a szemetesben landoltak és arra is, hogy a szigetország elvesztegetett hat évet, ami sajnos számukra szintén teljes egészében „kukában kötött ki”. A másodikon egy üres pénztárca látható ami a felirattal együtt arra utal, hogy a Munkáspárt minden ígérete ellenére⁴⁴⁷ cserben hagyta a választókat, főleg gazdasági vonatkozásban; nőttek az adók, emelkedtek az árak és egyre magasabb a megélhetés költsége. A kiáltványban kiemelt ezen fő üzeneteket kívánja szimbolizálni ez a megoldás. A felső sorban utolsó egy helyi jelöltet, Henry Clarkot⁴⁴⁸ népszerűsítő anyag. A szűken vett Anglián kívüli választókerületeken kívül, mint Észak-Írország ezúttal is előfordultak a központtól eltérő arculattal operáló anyagok (ahogyan egy-egy helyi jelölt esetében „odahaza” is) főleg, hogy ebben az esetben a jelölő szervezet a konzervatívokkal szövetségben álló Ulster Unionist Party volt⁴⁴⁹. Színvilágában ez teljes egészében a klasszikus kék-fehér-piros-fekete árnyalatokkal dolgozik, hangsúlyosan megjelenítve a brit nemzeti lobogót is. Megjelenésében sokkal inkább emlékeztet az 1930-as és 1940-es évek hagyományos jobboldali plakátjaira.

⁴⁴⁶ Az 1960-as és 70-es években is folytatódott az a tendencia, hogy a fiatalok és a kisgyermekesek körében népszerűbb voltak a konzervatívok mint a Munkáspárt, így ez a társadalmi réteg és az aktivizálásuk továbbra is kulcsfontosságú volt a párt számára.

⁴⁴⁷ Az 1966-os kampány során a baloldal legfőbb ígéretei ezen a téren a teljes foglalkoztatás, az infláció kontrollja és a bérek emelése, valamint a szociális kiadások fenntartása és szélesítése volt.

⁴⁴⁸ Észak-Ír politikus, aki viszonylag fiatalon, harminc évesen mandátumot szerez 1959-ben és azt 1970-ig megőrzi. Az abban az évben elszenvedett veresége után eltávolodik a politikától.

⁴⁴⁹ A vizsgált időszakban ez, vagyis az 1970-es lesz az utolsó olyan alkalom, amikor az Ulster Unionist képviselői a konzervatív frakcióban foglalnak helyet az Alsóházban. Egy későbbi konfliktus folyományaként 1972 után a képviselők külön válnak a parlamentben.

Az alsó sorban a kampány fő csapásirányába tartozó anyagokat láthatjuk, amelyekből számos különböző változat készült, a jelen értekezésben ezek közül ötöt vizsgálunk meg. Ezek mindegyikén, felül ismét a „*Remember Labour's broken promises*” alul pedig a „*For a better tomorrow vote Conservative*” felirat látható, középen egy kiemelt munkáspárti ígéret, pirossal áthúzva és ráírva az azzal szemben a valóságban elért eredmény. A legelső az otthonteremtés témájában támad, félmillió otthont ígértek évente, ennél azonban jóval kevesebbet 367 000-et sikerült építeni. Az elkészült és átadott ingatlanok száma elmaradt az ígéretektől, azt ugyanakkor mindenképpen szükséges megjegyezni, hogy az 1965 és 1969 között ez az adat folyamatosan négyszázezer⁴⁵⁰ környékén mozgott (kétszer kicsivel alatta, kétszer jócskán felette) ami magasabb, mint az ötvenes évek bármelyik tory kormánya alatt, az 1968-ban átadott több, mint 425 000 ingatlant sem korábban, sem a későbbiekben nem sikerül felülmúlni. A sorban következő az adóemelés témájában támadja a baloldalt, akik a kampányukban azt ígérték, hogy nem lesznek általános adóemelések, azonban a hatvanas évek második felének kedvezőtlen gazdasági hatásainak következtében (ahogyan a fejezet elején is láthattuk) mégis bizonyos járulékok emelésére kényszerültek. Ennek eredményeként, ahogyan a toryk kiemelik, összesen 3 milliárd fonttal kellett több adót befizetni a most záruló ciklusban. A középső a foglalkoztatás témájára fókuszál, ahol korábbi eredményeiket a jobboldali kormányok előszeretettel hangoztatták. A plakát tanulsága szerint Wilson és kormánya azt ígérte, hogy nem fog emelkedni a munkanélküliek száma, a valóság azonban ezzel szemben az, hogy 579 ezerrel többen vannak, mint 1966-ban. Ezen érvük megfelelt a valóságnak, ugyanis az 1950-es évek tory kormányaihoz viszonyítva a munkanélküliségi ráta fél százalékkal emelkedett az 1960-as évek második felére, ami újra valóban érzékelhető problémát jelentett a társadalom számára.⁴⁵¹

Az utolsó előtti szintén – részben – az otthonteremtés témájához kapcsolódik, ugyanakkor önállóan is sokat hangoztatott kérdés volt a jelzáloghitelek alakulása, amely a társadalom széles rétegei számára mindennapi kérdést jelentett. A baloldal arra tett ígéretet, hogy mindez 3 %-on marad, ezzel szemben 1970-re ez az összeg a kép tanúsága szerint 8,5 %-ra emelkedett. A legutolsó a mezőgazdaságból élőkre fókuszál, akik számára a Munkáspárt az agrárszektor fellendülését ígérte. A valóság szerintük ezzel szemben az, hogy 10 %-kal

⁴⁵⁰ Adatok forrása: Brit Statisztikai Hivatal

<https://www.ons.gov.uk/file?uri=/peoplepopulationandcommunity/housing/datasets/ukhousebuildingpermanentdwellingstartedandcompleted/current/previous/v1/ukhousebuildingcountries.xlsx>

Letöltés dátuma: 2024. október 21.

⁴⁵¹ Adatok forrása: Unemployment statistics from 1881 to the present day

<https://escoe-website.s3.amazonaws.com/wp-content/uploads/2018/10/17145130/Denman-and-Macdonald-LMT-1996-Unemployment-Statistics-from-1881-to-the-present-day.pdf>

Letöltés dátuma: 2024. október 21.

csökkentek a farmok és a földből élők jövedelmei az elhibázott agrárpolitika és támogatási rendszer miatt. Az anyagokról összességében elmondható, hogy azok egyre inkább a napjainkban megszokottá vált és az ezredfordulóra jellemző jegyeket hordozták magukon. Vizuális megoldások tekintetében egységesek voltak, a különösebben kreatív megoldásokat nélkülözték, ugyanakkor szövegezésükben maximálisan megfeleltek azoknak az elvárásoknak, amelyeket egy ellenzékiből „támadó” párttal szemben elvárnak.

V.1.5. A választások végeredménye, főbb megállapításai

Az akkora már hat éve regnáló Wilson kormány teljesítménye és társadalmi megítélése kapcsán vitathatatlan az ellentmondásosság, ugyanakkor – ahogyan azt a napilapok áttekintése közben is láthattuk – az elemzők és a közvéleménykutatók szinte végig az ő előnyüket mérték.⁴⁵² A választások bevezetésében felsorolt problémák, úgy mint a gazdasági nehézségek és az ebből fakadóan romló életszínvonal, az emberek kollektív biztonságérzetére is hatást gyakorló problémák (kiemelten az ír kérdés), valamint a társadalmi feszültségek erősödése (a bevándorlás problematikája) olyan faktorokat jelentettek, amelyek mind-mind növelték egy kormányváltás esélyeit. Retrospektíven vizsgálva emiatt – és az eredmények ismeretében még inkább – is tekinthető minimum furának, hogy a választások előtti tágabb időintervallumban bizonyos pontokon még 10 %-nál is nagyobb munkáspárti előnyt mértek. A végeredmény azonban ettől drasztikusan eltért. A június 18-án zajló szavazáson a toryk végül a voksok 46,4 %-át szerezték meg, ami 330 mandátumot és 13,145 millió szavazatot jelentett. Ez 4,5 %-os emelkedés és 77 újabb mandátum 1960-hoz képest. A baloldal közel 5 %-kal gyűjtött be kevesebb voksot, mint négy esztendővel korábban. A 12,2 millió szavazat (43,1 %) 288 mandátumot jelentett, amely komoly csalódásként érte Wilsont. A liberálisok esetében is visszaesést láthattunk, akik a legutóbbi 12 mandátumokból ezúttal mindössze 6-ot tudtak megtartani. Először szerzett általános – időközönkorábban már sikerült – választáson mandátumot a Skót Nemzeti Párt.

A legfrappánsabbban talán George Clark, a *Times* újságírója összegezte mindezt, aki úgy fogalmazott, „erre a választásra úgy fognak emlékezni, mint amikor az Egyesült Királyság népe visszadobta a közvélemény-kutatások eredményeit a kutatók arcába”⁴⁵³. A túlságosan későn meglépett gazdasági beavatkozások olyan károkat okoztak a szavazók között, hogy hiába volt

⁴⁵² Az egyetlen kivételt az Opinion Research Center jelentette, akik a hajrában hibahatáron belül, de egyetlen százalékkal már a konzervatívokat mérték előrébb.

⁴⁵³ George Clark, „The General Election Campaign, 1970” in *The Times Guide to the House of Commons 1970*. (London: Time books, 1970) 92.

Wilson személye jóval népszerűbb, mint Heath, az emberek egyszerűen változást akartak. Ugyancsak nehezítette a helyzetüket, hogy az összes fontos statisztikai mutatóban egyszerűen rosszul teljesített az ország. A választások hetében nyilvánosságra kerülő munkanélküliségi adatok például a legrosszabbak voltak 1940 óta. Az okok között meg lehet említeni – legalábbis Wilson szerint – azt is, hogy a párt hívei az előzetes közvélemény kutatási eredményei alapján túlságosan megnyugodtak. A választások esetében érdemes még azt is megjegyezni, hogy ez volt az első olyan, amelyiken a korhatár már nem 21, hanem 18 év volt, köszönhetően a Munkáspárt egy évvel korábbi törvénymódosításának. A részvételi arány az új szavazók megjelenésével együtt is csökkent, amely 1935 óta a legalacsonyabb volt. Az 1964 és 70 közötti időszak baloldali programja ugyan vitathatatlanul korszerű elemekkel rendelkezett, de annak csupán csekély részét tudta megvalósítani.⁴⁵⁴ Az 1970-es választások fontos tanulsága tehát, hogy a gazdasági teljesítmény és a választók pénzügyi jóléte döntő tényező, a gazdasági stabilitás és a választói bizalom között szoros kapcsolat áll fent. A győzelemhez természetesen szükség volt a jól működő pártszervezetre is, amely az 1960-as és 70-es évek során további fejlődésen ment keresztül.

V.2. A hátország – A konzervatív párt a 60-as és 70-es években

A hatvanas és a hetvenes évek során a konzervatív párt szervezésében és működésében nem zajlott le olyan hirtelen és koncentrált változás, mint a háború után Lord Woolton pártigazgatósága nyomán, ugyanakkor ebben az időszakban is történtek átszervezések, amelyek a hatékonyabb működést szolgálták. Az egyik legszembetűnőbb különbség a korábbiakhoz (és Woolton-hoz) képest, hogy ebben a két évtizedben Thorneycroft báró⁴⁵⁵ volt az egyetlen, aki a két-két és féléves általánossá vált regnálási időn túl betöltötte az igazgatói tisztséget, akinek a nevéhez fűződik majd a korszak legjelentősebb belső reformja is. Az igazgatói titulus jogkörét vagy munkaszervezését operatív változások nem érintették, ugyanakkor két „szokásjog” is kialakulóban volt az ötvenes évek végétől.⁴⁵⁶ Az első, hogy a pártszervezéssel és az operatív irányítással járó feladatok szaporodása egyértelművé tette, kevésbé működik már az a gyakorlat, hogy a pártvezető emellett képviselő és miniszter is, ahogyan például Butler vagy Macleod esetében. Azzal kapcsolatban, hogy jó-e vagy nem, ha toryk élén álló személy tagja a

⁴⁵⁴ Havas, *Attlee-től Brownig: A brit Munkáspárt kormányzási tapasztalatairól (1945-2008)*, 65.

⁴⁵⁵ Peter Thorneycroft rutinos tory politikusként került az elnöki székbe 1975 februárjában és maradt is abban egészen 1981 szeptemberéig. A Parlamentbe először 1938-ban került be, majd a háború után többször töltött be államtitkári, illetve miniszteri tisztséget is, 1957 és 58 között például a Macmillan-kormány pénzügyminisztere volt. Sok szakértő a párt legjobb XX. századi szervezői és operatív irányítói között emlegeti.

⁴⁵⁶ Seldon, Anthony & Ball, Stuart, szerk., *Conservative Century: The Conservative Party since 1900*. (Oxford: Oxford University Press, 1994) 267.

parlamentnek megoszlottak a vélemények. Sokan előnyként hozták fel, hogy ha nincsen mögötte egy választókerület, amelyre figyelni kell, akkor jóval több időt tud a pártra fordítani, míg mások azzal érveltek, hogy „gyengeséget” vagy „alacsonyabb hitelességet” okoz, ha nem egy legitim módon megválasztott képviselő irányít. A két évtized alatt a párt élére megválasztott kilenc személyből három töltött be ezzel párhuzamosan hosszabb-rövidebb ideig valamilyen miniszteri tisztséget, amely a század végére arányaiban tovább fog csökkenni. A másik ilyen jellegű változást az jelentette, hogy a parlamenti ciklusok első felében inkább egy technokratább jellegű politikus került a párt élére, aki irányítja a Központi Iroda működését, igyekszik fejleszteni mindazt, míg a ciklus második felében egy országosan is ismert nagyobb tekintélyű személy váltja, akinek a feladata egyértelműen az, hogy a választásokat levezényelje és a toryk egyik arca legyen a kampányban.

Az a Woolton által is elmondott doktrína ugyanakkor a korszakban sem változott, hogy a párt igazgatója nem irányítja közvetlenül a helyi szervezeteket és nem avatkozhat be azok működésébe autokrata módon: „*A pártigazgató nem adhat ki parancsokat a választókerületi szervezeteknek, és nem is kíván hatalmat kapni erre. A választókerületek azonban vezetést, iránymutatást és tanácsot várnak a Központi Irodától, és a pártigazgató által gyakorolt személyes befolyás valóban jelentős hatalommal ruházza fel őt — de ezek a befolyásolás hatalmával bírnak.*”⁴⁵⁷ A kommunikáció fontossága és a kapcsolódó képességek felértékelődése a vezető személyében a nyolcvanas évekre lesz igazán jelentős, amikor a bürokratikus irányítás szervezése az egyre jobban megerősödő operatív stábnak köszönhetően a háttérbe szorul és válik a párt vezetőjének tulajdonképpeni helyettesévé, és kezd a televízióban és a rádióban a párt egyfajta szóvivőjeként funkcionálni. Újítást jelentett, hogy 1957-től megjelent a pártigazgató-helyettes (*Deputy Chairman*) amely pozíciót azonban nem minden esetben töltöttek be azonnal.

A Központi Iroda létszáma a növekvő feladatok és források nyomán folyamatosan emelkedett a korszakban. Bár több alkalommal is szükség volt a költségek csökkentésére ugyanakkor a személyi állományt igyekeztek egyben tartani. Amikor azonban a vezetés mégis ehhez az eszközhöz kényszerült nyúlni, mint a hatvanas évek végén, a létszámleépítést igyekeztek a regionális irodákra hárítani.⁴⁵⁸ A költségek és a felépítés racionalizálásának okán a Központi Iroda az 1960-as és 1970-es években több alkalommal is bővült egy-egy szervezeti egység beolvasztásával, mint például a CPC kutatási osztályának átszervezése és a Központi

⁴⁵⁷ Lord Woolton a Maxwell-Fyfe Bizottság előtt 1948-ban. Az idézet forrása: McKenzie, Robert Trelford: *British political parties*. (London: Heinemann Educational Publishers, 1955) 276.

⁴⁵⁸ Seldon & Ball, szerk., *Conservative Century: The Conservative Party since 1900*, 274.

Iroda alá rendelése. A növekvő létszám indokoltta az új párt főhadiszállást, így 1958-ban a Smith square 32. szám alá költöztek, amely az évezred végéig meg is marad. A funkciók bővítésének részeként a korszaktól kezdve egyre jelentősebb részfeladatot jelentett azon alapvető szolgáltatások ellátása, amelyek a párton belülről (és kívülről) érkező közvélemény-kutatások és felmérések eredményeinek feldolgozása jelentette. Az 1960-as és 1970-es évektől ezek alapján egyre jelentősebb mértékben hallgatott a pártvezetés a Központi Iroda tanácsaira egy-egy választás dátumának, egy kampánytémának vagy egy-egy választókerület stratégiai kérdéseinek ügyében. A választókerületekre vagy éppen egyes társadalmi csoportokra bontott elemzések a számítógépek elterjedésével és ilyen célú alkalmazásával kaptak még nagyobb szerepet, amelyet Keith Britto és csapata irányított az 1980-as évektől.⁴⁵⁹

A szervezeti egységek tekintetében a leglényegesebb kérdést a városi egységek jövője jelentette. 1945 után a számuk fokozatosan csökkent. A ciklikus gazdasági nehézségek minden esetben azt eredményezték régi klasszikus ipari központokban, hogy egy-egy nagyobb vállalat bezárt vagy áthelyezte a tevékenységét. A városi szervezetek így sok helyen elvesztették a szükséges bevételeik jelentős részét. A nagyobb munkásosztállyal rendelkező városokban, mint Birmingham, Liverpool vagy épp Glasgow, egyre inkább megerősödött a Munkáspárt és háttérbe szorította a torykat. Az erre való egyik reakció Lord Brooke 1966-67 közötti belső vizsgálata volt, amely javaslatot tett a városi szervezetek integrációjára a regionális struktúrába. Ez a javaslat és a területi egységekbe való betagozódás eleinte heves ellenállásba ütközött, ám a hetvenes évekre, mikor a gazdasági környezet tovább romlott, a legtöbb városi szervezet elfogadta az elkerülhetlent és beolvadt a területi egységekbe. A hatvanas években a NUCCA szerepe és konzultatív funkciója tovább nőtt. Az 1960-as évektől a párt vezetőjének választási folyamatába is jobban bekapcsolódtak. Lord Chelmer 1963-as újraválasztása során a NUCCA részletesen konzultált a területi elnökökkel, a női, ifjúsági és szakszervezeti bizottságok elnökeivel⁴⁶⁰. Ezt a konzultációs folyamatot 1965 után a jövőbeni választási folyamatokra nézve kötelezővé tették, de a konkrét megvalósítás nem került tisztázásra, ami erősen limitálta mindezt, például az 1975-ös parlamenti és párton belüli választások kapcsán.⁴⁶¹

Bár 1951 és 1964 között a párt folyamatosan kormányzott, a felszín alatt Suez után elkezdtek megjelenni kételkedő hangok a támogatottság, az önkéntesek és a fiatalok bevonásának tekintetében. Ami a tagságot illeti az 1960 környékén mért két és fél milliós létszám az évtized közepére óriási mértékben szakad be és esett körülbelül a felére 1,2 millió

⁴⁵⁹ Uo. 282.

⁴⁶⁰ McKenzie, *British Political Parties*, 284.

⁴⁶¹ Seldon & Ball, szerk., *Conservative Century: The Conservative Party since 1900*, 282.

környékére⁴⁶², ami az 1964-es és 1966-os vereségekhez hasonlóan jól szemlélteti a toryk problémáit. Ezt a létszámot átlagban végig tartani tudták, a hetvenes évek közepén lesz még egy kisebb visszaesés. A rivális Munkáspárt ebben az időszakban kisebb kilengéseket produkált, náluk 800 és 650 ezer fő között ingadozott a taglétszám, amely mélypontját a nyolcvanas évek elején érte el, ahogy a párt támogatottsága is akkor fogja. A toryk esetében a tagság nominális csökkenése mellett a korösszetétel is problémát jelentett⁴⁶³. A *Young Conservatives* lendülete kifulladásra látszott és a 25-40 év közötti korosztály bevonása és megszólítása egyre nehezebbé vált. 1962-ben az igazgató Macleod meg volt győződve arról, hogy belső változásokra van szükség, ezért felkérte Selwyn Lloyd korábbi pénzügyminisztert, hogy készítsen egy jelentést arról, milyen területeken lenne szükség változtatásokat indukálni a párt működésében. A dokumentum túl sok újító javaslatot nem mutatott be sok, tekintetben nem javasolt változtatást, más esetekben pedig az általa leírtakat hagyták figyelmen kívül, így mindez túl sok változást nem eredményezett.

A következő évben, majd 1966-ban egymást követően érkező két vereség már mélyebb önvizsgálatra ösztönözte a torykat. Három különböző bizottság kezdte meg a működését, hogy felkészítsék a pártot az 1970-es választási sikerhez szükséges változtatásokra. Lord Chelmer az ügynökök tevékenységének hatékonyságát és azok átszervezésének lehetőségét vizsgálta, a Macleod által irányított bizottság a *Young Conservatives* helyzetével és a fiatalabb társadalmi rétegek bevonásával és megszólításával, míg a Henry Brooke által vezetett a városok problémáival és a párt azokban mutatott relatív gyengülésével foglalkozott. A választási sikert azonban nem valamilyen belső reform, hanem a Wilson-kormány óriási népszerűségvesztése hozza majd meg a konzervatívok számára. Komolyabb változások következtek azonban a kampányok előkészítésében és szervezésében, igazán az 1970-es esztendőre érett be az a korábban említett folyamat, hogy a Központi Iroda keretein belül működő kampánycsapat szignifikánsabb figyelmet fordított a közvélemény-kutatások, pszichológiai és szociológiai vizsgálatok feldolgozására, és a kulcsfontosságú választói csoportok külön-külön történő megszólítására. Ennek egyik eszköze volt az úgynevezett „*Project 67*” kutatócsoport is.⁴⁶⁴ Az 1970-es győzelem ellenére a pártvezetés világosan látta, hogy belső változásokra van szükség, amelynek előkészítését ezúttal Lord Chelmer-re bízták, és amely azt vizsgálta, „*a Konzervatív Párt minden egyéb, Parlamenten kívüli aspektusa hogyan válhat demokratikusabbá*”. Ez belső konfliktusokat, gyanakvást és rossz érzéseket váltott ki, különösen a parlamenti párt részéről.

⁴⁶² Keen, Richard & Jackson, Lydia, *Membership of UK Political Parties*. (London: House of Common Library, 2018)

⁴⁶³ Seldon & Ball, szerk., *Conservative Century: The Conservative Party since 1900*, 286.

⁴⁶⁴ Uo. 311.

A Chelmer-jelentés végül 1972 szeptemberében került bemutatásra, további viták után mind a jelentést, mind egy módosított összefoglalót 1973 októberében terjesztettek a Központi Tanács elé. A jelentést végül egy olyan indítvánnyal fogadták el, amely arra kérte a Végrehajtó Bizottságot, hogy készítsen szabályokat annak alapelvei alapján, ugyanakkor mindezt egy módosító indítvány elhalasztotta a következő választások utáni időszakra.

A hatvanas években érdemes még kiemelni azt az újítást is, hogy 1964-ben a választási vereséget követően Douglas-Home vezetésével létrejött az első árnyék kormány (*Shadow Cabinet*). A Westminster rendszer részeként azóta is működő intézmény az éppen aktuálisan ellenzékben lévő legnagyobb párt rangidős politikusaiból áll és felépítésében teljes mértékben leképezi a valós kabinet minden egyes pozícióját, élén az árnyék-kormányfő áll. Az árnyékkabinet tagjai nem rendelkeznek végrehajtó hatalommal, a feladatuk elsősorban az, hogy a hatalmon lévő kormány intézkedéseit kritizálják és alternatívákat mutassanak be velük szemben. Mindez nem csak egy lehetőség, hanem egy feladat is, az árnyékkormány munkáját a valódi kabinet hivatalba lépésével egyszerre kezdi meg és egészen annak távozásáig folytatja. A hetvenes években ezen felül két változás is bekövetkezett, amelyek újabb feladatokat róttak a pártra helyi szinten. Eddig a párt gépezete nem vett részt közvetlenül a helyhatósági választások jelentős részében, azonban egy 1972-es reform után a függetlenek száma és szerepe csökkent, így a helyi szervezeteknek több munkát kellett beletenni egy kerületi vagy megyei tanácsi választásba. Az 1979-től emellett az Európai Parlamenti választások is új megmérettetésként jelentek meg a pártok számára, ezek, és a technológiai fejlődés átalakította az ügynökök munkáját is.

Az említett Thorneycroft 1975-ben Margaret Thatcher invitálására vállalta el a pártigazgatói tisztségét és látott munkához, hogy az 1974-es év dupla veresége után segítsen rendezni a párt belső viszonyait. Drasztikus és mélyreható változásokat eszközölt a Központi Iroda szervezetének egyszerűsítése, a szervezés és irányítási folyamatok jobb strukturálása, valamint egy sokkal több szakértőből álló csapat összeállításában. Bár a lépéseit sokan kétkedve fogadták, 1975 és 1979 között az irányítás visszanyerte korábbi profizmusát. Emellett igyekezett a konzervatívokat felkészíteni a következő időszak kampány kommunikációs kihívásaira is. A pártszervezés tekintetében megjelent egy erősebb centralizációs törekvés, amely különösen a kampányok alatti szorosabb együttműködésre irányult. A londoni központban új kampány csapatot hoztak létre, amelyek a választási stratégiák megtervezéséért és végrehajtásáért feleltek⁴⁶⁵. Az üzenetek megfogalmazásában és a kisebb választói kohorszok

⁴⁶⁵ Harris, Robin, *Conservatives – A History*. (London: Corgi Books, 2013) 85.

megszólításában is előrelépett a párt, ennek részeként nagy hangsúlyt fektettek a fiatalabb generációkra, különösen a *Young Conservatives* mozgalom megerősítésén keresztül. Emellett a középosztály és a munkásosztály szavazói számára is igyekeztek külön üzeni.

A párt finanszírozásának tekintetében ebben az időszakban is a háborút követő másfél évtizedben bemutatott tendenciák folytatódtak tovább, a költségvetés folyamatos emelkedésén túl inkább apróbb strukturális változások történtek. Bár a nominális emelkedés folyamatosan jelen volt, de ez többnyire inflációkövető módon történt, a párt 1929 és 1970 közötti költségvetése közötti különbség – a választási éveken kívül – reálértéken 8 %-kal növekedett⁴⁶⁶, mindez a humán erőforrás látható és nyomon követhető fejlesztésén túl inkább a „békeidőbeli” költségek átsztruktúrálását jelentette. Ennél is érdekesebb, ha mindezt egy évszázados távlatból vizsgáljuk, ugyanis az 1870-es és az 1970-es évek vonatkozásában ugyanez az arány 31 %-ot jelent. Az általános növekedés mögött azonban több esetben is negatív tendenciák húzódtak meg és különösen a kampányok éveiben a túlköltekezés, ami – 1964-ben, 1974-ben és majd 1979-ben is – jellemezni fogja a pártot. Normális esetben – a korábbi évtizedekben – a választási években begyűjtött adományok elegendőnek bizonyultak a kampányok finanszírozására és arra is, hogy segítség a tartalékképzést, ez a trend azonban a hatvanas évektől végleg megtört. Az 1966-os választási vereség újabb csapást jelentett a párt gazdasági hátterének, ezért 1967-ben egy országos méretű adománygyűjtő kampányt indítottak el, melyet tanácsadóként Hooker Craigmyle koordinált,⁴⁶⁷ amely segített valamelyest rendbe tenni a párt költségvetését azáltal, hogy a korszak nem választási éveitől a legnagyobb bevételét hozta.

Az átmeneti javulást az 1970-es évektől újabb nehézségek követték, amelyek a kiadásaik csökkentésére kényszerítették a pártot. Mindez olyan intézkedésekben manifesztálódott, mint a Swinton Conservative College bezárása,⁴⁶⁸ a hetvenes évek második felének fontos célja lesz a párt stratégiai tartalékainak visszatöltése. A bevételek és kiadások alakulásában az 1970-es éveket tekinthetjük egyfajta választóvonalnak, amelytől kezdve a választási években a kiadások minden alkalommal bőven meghaladták a 2 millió fontot. A párt

⁴⁶⁶ Pinto-Duschinsky, *British Political Finance 1830–1980*, 149.

⁴⁶⁷ Craigmyle a korszak egyik jelentős adománygyűjtője volt, aki különösen az oktatás, vallás és közösségi projektek támogatásában játszott fontos szerepet. 1959-ben alapította meg a Craigmyle & Co. nevű céget, amely az Egyesült Királyságban az egyik úttörő szervezet lett a stratégiai adománygyűjtés területén. A vállalat egyetemek, vallási intézmények és jótékonyági szervezetek számára nyújtott tanácsadást és támogatást.

⁴⁶⁸ A Swinton Conservative College a brit Konzervatív Párt oktatási és képzési központja volt 1948 és 1975 között, Észak-Yorkshire területén. A fő célja az volt, hogy képzéseket biztosítson aktivisták, párttagok és politikusok számára, különösen a párt elméleti és gyakorlati stratégiáinak elsajátítása érdekében. A College Butler kezdeményezésére jött létre, és a Lord Swinton által rendelkezésre bocsátott kastélyban működött.

helyzetének bemutatását zárjuk a költségvetések áttekintésével és az ahhoz kapcsolódó legfontosabb konzekvenciák levonásával.

Év	Bevétel	Adomány	Választó kerületekből	Kamat	Kiadás	Kampány	Működés
1961	590	422	123	45	789	-	789
1962	576	423	113	41	863	-	863
1963	909	753	118	37	1 216	249	967
1964	2 092	1 877	170	45	2 280	984	1 296
1967/68	845	545	278	20	1 071	-	1 071
1968/69	2 099	1 414	661	24	1 054	-	1 054
1969/70	1 001	670	286	46	1 353	300	1 053
1970/71	1 860	1 507	298	55	1 668	330	1 338
1971/72	930	623	255	52	1 249	-	1 249
1972/73	1 199	893	267	39	1 481	50	1 431
1973/74	2 819	2 379	377	63	2 134	630	1 504

1974/75	1 624	1 213	299	74	2 905	950	1 955
1975/76	1 889	1 137	574	28	1 874	-	1 874
1976/77	2 094	1 306	587	50	2 177	-	2 177
1977/78	2 794	1 944	663	33	2 754	-	2 754
1978/79	3 402	2420	782	35	4 775	1 034	3 741

A konzervatív párt bevételi és kiadási szerkezete 1961 és 1979 között⁴⁶⁹ (az összegek ezer fontban értendők)

Az első és legszembetűnőbb megállapítás a két évtized rendelkezésre álló kimutatásai alapján, hogy az 1960-as években az említett nagyszabású adománygyűjtési kampányt leszámítva minden esztendőben negatív mérleget produkáltak a toryk. Mindez a párt stratégiai tartalékainak részben történő felélését vonta maga után. Az 1970-es években az egyensúlyra való törekvés valamelyest javított a helyzeten, a kampányévek esetében még mindig jelentős mértékű deficit volt megfigyelhető, különösen kirívó példa 1978/79, amikor is közel másfél millió fontos mínuszt ért el a párt. A köztes években helyyel-közzel sikerült a mérleg két oldalát egymáshoz közel tartani. A bevételi szerkezet tekintetében jól nyomon követhető a Thorneycroft kapcsán már említett központosítási törekvés hatása, ugyanis innentől határozott növekedés figyelhető meg a választókerületektől érkező hozzájárulások nagyságában és arányában is, amely választások nélküli években a korábbi egynegyedes arány helyett már a teljes bevételek harmadát fogja kitenni. Az adományok tekintetében is látható egyfajta szintugrás a hetvenes évektől, amely összefüggésben áll egyrészt a támogatás szervezési osztály átszervezésével és megerősítésével, másrészt pedig az említett Craigmyle kampány tapasztalatainak hosszútávú beépítésének volt köszönhető.⁴⁷⁰ Az adományok „útjának” tekintetében folytatódott az 1950-es évek végének trendje, hogy a nagyobb donorok mellett egyre jelentősebb szerep jutott a kisebb és közepes mértékű adományoknak is.

⁴⁶⁹ Pinto-Duschinsky, *British Political Finance 1830–1980*, 138.

⁴⁷⁰ Uo. 153.

A kiadási szerkezet tekintetében ugyancsak konstans növekedést figyelhetünk meg. A működési jellegűek esetében lassú és folyamatos emelkedést látunk, amely szintén az 1970-es évek második felétől vesz nagyobb lendületet. Ebben a Központi Iroda átszervezése, a növekvő humánerőforrás állomány, és a kutatásokra, felmérésekre költött összegek emelkedése, valamint a külsős tanácsadók folyamatos jelenléte egyaránt szerepet játszott. Az 1978/79-es közel 4 millió font minden korábbi rekordot túlszárnyalt. Érdekesség, hogy a kampány kiadások tekintetében inkább egy lassabb inflációkövető jellegű növekedési pálya rajzolható fel. Ugyan a kampányok alatt a hetvenes és a nyolcanas évektől egy jelentős súlyponteltolódás volt megfigyelhető a televíziók irányába, ám mindez inkább csak a reklámokhoz kapcsolódó gyártási költségeket jelentette. A BBC továbbra is széles műsorsávot és időt biztosított, amelynek eszmei értéke jóval nagyobb volt a kampányok valós költségeinél,⁴⁷¹ mindez elegendő volt, hiszen még a kereskedelmi és független televíziózás forradalma előtt álltunk.

V.3. A tory kormányzat teljesítménye és veresége – Mérlegen a 70-es évek első fele

Az 1970-ben az ország élére visszatérő toryk legnagyobb eredménye ebben a ciklusban vitathatatlanul a Közös Piachoz való csatlakozás volt. Ennek folyamatával és előzményeivel az előző fejezetben részletesen is foglalkozott jelen értekezés, ezért mindezt csak egy rövid kronológiai áttekintéssel egészítjük ki ezen ponton. Az elvi döntés a franciák támogatásával – amely országot elnökként immáron Georges Pompidou kormányozta – 1970 decemberében született meg London csatlakozásáról. A két vezető személyes találkozására és a fontos kérdések tisztázására a következő év májusában került sor. A közvéleményt – ahogyan az korábban bemutatásra került – erősen megosztotta a kérdés, egyaránt voltak erősen ellenzők és támogatók is mindkét párt soraiból, ahogyan az olyan mozgalmak, mint a „*Keep Britain Out*” vagy az „*Anti-Common Market League*”⁴⁷². A csatlakozási egyezmény aláírására végül 1972. január 22-én került sor, Nagy-Britannia pedig Dániával együtt 1973. január elsejével vált az EGK teljes jogú tagjává. Ezt követően tárgyalások kezdődtek az egész EFTA és az EGK között a gazdasági együttműködésekről, amelynek eredményeként előbbi tagállamai külön-külön szabadkereskedelmi megállapodásokat kötöttek utóbbival. 1995-re az EFTA tagjaiból végül négy kivételével mind tagja lesz az Európai Uniónak, 1994-ben pedig létrejön az úgynevezett

⁴⁷¹ Uo. 155.

⁴⁷² Az említett alulról szerveződő mozgalmak Nagy-Britannia EGK-hoz való csatlakozása ellen érveltek és folytattak különböző tevékenységeket az 1960-as és 1970-es években. Fő céljuk az volt, hogy megakadályozzák az ország részvételét az európai gazdasági és politikai integrációban, amelyet a szuverenitás elvesztéseként és a nemzeti érdekek veszélyeztetéseként értékeltek. A közös piac-ellenes aktivisták szerint az EGK-csatlakozás veszélyeztetette volna az önálló brit kereskedelempolitikát, az agráriumot és általában a brit gazdaság rugalmasságát.

Európai Gazdasági Térség, ami a két integrációs szervezet addiginál szorosabb kapcsolatát eredményezi.

Odahaza az előző kampánynál már részletezett gazdasági- és költségvetési problémák megoldása volt az elsődleges célkitűzés. Erre olyan neoliberais elképzeléssel próbáltak reagálni, hogy az állam adjon kevesebbet, de vegyen is el kevesebbet,⁴⁷³ vagyis csökkenteni kívánták az állami kiadásokat, ezzel párhuzamosan viszont az adóterheket is enyhíteni próbálták. A gazdasági körülmények azonban 1972-73 fordulójára még rosszabbak lettek, a költségvetési hiány elszabadult, az infláció pedig régóta nem látott magasságokba került. A gazdasági problémák miatt olyan, korábban tory körökben egyöntetűen bírált, és a baloldallal azonosított beavatkozásokra kényszerültek, mint egy-egy óriás vállalat állami kezelésbe vétele. A gazdaság mellett az északír-kérdésben is erős nyomás nehezedett Heath-re és kormányára. Az egyre élesedő társadalmi és politikai feszültségek újabb utcai megmozdulásokig vezettek, amelyek súlyos emberáldozatokat is követeltek, ezekre reagálva London felfüggesztette a belfasti kormány működését. Az újabb szöveget a tory kormány koporsójába az 1973-as olajár-válság nyomán kirobbanó energiaválság jelentette. A helyzetet a bányászok szakszervezete egy hatalmas (legalább 40 %-ot jelentő) béremelés követelésével próbálta meglovagolni. Az elhúzódó patthelyzetben a kabinet számos olyan rendelkezést volt kénytelen bevezetni, amely az energiatakarékosságot szolgálta ugyanakkor zavaróan is hatott a lakosságra. A bányász szakszervezetek 1974. februárjában sztrájkot hirdettek, amelyre Heath február 7-én a választások kiírásával reagált.

A politikai helyzet komplikáltságát mindkét nagy párt érezte magán. Heath és a toryk népszerűségét óriási mértékben megtépázták az elmúlt hónapok, ugyanakkor Wilson és a baloldal sem volt egyszerű helyzetben, hiszen a sztrájkok miatt jelentős népharag zúdult a szakszervezetekre is, amelyeket sok választó összekötött a Munkáspárttal. A tory kampány fő üzenete és szervező kérdése az alábbi volt: „*Ki kormányozza Nagy-Britanniát?*”. A főként Nigel Lawson⁴⁷⁴ által jegyzett kiáltvány⁴⁷⁵ a korábbiaknál is erősebb politikai állításokat fogalmazott meg: „*A Munkáspártot egy maroknyi hataloméhes szakszervezeti vezető vette át, akik olyan baloldali programhoz kötelezték el magukat, amely veszélyesebb és szélsőségesebb, mint valaha történelmük során*”. A Munkáspárt kampányának fókuszába pedig az ipari szereplőkkel és a szakszervezetekkel történő minél gyorsabb megegyezés, és a krízisből való

⁴⁷³ Egedy, *Nagy-Britannia története*, 2011, 165.

⁴⁷⁴ Konzervatív politikus, közgazdász és publicista, aki a Thatcher második kormányában pénzügyminiszteri posztot töltt meg. Később egy kettejük közötti nézeteltérés okán távozott a politikából és visszatért az újságíráshoz. 1974 és 1992 között az Alsóház tagja.

⁴⁷⁵ <http://www.conservativemanifesto.com/1974/Feb/february-1974-conservative-manifesto.shtml>

Letöltés dátuma: 2024. november 1.

gyors kiút került⁴⁷⁶. A végeredmény egyértelműen megmutatta a kiábrándultságot és a belpolitikai válság elmélyülését. A konzervatívok közel másfél, a munkáspártiak pedig több, mint félmillió szavazattal kaptak kevesebbet. Előbbiek összesen 297, míg utóbbiak 301 mandátumot szereztek, így az 1974. február 28-án tartott választások eredményeként újra Wilson és a Munkáspárt alakíthatott kormányt, ugyanakkor fontos megjegyeznünk, hogy mindezt kisebbségben teheték, hiszen az Alsóház összlétszáma ekkor 635 képviselő volt. Meg kell jegyeznünk azt is, hogy a liberálisok régóta nem látott módon szerepeltek, összesen 6 milliónál is több szavazatot szerezve, amely azonban mindössze 14 mandátumot ért, ugyanakkor a két nagy pártban csalódó szavazók hozzájuk vándoroltak.

V.3.1. Az 1974-es kampány – A konzervatív program és a párt kiadványai

Mindössze néhány nappal a választásokat követően vége lett a korlátozásoknak, valamint a 29 %-os béremelésben megegyező bányászok is visszatértek a munkavégzéshez. A kabinetben helyet kaptak a párt balszárnyának tagjai is (például Foot vagy éppen Tony Benn). Wilson már az első napokban figyelemre méltó sikereket könyvelhetett el és azt gondolhatta, a szakszervezetekkel történő megegyezés az első lépést fogja jelenteni a szigetország gazdasági problémáinak megoldására. Gyorsan láthatóvá vált az is, hogy a beavatkozásokhoz értelmezhető Alsóházi többségre van szükség, így mindösszesen 144 nap elteltével véget is ért a „rövid parlament” időszaka.⁴⁷⁷ A Munkáspárt a kezdetektől néhány hónapos kormányzásra rendezkedett be és került minden jelentősebben megosztó intézkedést.⁴⁷⁸ A választási folyamat 1974. szeptember 20-án vette kezdetét. Mivel a két kampányban alkalmazott konzervatív program szakpolitikai üzeneteiben egybecsengett ezért részletesebben az októberit elemzem, a kiadványok tekintetében viszont a teljes 1974-es évet, így mindkét választást.

Az 1974 októberi választásokhoz kapcsolódó konzervatív kiáltvány⁴⁷⁹ a „*Putting Britain First*” címet kapta, amely szabad fordításban „*Nekünk Nagy-Britannia az első!*”. A bevezetőben kifejtik, hogy az országra leselkedő veszélyek nagyobbak, mint a háború óta bármikor. A munkanélküliség és az infláció óriási mértékben növekszik (az elmúlt hónapokban 20 %-os) a költségvetési deficitről nem is beszélve. Ezek a gazdasági problémák már a

⁴⁷⁶ <http://www.labour-party.org.uk/manifestos/1974/feb/1974-feb-labour-manifesto.shtml>

Letöltés dátuma: 2024. november 1.

⁴⁷⁷ Ennél kevesebb időt utoljára a XVII. században élt meg a brit parlament, amikor I. Károly 23, valamint a későbbiekben Oliver Cromwell 75 nap után oszlatta fel az aktuális parlamentet.

⁴⁷⁸ Havas, *Attlee-től Brownig: A brit Munkáspárt kormányzási tapasztalatairól (1945-2008)*, 73.

⁴⁷⁹ <http://www.conservativemanifesto.com/1974/Oct/october-1974-conservative-manifesto.shtml>

Letöltés dátuma: 2024. november 1.

demokráciát fenyegetik, mivel az ilyen mértékű megpróbáltatásokat a politikai intézményrendszerek sem szokták túlélni. Minderre szerintük sem létezik gyors és egyszerű megoldás, ugyanakkor helyre kell állítani a font stabilitását, árstabilizációs programokat kell hirdetni és el kell kerülni az elmúlt hónapok olyan intézkedéseit, mint a túlzó béremelések.

Ebben a kihívásban az első és legfontosabb a nemzeti összefogás. A program finanszírozásához szükség lehet egyes adók emelésére és bizonyos állami kiadások visszafogására. Ennek – vagyis a várható adóemelésnek – a nyílt beismerése mindenképpen új elem, az elmúlt évtizedek kampányaiban mindig kerülték ennek előzetes említését. Az emberek segítséget várnak a kormánytól, nem pedig a hatalma kiterjesztését, amire szerintük a Munkáspárt törekszik. A politika és a kormányzás az emberekről szól, ők pedig ezt kívánják a programjuk középpontjába állítani. A legelső prioritás az infláció megállítása és a font értékének helyreállítása, aminek az eszközei a közkiadások visszafogása, az árszabályozások, valamint a megfelelően reális – az inflációt nem túlfűtő – jövedelempolitika. A jövedelmekkel kapcsolatos biztonság megteremtésének érdekében, a nyugdíjak esetében a hat havonta történő emelést, valamint új megtakarítási formák bevezetését javasolják. A stabil élelmiszerárak biztosításához a jövőben nélkülözhetetlen, hogy a hazai mezőgazdaság bővüljön, amelyhez az államnak is hozzá kell járulnia támogatások révén. Ehhez elkerülhetetlen a Közös Agrárpolitika módosítása is – mindez a későbbiekben még többször is elő fog kerülni – a Munkáspárt mezőgazdaságot sújtó adóinak eltörlése, valamint a szövetkezetek támogatása. Az ipar megerősítéséhez nélkülözhetetlennek vélik a technológiai fejlesztéseket és az azokba való investálást. A korábbiaknál is nagyobb figyelmet kell fordítani a kisvállalkozások és a családi üzemek támogatására is, valamint középtávon át kell alakítani a nyereségek megadóztatásának rendszerét is. A fejlődéshez biztosítani kell az energiaszuverenitást, aminek alapja a brit szénkészlet, valamint az Északi tengeri és a Skóciai olaj, illetve a nukleáris energia széleskörű felhasználásának folytatása. A munkavállalók jogainak kiterjesztése is újból előkerül, amely többek között érintené a szakszervezeti jogot, valamint az elbocsátási juttatások rendszerét. Az adók kérdésében óvatosan fogalmaznak, de amint a gazdasági lehetőségek megengedik, csökkenteni kívánják az egyéni és az ipari adóterheket is.

A második legfontosabb feladatnak a nemzet lakhatásának kezelését tekintik. Mindez egyrészt az elegendő mennyiségű otthont jelenti, másodsor pedig a saját tulajdonú lakáshoz jutást. Ezt a jelzáloghitelek szabályozásával, a lakáscélú megtakarítások állami támogatásával, az önkormányzati ingatlanok bérlők általi megvételének támogatásával és ösztönzésével kívánják elősegíteni. Be kívánják fagyasztani a bérleti díjakat, valamint támogatni a házak modernizációját. A nyugdíjasok mellett a rászorulókat támogatására – a legutóbbi kormányukhoz

hasonlóan – ezúttal is külön figyelmet kívánnak szentelni, kiemelten a gyermekeiket egyedül nevelő szülőkre, valamint a krónikus betegséggel és fogyatékossgal élőkre. Önállóan foglalkozik a nők helyzetével – amely az 1970-es évekre állandósuló elemmé vált – további lépéseket ígérnek az egyenlő bérek irányába, az özvegyek támogatására, valamint a női egyenjogúság minél erőteljesebb biztosítására. Az oktatásban új célokat nem fogalmaznak meg az 1970-es kiáltványhoz képest, ugyanakkor a gazdasági helyzet miatt ezek megvalósítása nem történhetne meg azonnal. A nőkhöz hasonlóan a fiatalok számára is külön üzeneteket fogalmaz meg, az önálló otthonba költözés, az ösztöndíjak, a tanulási lehetőségek, valamint a munkahelykeresés tematikájához kapcsolódóan

A külpolitikai kitekintésként szolgáló utolsó egységekben Skócia és Wales számára újabb önrendelkezési és fejlesztési jogok megteremtését ígéri. Ennél jóval részletesebben foglalkozik az Észak-Ír kérdéssel. A konfliktus politikai megoldását hirdetik, ugyanakkor mindezt nem lehet megtenni addig, amíg a terrorizmus és a fenyegetés jelen van, ezért meg kell erősíteni a rendőrséget és mindent megtenni a bűnmegelőzésért is. A kitekintés a visszatérő témák – NATO, Nemzetközösség és innentől már a Közös Piac – felsorolásával és ahhoz kapcsolódó általános jellegű ígéretek megfogalmazásával zárul. Összességében elmondható, hogy a program főként a válságkezelésre fókuszált, kerülte a nagyívű ígéretek, sok általánossággal kooperált és ami újszerű volt, hogy nyíltan és egyértelműen írt az adóemelések és az állami szolgáltatások esetleges visszafogásának lehetőségéről, mint a költségvetési helyzetből kiutat jelentő megoldásról.

Az 1970-es évekre tovább erősödött az a trend, amely egyrészt a televíziózás elterjedéséből, másrészt a kampányok üzeneteinek egyszerűsödéséből és transzformálódásából fakadt, és egyre kevesebb hosszabb hangvételi kiadvány készült el, a fókusz nagymértékben eltolódott az egy-két oldalas röpiratok felé. Ez a fajta egyszerűsítő megközelítés érvényesült a „*10 Reasons for Voting Conservatives*” címet viselő kiadványon is⁴⁸⁰. Tíz pontban mutatják be, hogy a pártjuk milyen intézkedéseket fog tenni az emberek érdekében. Ezek között szlogen szintű mondatok (*Nekünk Nagy-Britannia az első!*) és kissé általános üzenetek, úgy, mint „*A konzervatív párt felveszi a harcot az infláció ellen!*” egyaránt megtalálhatók.⁴⁸¹ Az idős emberek számára azt ígéri, hogy fél évente emelni fogják a nyugdíjakat, míg azok számára, akik saját otthonhoz szeretnének jutni, ezúttal is elhangzik az az ígélet, hogy 9,5 %-ra csökkentenék a jelzáloghitelek kamatait. Olyan konkrétumok nélküli üzenetek is megjelennek, mint az oktatás színvonalának emelése, valamint egy olyan adórendszer kialakítása, amely jóval

⁴⁸⁰ *10 Reasons for Voting Conservatives*. (Conservative Central Office, 1974)

⁴⁸¹ Uo.

igazságosabb. Új elemként tűnik fel itt is – ahogyan a kampányban is, feltehetőleg részben az északír események nyomán – a rendőrség és a közbiztonság megerősítése is. Az egyik legfontosabb üzenet az, hogy ebben a krízis helyzetben, amiben most a szigetország van egységesíteni kell az országot, erre pedig csak ők, vagyis a Konzervatív Párt képes. A gazdaság esetében kiemelt üzeneteiként jelenik meg az ipar modernizációjának és növekedésének állami ösztönzőkkel való támogatása, valamint a kis- és közepes vállalkozások erősítése.

A kiadványokban is alaposabban foglalkoztak a gazdasági kérdésekkel. Ezek közül kiemelhető az *Economic Strategy for Stability* címet viselő⁴⁸². Ebben három nagyobb tartalmi egységben mutatják be azt, hogy szerintük milyen eszközök és beavatkozások segíthetnek Nagy-Britanniának kijutni a gazdasági válságból. A magas infláció, az árválság, a munkanélküliség és a kampány más pontjaiban már kifejtett gazdasági problémákra adandó válaszokat három nagyobb egységben összegzik. Az első a költségvetés szigorú kontrollja, ebben a helyzetben csökkenteni kell az állami kiadásokat és időlegesen – ezt is kihangsúlyozzák, ahogyan a kiáltványában, nagyon óvatos megfogalmazás mellett – szűkíteni az állami szolgáltatások bizonyos elemeit⁴⁸³. A stabilitás és a szigorú monetáris politika elkerülhetetlen ahhoz, hogy elkezdjen a gazdaságba vetett bizalom helyreállni és mérséklődjön az árak emelkedése. Ezt követően ösztönözni kell a magánszektor befektetéseit, a korszerűsítést és államilag támogatni a kis- és középvállalkozásokat. Ugyancsak felvetik több területen a deregulációt és azt, hogy olyan szabályozásokat kell hozni a jövőben, amelyek támogatják mindezt a fejlődést és tovább ösztönzik ezen szektor fejlődését. A pamflet ugyan túl sok konkrét beavatkozást nem bont ki – hasonlóan az egész kampányhoz – ugyanakkor bizonyos elemeiben elindul afelé a neokonzervatív fordulat felé (gazdasági tekintetben) amelyet az 1980-as évek és Margaret Thatcher miniszterelnöksége fog majd elhozni.

Az utolsó pártvezetőként és miniszterelnök-jelöltként megvívott kampányában természetesen Edward Heath neve alatt is több publikáció jelent meg. Ezek közül zárásként néhány gondolatban összegezzük a *The Conservative Way in Politics* címet viselőt⁴⁸⁴. A dokumentum – amely a kevés, politikafilozófiai jegyeket tükröző írás egyike – kiemelten hangsúlyozta a konzervatív párt hagyományos értékeit és ideáit, mint a szabad piac, a magánvállalkozások és kis- és középvállalkozások fejlesztése, valamint a kormányzati beavatkozás minimalizálása az üzleti életben. A röpirat kiemelte a gazdasági stabilitás elérésének fontosságát, különös figyelmet fordítva az infláció és a munkanélküliség

⁴⁸² *Economic Strategy for Stability*. (Conservative Central Office, 1974)

⁴⁸³ Uo.

⁴⁸⁴ *The Conservative Way in Politics*. (Conservative Central Office, 1974)

problémáira. Az érvelésében ugyancsak a monetarista elveket támogatta, arra utalva, hogy a kormányzati politika, amely a kereslet növelésére összpontosít, nemcsak inflációt, hanem tartós munkanélküliséget is eredményez⁴⁸⁵. Ezeken túl alapvető társadalmpolitikai kérdéseket is érintett, hangsúlyozva a társadalmi rend és a család értékeit, amelyeket a konzervatív politika elengedhetetlen részeként határozott meg. Az írott üzenetek áttekintése után vizsgáljuk meg, hogy a vizuális térben milyen kommunikációs megoldásokat alkalmaztak ezúttal a konzervatívok.

V.3.2. Kampányplakátok

486

Az 1974-es plakátokat két külön egységként érdemes vizsgálnunk. A felső sorban a klasszikus „Vote Conservative” szlogennel ellátott anyagok, míg az alsó sorban egy külön „mellék kampány” vizuális anyagai láthatók. A felső sor öt plakátja közül az első három a februári, míg a másik kettő az októberi választáshoz kapcsolódik,⁴⁸⁷ mindezt az eltérő

⁴⁸⁵ Uo.

⁴⁸⁶ A kampányplakátok forrása:

<https://digital.bodleian.ox.ac.uk/collections/posters/?page=5&fq=date%3A%5B1974+TO+1974%5D>

Letöltés dátuma: 2024. november 2.

⁴⁸⁷ A forrásként szolgáló online archívumban nagyon kevés októberi plakát volt, így az elemzés kiegészítéseként bekerült néhány a februáriból. Az események között eltelt idő rövidsége miatt sem vizualitásban sem üzenetek tekintetében nem volt szignifikáns eltérés a két kampány plakátjai között.

szlogenekből követhetjük nyomon⁴⁸⁸. Az anyagokra egységesen az egyszerűség, a letisztultság és a rövid üzenetek jellemzők, színvilágukban a kék és fehér dominanciát a narancssárga egészíti ki. A felső sor legelső plakátján viszonylag kevés elemezni valót találunk, kék háttéren a párt választási szlogenje: „*Firm Action for a Fair Britain*” látható. Mindez szabad fordításban annyit jelent, „határozott fellépés az igazságos Nagy-Britanniáért”, amely elsősorban a válságkezelésre és a gazdasági problémák megoldására utalt. Az alsó sávban pedig a szokásos szavazz a konzervatívokra felirat kapott helyet. Ugyancsak az egyszerűség jellemzi a mellette lévő Edward Heath arcképével ellátott anyagot is, aminek az egyetlen újdonsága, hogy az előző két választástól eltérően ezúttal színesben láthatjuk a tory vezetőt. A februáriak közül az utolsó (középen) valamivel már összetettebb anyag. Középen egy kép látható, amin egy férfi átugrik egy másikat. A szöveg az alábbi: „*Ugrás a katasztrófabá méltányos fizetések és árpolitika nélkül*”. A kép ebben az esetben a szöveg illusztrációjaként szolgál, amely a tory kampány azon fő üzenetéhez kapcsolódik, hogy az országot katasztrófa fenyegeti, amelyet egy baloldali kormány csak tovább fokozna⁴⁸⁹.

A következő két anyag már az őszi eseményekhez kapcsolódik. A felső sorban a negyedik párhuzamba állítható az elsővel, ugyancsak a párt választási szlogenje látható rajta, amely ezúttal a „*Nekünk Nagy-Britannia az első!*” mondat. Mindez kiegészül a „*Légy pozitív!*” mondattal, amely utal arra a toryk és Heath által is többször emlegetett társadalmi hangulatra, amely az egész 1974-es választási évet áthatotta. A felső sor utolsó eleme szintén egy egyszerű vizuális megoldással dolgozik, ahol a képi elemként szolgáló rajz a választási szlogen vizualizációja, azon az egyes számba írva jelenik meg a „*Nekünk Nagy-Britannia az első!*” mondat. Amíg az előző kampányok plakátjai esetében jellemző volt az egyszerű látvány rövid szakpolitikai üzenetekkel vagy probléma felvetésekkel való kiegészítése, addig ezúttal az üzenetekre sem helyeződött nagyobb hangsúly a kampány klasszikus vonulatában.

Külön irányt jelentett a kampány egyik „oldalága”, amelynek néhány eleme az alsó sorban kapott helyet és amely teljes egészében az inflációra fókuszál. A plakátok egységesek, mindegyik monokróm az alsó részükben pedig pirossal az alábbi felirat látható: „*Az árak idén kétszer olyan gyorsan emelkednek, mint tavaly!*”⁴⁹⁰ a tetejükön pedig „Ez egy figyelmeztetés a

⁴⁸⁸ A fő kampányszlogenek és egyben a manifesztumok címei: február – Firm Action for a Fair Britain, október – Put Britain First

⁴⁸⁹ Az említett manifesztum első harmada gyakorlatilag teljes egészében a gazdasági veszélyekkel foglalkozik és a katasztrófa potenciál rémképével kívánja aktivizálni és meggyőzni a választókat.

⁴⁹⁰ Bár a kampányokra mindkét oldalon jellemző volt egyes adatok felnagyítása, ezúttal a szlogen helyel-közzel megfelelt a valóságnak, ugyanis 1973-ban 9,2 % míg 1974-ben 16 % volt az infláció mértéke. Ez az adat egyébként 1975-re ennél is rosszabb lesz, a következő esztendőben 24,2 % lesz az árak emelkedésének mértéke. Adatok forrása: <https://lordslibrary.parliament.uk/the-uk-economy-in-the-1970s/>
Letöltés dátuma: 2024. november 3.

konzervatívoktól”. Balról jobbra haladva az elsőn egy konnektor és egy kapcsoló látható, ami az energiaárak emelkedésére utal. Mindez különösebb magyarázatot nem igényel, az energiaár válságra igyekszik reflektálni, 1973-74 fordulóján minden ember számára érezhető volt függetlenül attól a társadalom melyik rétegébe tartozott. A második a tömegközlekedés drágulására utal, amin egy másodosztályú jegyet láthatunk, amelyen a rányomtatott árak tollal vannak átjavítva és a 98 penny helyett 1 font 10 penny szerepel. A harmadikon rezsizsámlákat látunk egymáson és egy előttük tanácstalanul álló ember. Mindez a megélhetési költségek széles körének emelkedésére utal. A sorban utolsón pedig egy telepakolt bevásárlókocsit láthatunk, amely az élelmiszerárak emelkedését szimbolizálja.⁴⁹¹ A kampány célja az infláció mértékének kiemelése volt, amely egyfelől érthető, hiszen az embereket az árak emelkedésén keresztül mindig könnyű meggyőzni vagy éppen szembe fordítani egy-egy párttal, ugyanakkor a Munkáspárt alig több, mint fél éve volt kormányon az infláció és az árak robbanásszerű emelkedése ugyanakkor már az előző évben a toryk kormányzása alatt megkezdődött, így mindez ha egy-egy választópolgár alaposabban végig gondolta akár kontraproduktív eredményt is szülhetett. Összegezve a kampány plakátokat az látható, hogy azokban ezúttal túl sok egyediség és kreatív megoldás, valamint specifikusabb ígéretek nem jelentek meg.

V.3.3. Kampányüzenetek a miniszterelnök beszédeiben és a sajtóban

Végezetül tekintsük át a kormányfő felszólalásaiban és a sajtóban elhangzó üzeneteket. Heath a kampány alatt elmondott beszédeinek hangvételében és stílusában újdonságokat ezúttal sem lehetett felfedezni. A két vizsgált kampánybeszéd közül az első Birminghamben hangzott el szeptember 26-án.⁴⁹² Kezdeként kiemeli a város jelentőségét a brit ipar szempontjából és azt, hogy ennek a térségnek a lehetőségeit és az abban rejlő potenciált senki sem vonja kétségbe, ugyanakkor mindezt sajnos csak ritkán sikerül teljes egészében kihasználni. Az ipart megosztottság és a korábbi korszakok ellentétei sújtják, ami egyre több sztrájkhoz vezet, ezzel is gátolva azt, hogy az ipar itt – és máshol is – kellő hatékonysággal működhessen. Mindezek alacsony teljesítményhez és termelékenységhez vezetnek. Ezek a szocialisták nézeteit erősítik, ami szerint: „*A különböző munkát végző emberek különböző osztályokba tartoznak, akiknek az*

⁴⁹¹ Az élelmiszerárak tekintetében az infláció még erősebben megfigyelhető ebben az időszakban 1973-ról 1974-re közel 25 %-kal nőtt azok ára. Ha 1970-el vetjük össze a helyzet még rosszabb, a négy éves vizsgálatban ez az arány a 64 %-ot is meghaladja. Adatok forrása: *Household Food Consumption and Expenditure 1974* https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a7f841140f0b62305b879e1/Domestic_Food_Consumption_and_Expenditure_1974.pdf

Letöltés dátuma: 2024. november 3.

⁴⁹² A beszéd forrása: Edward Heath: Speaking at the Town Hall, Birmingham, 1974. szeptember 26. Conservative Central Office

*érdekei mindig el kell, hogy térjenek. Ebből fakad a Munkáspárt azon álláspontja, hogy nincs találkozási pont az érdekek között*⁴⁹³. Wilson és kormánya szerinte mindent elkövet, hogy megossza a társadalmat és a különböző dolgozói rétegeket, ugyanakkor egyetlen kormány sem lehet sikeres, amely megosztó és csak egyetlen érdeket képvisel.

Heath Chamberlaint és az ő társadalompolitikáját idézi fel ezzel szemben, aki azt vallotta, hogy minden kormánynak minden embert képviselnie kell. A népnek szerinte elege van a politikából, amit az elmúlt évek eseményeinek tükrében meg is ért. Az emberek azt akarják, hogy a politikusok ne egymással, hanem az ország problémáival küzdjenek. A válság, amivel az ország szembenéz nem egyedi, sajnos ugyanezek a gazdasági, inflációs és energetikai nehézségek vannak jelen szerte a világban. A probléma szerinte, hogy a kormány igazából nem is ezzel foglalkozik. Ahogyan ő fogalmaz: *„Miközben az országot járom, egyre több ember teszi fel a kérdést: Érdekel-e valakit a Munkáspártból, hogy mi történik velünk? Nem bánja senki, ha csődbe megyünk? Érdekel valakit, hogy a vállalkozások fennmaradnak-e?*⁴⁹⁴ Ezek a kérdések szerinte rendkívüliek lettek volna tíz vagy húsz éve a tory kormányok idején de a Munkáspárt minden intézkedésével figyelmen kívül hagyja az ipar érdekeit. Erre utal szerinte az is, hogy hagyják a béreket elszabadulni, amelyek csak fűtik az inflációt és nincsenek tekintettel a vállalkozásokra. Szerinte az árak emelkedését kell megfékezni, a fontot megerősíteni, nem pedig egyre többet költeni. Elővesz olyan jól bevált és évtizedek óta hangoztatott paneleket is, mint a baloldal várható államosítási törekvései. Ebben a környezetben szerinte a vállalkozások és a vállalkozók félnek, nem érezhetik magukat biztonságban, a kiadások folyamatosan nőnek, hiányzik a stabilitás és a tervezhetőség, ami nélkülözhetetlen lenne a termelés és a bevételek fokozásához, ami nélkül nem lehet a társadalmi jólétet biztosítani. Olyan mutatókkal kívánja alátámasztani mindezt, mint hogy az ipari részvények reálértéke a tőzsdén most alacsonyabb, mint 1935-ben.

A választás tétje Heath szerint nem a következő 12 hónap válságkezelésének módja, hanem az, hogy milyen országban fogunk élni. Ez bizonyos értelemben visszatérés Churchill kedvelt fordulataihoz is, miszerint egy-egy választás tétje mindig túlmutat önmagán és az valójában az egész ország jövőjéről szól. Ha őket választják gyorsan fognak cselekedni, hogy biztosítsák az ipar túlélését ezekben a sötét napokban is. Hosszabb gondolatmenetben értekezik a vállalkozások szabadságáról, amelyek az Egyesült Államok vagy Japán gazdasági fellendülését (és korábban a szigetországét is) biztosították és amelyet alapjaiban fenyeget a baloldal kormányzása. Mindez szintén visszatérés a Munkáspártot támadó általános

⁴⁹³ Uo.

⁴⁹⁴ Uo.

toposzokhoz. A beszédet azzal a gondolattal zárja, hogy ő és a pártja az egység megteremtésére fog törekedni a társadalom egészén belül: „Az egység, amelyre a választásokon törekszünk, az észszerű, mérsékelt politika melletti egység, valamint az azok közötti egység, akik segíteni akarnak Nagy-Britanniának abban, hogy urrá legyen a nehézségein...”⁴⁹⁵

A másik beszéd bő egy héttel később hangzott el Boltonban⁴⁹⁶. Kiemeli, hogy elérkeztek a kampány utolsó és legmeghatározóbb hetéhez, majd azonnal rátér a politikai rivális támadására azzal, hogy összefoglalja a Munkáspárt előző hetét. Healey⁴⁹⁷ a múlt héten megfelezte az inflációt – gúnyolódik – mert fele annyit mondott, mint amennyi a pártja kiáltványában szerepel, Wilson pedig azt nyilatkozta a televízióban, hogy idén 8,4 jövőre pedig 10 %-kal fogják csökkenteni az árakat. A valóság ezzel szemben az, hogy a baloldal ezzel szemben 10 milliárdos államosítási programokban gondolkodik, amivel mindezeknek az ellentétét fogja elérni és Heath szerint csak újabb hamis ígéretek megtételére képesek. Kitér a kormány európai jelenlétére is, amely szerinte az EGK-ban kimerült annyiban, hogy a felszólalásaikban mindenért, ami rossz a szigetországban, a torykat teszik felelőssé. Hosszan élcelődik az egész pártot jellemző megosztottságon az európai egységgel kapcsolatos kérdésekben. Már ő maga is nehezen tudja követni azt, hogy tulajdonképpen milyen irányt kíván venni a baloldal és nem csodálkozik azon, hogy az emberek azt mondják neki: *“Nézd, nem értjük, mire készül a Munkáspárt. Mondd meg nekünk, a dolgok tényleg olyan rosszak, mint amilyenek látszanak?”*⁴⁹⁸ A kampány hajrájához érve itt az idő visszatérni a valódi kérdésekhez és javaslatokhoz. A válasz sajnós az, hogy valóban problémás a helyzet. Az árak gyorsabban emelkednek, mint korábban valaha, a munkanélküliség folyamatosan növekszik, a fizetési mérleg egyre mélyebbre csúszik a negatív oldalon és ha minden így megy tovább az ország a hitelekből is ki fog fogyni. Egy idézettel folytatja a politikai rivális kritikáját, amit az előző napon hallott: *„A Munkáspárt azt mondja, tudják, hogy nem képesek megállítani az inflációt, de legalább garantálják, hogy engedelmessé válnak a sztrájkok miatti fenyegetéseknek...”*⁴⁹⁹ Mindennek a folytatása szerinte tragikus következményekkel járna az ország számára, hiszen, ha egy kormány engedelmessé válna minden fenyegetésnek akkor az az ország elveszti a függetlenségét. Ezúttal más gondolatmenet révén, de ismét arra a következtetésre vezet a hallgatóságot, hogy a Munkáspárt alatt megszűnhet az igazi

⁴⁹⁵ Uo.

⁴⁹⁶ A beszéd forrása: Edward Heath: Speaking at the Mass Meeting at the Bolton Town Hall, 1974. október 4. Conservative Central Office

⁴⁹⁷ Denis Healey munkáspárti politikus Wilson év elején hivatalba lépett kormányának pénzügyminisztere, aki már az 1964 és 1970 közötti ciklusban is fontos szerepet töltött be, mint védelmi miniszter.

⁴⁹⁸ Uo.

⁴⁹⁹ Uo.

demokrácia és az ország függetlensége. A rá jellemző technokrata megfogalmazásokhoz képest ezúttal lényegesen emocionálisabb megfogalmazásokkal él, és kiemeli, hogy nem hagyhatják mindezt tovább menni, a kormányt az emberek választják meg és nem a szakszervezetek. A beszéd ezen szakaszában megpróbálja a jelenlegi problémák egyik részét a szakszervezetekhez, a másikat pedig a baloldalhoz kötni, amiből egyértelműen csak a konzervatívok tudnak kiutat mutatni. Addig amíg a baloldal a szakszervezetek követeléseire tovább emeli a béreket, csak fűteni fogja az inflációt és a gazdasági katasztrófa felé vezetni az országot, amelynek jövőre így még ettől is nagyobb áremelkedéssel kell szembenéznie, ami a 20 %-on is túl fog jutni.

Ezután az emberek alapvető félelmeire, megfizethetetlen árak, a munkahelyük és a megtakarításaik elvesztése igyekszik ráerősíteni. Ha engedjük, hogy minden így menjen és tovább nőjön az infláció a sztrájkok is erősödni fognak. Az embereknek látniuk kell a válság mélységét és azt, hogy ebből a baloldallal nincsen kiút. A választás, ahogyan ő fogalmaz „*egy olyan kormány, amely képtelen kezelni a helyzetet, mert tagadja az igazságot és olyan politikához ragaszkodik, amelyik kudarcot vallott, illetve egy olyan új kormány közötti döntésről szól, amely igazat mond és megteszi, amit kell...*”⁵⁰⁰ Záró gondolatként megfogalmazza, hogy az embereknek a következő héten a szocialista állam és a nemzeti egység között kell választani. Összességében Heath ezen két beszéde és az áttekintett többi kézirat alapján elmondható, hogy a pártvezető felszólalásai nagyrészt a gazdasági nehézségekre és az arra való elhibázott munkáspárti válaszokra igyekeztek fókuszálni, személyes kampányának homlokterébe az infláció, az államosítások és a kormány gyengesége került.

A sajtó áttekintését a korábbi rendszert követve kezdjük a *Daily Mail*-lel. Feltűnő, hogy az eddigiekkel ellentétben ez volt az első kampány, amelynek kezdetéről a *Mail* nem a címlapon, hanem a második oldalon számolt be,⁵⁰¹ majd néhány lappal később egy egész oldalas tory hirdetést közöltek. Az események két nappal később vettek nagyobb lendületet, a borítón Heath-szel és ideges nyilatkozatával, miután valaki idő előtt kiszivárogtatta a tory kiáltvány tartalmát⁵⁰². Az ügy nagy port kavart, amelyről a pártvezető azt hangoztatta, „*ha ez egy kampány trükk, akkor nem tőlünk jön*” reagálva arra, hogy az előző napon valaki az eredetileg tervezettnél két héttel hamarabb nyilvánosságra hozta a programjukat. Mindebben nem csak a toryk, az illetékes nyomda is belső vizsgálatot indított. Mindez nem várt problémákat okozott a kampány elején, amelyek – ha csak egy-két napra is – elvitték a fókuszot a fontosabb kérdésekről. A *Mail* még aznap egy cikkben elemezte is a kiszivárgott dokumentum

⁵⁰⁰ Uo.

⁵⁰¹ Anthony Shrimley: Turmoil for Tories as Wilson Decides Date. *The Daily Mail*, 1974. szeptember 9. 2.

⁵⁰² Anthony Shrimley: Who Stole the Tory Thunder? *The Daily Mail*, 1974. szeptember 11. 1.

tartalmát és pozitívan értékelte azt. Másnap⁵⁰³ elkezdődött a Munkáspárt támadása az általuk bejelentett „infláció-biztos” nyugdíjcsomag egyes elemeinek kritizálásával, például azzal, hogy az általuk ígért nyugdíj összegét teljes egészében 1998 előtt senki nem kapja. Az első napokban elővették továbbá Lord Brayley hadügyminiszter üzleti ügyeit is, amelyek során állítólag 193 ezer fontnyi adótartozást halmozott fel, amely botrány többször is előkerül még.⁵⁰⁴

A legelső közvélemény-kutatások eredményei a Mail szeptember 16-os címlapján jelentek meg, amelyen arról számolnak be, hogy a Munkáspárt jelenleg közel 15 %-os előnyben van.⁵⁰⁵ 1970-hez hasonlóan ezúttal is igyekeztek közelebb vinni Heath-t az olvasókhoz, aminek egyik eszköze volt egy kétoldalas interjú kivonat, amely az Egyesült Államokban készült vele és amelyben a politikai üzenetei mellett olyan dolgokról is beszél, mint hogy milyen volt az első autója vagy éppen a zongorázás.⁵⁰⁶ Ezzel párhuzamosan Wilsont pedig minél negatívabb hangvételben interpretálták, utóbbira alkalmat szolgáltatott, hogy a miniszterelnök erőteljes kirohanást intézett a sajtó ellen a minisztereit ért (szerinte jogtalan) támadások okán. Erről – több helyen gúnyos hangnemben – a *Mail* is részletesen beszámolt⁵⁰⁷. A kampány több pontján is igyekeztek a baloldal belső megosztottságára vonatkozó narratívát erősíteni. Ennek jegyében alaposabban foglalkoztak minden belső konfliktussal, többek között Lord Chalfont⁵⁰⁸ távozásával is a pártból⁵⁰⁹ akinek ezt bejelentő levelét szintén alaposan kielemezik, amely szerintük Wilson számára a legrosszabb pillanatban érkezett. Ez az ügy a választásokig még több alkalommal előkerült, de ugyancsak igyekeztek a szakszervezeti vezetés kritikáit felnagyítani a munkáspárti program irányába. A toryk kampányüzenetei és témái közül a legnagyobb hangsúlyt a jelzaloghitelek maximalizálása, valamint a bérleti díjak befagyasztása kapta, amelyekkel önálló véleménycikkekben foglalkoztak. A választásokhoz közeledve Wilson és a kormány helyzetén nem könnyített az sem, hogy a négy legnagyobb autógyárból háromnál (British Leyland, Chrysler, Ford) sztrájkok kezdődtek, amelyek esetében a lap újságírói igyekeztek erőteljesen rámutatni a Munkáspárt hibáira és a nem megfelelő bérpolitikájuk által okozott gazdasági nehézségekre is.⁵¹⁰ Mindez szerintük „*tovább tépázza azt a béke képet, amit a kormány megpróbált felépíteni.*” Heath esetében az említett emberi arc

⁵⁰³ David Coss: Labour's Dream. *The Daily Mail*, 1974. szeptember 12. 2.

⁵⁰⁴ Malcolm Stuart: This Man Brayley. *The Daily Mail*, 1974. szeptember 14. 11.

⁵⁰⁵ Gordon Greig: Neck and Neck as Battle Begins. *The Daily Mail*, 1974. szeptember 16. 2.

⁵⁰⁶ I said, be Bold! *The Daily Mail*, 1974. szeptember 17. 6-7.

⁵⁰⁷ Anthony Shrimley: Wilson: New 'Smears' Soon. *The Daily Mail*, 1974. szeptember 21. 1.

⁵⁰⁸ 1964 és 1970 között a Wilson kormány kül- és gyarmatügyi államtitkára, aki e mellett a Lordok házának is tagja volt. Több kérdésben, egyebek mellett Falkland helyzete, valamint számos belpolitikai ügyben konfrontálódott a párt vezetőjével, aminek hatására előbb háttérbe vonult, majd távozott a pártból.

⁵⁰⁹ Chalfont Quits. *The Daily Mail*, 1974. szeptember 23. 2.

⁵¹⁰ Robert Porter: Car Strikers Damage Labour 'Peace' Image. *The Daily Mail*, 1974. október 2. 2.

megmutatása mellett többször igyekeztek egy olyan vezető képét felfesteni, aki képes lehet ebben a nehéz helyzetben egységesíteni a nemzetet. Ezt a narratívát kívánták erősíteni azzal, amikor a hajrához érkezve több cikkben foglalkoztak a konzervatívok vezetőjének azon nyilatkozataival is, amelyben azt fejtegette, hogy az ország jelenlegi problémái miatt egy koalíciós kormányt is el tudna képzelni a liberálisokkal közösen, annak érdekében hogy leváltsák a Munkáspártot és megmentse a szigetországot az összeomlástól.⁵¹¹ Kritikát főként azzal kapcsolatban fogalmaztak meg az irányába, hogy szerintük bár gyakran támadja a kormányt, de „nem üt elég keményeket”. Az utolsó napokban a közvélemény-kutatások eredményei alapján minimálisan erősödött a toryk támogatottsága, de még így is 13,5 %-os hátrányban vannak⁵¹². Ebben a helyzetben az utolsó napokban sem változott a lap azon kommunikációs iránya, hogy inkább Wilsonnal és a baloldali politikusok bulvárjellegű ügyeivel foglalkoztak, mint a konzervatív ígéretekkel és kampánnyal – amely a sajtó reprezentáció alapján végig enerváltnak tűnt.

A *Guardian* az első napokban inkább a konzervatívok támadásával és a vélt vagy valós belső konfliktusaik elemzésével foglalkozott. Az egyik első ilyen volt a torykon belül jelen lévő úgynevezett Macleod-csoport bírálatának kiemelése, akik szerint a párt jobb szárnya és az általuk megálmódott kiáltvány túlságosan magas szociális kiadásokban gondolkodik, és nem megfelelő módon kezeli a munkanélküliség kérdését és problémáit.⁵¹³ A *Mail*-hez hasonlóan ők is részletesen, bár jóval gúnyosabb hangnemben („*Manifesto Mystery*”-ként emlegetve) foglalkoztak a tory program idő előtti kiszivárgásával, amelynek kapcsán igyekeztek azt a narratívát építeni, hogy ez is a párt problémáinak egy jól látható tünete, ugyanakkor magával az anyaggal szemben kevésbé kritikusak, a véleménycikkek szerint mindaz mértéktartó és semmitmondó annak érdekében, hogy visszaszerezzék azt a másfél-két millió szavazót, akiket februárban elvesztettek. A Munkáspárttal először a kormány által bejelentett inflációkövető nyugdíjemelés vonatkozásában foglalkozik igazán részletesen⁵¹⁴ amely programot és a tervezett inflációt megfékezni kívánó intézkedéseket is hosszasan dicsérik, mindez szerintük nagyban növeli a baloldal esélyeit. A kampány első hetében visszatérő téma volt egy esetleges konzervatív-liberális szövetség, amelynek esetében számos cikkben igyekeztek kiemelni, hogy utóbbi párt visszautasította a jobboldal közeledését. A Munkáspárt néhány nappal később megjelent kiáltványát ugyancsak alaposan kielemezték, fő konklúzióként pedig azt állapította meg a *Guardian*, hogy a kormány februártól mostanáig tartó teljesítménye jó kiindulási pont,

⁵¹¹ The Nation that Yearns for Unity. *The Daily Mail*, 1974. október 4. 6.

⁵¹² Poll Has Labour Ahead as They Go into Last Lap. *The Daily Mail*, 1974. október 9. 1.

⁵¹³ Peter Hetherington: Radical Tory Group Criticises Right-Wing Policy. *The Guardian*, 1974. szeptember 10. 6.

⁵¹⁴ Loosening the Purse Strings of Old Age. *The Guardian*, 1974. szeptember 12. 8.

ahogyan az általuk most az asztalra tett program is.⁵¹⁵ Ugyanebben a lapszámban pozitív kontextusban értekeznek az államosítások lehetőségéről, mint a jelenlegi gazdasági problémákra felmerülő munkáspárti megoldásról. A választásokkal foglalkozó cikkek számának növekedése és a kampány intenzívebbé válása a lapban szeptember 20-ra datálható. Aznap már mindkét pártvezető kampány körútjának kezdetével foglalkoztak, Wilson esetében kiemelték, hogy várhatóan kerülni fog minden személyeskedést a következő hetekben (nyerő pozícióból mindezt könnyedén teheti) míg Heath-nél annak a kérdését fejtegetik, hogy mire lehet elég egy nagyon intenzív kampány.⁵¹⁶

A Munkáspárt számára kellemetlen témák, mint Chalfont kilépése vagy Brayley ügyei ugyanúgy előkerültek itt is. A kampány középső szakaszának fő témáját az infláció kezelés, valamint a bérek kérdése adta, ebben is hasonlóan alakult a választási tudósítás íve mindkét lapban. Ebben az intervallumban előkerültek a szakpolitikai viták is, mint például Healey pénzügyminiszter és Carr tory árnyék-pénzügyminiszter csörtéje a költségvetési hiánycélokról és az inflációs helyzetről erősítve azt az állítást, hogy ha utóbbiak kerülnének kormányra az 1930-as évek recessziója térne vissza a szigetországba.⁵¹⁷ Az infláció témájában Heath azzal támadta Wilson-t, hogy az elképzeléseik 1975-re 30 %-os pénzromlást fognak okozni, amelyet utóbbi kategorikusan visszautasított, amelyet a kincstár aktuális jelentéseivel igyekezett alátámasztani⁵¹⁸. Mindezt a *Guardian* egy a februári és az augusztusi árakat összehasonlító hosszú cikkel igyekezett tovább erősíteni. A személyek szintjén a támadásaik és a bírálataik főként Heath-re koncentráltak, de több cikkben is megtalálták már Margaret Thatchert is. A hajrához közeledve nagy figyelmet kapott a Ford gyár és a szakszervezetek közötti tárgyalások, amelynek eredményeként a munkások egy olyan összegű béremelést kaptak, amely kézzel fogható nyomást helyezett a kormányzat bérpolitikai törekvéseire is,⁵¹⁹ ugyancsak feszítetté kezdett válni a helyzet a bányászok esetében is (ismét). Ezen témák mellett nagy reflektorfényt kapott a laptól Powell és a konzervatív párt konfliktusa is. A választások hetében ismét előkerült a tory-whig frigy témája is, Heath próbálkozását „kétségbeesettként” jellemzi a lap,⁵²⁰ a témáról Wilsont is idézik, aki dühösen úgy reagált erre, hogy februárban amikor a válsághelyzet rosszabb volt, a konzervatívok nem akartak koalíciós kormányt, a céljuk most is a hatalom bármi áron való megszerzése lenne vele. Az utolsó napokban Wilson mellett egyre több munkáspárti vezető politikus, mint például Foot vagy Callaghan kampány eseményeiről

⁵¹⁵ Labour's Manifesto Looks to the Future and the Past. *The Guardian*, 1974. szeptember 17. 8.

⁵¹⁶ Ian Aitken: Wilson and Heath Recall the 1930's. *The Guardian*, 1974. szeptember 20. 1.

⁵¹⁷ Ian Aitken: Healey Versus Carr. *The Guardian*, 1974. szeptember 24. 30.

⁵¹⁸ Peter Jenkins: Wilson Condemns 'Bogus unity' of the Opposition. *The Guardian*, 1974. szeptember 30. 8.

⁵¹⁹ Hammer Blows to Social Contract. *The Guardian*, 1974. október 4. 1.

⁵²⁰ Ian Aitken: Heath Goes Full Blast on National Unity. *The Guardian*, 1974. október 7. 8.

tudósítottak, míg jobboldalról szinte csak Heath mondataival és üzeneteivel foglalkoztak. Összességében a lap cikkeinek hangvételén és a kampány kezelésén végig érződött, hogy a Munkáspárt tetemes előnyben van, a korábbiakhoz képest érdekesség, hogy jóval nagyobb figyelmet kaptak a liberálisok.

V.3.4. Az 1974 októberi választások végeredménye és tanulságai

A szigetországi szavazók október 10-én látogattak el ismételten az urnákhoz. A XX. század során ez mindössze a második eset volt, hogy egy éven belül kétszer is parlamenti választásokra került sor.⁵²¹ A szakértők egyöntetűen úgy vélik, hogy az őszi kampány korántsem volt olyan intenzív és izgalmas, mint a februári. Ez a médiareprezentációnál is tetten érhető volt, mind az írott, mind pedig az audiovizuális sajtó (elsősorban a BBC) a korábbiaknál érezhetően kevesebbet foglalkozott a kampánnyal. A Munkáspárt a bányászsztrájkok letörését és a katasztrófa elkerülését tűzte fő eredményként zászlójára, míg a jobboldal, ahogyan nyomon követhettük, elsősorban a nemzeti egység megteremtését hirdette és az infláció, valamint az elszabadult árak mentén támadta a kormányt, amely kritikákat a számok sok esetben alátámasztották. A választási eredmények részletesebb társadalompolitikai és szociodemográfiai elemzése mind azt mutatták, hogy az egyes társadalmi rétegek pártpreferenciájában a válság ellenére sem következett be drasztikus változás.⁵²² Ahogyan abban is mindenki konszenzusos módon egyetértett, hogy ugyan eltérő okokból, de az újabb választás tulajdonképpen egyik pártot sem töltötte el különösebb lelkesedéssel.⁵²³

Végeredmény tekintetében a papírforma érvényesült és – hosszú ideig utoljára – a Munkáspárt ezúttal magabiztosabb győzelmet aratott, mint az 1974-es év elején tette mindezt. Bár összességében mintegy 200 ezer szavazatot veszítettek (11,45 milliót kaptak) a konzervatívok ennél is többet, másfél milliót (mindez ezúttal 10,46 millió voksot jelentett). A liberálisok esetében szintén jelentős, összesen 700 ezres szavazatvesztés történt (5,34 millió). A három párt mögül ezúttal „eltűnő” közel két és fél millió szavazat a kisebb pártoknál jelentkezett, aminek következtében például a Skót Nemzeti Párt 11 képviselőt küldhetett a Westminsterbe, ezzel majdnem utolérve a 13 képviselővel jelenlévő liberálisokat. A két nagy párt közötti mandátum különbségek; Munkáspárt 319, Konzervatívok 277 ezúttal már

⁵²¹ A legutóbbi ilyen alkalomra 1910-ben került sor, akkor a választások bekeretezték az évet, ugyanis január-februárban és decemberben is szavazott az ország. A közös, hogy akkor is mindkétszer ugyanaz – Asquith és a liberálisok – örülhettek a végeredménynek.

⁵²² Butler, David & Kavanagh, Dennis, *The British General Election of October 1974*. (London: Macmillan, 1975) 62.

⁵²³ Egedy, *Nagy-Britannia története*, 2011, 173.

kényelmes többséget jelentettek a baloldal számára. Minden adottá vált tehát ahhoz, hogy Wilson és kormánya megvívja a gazdaság helyreállítása érdekében szükséges csatákat, míg az egy év alatt elszenvedett két választási vereség – még ha az év elején annak szűkössége egyfajta bravúrt jelentett – Edward Heath-t arra készítette, hogy közel egy évtized után elgondolkodjon a párt éléről való távozáson ezáltal megadva a lehetőséget a toryknak arra, hogy egy új korszakba léphessenek.

A fejezet áttekintés adott a konzervatív párt útjáról az 1970-es évek első felében, amelyet egy váratlan győzelem és két vereség kísért a választásokon. Az 1974-es év abból a szempontból is tanulságos volt, hogy már a februári végeredmény és a kisebbségi kormány megalakulása is kódolta, hogy hamarosan újabb voksolások következnek. Ezáltal láthattuk – főként a pártkiadványokban – azt, hogy a konzervatív párt propagandagépezete képes egy egész esztendőn át kampányüzemmódban működni. Erre a korszakra a választási plakátok gyakorlatilag teljes egészében eljutottak a még az ezredfordulón is alkalmazott formátumhoz, valamint a napilapokat illetően is kialakult az a terjedelmi és kontextuális megközelítés, amely inentől kezdve szintén megmaradt a XX. század végéig. Láthattuk azt is, hogy a pártszervezés a tömegpártok korszakában is folyamatos finomhangolást és a bevételek növelését igényli, amelyekre ugyancsak reagált a tory vezetés.

VI. A Thatcher-korszak

A két vereséggel keretezett év érthető okokból a belső törésvonalakat is kiélezte a konzervatívokon belül. A Heath-szel szemben kritikus hangok a párt soraiban és azon kívül is (képviselők, aktivisták és a sajtó képviselői egyaránt) jelentősen felerősödtek, Alan Watkins publicista szerint⁵²⁴ Heath „ridegsége, esetlensége, kommunikációs készségének hiánya és egyszerűen rossz modora” hozzájárult ahhoz, hogy a párt hátsó padsoraiban elveszítse támogatását. Az októberi kudarcot követően jelentős nyomás nehezedett a párt vezetőire, hogy módosítsák a belső választási szabályzatukat. Az erre a célra életre hívott bizottság végül azt a döntést hozta, hogy az ellenzékben töltött évek során minden esztendőben újra kell választani a párt elnökét, vagyis az eddigi mandátumciklusok lényegesen lerövidültek. A korábbi miniszterelnök kitarzott amellett, hogy pártvezető maradjon és eleinte úgy tűnt, hogy a frontvonalbeli kollégák lojalitására építve megőrizheti pozícióját, az 1975-ös év elején sorra kerülő választások azonban másképp alakultak.

Február 4-én Heath mellett legutóbbi kormányának oktatási minisztere, Margaret Thatcher és egy harmadik induló, Hugh Fraser⁵²⁵ állt a rajtvonalra, annak ellenére hogy sokan azt gondolták Heath-szel szemben nem lesz alternatíva, miután Keith Joseph problémás kijelentései miatt („a szegény emberek vállaljanak kevesebb gyermeket”) kiírta magát a versenyből, a másik komolyabb ismeretséggel rendelkező tory politikus William Whitelaw pedig lojális maradt a regnáló elnökhöz. A választás során döntés nem, de meglepetés született, ugyanis egyik induló sem kapott többséget, ugyanakkor Thatcher 130 voksot szerzett, míg Heath 119-et Fraser pedig 16-ot. A vesztes fél azonnal a visszalépés mellett döntött, ami viszont a második fordulóra újabb jelöltek számára nyitott utat, itt ugyanis Whitelaw, Geoffrey Howe és Jim Prior is elindult. Az egy héttel később megismételt szavazáson már nem volt kérdés, az utódnak kijelölt Whitelaw mindössze 79 voksot kapott, a két másik új induló pedig egyaránt 19-19 jelölést, így a brit történelem során először lett egy nő, Margaret Thatcher a két nagy párt egyikének vezetőjévé.⁵²⁶ Minderre az érintett így gondol vissza emlékirataiban: „Számomra egy álommal ér fel, hogy Harold Macmillan, Sir Alec Douglas-Home és Edward Heath után Margaret Thatcher neve következik a névsorban. Mindegyik elődöm a saját önálló vezetési

⁵²⁴ Watkins, Allen, *A Conservative coup: Fall of Margaret Thatcher*. (London: Gerald Duckworth h& Co, 1991) 174.

⁵²⁵ A staffordi körzet képviselője nem tartozott a legismertebb konzervatív politikusok közé még a párton belül sem, Macmillan kormányaiban töltött be különböző helyettes államtitkári és államtitkári pozíciókat.

⁵²⁶ Érdekesség, hogy a rivális Munkáspárt élére a mai napig nem választottak női politikust, két hölgy is vezette a pártot – ideiglenesen – de mindkettőjük helyettesként került a pozícióba a megválasztott vezető lemondásával.

stílusát és a nagyság megkülönböztető jegyét hozta magával ebbe a feladatba. Alázattal és odaadással veszem át tőlük a munkát.”⁵²⁷

Az értekezés utolsó egységének célja, hogy bemutassa a konzervatív párt útját a hidegháború utolsó szakaszában Margaret Thatcher vezetésével. Ennek során érinteni fogjuk a bekövetkező ideológiai fordulatot, a vaslady hosszútávú sikereit megalapozó Falklandi győzelmet valamint három választási kampányt. Utóbbiak alatt immáron részletesen foglalkozunk a televízióval valamint a szavazásokat megelőző politikai hirdetésekkel és reklámokkal. A történések és a kampányok belső működésének megértéséhez pedig Thatcher egykori tanácsadójától kapunk segítséget, a fejezet végére pedig választ kapunk valamennyi előzetesen felvetett kérdésünkre.

VI.1. Neokonzervatív ideológia és „Thatcherizmus”

Mielőtt elmerülnénk a Thatcher-korszak kampányaiban, valamint annak legfontosabb bel- és külpolitikai eseményeiben, érdemes megvizsgálni azt, hogy a párt irányításának átvétele milyen változásokat hozott a toryk gondolkodásában és ideológiai hátterében. A XX. század folyamán gyakorlatilag a teljes nyugati világban elfogadottá vált az a gondolat, hogy az államot felelősség terheli az állampolgárai sorsáért, amiből következett a jóléti állam kialakítása, amelynek újabb lendületet az 1929-33-as nagy gazdasági világválság adott⁵²⁸. Az 1930-as évek elejének eseményei közepette az államnak muszáj volt segíti jobbot nyújtani a lakosság számára és újraosztania a polgároktól elvont jövedelmet. A klasszikus értelemben vett jóléti állam alapjait, ahogyan az értekezés elején említésre kerül, Attlee és kormánya fektette le a második világháborút követően, amelynek megteremtését a toryk is elfogadtak, paradigmaváltás a kormánycseréket követően sem történt ezen a téren. Társadalmi és politikai konszenzus uralkodott az olyan intézmények, mint például az NHS fenntartásában.

Az 1960-as évekre távozott a konzervatív párt éléről és a politikából is a Churchill, Eden és Macmillan nevével fémjelzett nagy generáció, akik mindhárman hasonló politikai filozófiai irányelvek mentén, markáns arcéllal irányították pártjukat a „szociális konzervativizmus” jegyében.⁵²⁹ Az őket követő Heath – akit gyakran illettek technokrata jelzővel – regnálása alatt a keynes-i gazdaságirányítás eszközeinek nehézségeit, a jóléti állam finanszírozhatatlanságát

⁵²⁷ Thatcher, *Életem*, 228.

⁵²⁸ Egedy Gergely, „A neokonzervatív állam, Thatchertól Cameronig” *Politikatudományi szemle*, 19, sz.3, (2010) 27.

⁵²⁹ A konzervativizmus ezen ágazatában, ahogy az eddigiekben is láthattuk, nagy hangsúlyt kaptak a szociális kérdések, a jóléti állam megteremtése és fenntartása, a szabad verseny és a protekcionista gazdaságpolitika, valamint a klasszikus értékek, úgy mint a család fontossága vagy az erős középosztály védelme. Elvetettek minden radikális változást és az állami beavatkozásoknak a szociális piacgazdaság megteremtésével engedtek teret.

és annak kudarcait láthattuk, (például nem sikerült felszámolni a szegénységet vagy jelentősen csökkenteni a társadalmi egyenlőtlenségeket) amelyet a világot érintő gazdasági nehézségek tovább mélyítettek. Ebben a helyzetben szükségessé vált új válaszok adása és irányvonalak kijelölése a társadalmat és a politikát meghatározóan érintő kérdésekre, különösen azért, mert a brit köz(politikai)gondolkodást egyre jobban átjárta a hanyatlás gondolata is. Utóbbit a nemzetközi versenyképesség romlása, az állandósuló pénzügyi krízisek, az infláció, a növekvő munkanélküliség tovább erősítették⁵³⁰. Ebbe a pesszimista helyzetbe érkezik meg Margaret Thatcher mint a párt új vezetője, aki sok szakértő szerint minden elődjénél „ideologikusabban” közelítette meg a politika kérdéseit. Úgy gondolta – ennek a kezdetektől hangot is adott – hogy a korábbiakban az elvekhez és egy ideológiai keretrendszerhez való ragaszkodás nem játszott elég jelentős szerepet, szemben például a nagy rivális Munkáspárttal.

Thatcher egyik kiemelt gondolata volt, hogy az egyénnek nem az a célja, hogy az állam szolgálja legyen, hanem az, hogy kibontakoztathassa képességeit, és önmagára támaszkodjon, amely egyértelműen az előző század liberális gondolkodásának és politikai filozófiájának megjelenését jelentette. Ezt érdemes „felírunk”, ha pontosan szeretnénk definiálni a neokonzervativizmus fogalmát, amelyet számos szerző számtalanféleképpen határozott meg. Andrew Vincent⁵³¹ a konzervativizmus egy olyan sajátos változatát látja benne, amely a liberalizmus értékrendszerét a „hagyományos” liberális konzervatívoknál jóval harciasabban és elkötelezettebben képviseli, főként, ami a piac központi szerepét illeti. Andrew Gamble⁵³² szerint a neokonzervativizmus esszenciája az állami beavatkozás csökkentésén és a piac önszabályozó erejébe vetett hiten alapult. Ez a politika Milton Friedman monetarista elméleteire és Friedrich Hayek klasszikus liberalizmusára épült, az állami gazdasági szerepvállalás minimalizálását és az egyéni vállalkozói szabadságot hangsúlyozva. Kiemeli továbbá annak konfliktusát a jóléti állam hagyományaival és az állami újraelosztással. A neokonzervativizmus felfogásában – ennél jóval komplexebb módon – ötvözte a liberalizmus gazdasági elveit és az annak keretei között biztosított maximális szabadságot a hagyományosan konzervatív társadalmi és kulturális értékekkel, köztük a család vagy a haza fontosságával és az erős nemzettudattal. Az állam szerepe is újradefiniálásra került ebben a felfogásban, annak szerepvállalását csökkenteni kell.

⁵³⁰ Egedy Gergely, „Thatcherizmus: (neo)liberalizmus vagy (neo)konzervativizmus?” *Politikatudományi szemle*, 15, sz.2-3, (2006) 5.

⁵³¹ Vincent, Andrew, *Modern Political Ideologies*. (Oxford: Blackwell, 1992) 55.

⁵³² Gamble, Andrew, *The free Economy and the Strong State. The Politics of Thatcherism*. (London: Macmillan, 1998) 39.

Az eszmei háttér meghonosításában – amelynek gyökereit az Egyesült Államokban találjuk – három think tank-nek volt kiemelten nagy szerepe. A *Gazdaságpolitikai Intézet* (Institute of Economic Affairs, IEA), a *Politikai Tanulmányok Központja* (Centre for Policy Studies, CPS), és az *Adam Smith Intézetnek* (Adam Smith Institute, ASI). Ezen agytrösztök tevékenysége összekapcsolódott azzal az említett Thatcher-i igénnyel – ami egyben a neokonzervatív gondolkodás egyik sarokpontja is volt – hogy egy tudatosan kidolgozott ideológiai sorvezetőt hozzanak létre, amelyre a klasszikus értelemben vett konzervativizmus sokkal kevésbé törekedett⁵³³. A három intézmény közötti „munkamegosztás” jól körülhatárolható volt. Az IEA főként a szabad verseny és a monetarizmus népszerűsítésével foglalkozott, a CPS – amelyet Keith Joseph⁵³⁴, Thatcher egyik legfőbb mentora és pártfogója alapított – a gazdasági kérdések mellett főként politikaelmélettel foglalkozott – míg a harmadikként említett ASI, melyet 1976-ban alapítottak meg az előbbi kettő kiegészítéseként szolgált, és az általuk meghatározott ideákhoz kapcsolódó részletek kidolgozásáért volt felelős.

Eddig azt láthattuk, hogy a neokonzervativizmus ideológiája főként gazdaságirányítási kérdésekre fókuszált, de ezek mellett előkerültek más komplex területek és az azokhoz tartozó filozófiai gondolatok megfogalmazása is. Mindebben a Konzervatív Filozófusok Csoportja (*Conservative Philosophy Group – CPG*), valamint a Salisbury csoport járt élen. Ezekben fontos szerepet játszott az egyén szabadsága – nem a liberális értelemben – amely együtt járt a társadalmi hierarchiák és rétegződések fenntartásával is, az állami beavatkozások mértéke a társadalom szervezésébe vagy éppen a bevándorlás kérdése is.⁵³⁵ A thatcherizmusban a (neo)konzervatív vonások mellett – a család szerepének kiemelése, a büntetőjog szigorítása, a nemzeti nagyság visszaállításának hangsúlyozása – azonban számos intézkedésnek lesznek részben neoliberais gyökerei (pénzkínálat szűkítése, reprivatizáció, a szociálpolitikai kiadások csökkentése) is. Thatcher a kormányra kerülését követően mindezek nyomán azonnal hozzálát az állam szerepének minimalizálásához, a piaci folyamatok érvényesülésének támogatásához, az államadósság mérsékléséhez és a forgalomban lévő pénzmennyiség csökkentéséhez, valamint a privatizációs folyamatok ösztönzéséhez. Ezek egy jelentős részével a korábbi kampányok folyamán is találkoztunk részben vagy egészében, ugyanakkor a monetáris politika számos új elemet tartalmazott, a jóléti állam szűkítésére vonatkozóan korábban nem hangzott

⁵³³ Egedy, „Thatcherizmus: (neo)liberalizmus vagy (neo)konzervativizmus?” 10.

⁵³⁴ Josephet gyakran emlegetik a thatcherizmus egyik szellemi atyjaként, különösen a Heath kormány – amelynek szociális ügyekért felelős államtitkára volt – gazdaságpolitikájának kudarcát követően vált még erőteljesebben a szabadpiaci reformok és a neoliberalizmus elkötelezett hívévé. Thatcher első két kormányában ipari, illetve oktatási miniszteri tisztséget tölt be.

⁵³⁵ Cowling, Maurice, „The Present Position.” in *Conservative Essays* szerk. Cowling, Maurice (London: Cassel, 1978) 8.

még el nyíltan egyik nagy politikai párt részéről sem üzenet.⁵³⁶ Azt az eddigi több, mint három évtizedet felölelő kampány-áttekintésben is láthattuk, hogy a toryk mindig is az államosítások ellen foglaltak állást ugyanakkor az olyan szintű privatizációs gondolkodás, ami majd a Thatcher-kormányok megközelítését jellemzi, szintlépésnek tekinthető. Nigel Lawson későbbi pénzügyminiszter így fogalmaz: „*Egyetlen iparág sem maradhat állami ellenőrzés alatt, hacsak nincs erre valami konkrét és nyomós indok*” Az 1979 és 1992 közötti időszakban végül a Thatcher- és Major-kormányok összesen 39 állami vállalatot fognak értékesíteni, amelyek 40 milliárdnál fontnál is több költségvetési bevételt fognak eredményezni. Ezzel a gazdaságon belüli szerepvállalás – GDP arányosan a korábbi tízről két százalékra – mintegy ötödére csökken.⁵³⁷ E mellett visszatérő elem lesz a szakszervezetekkel folytatott folyamatos konfrontálódás, amelynek célja utóbbiak hatalmának és befolyásának visszanyesése. Ez különösen az elégedetlenség telének (erről később bővebben) élénken élő emlékei indukálták, amikor Thatcher-ék közlelő szemléltették hogyan képesek a szakszervezetek – részben – megbénítani egy egész országot.

Már az első, 1979. évi kampány alkalmával világosan kirajzolódnak a konzervatívok politikájának új irányai és azok az elképzelések, amelyek Thatcher híressé váló mondatai mögött rejtettek, hogy Nagy-Britannia „túladoztatott, túlkormányzott és fegyelmezetlen” országgá vált a hetvenes évek végére. Mindezt a konzervatív kiáltványban tárták először a nyilvánosság elé politikai program formájában, amely jelentős adócsökkentéseket, a közkiadások lefaragását, a parlament tekintélyének és az ország védelmi képességének helyreállítását, és a jogrend megerősítését ígerte a választók számára. Mindezek sok esetben olyan ígéretek voltak, amelyeket a megelőző öt esztendő zaklatottsága után a választók hallani akartak.

VI.2. Az 1979. évi választási kampány

Már a választásokat követő évben hatalmas nehézségekkel volt kénytelen szembenézni Wilson újabb kormánya, 1975 júliusára az infláció 26 %-ra nőtt. A következő évben jelentős változás következett be a kormányzatban, a kormányfő ugyanis március 16-án kissé váratlanul bejelentette visszavonulását, az új miniszterelnök pedig James Callaghan⁵³⁸ lett, aki mindössze

⁵³⁶ Daly, Mary, *Welfare*. (Cambridge: Cambridge University Press, 2011) 35 – 37.

⁵³⁷ Bujalos István & Nyilas Mihály, *Az új jobboldal és a jóléti állam*. (Budapest: Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, 2022) 352.

⁵³⁸ Callaghan szintén tapasztalt, sokat látott munkáspárti politikus volt, akit legelőször 1945-ben választottak meg parlamenti képviselőnek. 1964-ben Wilson első kormányában előbb pénzügyminiszterként, majd

néhány hónappal a kormányzás átvétele után az évtized legsúlyosabb pénzügyi válságával találta szemben magát. Mindez megszorításokat, külföldi hiteleket (IMF) eredményezett, amelyek a gazdasági növekedés elmaradása mellett jelentősen kikezdték az új miniszterelnök párton belüli és kívüli népszerűségét egyaránt. A parlamenti többségüket a ciklus során végig megtudták őrizni, köszönhetően a liberálisokkal kötött taktikai szövetségnek – az úgynevezett „*Liblab Pact*”-nek – de mindez az erőteljesebb politikai veszteségek és erodálódás megakadályozásához önmagában kevés volt. 1977 nyarán kissé fellélegezhetett a kormány, az infláció az 1975-ös csúcspontból 9-10 %-ra mérséklődött és a font árfolyama is jelentősen javult, a politikai helyzetüket viszont nehezítette, hogy 1978 szeptemberében megszűnt a liberálisokkal kötött szövetség. 1978-79 fordulója az „*elégedetlenség teleként*” vonult be a köztudatba⁵³⁹, mivel akkora sztrájkhullám bontakozott ki, amilyenre 1926 óta nem volt példa. A munkakapcsolat visszafordíthatatlanul megromlott a Munkáspárt és a szakszervezetek között, Callaghan népszerűsége óriási mértékben kezdett zuhanni⁵⁴⁰. 1979 márciusában újabb súlyos kudarcok érték a pártot, miután a skóciai (és walesi) hatalomátruházási törvény meghíusult⁵⁴¹. Ezt követően a parlament 11 skót képviselője is megvonta a támogatását a kormánytól. Ezen eseményeket követően Callaghannek nem maradt más lehetősége, minthogy már májusra új választásokat ír ki.

VI.2.1. Konzervatív kiáltvány és a kampány fő üzenetei

A kiadvány öt fejezetben rendszerezi a konzervatív kampány fő üzeneteit⁵⁴²: *Az egyensúly helyreállítása, Virágzóbb ország, Jogállamiság, Családok segítése, Erős Nagy-Britannia a szabad világban. Az egyensúly helyreállítása*: Kulcsfontosságú az infláció megfékezése, mivel ahogy írják „*A Munkáspárt kormányzása alatt az árak gyorsabban emelkedtek, mint az utolsó 300 esztendő béke éveinek bármelyikében...*”. Az infláció megfékezéséhez elengedhetetlen a monetáris fegyelem és az állami kiadások csökkentése.

belügyminiszterként szolgált. Az 1974-ben megalakult kormányban a külügyminiszteri posztot kapta, innen is kerül a miniszterelnöki székbe.

⁵³⁹ Ez volt a szakszervezeti mozgalom és a kormány közötti konfliktusok csúcspontja, amely a bérkorlátozások elleni széleskörű sztrájkhullámokban nyilvánult meg. A közszolgáltatások megbénultak, például a hulladékszállítás leállása és a sírások sztrájkja miatt, ami a mindennapi élet jelentős zavarához vezetett. A válság a Munkáspárt politikai hitelességének súlyos csökkenését eredményezte. Az események hosszú távon hozzájárultak a brit szakszervezeti rendszer gyengüléséhez és az állami gazdaság szabályozás visszaszorításához.

⁵⁴⁰ Egedy, *Nagy-Britannia története*, 2011, 181.

⁵⁴¹ Ennek a javaslatnak a lényege abban állt, hogy a Brit kormány a részleges törvényhozói és végrehajtói hatalmat átruházza a két említett történelmi régióra, ám az 1979-es népszavazás alkalmával megbukott ez az elképzelés.

⁵⁴² Konzervatív manifesztum 1979.

<http://www.conservativemanifesto.com/1979/1979-conservative-manifesto.shtml>

Letöltés dátuma: 2024. november 12

Törölni fogják az értelmetlenül költséges szociális programokat, csökkenteni fogják az állami beavatkozás mértékét. Szükségesnek tartják a szakszervezeti reformokat, amelyeknél három fő változást javasolnak, ezek a sztrájkörtség munkahelyekre korlátozása, a szakszervezetekből kizárt munkások joga ahhoz, hogy bírósághoz fordulhassanak, valamint a szakszervezetekben való szélesebb körű részvétel biztosítása. A jelenlegi kormány alatt a bérek ugyan emelkedtek, ám a termelés mindeközben csökkent, így tovább mélyültek a szigetország gazdasági problémái. A tervük a szakszervezetekkel való egyeztetéssel, az ellentétes álláspontok összehangolása volt.

Egy virágzóbb ország: Támadja a Munkáspártot a gazdaságban és a gazdasági fejlődés kilátásaiban okozott károkért. A toryk csökkentenék minden sávban az adókulcsokat, elutasítják a Munkáspárt „jóléti adóra” vonatkozó javaslatát, adópolitikájuk a megtakarítást és a tőkefelhalmozást fogja elősegíteni. Olyan körülmények kialakítását célozzák meg, melyek új, stabilabb, jobban fizető munkahelyek kialakítását teszik lehetővé, valamint segíteni szeretnék az ipar átalakulását olyan régiókban, ahol hanyatló ágazatok dominálnak. Támadják a szocialista kormányt a túlzott államosítások okán is, szeretnék ismét magánkézben látni a légiközlekedést és a hajógyártást, szintén ellenzik a szocialisták import ellenőrzését. Támogatni szeretnék a kisvállalkozásokat, erősíteni a mezőgazdaságot és az élelmiszeripart, továbbá külön megemlítik a halászat és az állatvédelem kérdését is.

A jogállamiság: A törvények hatalmát a Munkáspárt folyamatosan aláaknázza, a céljuk a törvények tiszteletének helyreállítása. Angliában és Walesben az elmúlt években 50 %-kal nőtt a bűncselekmények száma – ez a kampány során a sajtóban is többször előkerül – a bűnüldözés területén a legfontosabb a rendőrség hatékonyságának javítása (magasabb jövedelmek, közlekedési felügyelet könnyítése) módosítani fogják a Büntető Törvénykönyvet. A téma másik kulcsfontos pontja a bevándorlók: fontos a bevándorlók szoros ellenőrzése, új brit állampolgári törvény elkészítése, a munkavállalói engedélyek kiadásának szigorítása, az Európai Közösségen kívüliekre kvótarendszer bevezetése. Helyre kell állítani a Parlament jelentőségét, megemlíti, hogy a Munkáspárt a rossz nyelvek szerint meg akarja szüntetni a Lordok Házát. A fejezet ezeken kívül megemlíti még Nagy-Britannia és Észak-Írország uniójának témáját is.

A családok segítése: Kiemelkedően fontos, hogy biztosítsák mindenki számára a saját lakáshoz jutás lehetőségét, melyet elősegíthetnek az adócsökkentések, a részletvásárlási konstrukciók, az állami támogatások javítása, a jelzáloghitelek kamatainak csökkentése. Megkívánják adni a lehetőséget a tanácsok és az új városrészek lakásbérlőinek a bérelt lakásaik megvásárlására, a lakások ára pedig a bérelt évek számával arányosan fog csökkenni. Kiemelt

figyelmet kap a környezetvédelem és a művészetek is. Az oktatás terén is szignifikáns változtatásokat ígérnek, az alapismeretek tekintetében magasabb követelményeket fognak támasztani, céljuk a felsőoktatás kiválóságának megőrzése. A szociális rendszer fejlesztése is elkerülhetetlenné vált több területen is a toryk szerint, ilyen például az egészségügyi szolgáltatások forrásainak jobb kihasználása. Fontos kampány ígértüknek tekinthető a társadalombiztosítás észszerűsítése. Emelni szeretnék az öregségi nyugdíjakat, és szeretnék minél többet tenni a fogyatékosokért is.

Erős Nagy-Britannia a szabad világban: Az utolsó rész a külpolitikával foglalkozik. A védelmi kiadások növelése elkerülhetetlen a kommunista blokk nukleáris fegyverkezésének okán. Együttműködést hirdet az Európai Közösséggel is. Fontos azon független afrikai és közkeleti államok státuszának és szuverenitásának védelme, amelyeket veszélyeztet a Szovjetunió, valamint a rhodéziai probléma tartós megoldása. Zárásként a felelősségvállalás kérdését nyitja ki, hogy Nagy-Britanniának fontos, hogy nemzeti és nemzetközi segélyprogramokkal támogassa a szegényebb államokat, amelyek növekvő piacokat jelentenek számukra. Összegezve a konzervatívok legfontosabb kampányígéretei a következők: az infláció megfékezése, szakszervezeti reformok, adókulcsok csökkentése, az ipar átalakítása, a kisvállalkozások támogatása, a mezőgazdaság és az élelmiszeripar erősítése, a bűnözés visszaszorítása, a bevándorlás szorosabb ellenőrzése, a saját lakáshoz jutás lehetőségének biztosítása, az oktatás és a szociális rendszer fejlesztése, a társadalombiztosítás észszerűsítése. Az ígéretek hűen tükrözik Thatcher elképzeléseit, elsősorban a belpolitikára fókuszálnak, a külpolitikai célkitűzéseket kevésbé érintik és több területen is kirajzolódik a neokonzervatív ideológia gyakorlati manifesztációja.

VI.2.2. Kampánybeszéd

Thatcher retorikai stílusa kevésbé jellemezhető klasszikusan nőiesként, így színrelépése ilyen értelemben nem változtatott a közbeszéd minőségén. Rendíthetetlen vezetői és szónoki attitűdje miatt kapta egy szovjet újságírótól a „*Vaslady*” becenevet, amit ő maga is kedvelt. A politikai nyelvnek Edelman felosztása szerint négy típusa van: a buzdítás nyelve, a jog nyelve, a közigazgatás nyelve, és az alkudozás nyelve⁵⁴³. A politikai beszédekre a buzdítás nyelve jellemző, amely integrálja az ideológia és a retorika hangnemét, a stabilitás és a konszenzus hatásait, valamint a meggyőzés céljait. Ez a nyelvezet a választási kampányok, a politikai reklámok, a pártok és jelöltek marketingjének, valamint a nyilvános parlamenti vitáknak a

⁵⁴³ Edelman, Murray Jacob, *The Symbolic Uses of Politics*. (Chicago: University of Illinois Press, 1976) 139.

nyelve.⁵⁴⁴ A XX. század nagyformátumú brit politikusaira, mint Lloyd George, Churchill, Attlee vagy éppen Eden, zsigerileg jellemző volt mindez, ugyanakkor Heath esetében kevésbé tapasztalhattuk, így Thatcher színrelépése egyfajta visszatérésnek is tekinthető a korábbi időszakokhoz.

Margaret Thatcher beszédei, interjúi, parlamenti felszólalásai megtalálhatóak egy online archívumban⁵⁴⁵, amely jelentős segítséget nyújtott az értekezés utolsó szakaszának megírásához. A vizsgálódásom korpuszát a miniszterelnök-jelölt 1979 március vége és május harmadika között elhangzott beszédei adták, melyek közül hárommal szeretnék részletesebben foglalkozni. Thatcher a kampány időszakában szinte minden nap felszólalt a televízióban, a rádióban, illetve személyesen egy-egy nagyobb és stratégiaileg fontos városban. Ezek mellett számos interjú jelent meg vele az újságok hasábjain, valamint ugyancsak változást jelentett a korábbi időszakhoz képest az is, hogy egyre rendszeresebben tartottak sajtótájékoztatókat. Az igazi kampány, ahogyan visszaemlékezéseiből kiderül – az események szintjén – április 16-án vette kezdetét Walesben⁵⁴⁶ egy Cardiffi nagygyűléssel, ami a rivális Callaghan választókerületébe esett.

Thatcher a kampány heteiben sok városba látogatott el, ahol a konzervatív jelöltek mellett korteskedett. Ezek a beszédek többnyire ugyanúgy épültek fel, röviden ismertette a jelölt érdemeit, hogy miért is kell az adott politikust támogatni, majd a lokális kérdésekről az országos méretűekre váltott. Az azonos sablon szerint készült beszédekből viszonylag hamar elege lett, amelyeket szerte az országban mondott el, emiatt a kampány közepén változtatásokat eszközölt és jelentősen elkezdte átszabni az előre megírt szövegeket néhány esetben.⁵⁴⁷ Az első beszéde a saját választókerületében, Finchley-ben hangzott el. A kötelező protokollal és udvarias köszöntővel indít, amelyben kifejezi, mekkora megtiszteltetés volt számára, hogy az elmúlt időszakban a kerület parlamenti képviselője lehet. A bevezető után a Konzervatív Párt programjának ismertetésével folytatja. A munkáspárti kormány hibáival és az „*elégedetlenség telének*” felelevenítésével indít: „*Emlékezni fogunk a kórházakba érkező betegekre, az utcákon és tereken magasan álló szemétre, a gyerekek bezárt iskoláira, arra, hogy a gyászolók nem tudják eltemetni halottaikat. Ez valamiféle konzervatív propagandista rémálma? Nem. Ez a munkáspárti Nagy-Britannia az elmúlt télen.*”⁵⁴⁸ Ezt követően rátér az első fontos problémára,

⁵⁴⁴ Mazzoleni, Politikai kommunikáció, 105.

⁵⁴⁵ <http://www.margaretthatcher.org/>

⁵⁴⁶ Thatcher, *Életem*, 314.

⁵⁴⁷ U.o. 318.

⁵⁴⁸ Speech in Finchley, 1979. április 11.

<http://www.margaretthatcher.org/document/104002>

Letöltés dátuma: 2024. november 6.

a szakszervezetekre. Mondandójában az azokat érintő reformok kerülnek a középpontba, megemlíti, hogy szerinte szükséges a jogaik és kötelezettségeinek törvény általi újra szabályozása, mivel azok ereje és privilégiumai túlságosan megnöttek. A kampány alatt az a felvetés, hogy a jelenlegi kormány munkájának „hála” a szakszervezetek irányítják az országot, többször is előkerült. A szakszervezeteknek és a kormánynak egy oldalon kellene állnia, mert közös érdek a gazdasági prosperitás. A gazdaság problémái közül az inflációról beszél először: *„Meg kell állítanunk a megfelelő termelés és produktum nélküli pénznyomást, mert ha ezt tesszük a nem létező vagyon illúzióját keltjük önmagunkban.”*⁵⁴⁹ Ezt követően az adók témáját érinti: *„a közvetlen adóterhek helyett közvetett adóterhekre van szükség”*⁵⁵⁰. A következő kérdés a munkanélküliség, amely támadási lehetőséget biztosít, ugyanis a munkáspárti kormány regnálása alatt csaknem 700 000 fővel nőtt a munkanélküliek száma. *„A válasz a munkanélküliségre nem még több mesterségesen kreált munkahely. Azok olyanok, mint a művirág, nincs gyökere és nem termel magot. A válasz a gazdaság gépezetének újraindítása és az emberek ösztönzése a kisvállalkozások bővítésére és beindítására. Ez a konzervatívok útja. Ezt nagy sikerrel véghez vittük az ötvenes években és most újra meg kell tennünk.”*⁵⁵¹ A konkrét problémafelvetéseket a dicsőséges jövőkép víziójának felvillantása követi. Ezek után a szocialista államot támadja, amely túlzottan rátelepszik az emberekre: *„megpróbálja az életünk minden részletét irányítani, de az erőtlenségüket bizonyítja a sok rabló az utcán”*.⁵⁵² A beszédet külpolitikai kitekintéssel zárja, a növekvő szovjet katonai fenyegetésről és arról szól, hogy a kormány túlságosan leépítette a brit védelmet, amely súlyos hiba volt.

A következő felszólalás április 18-án Beeston-ban, Nottingham egyik városrészében hangzott el. Bemutatja a választókerület tory jelöltjét, Jim Lester-t, kiemelve a mögöttünk hagyott parlamenti ciklusban végzett munkáját, rajta kívül más jelöltek is a színpadra szólít, kifejezi reményét, hogy a választásokat követően üdvözölheti őket a Westminsterben. Ismertetésüket követően azonnal támadni kezdi a szocialistákat: *„Van két téma, amelyről nem fogunk túl sokat hallani a munkáspártiaktól. Arról, ahogy Nagy-Britanniát kormányozták az elmúlt öt évben, és arról, ahogy kormányoznák Nagy-Britanniát a jövőben, amennyiben esélyt kapnának rá.”*⁵⁵³ A Munkáspárt megpróbálja elterelni az emberek figyelmét arról, hogy mit tettek a kormányzásuk alatt, és hogy mennyire koncepció nélküli a tervük a következő

⁵⁴⁹ U.o.

⁵⁵⁰ U.o.

⁵⁵¹ U.o.

⁵⁵² U.o.

⁵⁵³ Speech to Beeston Conservatives, 1979. április 18.

<http://www.margarethatcher.org/document/104020>

Letöltés dátuma: 2024. november 6.

esztendőkre. Kiemeli: „*A konzervatív párt nem tervezi új egészségügyi díjak bevezetését, nem tervezi azt, hogy az embereknek fizetniük kelljen az orvosi vizsgálatért, nem tervezi az ágydíjak bevezetését a kórházakban, és nem akarjuk csökkenteni az egészségügy forrásait. Szóval felejtjük el ezeket a hazugságokat itt és most!*”⁵⁵⁴ Kifejti, hogy az egészségügyi ellátás színvonalának javítása mellett fontosnak tartják a nyugdíjak megvédését, és azok értékének megőrzését, ám ahogy hangsúlyozza: „*mi, a konzervatívok nem teszünk felelőtlen ígéreteket, mert Nagy-Britannia nem engedheti magának, a jövőnket kell megteremteniünk, ezért a gazdaságunk rendbetétele elsőbbséget élvez.*”⁵⁵⁵

A szociális kérdések után a gazdasági problémákra helyeződik át a hangsúly. A termelést növelni kell, amihez ösztönzésre van szükség, amelynek a legjobb módja az adók csökkentése. Ezt követően az árakkal folytatja: „*Az árak majdnem a duplájukra nőttek, mióta a kormányuk hivatalába lépett. Ki hitte volna, hogy egy ilyen katasztrófa megtörténhet ebben az országban öt rövid esztendő alatt?*”⁵⁵⁶ Thatcher szerint a munkáspárti kormány rosszabbul kezelte az inflációt, mint bármelyik másik kormány, mindezt számadatokkal támasztja alá: „*... Franciaországban 62 %-kal emelkedett, Belgiumban 52 %-kal, Japánban 51 %-kal, az USA-ban 46 %-kal, Hollandiában 42 %-kal, Nyugat-Németországban 23 %-kal. Ugyanazokkal a világviszonylatokkal, de munkáspárti kormány nélkül. Nagy-Britannia csinálta a legrosszabbul, az árak 107 %-kal nőttek, míg Nyugat-Németországban 23 %-kal...*”⁵⁵⁷ Részletesen kifejti, hogy a kormány tehet az infláció emelkedéséről. A jelenlegi pénzügyminiszter több hitelt vett fel, mint bármelyik elődje. Lépésenként vázolja, hogy mire van szükség a gazdaság talpra állításához. Az első az állami kiadások és hitelfelvelek mérséklése, a második a vállalkozások ösztönzése az extra termelésre (ehhez adócsökkentésre van szükség) a harmadik az állami beavatkozásoktól mentes szabad verseny szükségessége, ami az árak alacsonyan tartásának legjobb módja. A beszéd utolsó részében felidézi a szocialisták 1974-ben elmondott kampányígéreteit, majd felsorolja, hogy a toryk mit ígérnek. Egy mondatban összegezve céljuk a valóság és a józan ész helyreállítása Nagy-Britanniában.

Az utolsó beszéd ismét egy televíziós, amely április utolsó napján hangzott el. Kezdeként a közelgő választás súlyára hívja fel a figyelmet és mindazokra a problémákra, amelyekkel a szigetországnak szembe kell néznie: „*Ez (a választás) meg fogja határozni azt is, hogy milyen országban fognak felnőni a gyermekeink és az unokáink.*”⁵⁵⁸ Kifejti, hogy

⁵⁵⁴ U.o.

⁵⁵⁵ U.o.

⁵⁵⁶ U.o.

⁵⁵⁷ U.o.

⁵⁵⁸ Party Election Broadcast 1979. április 30.

pártpreferenciától függetlenül abban mindenkinek egyet kell értenie, hogy a dolgok az elmúlt időszakban nem mentek jól, a pénz értékét, a munkahelyeket és a biztonságot is veszély fenyegeti. Itt is előkerül a kormány azon Churchill óta alkalmazott bírálata, hogy túlságosan nagy mértékben beleszól az állampolgárok életébe, és rájuk erőlteti a szocializmust: „*Soha sem hittem abban, hogy ez egy szocialista ország. Független emberek vagyunk, mi nem fogadjuk el azt, hogy az állam egyre több és több döntést hoz felettünk. Nem fogadjuk el ezt.*”⁵⁵⁹

Nagy-Britannia felvirágzásához elengedhetetlen, hogy gondolkodó társadalommá váljon, hogy az emberek normálisan meg legyenek fizetve a munkájukért, a siker érdekében összefogjanak, ne pedig egymásnak essenek. Külpolitikai kérdésekbe ezúttal sem megy bele részletesebben, így a korábban emlegetett szovjet fenyegetésen kívül mást nem hallunk a témában tőle. Beszél arról a nem elhanyagolható tényről, hogy Nagy-Britannia történelme során először fordulna elő, hogy női miniszterelnök kerül a kormány élére, amelynek súlyát kellőképpen átérzi: „*Mindig is hittem abban, hogy a politikában, ahogy az élet más területein is nem az számít, hogy ki vagy, hogy honnan jöttél, hanem az hogy miben hiszel, és mit akarsz elérni az életedben. A meggyőződés számít.*”⁵⁶⁰ A többi kampánybeszédéhez hasonlóan ezt is buzdító fázisokkal zárja.

VI.2.3. Kampányplakátok

Általánosságban a korábbiakhoz hasonlóan letisztultság, közel azonos betűtípus és méret használata jellemzi őket, többnyire szövegesek, némely plakáton ez annyira nagymértékben előkerül, hogy már-már pamfletnek is tekinthetőek, fekete – fehér – piros, néhol esetleg kék színeket alkalmaz. A plakátokon folytatott kampány központi eleme a „*A Munkáspárt nem működik*” szlogen, illetve annak a különböző témákra átirrt változatai voltak, amely az 1979-es választás tory szlogenje volt a „*Ne csak reménykedj egy jobb életben, hanem szavazz egyre*” mellett. A kampányszlogenek a modernkori választások során a pártok fontos eszközei, amelyet elsősorban az emberek elvárásaihoz és az aktuálpolitikához igazítanak. Ezek alapszabálya, hogy rövid, tömör, érthető, logikus megfogalmazásúnak, könnyen megjegyezhetőnek, szellemesnek kell lennie, hogy a választópolgárok fülébe másszon és szimpatikus, pozitív érzelmeket keltsen bennük. Fontos az egyéni és állandó betűtípus, és az eredetiség is.⁵⁶¹ Világos és egyértelműen, a mai értelemben véve mindenhol megjelenő

<http://www.margarethatcher.org/document/104055>

Letöltés dátuma: 2024. november 6.

⁵⁵⁹ U.o.

⁵⁶⁰ U.o.

⁵⁶¹ Aczél, *Új retorika*, 254.

kampány szlogennel először négy évvel korábban, az 1975-ös Európai Parlamenti választások alkalmával találkozhattunk, amikor a toryk a „*Britain's New Deal in Europe*” kifejezést alkalmazták mindenhol.

562

A toryk szlogenjei teljes mértékben megfeleltek az emiltett elvárásoknak, egyszerű, logikus gondolatmenetre törekedtek a lehető legkevesebb szó felhasználásával. Az első plakáton a már említett „*A Munkáspárt nem működik*” felirat látható egy, a munkanélküliek hivatala előtt kígyózó sor felett, amely alatt a „*Nagy-Britannia jobban járna a konzervatívokkal*” felirat áll. Az említett szlogen mindmáig sokak szerint az egyik legjobban eltalált kampányszöveg, amely a Saatchi & Saatchi munkája.⁵⁶³ A kép és az üzenet teljesen szinkronban van, a gyakorlatilag végtelennek tűnő (szánt szándékkal eltérő korcsoportba, nembe és etnikumba tartozó emberekből álló) sor a munkanélküliség mértékét és teljes társadalmi érintettségét hivatott szimbolizálni. A kormányon lévő Munkáspártot a munkanélküliség miatt támadják, amely 1979-ben már 5,5 %-os volt, ami számszerűsítve 1,25 millió főt jelentett⁵⁶⁴. Amint említettük, ennek a kampánymondatsnak egyéb változatai is

⁵⁶² Kampányplakátok 1979-ből Forrás:

<https://digital.bodleian.ox.ac.uk/collections/posters/?page=2&fq=date%3A%5B1979+TO+1979%5D>

Letöltés dátuma: 2024. november 9.

⁵⁶³ A közhiedelemmel ellentétben a mondat megalkotója nem Charles Saatchi, hanem Andrew Rutherford, egy fiatal reklámszövegíró. Charles-nak nem tetszett ez a szöveg, ő maga elvetette, ám Rutherford becsempészte azt a Margaret Thatchernek összeállított anyagok közé, aki viszont zseniálisnak tartotta.

⁵⁶⁴ Egedy, *Nagy-Britannia története*, 1998, 391.

szerepeltek, amelyek közül kettőt szeretnék röviden ismertetni. Az egyik majdnem teljesen megegyezik az előzővel, annyi a különbség, hogy ezúttal egy kórház előtt várakozó sort láthatunk, a szöveg pedig „*Nagy-Britannia nem lesz jobban*”. Itt a kiáltványban említett egészségügyi ellátásban meglévő problémákra reflektálnak. Gyakorlatilag ugyanazt mondhatjuk el erről, mint az előzőről. A harmadik változat az oktatásügy problémáira irányul, arra hogy az előző kormány tönkretette a jó iskolákat, és az olyan alapvető kompetenciákkal, mint az írás és az olvasás is probléma van. Utóbbit szeretné szemléltetni ez a plakát is, amelyen egy fiatal fiú látható, aki egy iskolai táblára írja fel hibásan az „*Az oktatás nem működik*” mondatot. A fiú amellet, hogy a szigetország jövőjét is szimbolizálja, itt elsősorban a fiatalabb generációk színvonalas oktatásának fontosságát testesíti meg.

A plakátok második csoportjába az egyszerű vizuális megoldásokkal, többnyire csak szöveggel élő anyagokat sorolnám. Ezek közül mindenképpen ötletesnek tekinthető az, amelyiken egy 1984-es évszám látható, alatta pedig a szöveg „*Milyen lenne Nagy-Britannia egy újabb ötéves munkáspárti kormány után?*”. Az 1984-es évszám egyrészt a következő tervezett parlamenti választások ideje a szigetországban, másrészt pedig, amitől igazán ötletessé válik az egész, az Orwell kultikus regényének címe is. Ezt a plakátot és annak mögöttes tartalmát úgy is értelmezhetjük, hogy amennyiben ismét a Munkáspárt kerül hatalomra, az ország könnyen abba a disztópikus állapotba juthat, amelyet a szerző vázol művében, a plakát tehát interaktívnek tekinthető, ugyanis az igazi üzenet megértéséhez háttér információkra van szükség. Az infláció rohamos léptékű emelkedésére hívja fel a figyelmet a „*Nézzétek mibe került négy évnyi munkáspárti kormányzás*” felirat. A képen számtalan alapvető élelmiszer – a zöldségektől a gyümölcsökig – ára látható 1975-ben, illetve 1979-ben. Ezek közül szinte mindegyiké a másfélszeresére de előfordul az is, hogy a háromszorosára nőtt az elmúlt évek baloldali kormányzása alatt. Ezen keresztül a font árfolyamának esése és az infláció emelkedése miatt támadja a kormányzatot. A vizuális anyag hatékonysága a figyelemfelkeltésben, és abban rejlik, hogy szembesíti a választópolgárokat azzal, mennyivel is nőttek az árak. A többi ilyen jellegű, vagyis általában csak szöveges üzenetet hordozó plakáton megtalálhatóak a kampány központi témái, mint a személyi jövedelemadó csökkentést, illetve annak problémája vagy éppen a bűnözés. Előbbiben kiemelik, hogy az elmúlt 30 évben minden munkáspárti kormány emelte a személyi jövedelemadókat és minden konzervatív kormány csökkentette azokat, utóbbiban pedig azt, hogy a háború óta a bűnözési ráta kétszer akkora mértékben emelkedett a baloldal, mint alattuk.

A harmadik csoportba tartoznak a Margaret Thatcher személyes kampányának részeként megjelenő, és öt népszerűsítő anyagok, amelyekből több változatot is alkalmaztak.

Ezek többnyire egyszerű megjelenésűek, általában kék alapon Thatcher arc képe látható, rajtuk rövid szövegekkel, mint például a „*Ne csak reménykedj egy jobb életben. Szavazz egyre*”. A klasszikus elemek, mint a kampánybeszéd és a kampányplakátok elemzése után térjünk rá egy új elemre, a televízió használatára a választások előtt.

VI.2.4. Konzervatív kampány a televízióban és a sajtóban

A televízió növekvő szerepét az 1950-es évektől kezdve nyomon követhetjük a kampányokban. A választásokat megelőző időszak egyik kulcskérdése volt, hogy sor kerül-e televíziós vitára Thatcher és Callaghan között. Utóbbiak jelentősége az 1960-as évektől nagymértékben megnőtt az Újvilágban és a kampányokat alapjaiban meghatározó tényezővé váltak, amelyek akár a mérleg nyelvét is jelenthették egy-egy szoros választás alkalmával, gondoljunk csak a Kennedy – Nixon vitára. A konzervatívok vezetőjének visszaemlékezéseiből tudjuk, hogy az erről szóló egyeztetések a BBC-vel már 1978 nyarán megkezdődtek, a kampány rajta előtt nem sokkal pedig az ITV újra elővette az ötletet, hogy tartsanak két egymást követő vasárnapon egy-egy vitát. Thatcher állítása szerint késznek mutatkozott volna a részvételre, szerinte riválisa debattóri képességeit erősen túlértékelték.⁵⁶⁵ A vitára azonban végül nem került sor, mivel mire a végső döntést meg kellett volna hozni a toryk előnye jelentős volt és a párt többi vezetői úgy vélték, túlságosan nagy kockázatot jelentene az esemény.

A kampányok súlypontja a vita nélkül is egyre jobban a televízió irányába kezdett tolni, amely alapvetően a televíziós beszéd (utóbbiakkal már korábban is foglalkoztunk), a híradók, a politikai műsorok, vagy a pártok reklámjai és hirdetései révén számottevő közvélemény formáló erővé kezdett válni. A politikának szüksége lett a televízióra, vagyis a politika televízió nélkül elképzelhetlenné vált. „*Más szóval a politika, ha személyek vagy döntések legitimálását akarja elérni, vagy el akarja nyerni a közvélemény egyetértését, ha érdekkonfliktusokat akar bemutatni, azaz olyan dolgokat elérni, amelyek nagy része a politikai cselekvés lényegéhez tartozik, nem tehet mást, mint hogy a média, azon belül is elsősorban a televízió színpadához fordul.*”⁵⁶⁶ Az 1970-80-as évekre a választópolgárok számára a tájékozódás és a politikai képzettség elsődleges forrása a televízió lett az újságokkal szemben, mindezek mellett pedig jóval közelebb hozta a szavazókhöz egy-egy politikai párt üzenetét, illetve egy-egy vezető politikust. Ezek miatt ezúttal – és a hátralévő két másik kampányban is – a pártkiadványok helyett a televíziós reklámokkal egészítettem ki az elemzéseket. A kampányok

⁵⁶⁵ Thatcher, *Életem*, 314.

⁵⁶⁶ Mazzoleni, *Politikai kommunikáció*, 67.

kedvelt eszközzé váltak tehát a politikai tévéreklámok, és a pártok bemutatkozó filmjei. A televíziózás hajnalán utóbbiak, vagyis a filmek voltak elterjedtebbek, amelyek hossza akár 30 perc is lehetett. Az amerikai reklámszakértők felismerték azonban hogy a rövid, fél – és egy perces reklámfilmek sokkal hatékonyabbak, mélyebb nyomot képesek hagyni a befogadóknak, mivel azok figyelme ilyen rövid idő alatt nem kalandozik el⁵⁶⁷. Sokkal nagyobb variációs lehetőséget biztosítanak marketing területen ezek a hirdetések, hiszen több mindent helyezhetnek egy-egy reklám középpontjába, amelyek üzenete megmarad. Az említett audiovizuális anyagok közül kettőt szeretnék ismertetni ebben a kampányban.

Az első egy egyperces reklámfilm, amely a „*Coming shortly*” vagyis a „*Hamarosan következik*” címet viseli.⁵⁶⁸ A reklám főszereplője egy átlagos fiatal brit pár, akik egy „*50 p stores*”-t, (ami nálunk is ismert százforintos boltok szigetországi megfelelője) vagyis egy olyan üzletet keresnek, ahol olcsón tudnak vásárolni. A felvétel egy totállal indít, amelyen egy hosszan kígyózó sor látható, ide érkeznek meg és szólítanak meg valakit a sorban állók közül azzal a kérdéssel, hogy ez a sor egy ilyen üzlet előtt áll-e, mire a megszólított közli, hogy ez a munkanélküliek sora. A pár ezek után tovább megy, és egy idősebb hölgyet szólítanak meg, aki azt válaszolja, hogy az ő soruk azoké, akik valamilyen komplexebb műtetre várnak. Két újabb sor következik, az elsőben a képesítésüknek megfelelő munkára, míg a másodikban lakásra várnak. Utóbbinál egy másik hölgy megjegyzi, hogy a sor az elmúlt négy évben nagyon lassan haladt. Miközben átsétálnak az utolsó sorhoz, a narrátort halljuk, aki elmondja: „*Napjainkban országunk úgy tűnik megrekedt. Várni kell a munkára, műtétekre, otthonokra, mindenre.*” Az utolsóhoz érve ismét felteszik a kérdést, hogy ez az a sor-e, amit keresnek, majd a párbeszédből kiderül, hogy szinte már semmit nem lehet venni olcsón, köszönhetően a hatalmas inflációnak, az árak óriási emelkedésének. A reklámot a fiatal pár dialógusa zárja, amely után megjelenik a Konzervatív Párt hirdetése, egy felirattal: „*A great programme for all the family*”

Az anyag a kampány központi témáira reflektál úgy, mint a növekvő munkanélküliség, az orvosi ellátás és az egészségügy problémái, az árak emelkedése, a lakáshoz jutások számának drasztikus csökkenése, és a teljes szociális ellátási rendszer akadozása. A reklám végig sötétben játszódik, amely így tovább fokozza a nyomasztó érzetet, hogy a szigetországban kézzel fogható problémák vannak, a szaknyelv mindezt *Low-Key* stílusú megvilágításként definiálja⁵⁶⁹, ezt általában bőséges árnyékolás, sötétebb felületek jellemzik. Kameraperspektíva szempontjából normál nézetet alkalmaz, a kép nem mutatja sem alul-, sem pedig felülnézetből

⁵⁶⁷ Mihályffy, Politikai kommunikáció elméletben és gyakorlatban, 89.

⁵⁶⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=1IBv9qCCR6w>

Letöltés dátuma: 2024. november 14.

⁵⁶⁹ Kandorfer, Pierre, *Textbook of Filmmaking*. (Köln: Deutscher Ärzte-Verlag, 1978) 281.

a figurákat, és a környezet függőleges vonalaiban sem mutatkoznak perspektivikus rövidítések⁵⁷⁰, amely pontosan azt szolgálja, hogy a néző beleélje magát a helyzetbe, mintha ez egy teljesen hétköznapi szituáció lenne.

A második reklám⁵⁷¹ az úgynevezett „*Good Intentions*” vagyis „*Jó szándékok*”. Ezt két részre bonthatjuk, az első felében a szocialistákról beszél és az általuk generált problémákról, míg a második felében Margaret Thatcher és az ő kampány üzenete hallható. Egy vágóképpel indít, amelyen a már emlegetett „*A Munkáspárt nem működik!*” plakát látható, amelyet a következő másodpercekben kórházakban és a betegellátásban felvett jelenetek követik. A képsorok alatt a narrátor arról beszél, hogy a Munkáspárt éppen törődik a munkanélküliekkel, vagy a betegekkel és a szociális ellátásra szorulókkal, „*mindig is kifejezték jó szándékukat velük kapcsolatban*”⁵⁷². Ezután egy ügyes vizuális megoldással él, egy pénztárgép látható, amely miután kinyílik, a pénz helyén rengeteg cetlit látunk, amelyeken a „*good intentions*” felirat látható. Az üzenet az, hogy hiába a jó szándék, ha ezek végrehajtását, vagyis a jóléti állam keretei között működő szociális ellátások és szolgáltatások fenntartását nem engedheti meg magának a szigetország. Az első rész utolsó fele a kampány egyik központi témáját, vagyis az adókat hozza fel. Egy átlagpolgárt láthatunk, akitől egy kéz folyamatosan pénzt kér, ő pedig kénytelen a font kötegeket átadni, mindez annak a gondolatnak a megjelenítése, hogy az állam, mint az emberek életét irányító, de mégis láthatatlan szerv folyamatosan egyre többet és többet vesz el a fizetésekből. A jelenet közben arról beszél a narrátor, hogy több adót fizetünk, mint korábban bármikor, de ezek nem elegendőek arra, hogy fedezzék a szociális rendszer fenntartását, így egyre többet és többet próbálnak meg elvenni. A hang és a kép tökéletesen szinkronban van, a narrátor által elmondottak vizuálisan leképezik mindezt, vagyis elbeszélhetővé teszik a képet, és ezáltal láthatóvá téve az elbeszélést.⁵⁷³

A videó második felében Margaret Thatcher látható, aki a szabadban üldögél a kamera előtt, a kép statikus marad végig, vagyis egyetlen helyből veszi fel őt. Közeli beállítást használ⁵⁷⁴, amely az embert a fejétől a felsőteste közepéig mutatja, ezt a beállítást általában viták és beszélgetések ábrázolására használják, mivel a mimika és a gesztusok kerülnek előtérbe. Frontálisan néz, vagyis a tekintete a nézőre irányul, aki ezáltal úgy érzi, hogy személyesen van megszólítva⁵⁷⁵, egy beszélgetés keretein belülre kerül a pártvezetővel, aki

⁵⁷⁰ Hickethier, Knut, *Film és televízió elmélet*. (Budapest: Krónika 1998) 52.

⁵⁷¹ <https://www.youtube.com/watch?v=H6J5EW8k4Tk>

Letöltés dátuma: 2024. november 14.

⁵⁷² U.o.

⁵⁷³ Hickethier, *Film és televízió elmélet*, 26.

⁵⁷⁴ U.o. 51.

⁵⁷⁵ U.o. 55.

elmondja néhány mondatos üzenetét, amely a fő motívumra, vagyis a gazdasági kérdésekre van kihegyezve. A munkáspárti kormány alatt a hagyományos brit értékek kárba vesztek, a kormány túl sokat vesz el az emberektől adók formájában, az árak korábban soha nem látott mértékben emelkednek, az emberek pedig folyamatosan panaszkodnak: „*Nézzétek, mennyit vesznek el a fizetésemből?!⁵⁷⁶*” Az árak alacsonyan tartásának egyetlen módja van, a termelés ösztönzése, amely viszont csak az adók csökkentésével érhető el. Üzenetét egy buzdító fázissal zárja: „*Ösztönözd az embereket, és Nagy-Britannia ismét vissza fog térni a versenybe*”.⁵⁷⁷ A reklám Thatcher szavai után a kampány egyik szlogenjével zárul: *Ne csak reménykedj egy jobb életben, válassz egyet!*

Az írott sajtóban a korábbi évekhez hasonlóan ezúttal is komoly előnyt jelentett a konzervatívok számára, hogy pártjuk szervezettebb volt a Munkáspártnál, valamint az, hogy a közvélemény-formáló lapok többsége őket támogatta. A nagyobb példányszámú lapok közül a torkyat támogatta a *Daily Express*, a *Daily Mail* és a *Sun*, míg ezzel a szemben a Munkáspárt mögött főként a *Daily Mirror*, valamint a *Guardian*⁵⁷⁸ állt. Az említett három lap együttesen 8 és fél milliós példányszámmal rendelkezett, amihez ha hozzávesszük, hogy a hagyományosan baloldali *Times* egy vita okán sokáig nem jelent meg, a jobboldali túlsúly volt az írott sajtó területén. A *Sun* főleg a „puha”, és így könnyebben befolyásolható, külső választókerületekben élők szavazók meggyőzésének volt fontos eszköze. A lap vonatkozásában mindenképpen meg kell említeni azt a cikksorozatot, amelyben egykori, akkorra már kiábrándult munkáspárti politikusokat szólaltattak meg (ilyen volt Reginald Prentice, Richard Marsh, vagy éppen Lord Chalfont), akik részletesen kifejtették, miért távolodtak el korábbi pártjuktól és váltak Margaret Thatcher támogatóivá. A választásokat megelőző hetekben a toryk táborába tartozó lapok vezércikkei és címlapjai szinte végig igazodtak a párt kampányának fő irányvonalaikhoz. Cikkekben, karikatúrákban, pamfletekben támadták a Munkáspártot, vagy éppen foglaltak állást a Konzervatív Párt és Thatcher programja mellett, akivel számtalan interjú jelent meg a lapok hasábjain a kampány időszakában.

A *Daily Mail* kissé lassan vette fel a kampány tempóját, bár az első napokban vezető hírként elemezte, hogy a kormány 2 pennyvel csökkenti az üzemanyagárakat, ami szerintük már a „*választások előtti kiárúsítás*”⁵⁷⁹ egyik első jele. Ezzel szinkronban kiemelték, hogy

⁵⁷⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=H6J5EW8k4Tk>

Letöltés dátuma: 2024. november 14.

⁵⁷⁷ U.o.

⁵⁷⁸ Forrás: <http://www.theguardian.com/news/datablog/2010/may/04/general-election-newspaper-support#zoomed-picture>

Letöltés dátuma: 2024. november 14.

⁵⁷⁹ Gordon Greig: Labour's Closing Down Sale. *The Daily Mail*, 1979. április 4. 1.

Thatcher népszerűsége nagyobb, mint korábban bármikor. Először igazán két nappal később érződött, hogy elindult a kampány, amikor a toryk 6 %-os előnyéről számoltak be, valamint a jobboldal vezetőjének előző napi beszédéről, amelynek fő üzenete az volt, hogy pártjával a szabadságért harcolnak⁵⁸⁰, ugyanakkor az első hét meglehetősen csendesre sikeredett. A következőn már nagyobb lendületet vett a voksolások előszele, április 9-én a munkaügyekért felelős államtitkár szavait idézték a címlapon, amelyből kiragadták az életszínvonal csökkenését, ez volt az egyik első konkrét támadás a Munkáspárt irányába. Másnap a szokásokhoz híven a baloldal belső konfliktusai kerültek előtérbe, Callaghan ugyan jelenleg egyensúlyt tart, de egy vereséget követően a párt balszárnya Tony Benn vezetésével akár szakadást is előidézhet, a következő kormányzati ciklusban – ha maradnak is – számos konfliktus következhet⁵⁸¹. Ezzel szemben a toryk kapcsán az egységesség képét igyekeztek erősíteni olyan cikkekkel, mint például Heath esetleges kormányzati szerepvállalása, amennyiben Thatcher felkérné őt.⁵⁸² A pártvezető képével megjelent első címlapra a kampány második hetéig kellett várni, amikor „*Az ígéretem Nagy-Britanniának*” szalagcímmel és Thatcher arcképével jelent meg a *Mail*.⁵⁸³ Mindemellett helyet kapott a 11,8 %-os inflációról szóló legfrissebb jelentés, amely szerintük véget vethet a munkáspárti győzelmi reményeknek. A lapszámban egy hosszabb cikkben a toryk szakszervezetekkel kapcsolatos elképzeléseinek is teret adtak, illetve itt került sor a konzervatív program első részletesebb elemzésére is, miután a kiáltvány bemutatásának másnapján voltunk.

A kampány középső szakaszában rendszeresebbé váltak a beszámolók Thatcher beszédeiről. Kiemelt helyet kaptak az olyanok, amelyekben a baloldali szavazókat próbálta meggyőzni, például azzal, hogy ez a párt már nem Attlee vagy Roy Jenkins munkáspártja, hanem „*egy kocsmá, ahol a türelem és a szelídség elfogyott*”⁵⁸⁴ mindez rájátszás volt a korábban is említett belső megosztottságukra. Aznap egy újabb kétoldalas cikk is megjelent Thatcherről, amely az előző héten épített narratívához csatlakozott és olyan mondatokat használt, amely szerint a miniszterelnök-jelölt „*egy harcos, aki Nagy-Britanniáért küzd*”, „*meg akarja menteni az országot a baloldali rémálomtól.*” Ezekben a napokban a témák közül a fő fókusz a *Mail*ben az adózás kérdésére és az azzal kapcsolatos ígéretekre helyeződött. Erősebb támadást jelentett a baloldal ellen Sir Robert Mark, egykori rendőr-főkapitány interjújának idézése, melyben komolyan bírálta a kormányt a romló közbiztonság, a szakszervezetekre és a

⁵⁸⁰ John Harrison: We Fight for Freedom. *The Daily Mail*, 1979. április 6. 2.

⁵⁸¹ Paul Johnson: Benn and the Myth of Labour Moderations. *The Daily Mail*, 1979. április 10. 6.

⁵⁸² Heath Ready to Take a Top Job – If Maggie Ask Him. *The Daily Mail*, 1979. április 11. 8-9.

⁵⁸³ Gordon Greig: My Pledge to Britain. *The Daily Mail*, 1979. április 12. 1.

⁵⁸⁴ Gordon Greig & John Harrison: Maggie Woos Fed-up Labour. *The Daily Mail*, 1979. április 17. 1.

saját érdekeire szabott jogalkotás miatt, amely szerinte az 1930-as évek náci Németországát idézi.⁵⁸⁵ A Callaghan-t ért kritikák között megjelent, hogy pártja népszerűség vesztese miatt olyan témákhoz kezd nyúlni, amelyek alapvetően a tory programok fundamentumai (pl. a családok), ugyanakkor végig tisztelettel kezelik a miniszterelnököt, akiről kiemelik, hogy a kampány minden pillanatában „méltósággal” viselkedik. Az utolsó napokra fordulva ismét nagyobb lendületet vett a lap, 26-án „*Munkáspárti piszkos tizenkettő*” címet viselő borítóval jelentek meg⁵⁸⁶. A szocialisták – szerintük – a torykra vonatkozó 12 legnagyobb hazugságát emelték ki és cáfolták meg a kampány eddigi szakaszából, többek között olyanokat, hogy a konzervatívok megdupláznák bizonyos termékek adóját vagy éppen gyengítenének a fonton. Mindenképpen érdemes kiemelni, hogy a *Mail* egy hosszabb interjút készített a korábbi miniszterelnökkel Wilsonnal,⁵⁸⁷ akit minden idők legjobb baloldali kampány-taktikusaként aposztrofálnak. A hosszú interjú során ő maga is kiemeli Thatcher esélyeit, valamint elismerően szól róla számos tekintetben.

Május elseje és harmadika között minden lapszámot uralt a választások tematikája a címlaptól kezdve a belpolitikai rovaton át. Beszámoltak az első olyan felmérésről, amely néhány nappal a választások előtt a Munkáspárt előnyét mutatta (0,7 %) mindez a kampány eddigi sajtó elemzését és a korábbi felmérések eredményeit figyelembe véve meglepő fordulat volt⁵⁸⁸. Ezúttal is foglalkoznak a baloldalt megosztó feszültségekkel, amely Callaghan kampányában is problémát okoz (a szélsőbaloldali csoportok több alkalommal is megzavartak egy-egy eseményt, amely utcai összetűzésekbe torkollt). Másodikán újra Thatcher került a címlapra „*The woman who can save Britannia*” (*A nő aki megmenti Nagy-Britanniát*) már a hosszú cikk bevezetőjében egyértelműen állást foglalnak, remélik, hogy a választók őt fogják küldeni a Downing Street 10-be, ezt követően több dimenzió érintése mentén érvelnek amellett, miért lenne jobb a toryk győzelme az országnak. A szavazás napján ismét tory előnyről tudósítottak, ennek ellenére erőteljesen biztatták olvasóikat a részvételre.

A *Guardian* a kampány eseményeiről való tudósítását már április 3-án megkezdte – nagyobb aktivitással a *Mail*-nél – amikor is a címlapon foglalkoznak azzal, hogy Thatcher elutasíthatja a televíziós vitát Callaghan-nel.⁵⁸⁹ Az inkumbens miniszterelnök már elfogadta a felkérést, de az ellenzék vezetője nem nyilatkozik a kérdésben. Másnapra ez meg is történt, és miután elutasította a vitát, a lap egy hosszabb cikkben értekezett ennek stratégiai okairól és a

⁵⁸⁵ Peter Burden: Mark's Broadshire at Labour. *The Daily Mail*, 1979. április 19. 2.

⁵⁸⁶ Labour's Dirty Dozen. *The Daily Mail*, 1979. április 26. 1.

⁵⁸⁷ Gordon Greig: Maggie Thatcher and Mary Wilson. *The Daily Mail*, 1979. április 27. 1-2.

⁵⁸⁸ Gordon Greig: Labour in the Lead. *The Daily Mail*, 1979. május 1. 1.

⁵⁸⁹ Ian Aitken: Thatcher May Reject Chance of TV Debate. *The Guardian*, 1979. április 3. 1.

döntés negatív hozadékaikról. Emellett ezekben a napokban a fő témát a költségvetés elfogadása szolgáltatta, valamint elkezdtek megjelenni az első elemzések. A sort az Észak-keleti választókerületek áttekintésével nyitják, amelyek tradicionálisan munkáspártiak és ahol szerintük valószínűtlen, hogy megfordulnak az eredmények.⁵⁹⁰ A választásokig hátralévő egy hónapban rendszeressé válik a térségek esélyeinek latolgatása, valamint azok társadalom- és gazdaságpolitikai helyzetének elemzése. A kampány hivatalos kezdőnapján a címlapon foglalkoztak a munkáspárti kiáltvánnyal, amelyből kiemelik, hogy annak egyik kulcspontja a Közös Piac és az azzal kapcsolatos brit érdekek érvényesítése. Kiemelik, hogy Callaghan mennyi győztes csatát vívott meg a ciklusban és összességében pozitív hangon szólnak a munkáspárti tervekről, amelyek szerintük túl sok meglepetést nem tartalmaznak.⁵⁹¹ Ugyanazon a napon közlik a legfrissebb közvélemény kutatások eredményeit, mely szerint a konzervatívok 48-42 arányban vezetnek. A miniszterelnök mellett gyakran idézték Tony Benn⁵⁹² nyilatkozatait, akit humorosan a baloldal „tory madárijesztőjeként”⁵⁹³ is aposztrofáltak, megszólalásaival az EGK kérdéseit és az abban megvívandó brit érdekképviseleti harcokat tette kiemelt témává. Erős figyelmet fordítottak Callaghan kampányt megnyitó sajtótájékoztatójára is, aki „lesújtott a torykra”⁵⁹⁴ az egyik fő üzenete az volt, hogy a közelgő választási csata leginkább egy keresztres hadjárat, az infláció felére csökkentését ígérte, és követelte Thatcher-től, tegyék közzé, hogy ezzel szemben ők mennyivel fogják megemlíni az árakat. Aznap az áfák kérdése körüli vitának is nagyobb teret szenteltek. A konzervatív kiáltványnak inkább csak a konfrontatív kérdéseire igyekeztek felhívni a figyelmet a bemutatást követően,⁵⁹⁵ ugyanakkor az állam és az egyén közötti egyensúly helyreállításának gondolatát pozitívan értékelik kommentárjaikban.

Ebben a kampányban is előszeretettel idézték a különböző szakszervezeti vezetők negatív megjegyzéseit a tory programra, például a pedagógusok felháborodását a kiáltvány oktatást érintő pontjai miatt, mivel az abból kiolvasható költségvetés csökkentést emelik ki.⁵⁹⁶ Gócpont volt a két párt közötti csörték tekintetében az adók kérdése, amiről több alkalommal is idézték Callaghan-t, aki szerint a jobboldal elképzelései nyomán a gazdagok tovább

⁵⁹⁰ The Cracks in Labour's Stronghold. *The Guardian*, 1979. április 5. 2.

⁵⁹¹ Ian Aitken: Labour to Make EEC Key Issue. *The Guardian*, 1979. április 7. 1.

⁵⁹² Wilson majd Callaghan kormányában előbb energia- majd iparügyi, korábban pedig technológiai miniszter. 1971 és 72 között a párt Országos Végrehajtó Bizottságának (National Executive Committee of the Labour Party) vezetője, hosszú pályafutása a kétezres évek elejéig tart, amikor is a brit részvétel egyik legfőbb ellenzője lesz a Közel-Keleti térségben zajló háborúknak.

⁵⁹³ Ian Aitken: Benn Puts EEC into Campaign Firing Line. *The Guardian*, 1979. április 9. 1.

⁵⁹⁴ Ian Aitken: PM Smites the Tories with His Crusading Zeal. *The Guardian*, 1979. április 10. 1.

⁵⁹⁵ Freedom – But Who Will Define It? *The Guardian*, 1979. április 12. 12.

⁵⁹⁶ Better Matched. *The Guardian*, 1979. április 17. 12.

gazdagodnának, míg a kisebb jövedelműek kitétsége csak nőne⁵⁹⁷. Ezúttal is megfigyelhető volt a szokásos „lelkésítés”, nevezetesen, hogy az éppen hátrányban lévő párt csökkenti a lemaradását, amit összekötöttek a miniszterelnök szerintük erős, kampány eseményeken mutatott teljesítményével.⁵⁹⁸ Az utolsó napokhoz közeledve mindkét párt új témákhoz nyúlt, amelyet a *Guardian* is lekövetett, ez a jobboldal esetében a jog- és a rend tematikája, míg a baloldalnál a nők megszólítása volt⁵⁹⁹. A lap újra elővette a konzervatívok által tervezett közkiadások megvágását is, amelyet 4 milliárd fontra becsültek. A kampány utolsó hetében a szokásoknak megfelelően részletesen beszámoltak a két miniszterelnök-jelölt utolsó szerepléseiről. A hajrában – érthető okokból – még nagyobb teret adtak a Mail esetében is említett felmérésnek, amely a Munkáspárt győzelmét prognosztizálta, illetve részletesen elemezték és tekintették át a szerintük 1945 óta legkomplexebb kampányt, ahol nehezen lehetett nyomon követni a pártok aktuális fókuszát a témák vonatkozásában.⁶⁰⁰ Összességében a lap esetében megállapítható, hogy a kampány alatt Thatchert főleg a kompromisszumra törekvés hiányával és a szerintük nem világos kampányígéretekkel támadták, a torykat egészében pedig a jóléti állam leépítésének tervei miatt. E mellett ki kell emelnünk, hogy dinamikusán követték végig a központi témák gyors változásait is.

VI.2.5. A választások végeredménye, tanulságai

1979 tavaszán a Munkáspárt már nem azzal a Konzervatív Párttal találta magát szemben, amellyel az 1974-ben kellett megmérkőznie. A Thatcher által kidolgozott program nyíltan szakított a toryk háború után hirdetett „*pragmatikus paternalizmusával*”⁶⁰¹ és az individuuum szabadságának maradéktalan helyreállítását hirdette, ahogyan azt a neokonzervatív gondolatvilágot bemutató szakaszban is láthattuk. A kampány – amely szokatlanul hosszú ideig tartott – április 7-én vette kezdetét, és május 3-án ért véget. Annak, hogy április 26 helyett az egy héttel későbbi időpontra esett Callaghan választása, taktikai okai voltak, úgy vélte, hogy a szocialisták számára egy hosszabb kampány előnyösebb lehet, mivel alkalmat adhat arra, hogy a konzervatívok valamilyen hibát kövessenek el.⁶⁰² Pártja az egész kampány alatt defenzív volt, amelyet természetesen jól fel lehetett építeni egy Callaghanhoz hasonló „*unalmas*

⁵⁹⁷ Michael White & Keith Harper: Tax Cuts 'Vote Now Pay Later' Formula. *The Guardian*, 1979. április 21. 1.

⁵⁹⁸ Ian Aitken & Keith Harper: Callaghan Ups Tempo as Tory Lead Is Cut. *The Guardian*, 1979. április 25. 2.

⁵⁹⁹ Jill Tweedie: Her Policies Will be Forgotten... *The Guardian*, 1979. április 26. 11.

⁶⁰⁰ Ian Aitken: Polls Has Labour Edging in Front. *The Guardian*, 1979. május 1. 1.

⁶⁰¹ Ennek a szemléletmódnak az volt a lényege, hogy az állam és a kormány gyakorlatilag „atyáskodik” az állampolgárok felett.

⁶⁰² Blake, *The Conservative Party from Peel to Major*, 333.

atyafigura” köré, aki teljes ellentéte volt a sokkal ambiciózusabb Thatchernek. A kampányt alapvetően meghatározta a Saatchi & Saatchi megbízása⁶⁰³ és Gordon Reece szerepvállalása, aki aprólékosan és precízen kidolgozott jelenetekkel tárta a néző elé, milyen közvetlen is a párt vezetője, Margaret Thatcher. Robert Blake szerint a kampányuknak volt egy pozitív és egy negatív oldala is. A negatív, hogy Thatcher és köre túlon túl a kampány középpontjába helyezte a téli sztrájkok nehézségeit, a munkáspárti kormány szakszervezetekkel szembeni politikájának bukását, és azt hogy törvénymódosításra lett volna szükség a visszaélések megakadályozásához. Pozitív, hogy a pártvezetés nagymértékben visszatért az 1970-es kiáltványhoz.

A kiáltvány címe, *„Itt az idő a változásra”* gyakorlatilag az előszava volt a Thatcher által kommunikált *„utolsó esély”* üzenetnek, vagyis hogy Nagy-Britannia számára ez a választás az utolsó esély arra, hogy helyreállítsák a megfelelő egyensúlyt az állam és az egyes emberek között. A kampány során nagy hangsúlyt fektettek a *„puha”* tory választókra, akik befolyásolhatóak és elsősorban külső választókerületben élnek.⁶⁰⁴ Thatcher sokszor tett a kampány során populistá kijelentéseket, ilyen volt például annak az ígérete, hogy féláron lakáshoz juttatják a tanácsi lakások bérlőit. Az események botrányoktól mentesek zajlottak, nagyobb meglepetést is csak az jelentett, amikor Thatcher visszautasította a miniszterelnök televíziós vitára való felkérését.

A felmérések végig a konzervatívok vezetését mutatták – a sokat emlegetett egyetlen utolsó pillanatot leszámítva – akik végül fölényes győzelmet arattak, 339 mandátumot szereztek, a munkáspártiak 269-et, a liberálisok 11-et, míg a maradék 16 mandátumon a kisebb pártok osztoztak. Ha számszerűsíteni szeretnénk az adatokat, a toryk 13 697 923, a szocialisták 11 532 218, a liberálisok pedig 4 313 804 szavazatot kaptak (százalékosan 43,9, 36,9 és 13,8 %). Elemzők szerint a siker egyik kulcsa a Közép- és Dél-Anglia szakképzett, jól kereső, és ebből adódóan az adócsökkentésre fogékony munkásainak átpártolása volt. Sokan szürkének és fantáziátlannak érezték a munkáspárti vezetést és a toryktól új lehetőségek nyitását várták. A hetvenes évek végének konzervatív előtörése ismételten rávilágított arra a jelenségre, hogy a munkások egyharmada rájuk szavaz. Ezzel kapcsolatban Colin Leys politológus így fogalmaz: *„A munkások inkább egyetértenek a konzervatív, mint a munkáspárti elvekkel. Bár a többségük*

⁶⁰³ Az ő szerepükről érintőlegesen már volt szó. A toryk és a Saatchi & Saatchi reklámügynökség együttműködése 1978-ban kezdődött, miután megbízást kaptak a párt kommunikációs stratégiájának megújítására. Munkájuk során új alapokra helyezték a politikai reklámokat, egyesítve a modern marketing technikákat és a konzervatív üzenetek egyszerű, érzelmekre ható megfogalmazását. Az 1980-as évek elején az ügynökség továbbra is központi szerepet játszik majd a párt kommunikációjában, elősegítve Thatcher politikai arculatának népszerűsítését és reformprogramjának támogatását. Ez a partnerség nemcsak a brit politikai marketing fejlődésére volt nagy hatással, hanem globálisan is példát mutatott a professzionális kampánykommunikációról.

⁶⁰⁴ Blake, *The Conservative Party from Peel to Major*, 334.

*a Munkáspártra szavaz, mert ezt a pártot tekinti érdekei felkarolójának, még ezek a munkások is hajlamosak arra, hogy konzervatív szemmel nézzenek egész sor politikai kérdést.*⁶⁰⁵ A győzelem aránya párton belül is szinte mindenkit meglepetésként ért⁶⁰⁶, a felhatalmazás nagysága olyan volt, amelyre 1945 óta nem volt példa. Az említett kulcsfontosságú rétegek átszavazására maga a miniszterelnök is úgy emlékszik vissza, hogy pontosan ezek az emberek voltak, akiket a gyakran egész életükön át tartó szocialista elköteleződésükből kellett átállítaniuk a toryk oldalára. Minden adottá vált tehát ahhoz, hogy a párt keresztülvigye elképzeléseit és megreformálja a szigetországot.

VI.3. A Falkland-szigeteki háború és médiareprezentációja az írott sajtóban

Margaret Thatcher kormányra kerülését a gazdasági nehézségek mellett sokan részben annak a pragmatikus ideológiának és megközelítésnek tulajdonítják, amelyet a neokonzervativizmus teremtett. Neve és a korszak azonban egy másik eseménnyel is összeforrt, ami nélkül sokan úgy vélekednek, hogy ő is egy lehetett volna az „egyciklusos” miniszterelnökök közül. Ez a nemzetközi konfliktus és sorsfordító esemény a brit érdekszféra egyik legtávolabbi pontjához, a Falkland szigetekhez kötődik, amely 1833 óta tartozott a korona érdekszférájába, az ott lakó valamivel több, mint 1 800 – angolul beszélő – lakos főként juhtenyésztésből élt.⁶⁰⁷ A területről 1982 februárjának végén New Yorkban tárgyalások kezdődtek annak hovatartozását illetően, melyeken Argentína néhány nap után jelezte, amennyiben azok – az ő szemszögükből – sikertelenül végződnek akarataikat katonai erővel fogják érvényesíteni, mivel az angolok másfél évszázaddal korábbi megjelenése óta folyamatosan igényt tartottak a térségre.

Buenos Aires a fenyegetéseket beváltva végül útnak indította a fegyveres erőket, amelyek első lépésként Dél-Georgia-t foglalták el, majd a Falkland-szigeteken szálltak partra 1982. április 2-án. Ennek megtörténtéről London kalandos körülményekkel szerzett tudomást, ugyanis a rádióösszeköttetés akadozott a két ország között, így az inváziót egy brit antarktisi kutatóhajó kapitánya jelezte, aki egy falklandi amatőr rádióban leadott adás alapján értesült minderről.⁶⁰⁸ A Rosario hadművelet keretében mintegy 4 000 fős argentin katonai kontingens érkezett a sziget okkupálásának céljából. A partraszállás napján baljós borítóval jelent meg a

⁶⁰⁵ Egedy, *Nagy-Britannia története*, 1998, 364.

⁶⁰⁶ Thatcher, *Életem*, 324.

⁶⁰⁷ Egedy, *Nagy-Britannia története*, 2011, 203.

⁶⁰⁸ Thatcher, *Életem*, 430.

Daily Mail, „*Falklands invasion imminent*” (*Fenyegető falklandi invázió*) címmel⁶⁰⁹. Beszámolnak róla, hogy a kormány felhívást intézett az ENSZ-hez, amelynek a Biztonsági Tanácsa azonnal összeül. Inkább tárgyilagos és szűkszavú cikkek jelentek meg, hiszen ahogy a kormány, úgy a sajtó sem rendelkezett túl sok információval az ott történekről, amely érthetően áthatotta a közhangulatot. A *Guardian* valamivel óvatosabban fogalmazott „*Britain fears invasion of the Falklands (Nagy-Britannia inváziótól tart a Falkland szigeteken)*”⁶¹⁰ Ők elsősorban Sir Anthony Parsons brit ENSZ nagykövet előző napi, New Yorkban elmondott szavait idézik. Másnap már erősebb hangnemet ütöttek meg: „*Shamed*” vagyis „*Megszégyenítve*” hirdette a címlap⁶¹¹, illusztrációként pedig az Argentin Haditengerészet által közreadott fotó volt látható, amelyen a kék-fehér lobogót húzzák fel Port Stanley-ben, „*A falklandi fiaskó után komoly krízissel néz szembe a kormány*” írták. Ezen a ponton még nem lehetett tudni mi lesz a kormányzati reakció, a *Mail* is arról ír cikkében, hogy „*a kormány meggyőződéssel hisz abban, hogy diplomáciai úton keresztül megoldhatja a hirtelen eszkalálódó konfliktust a Falkland szigeteken.*” Óránkénti bontásban számolnak be az előző napi eseményekről, valamint egy hosszabb portréban foglalkoznak az „ellenséggel” Leopoldo Galtieri tábornokkal, az argentin katonai junta vezetőjével. A *Guardian* ezúttal is visszafogottabb, szintén arról értekeznek, hogy a kormány elsősorban diplomáciai úton próbálhatja megoldani a konfliktust, ugyanakkor nem hagyják ki az alkalmat, hogy kiemeljék a felelősöket: „*Carrington és Nott megaláztatással és dühvel néznek szembe*”⁶¹². Megemlítik továbbá annak az iróniáját, hogy a toryk legutóbbi kampányának egyik fontos eleme volt Nagy-Britannia védelmi képességének helyreállítása és fejlesztése.

A jelenlévő csekély brit helyőrséget – a fővárost, Port Stanley-t nagyjából 80-an védték – kisebb tűzharcot követően hamar lefegyverezték, jelentős ellenállásra nem futotta az erejükből, a szigetek brit kormányzója pedig szerette volna elkerülni az értelmetlen vérontást. Az összecsapásoknak így argentin részről három halálos áldozata és kilenc sérültje, míg brit oldalról egyetlen sérültje volt. Csavart jelentett a történetben, hogy „*Hadüzenet egyik részről sem történt az 1907-es hágai szerződés előírásai szerint*”⁶¹³ vagyis *de jure* nem kezdődött háború a két ország között, aminek egyik fő oka volt, hogy – feltételezhetően – mindkét helyen úgy gondolkodtak, a másik fél gyorsan vissza fog vonulni és elfogadja a kialakuló status quo-t, illetve ezáltal elkerülhetőek lehetnek az ENSZ-en belüli, illetőleg a felek közötti

⁶⁰⁹ Falklands Invasion Imminent. *The Daily Mail*, 1982. április 2. 1.

⁶¹⁰ Patrick Keatley: Britain Fears Invasion of the Falklands. *The Guardian*, 1982. április 2. 1.

⁶¹¹ Gordon Greig & John Dickie: Shamed! Under the Flag of Occupation. *The Daily Mail*, 1982. április 3. 1.

⁶¹² Michael White: Carrington and Nott Face Humiliation and Fury. *The Guardian*, Manchester, 1982. április 3. 1.

⁶¹³ Réti Ervin, *Háború a világ végén*. (Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1982) 60.

béketárgyalások. Utóbbi szervezet az események eszkalálódását követően gyorsan egy közleményt adott ki, amely agresszornak bélyegezte Argentínát. Odahaza a konfliktus kapcsán Thatcher nem gondolkodhatott másban, mint a fegyveres válasz. Mindebben a közvélemény jelentős része mögötte állt, a korabeli felmérések tanúsága szerint ezzel a lakosság minimum 80 százaléka egyetértett.⁶¹⁴ Ugyanakkor az első napokban a *Guardian* erősen megkérdőjelezte azt, hogy a Foreign Office mennyire lesz képes koordinálni az esetleges hadműveletekben rájuk jutó szerepeket.⁶¹⁵

A kormányfő kiváló politikai érzéssel látta meg a lehetőséget a konfliktusban, amely alkalmat adott arra, hogy tompítsa a társadalmon belüli feszültségeket és egyesítse a nemzetet. Ugyanakkor a katonai akció felvállalása korántsem volt kockázatmentes, hiszen ne feledjük, hogy a Falkland szigetek több, mint 14 000 kilométerre fekdtt Nagy-Britanniától, míg Argentínától mindössze 460 kilométerre, ami a mozgósítás és az utánpótlás szempontjából nem elhanyagolható különbség, még ha a két haderő mérete között hatalmas különbségek is vannak. A másik oldal is hasonló érvezetés mentén jutott el a katonai akció gondolatához, Galtieri az egyre erősödő hazai népszerűségvesztése és az elégedetlenség fokozódása miatt tekintett „orvosságként” a lehetőségre, hogy kielégítse országa legrégebb óta fennálló területi igényét.

Az invázió hírére Thatcher rendkívüli kabinetülést hívott össze. A miniszterelnök visszaemlékezései szerint március 31-én adott először a hírszerzés arra vonatkozóan információkat, hogy az argentin flotta, amely már kint jár a tengeren a szigetek inváziójára készül két nappal később.⁶¹⁶ Ezen az estén engedélyt adott a haditengerészet vezérkari főnökének, hogy hozzálasson egy különítmény összeállításához, amelynek célja a sziget visszafoglalása lesz. Néhány nappal később Lord Carrington külügyminiszter benyújtotta a lemondását, mondván ő maga vállalja a felelősséget azért, hogy mindez megtörténhetett, hiszen a hírszerzés hibázott, miután olyan információkat kapott, melyek szerint Argentína nem készül támadásra. Thatcher több megbeszélésen is megpróbálta maradásra bírni – sikertelenül – helyére végül Francis Pymet⁶¹⁷ nevezte ki, ugyanakkor az irányítás a saját kezében maradt. Az események egyik fő felelősének a külügyminisztert kiáltotta ki a közvélemény, akivel szemben a *Mail* is kritikus hangnemet üt meg, mikor az eseményekre „*Lord Carrington falklandi*

⁶¹⁴ Egedy, *Nagy-Britannia története*, 2011, 204.

⁶¹⁵ MP's Clamour for Carrington and Nott. *The Guardian*, 1982. április 5. 3.

⁶¹⁶ Thatcher, *Életem*, 429.

⁶¹⁷ Pym hosszú ideje volt a konzervatív párt tagja. A második világháborúban tisztként szolgált, majd 1961-től parlamenti képviselőként kezdte politikai pályafutását. Edward Heath kormányában fontos pozíciókat töltött be, különösen az Észak-Írországgal kapcsolatos ügyek kezelésében. A kormányalakítás követően 1979-ben Thatcher védelmi miniszternek kérte fel, ezen pozícióját fogja a külügyminiszteri székre cserélni.

ostobaságaként” hivatkoznak⁶¹⁸. Ötödikén már hosszabban foglalkoznak távozásának lehetőségével és egy újabb drámai címlappal, arccal lefelé fekvő brit katonákkal, valamint egy hatalmas „*Surrender*” (Megadás) szalagcímmel jelentkeznek. Itt már elkezdődik egyfajta kommunikációs irányváltás a kormányzat részéről is, John Nott védelmi ügyekért felelős államtitkár előző napi televíziós beszédét idézik, amelyben kijelentette, a britek harcolni fognak.⁶¹⁹ Hosszabb cikkben foglalkoznak a Portsmouth-ban állomásozó királyi flotta bemutatásával is, a közvélemény egyfajta „ráhangolásaként” a várható fegyveres eseményekre. A közhangulat, ahogy említettem egyértelműen a harc mellett volt, a *Mail* által is idézett első felmérések szerint öt britből négy mindenképpen a sziget visszaszerzését akarta – akár fegyveres konfliktus árán is.⁶²⁰ A néhány nappal korábbihoz képest már enyhébb hangnemben búcsúznak egy portréval Carringtontól „*Egy tökéletes úriember tökéletes tragédiája*” címmel, valamint beszámoltak a flotta útnak indulásáról is. Aznap a *Guardian* is valamivel engedékenyebb hangnemben emlékezett meg a külügyminiszterről: „*A béke lordja odaveszett a háború apályában*”⁶²¹ ugyanakkor többször is kiemelik a felelősségét az eseményekben.

A flotta rövid időn belül (már április 5-én) útnak indult Portsmouth-ból, több mint száz hadihajóval, a fedélzetükön 28 ezer katonával. Az argentin védekezést nehezítette a kiépített infrastruktúra hiánya, ami miatt csak kisebb gépeket és helikoptereket tudtak odatelepíteni, valamint a tél beköszöntött a déli féltekén, ami heves esőzésekkel járt. A kormány először megpróbálkozott a diplomáciai kapcsolatokon és a nemzetközi szövetségi rendszereken keresztül megoldani a konfliktust, már március utolsó napján az amerikaiak segítségét kérték abban, hogy szólítsák fel a dél-amerikai országot a visszavonulásra. Thatcher részletesen ír memoárjában arról, hogy az amerikaiak inkább közvetíteni próbáltak, de nem léptek fel eléggé erélyesen az ügyben.⁶²² Utóbbiak számára a nyílt fegyveres konfliktus lett volna a legrosszabb, hiszen ha nem is egyforma mértékben, de mindkét fél értékes partner volt számukra⁶²³. Az amerikaiak kezdetben nem egyértelmű elköteleződésére a britek mellett, illetve arra, hogy egyfajta mediátorként próbáltak fellépni a *Mail* is felhívta a figyelmet „*U.S. is feeding both sides*” (*Amerika mindkét felet „eteti”*) címet viselő cikkükben.⁶²⁴ Ebben különösen Reagan nyilvános kommunikációjával foglalkoznak, amelyben az amerikai elnök igyekezett

⁶¹⁸ Lord Carrington’s Falklands Folly. *The Daily Mail*, 1982. április 3. 6.

⁶¹⁹ Surrender. *The Daily Mail*, 1982. április 5. 1.

⁶²⁰ 4 out of 5 Want Them Back. *The Daily Mail*, 1982. április 6. 1.

⁶²¹ Michale White: When Nobody Loves a Lord. *The Guardian*, 1982. április 6. 12.

⁶²² Thatcher, *Életem*, 435.

⁶²³ Az amerikai – argentin kapcsolatok felértékelődéséhez különösen az járult hozzá, hogy utóbbi titokban beállt az Egyesült Államok mögé a szovjetek által támogatott nicaraguai rezsimmal szembeszálló antikommunista csoportok támogatásában.

⁶²⁴ U.S. is Feeding Both Sides. *The Daily Mail*, 1982. április 17. 2.

folyamatosan biztonsági játékot alkalmazva megnyilvánulni az első napokban. Ennél erősebben bírálták a békmisszió Buenos Airesben lévő amerikai külügyminisztert, Alexander Haig-t akinek a közvetítő tevékenységét, illetve annak eredménytelenségét folyamatos kritikákkal illették. Ilyen alkalom volt, amikor a címlapon teniszezés közben készült fotót közöltek róla „*Haig double faults again*” (*Haig újabb kettős hibája*) címmel.⁶²⁵ Ezekben a napokban általános trend volt az amerikai semlegesség kritikája. Reagan végül április 30-án fogja kijelenteni, hogy teljes mértékben Nagy-Britannia mellett állnak és innentől a hangnem is megváltozik a *Mail* cikkeiben, előtérbe kerül az ENSZ éles kritikája, hogy Szuezhhez hasonlóan ezúttal sem képesek kézzelfogható eredmények elérésére: „*Az ENSZ nem ugat sokat és nem harap*”.⁶²⁶ A világszervezet tétlenségének esetében Kissinger hívja fel a figyelmet arra a fontos gondolatra, hogy annak számos tagállama a gyarmatosítással szemben nyerte el függetlenségét, így a szemükben a történetek csak a dekolonizációja folyamatának egy szükséges soron következő eseményét jelentették.⁶²⁷

Az Európai Közösség államai, valamint a Nemzetközösség tagjai – India részleges kivételével – a kezdetektől fogva kiálltak London mellett, elsősorban Mitterand francia elnök. Franciaország és Nyugat-Németország támogatását a *Guardian* is kiemelte, különösen a britek által meghirdetett kezdeti embargóhoz való csatlakozásukat.⁶²⁸ A tárgyalások és a kiegyensúlyozási kísérletek, amelyet bilaterális módon próbáltak folytatni a Fehér Házból, részletesen végig követhetők Thatcher visszaemlékezéseiből, amelyet miniszterelnöksége legizgalmasabb időszakaként aposztrofált. Az amerikaiak említett végső elköteleződésére április utolsó napjaiban került sor, miután Buenos Aires nem válaszolt határidőre Washington rendezési javaslataira, és a negyedszázaddal korábbi Egyiptomi eseményekkel ellentétben, ezúttal határozottabban kiálltak Atlanti szövetségük mellett. A tárgyalásokról, valamint a brit és argentin kormány közötti diplomáciai kötélhúzásról a két lap közül a *Guardian* számolt be nagyobb terjedelemben. Április közepén hosszasan fejtegették, hogy a kormányzat egyelőre kivár az amerikaiak közvetítői tárgyalásainak eredményeit illetően.⁶²⁹ Az első brit expedíciós csapatok ezekben a napokban, vagyis április 25-én szálltak partra a Dél-Georgiai szigeten. Érdekes, hogy a gyors győzelem után az argentin erők helyi parancsnokával, Alfredo Astiz századossal aláíratott megadási okmány került a hadifogjok kifejezés használatát, ami arra utal, hogy London továbbra is fegyveres konfliktusként, nem pedig jogi értelemben vett

⁶²⁵ Haig Double Faults Again. *The Daily Mail*, 1982. április 19. 1.

⁶²⁶ The UN – Not Much Bark and No Bite! *The Daily Mail*, 1982. május 15. 6.

⁶²⁷ Kissinger, *Az állam vezetéséről. Hat politikai stratégia a XX. századból*, 399.

⁶²⁸ John Palmer: West Germany and France Join Embargo on Arms Trade. *The Guardian*, 1982. április 8. 2.

⁶²⁹ Ian Aitken: Thatcher Holds Back from Rejection of Peace Terms. *The Guardian*, 1982. április 20. 1.

háborúként tekintett az eseményekre.⁶³⁰ Április 23-án a *Mail* címlapon közölte, hogy a haditengerészet és a flotta megindult Dél-Georgia irányába.⁶³¹ Két fregatt és egy csapatszállító közeledéséről írnak az első számú célpont irányába, ugyanakkor az időjárás nehezítő körülmény lehet. Három nappal később már a címlapon számoltak be arról, hogy a haditengerészet visszavette Dél-Georgiát: „*A Union Jack és a fehér zászló újra büszkén lobog Dél-Georgia felett.*”⁶³² A dicsőséges eseményeket követően több oldalon keresztül számolnak be a sikerekről olyan részletességgel, hogy milyen felszerelése van a katonáknak, illetve a későbbiekben még külön időjárás-jelentés is bekerült a falklandi eseményekhez kapcsolódóan. Néhány nappal később arról írnak, hogy az Argentin sajtó odahaza fiktív sikerekről és győzelmekről tudósít a falklandi történések vonatkozásában⁶³³. Ugyanakkor a veszteségekről is beszámoltak, mint például a HMS Sheffield elsüllyesztéséről a szigetek közelében, amely 30 áldozattal járt.⁶³⁴ A *Guardian* ezúttal is visszafogottabb hangnemet ütött meg „*South Georgia seized*” (*Dél-Georgia elfoglalva*) címlappal jelentkeztek⁶³⁵. Április végére a hadi események mellett egyre nagyobb figyelmet fordítottak arra is, hogy odahaza a két párt közötti, a falklandi események nyomán kialakult rövid egység felbomlott és Michael Foot a Munkáspárt új vezetője kielezte a konfliktust mikor garanciákat kért a kormánytól arra, hogy mindenképpen az ENSZ-en belül próbálják megoldani a helyzetet és valamelyest kihátráltak a további katonai akciók támogatása mögül⁶³⁶.

Ami a konkrét harci eseményeket illeti, az első bombázásokat követően jelentős eredmény volt, hogy május másodikán egy brit tengeralattjáró elsüllyesztette az argentin flotta egyetlen nehézcirkálóját, a Belgranó tábornokot. Május 3-án hosszú oldalakon számolnak be erről: „*Argentina’s pride goes to her grave*” („*Argentína büszkesége sírba szállt*”). Május 17-én a britek benyújtották legvégső ajánlatukat Javier Pérez de Cuéllar ENSZ főtitkárnak, aki továbbította mindezt az érintetteknek. London hajlandó lenne elfogadni, hogy a szigetek az ENSZ fennhatósága alá kerüljenek, cserébe az argentinok kivonják a csapataikat. Erről a *Guardian* a kormányfő és a kabinet pesszimizmusát emelte ki aznap, illetőleg hogy az ENSZ utolsó esélye mindez, hogy érdemben támogassa a békés rendezést.⁶³⁷ Thatcher úgy számolt, hogy Galtieri vissza fogja utasítani az ajánlatot, ezáltal biztosítva országa számára az erkölcsi

⁶³⁰ Réti, *Háború a világ végén*, 57.

⁶³¹ Gordon Greig: Marines Stand by to Storm Island. *The Daily Mail*, 1982. április 23. 1.

⁶³² Harvey Elliott: Marines Retake South Georgia. *The Daily Mail*, 1982. április 26. 1.

⁶³³ Junta’s Fantasy War. *The Daily Mail*, 1982. május 3. 1.

⁶³⁴ Harvey Elliott: One of Our Warship Is Sunk. *The Daily Mail*, 1982. május 5. 1.

⁶³⁵ David Fairhall: South Georgia Seized. *The Guardian*, 1982. április 26. 1.

⁶³⁶ Ian Aitken: All-party Unity on Falklands Crumbles. *The Guardian*, 1982. április 28. 4.

⁶³⁷ Michael White: Last Chance at UN as EEC Support Ebbs. *The Guardian*, 1982. május 17. 3.

főlényt, ugyanakkor komoly kockázatot is vállalt, hiszen abban az esetben ha mindez másképp alakul gyakorlatilag lemondott volna a területről, amit a Munkáspárt azonnal kihasznált volna.⁶³⁸ Másnap, miután Buenos Airesben hallani sem akartak az ajánlatról, kulcsfontosságú kabinet megbeszélésre került sor Londonban, ahol dönteni kellett a partraszállás kérdéséről, amelynél bizonytalansági tényezőt jelentett, hogy a briteknek nem sikerült elegendő repülőgépet és hajót semlegesíteni, valamint pontosan bemérni a tengeralattjárók helyzetét. Az argentin légi offenzíva három gyengesége, hogy a kísérőhajókra koncentráltak, a gépeik kénytelenek voltak alacsonyan repülni, ezáltal a ledobott bombáik gyakran fel sem robbantak, valamint a rakétáik korlátozott száma is a briteknek kedvezett az egyértelmű erőfölényen túl. Mindkét említett lap részletesebben beszámolt a következő hetek katonai eseményeinek várható nehézségeiről, a *Guardian* például úgy fogalmazott, hogy nem egy miniatűr D-nap, de egy nagyon komplex katonai művelet fog következni⁶³⁹.

Az ötven nap alatt megérkező flotta végül május 20-án megkezdte a partraszállást és a fokozatos előre nyomulást. A *Mail* büszkén hirdette címlapján: „*The British are back!*” (*A britek visszatértek*). Beszámolnak az első 2 500 katona partraszállásáról és hogy elindult az offenzíva a szigetek visszafoglalása érdekében, kiemelik hogy az előző napok történései voltak a legnagyobb tengeren és levegőben zajló katonai események a második világháború óta.⁶⁴⁰ A *Guardian* következetesen, ezúttal is a visszafogottabb hangnemet választott, a dicsőség kiemelése helyett inkább a várható következményekkel és a nemzetközi sajtóvisszhanggal foglalkoztak.⁶⁴¹ A hátország és a közvélemény tájékoztatását segítette, hogy a kormány döntése értelmében haditudósítók is csatlakozhattak a kontingenshez, a *Mail* részéről David Norris volt az, aki helyszínről számolt be május 20-án és azt követően a hadi eseményekről. A végső összecsapás előkészítése május végén kezdődött meg, miután csapást mértek a főváros körül lévő argentin állásokra és megerősítették a csapataikat. Az argentinok nagyjából három hétig tudták tartani magukat, majd veszteségeiket követően a sziget feladására kényszerültek. A britek összesen hat hajót és 255 katonát veszítettek, míg utóbbiak 649 embert. Argentína összesen 90 repülőgép elvesztését ismerte el, ezzel szemben mindössze 10 vadászgép és 24 dhelikopter szerepelt az angol veszteséglistán, a károk megközelítették a 30 milliárd dollárt.

A hadi események végül 1982. június 14-én értek véget. Thatcher visszaemlékezései szerint aznap reggel a kabinet ülésének még abban a tudatban kezdtek neki, hogy a harcok továbbra is folynak és mindannyiukat meglepte az a gyorsaság, ahogy az események végére

⁶³⁸ Kissinger, *Az állam vezetéséről. Hat politikai stratégia a XX. századból*, 405.

⁶³⁹ Ian Aitken & David Fairhall: Thatcher Signals Invasion Decision. *The Guardian*, 1982. május 18. 1.

⁶⁴⁰ Harvey Elliott: The British Are Back. *The Daily Mail*, 1982. május 22. 1-2.

⁶⁴¹ Ian Aitken: UN Plan Puts PM off Course. *The Guardian*, 1982. május 21. 4.

pont került. A kimerült és demoralizált, rosszul irányított argentin csapatok végül fegyvereiket eldobálva vonultak vissza. A győzelem bejelentésére még aznap este sor került az Alsóházban: *„Este tízkor felálltam, és közöltem: jelentést kaptunk, hogy fehér zászlók lobognak Port Stanley felett. Véget ért a háború. Mindannyian egyformán éreztünk, amit bizonyított a lelkes éljenzés. Az igazság győzedelmeskedett...”*⁶⁴² A győzelemről a *Mail* is címlapon számolt be nemes egyszerűséggel *Victory!* (vagyis győzelem) felkiáltással. *„Az argentin katonák jelentős része eldobta a fegyvereiket. A fehér zászlót lobogtatják Port Stanley felett.”*⁶⁴³ A Downing Street előtt ünneplő emberekről és Thatcher dicsőséges pillanatairól írnak.

A békeszerződés értelmében a terület továbbra is brit fennhatóság alatt maradt. A dátumot a Falkland-szigeteken azóta is a felszabadulás napjaként ünnepli. A két vezető ellentétes utat járt be: Galtieri-t maga alá temették a vesztes háború következményei és rezsimje megbukott odahaza (a létrejövő demokratikus rendszerben perbe fogták a junta tábornokait), míg Thatcher kormányának következő választási győzelmét döntően ez a siker alapozta meg. A győzelem után a párt Cheltenhamban tartott nagygyűlésén a következőket mondta: *„Immár nem a meghátrálás nemzete vagyunk. Ennek helyébe egy újonnan meglelt magabiztosság lépett... Örvendezzünk, hogy Nagy-Britannia újraélesztette azon szellemiség lángját, mely nemzedékeken keresztül tüzelte harcra a múltban, és amely ma nem kisebb fénnel lobog, mint ez előtt bármikor”*⁶⁴⁴ A háború sikeres megvívása 1982-ben nem csak Thatcher személyes népszerűségét növelte, hanem szimbolikusan demonstrálta a brit globális befolyás fenntartására való képességet, amely az Egyesült Királyság csökkenő geopolitikai jelentősége miatti belső feszültségek közepette különösen fontos volt. A győzelem a nemzeti egységérzetet erősítette, amely a gazdasági megszorításokkal és az ipari konfliktusokkal terhelt időszakban rendkívüli politikai tőkévé vált. Ezzel párhuzamosan a háború emlékezete hozzájárult a Thatcher-korszak narratívájának megalkotásához, amelyben a Vaslady vezetése a nemzeti büszkeség és határozottság megtestesítőjévé vált.

VI.4. Az első Thatcher-kormány: az 1983-as választások előzményei

A megalakuló tory kormány elsődleges prioritása a gazdaság rendbetétele és fellendítése lett, ennek irányvonalait a neokonzervatív gazdaságpolitika esetében említett megközelítések adták. Az alapvető elképzelés az volt, hogy az állami kiadások lefaragásával lehetőséget teremtenek az adók csökkentésére, ez a lépés pedig ösztönzőleg fog hatni a vállalkozásokra és

⁶⁴² Thatcher, *Életem*, 471.

⁶⁴³ Harvey Elliott: *Victory*. *The Daily Mail*, 1982. június 15. 1.

⁶⁴⁴ Speech to Conservative Rally, Cheltenham 1982 július 3. <https://www.margaretthatcher.org/document/104989>
Letöltés dátuma: 2024. november 28.

segít alacsonyan tartani az inflációt, amely egy társadalmat szétziláló probléma. 1980-ban csökkentették a költségvetés kiadásait, mindez azonban nem jelentett megoldást, hiszen az év nyarára 21 %-ra emelkedett az infláció, az ipari termelés pedig csökkent, ahogyan novemberben a nyugdíjak és más szociális juttatások reálértéke is. A megszorítások 1981-ben is folytatódtak, ami már komoly zavargásokhoz vezetett. A következő évre Thatcher is belátta, hogy érdemes enyhíteni valamelyest ezen az antiinflációs politikán. A fellépés sikeres volt, az év második felére 7,3 %, míg a következő esztendő januárjára 5,4 %-ra szorult vissza az infláció. A ciklus utolsó költségvetése felemelte a jövedelemadó-küszöböt, növelték a lakásvásárlási kölcsönök után járó adókedvezményeket és családi pótlékokat, az infláció pedig a választások környékére 4,6 %-ra mérséklődött.⁶⁴⁵ Apró lépésekkel sikerült visszaszorítani a szakszervezetek hatalmát is, az első Thatcher-kormány alatt jóval kevesebb sztrájkra került sor, mint korábban. 1982-től kezdve nagy hangsúlyt kapott a reprivatizációs program, olyan vállalatok részvényei kerültek magánkézbe, mint a British Petrol, a Cabels and Wireless, a Jaguar, vagy éppen a British Aerospace.

A külpolitikában – főként a legutóbbi konzervatív kormánnyal összehasonlítva – a prioritások tekintetében átrendeződést figyelhettünk meg, ami részben abból is fakadt, hogy a korszak leginkább európai orientációjú, és a kontinens egységében gondolkodó miniszterelnökét Heath-t a leginkább atlantista, az amerikai szövetség fontosságában hívő, az európai integrációra szkeptikusan tekintő kormányfő követte. A korábban már részletezett „különleges kapcsolat” felújításában nagy szerepe volt a személyek szintjének és annak, hogy Thatcher és Reagan között a világnézeti hasonlóság mellett egy erős személyes szimpátia alakult ki. A Foreign Office egyik legkényesebb kérdése Rhodesia helyzetének rendezése volt, amelyet végül viszonylag gyorsan sikerült rendezni és 1980-ban kikiáltani a független Zimbabwe létrejöttét, a másik – a ciklust és Thatcher politikai pályafutását alapvetően determináló eseményt – a falklandi háborút pedig részletesen áttekintettük. Az európai kontinenssel nem fegyveres, hanem gazdasági jellegű csörtét folytatott, amelynek oka a túlzott brit hozzájárulás volt az EGK közös mezőgazdasági politikájához. Végeredményként sikerült elérnie, hogy 1,8 milliárd fontot visszatérítenek a briteknek. Ilyen előzmények után érkeztünk el 1983 késő tavaszára a parlamenti választásokhoz.

⁶⁴⁵ Egedy, *Nagy-Britannia története*, 2011, 193.

VI.4.1. Az 1983-as konzervatív program

A toryk 1983-as kiáltványának⁶⁴⁶ címe, ahogyan a kampányszlogen a „*Forward – The Challenge of Our Times*” (*Előre-Korunk kihívásai*) volt, amely egyszerre utal a folytonosságra és arra, hogy számos nehézség maradt, amivel szembe kell néznie az országnak az elmúlt időszak sikerei ellenére is. Ezúttal hat fő pontba strukturálják céljaikat és ígéreteiket: *A gyógyulás felé vezető út; A szabad vállalkozások biztosítása; Felelősség és a család; Jog, demokrácia és állampolgárok; A környezetünk javítása; Nagy Britannia a világban*. Az első öt alfejezet belpolitikai, míg az utolsó külpolitikai kérdésekkel foglalkozik. *A gyógyulás felé vezető út*: Feleleveníti a ciklus eredményeit úgy, mint az infláció drasztikus lelassítása annak második felében, a termelés emelkedése, a jövedelemadó csökkentése, az egészségügy vagy éppen a rendőrség megerősítése. Kijelöli a jövőre vonatkozó öt nagy feladatot: a gazdaság stabilitásának fokozása, a felelős társadalom megteremtése, a parlamenti demokrácia és a jogállamiság erősítése, az emberek életminőségének javítása, Nagy-Britannia szabadságának megvédése. A következő ciklusban tovább kell csökkenteni az inflációt, a végső cél az árak stabilitása, rendezni szeretnék a közsférában dolgozók bérét, és folytatni a szakszervezetek reformját. Továbbra is fontos témaként fogják kezelni a munkanélkülieket és a számukra indított programokat, módosítani fogják a foglalkoztatási törvényt, hogy ezzel is javítsanak az emberek helyzetén, valamint különböző tanfolyamokkal fogják segíteni elhelyezkedésüket.

A szabad vállalkozások biztosítása: A kormánypárt célja egy olyan gazdaság megteremtése, ahol a kis- és nagyvállalkozások egyaránt a munkahelyek és a termelés növelésére törekszenek. Alacsonyabb és egyszerűbb adók, amelyek révén az emberek több jövedelemhez jutnak és ezáltal növekedhet a lakossági befektetések száma. A kis cégek terheinek csökkentése, az új technológiák elterjedésének és alkalmazásának segítése, a kutatás és fejlesztés támogatása mind-mind a gazdaság élénkítését segíti elő.

Felelősség és a család: A toryk célja továbbra is az emberek szabadságának biztosítása, és a megfelelő szociális ellátás fenntartása. Ennek fontos eleme a lakáskörülmények javítása, a lakáshoz jutás újabb könnyítése a közsférában dolgozók, valamint a tanácsi lakást bérlők számára, a lakhatási támogatások növelése. Az állam továbbra is meg fogja védeni a nyugdíjasokat, az ő megszólításuk ebben a kampányban is kulcsfontosságú, mint ahogy az egészségügy is, ahol növelni kívánják az állami támogatásokat és folytatni a kórházépítéseket. A közoktatás terén az 1980-as új oktatási törvény által útjára indított változások után apróbb

⁶⁴⁶ <http://www.conservative-party.net/manifestos/1983/1983-conservative-manifesto.shtml>

Letöltés dátuma: 2024. november 11.

lépéseket terveznek, mint például a szülők lehetőségeinek bővítése a beiskolázás kapcsán, vagy az iskolai oktatás színvonalának további emelése. A felsőoktatás mellett sem megy el szó nélkül a program, ahol elsősorban az informatikai képzési terület fejlesztése a megjelölt cél, 2 200 új hely biztosítása ezen a szakterületen.

Jog, demokrácia és állampolgárok: Kiemelkedően fontos a bűnmegelőzésért vívott harc folytatása, a bűnözés visszaszorítása, a rendőrség létszámának és a börtönök befogadóképességének további emelése, valamint a bevándorlás stabil és igazságos szabályozása is. Fontosnak tekintik a bürokratikus kiadások további mérséklését az elkövetkezendő ciklus alatt, valamint ennek jegyében a helyi önkormányzatok felelőtlen pénzköltésének visszaszorítását is. *A környezetünk javítása:* A következő négy esztendőben folytatni kell a városok fejlesztését és rehabilitációját, elsősorban a városközpontokra vonatkozóan. Javítani kell a tömegközlekedés színvonalát, az árakat csökkenteni, a busz- és vasúthálózatot pedig fejleszteni szükséges. Mindezek mellett fontos témaként jelölik meg a környezet- és állatvédelmet is. A kiáltványt a *Nagy Britannia a világban* szakasz zárja. Kiemeli a béke védelmének fontosságát, melyre a Szovjetunió határozott veszélyt jelent ezért szükséges a védelmi kiadások növelése. Az anyag kitér Nagy-Britannia szerepére Európában is, továbbra is segíteni akarják az EGK tevékenységét amelynek integratív része kívánnak maradni, valamint hangsúlyozzák, hogy határozottan fel kell lépniük a Szovjetunió ellen, amelynek fő oka az utóbbiak Afganisztáni intervenciója. Kiemelten fontos London számára a világkereskedelemben betöltött szerepe és a Nemzetközösség fenntartása is, amely részletesebben megjelenik a programban.

Összességében az 1983-as választási program kevés új elemet tartalmazott, a központi témák hasonlóan alakultak a négy évvel korábbihoz: a konzervatívok elkötelezettségének kifejezése az EGK és a brit nukleáris potenciál mellett, a szakszervezeteket érintő újabb reformok bevezetése, a reprivatizáció folytatása, az adók további redukálása, a munkanélküliek számának csökkentése, és az árak stabilitásának fenntartása, vagyis a megkezdett munka folytatása a toryk célja a kijelölt irányvonalak mentén.

VI.4.2. Margaret Thatcher kampánybeszédei

A kampány alatt ismét központi szerepet kaptak Margaret Thatcher beszédei, amelyek közül ezúttal is hármat szeretnék kiemelni és alaposabban megvizsgálni. Thatcher retorikájának esszenciális jellemzője ezekben a beszédekben is erősen kidomborodik; a társadalmi és gazdasági problémák gyakorlatilag ellenségek (ahogyan egy 1980-as beszédében fogalmaz „Az

infláció a munkanélküliség szülője, ez a takarékoskodók láthatatlan megrablója”⁶⁴⁷) az ipar a harc területe, a politikai ellenfelek pedig ellenségek is egyben. Őt magát is erőteljesen jellemezte ez a fajta konfliktusosság és viszonylagos merevség, a metaforák alkalmazásával gazdasági-politikai irányát morálisnak tudta feltüntetni.⁶⁴⁸ Előadói stílusában jelentősebb változás nem következett be ebben a négy évben, a különbséget az jelenthette, hogy egy jóval magabiztosabb pozícióból indított kampányról beszélhettünk, mint korábban, amely valamelyest a beszédek hangvételen is érződött. Ebben a kampányban kevés nagy beszédet mondott el, sokkal inkább rövid felszólalásokat tartott gyakran kisebb helyeken.

A legelső beszéd Wales fővárosában hangzott el, 1983. május 23-án.⁶⁴⁹ A köszöntő során feleleveníti, hogy négy esztendővel előtt szintén ellátogatott Cardiffba. Az első szakaszban a kormányzásuk és az ország rendbe tételének nehézségeiről beszél, arról a politikai-gazdasági örökségről, amellyel a munkáspárti kormányzás után szembe kellett nézniük. A beszédet témái szerint négy részre tagolhatjuk, amely során külön foglalkozik a brit és a walesi fellendüléssel, valamint a szociális rendszerrel. A fellendülés alapja a szigetországban a gazdaság, ezért kulcsfontosságú az árak stabilitása „*Csak a stabil árak biztosíthatják a nemzet gazdaságának folyamatos fejlődését. Az alacsony inflációjú nyugati országok a sikeres nyugati országok. Az elmúlt években mi is ilyen ország voltunk, mindez a konzervatív politikának volt köszönhető. De még évi négy százalék is túl magas, bár négy évvel ezelőtt még ez is álomnak tűnt, amikor nyolc százalék volt.*”⁶⁵⁰ A következő parlament célja az infláció még alacsonyabban tartása. Ennek az előnyeit minden család érezheti az országban, ugyanis az árak az elmúlt évben fontonként csak egy pennyvel nőttek az áruházakban, a kormány pedig majdnem a felét visszafizette már a Munkáspárt által felvett külföldi hiteleknek.

Ezt követően áttér a lokális fellendülés útjára: Wales számottevő problémákon ment keresztül az elmúlt fél évszázadban, a klasszikus iparágak hanyatlása nyomán nagymértékben nőtt a munkanélküliség és több gyárat be kellett zárni. Ebben az időszakban a walesiek a Munkáspárt felé fordultak, akik képtelenek voltak orvosolni a felmerülő problémákat. Felsorolja az elmúlt ciklus eredményeit; rekord számban érkeztek új vállalatok, születtek új vállalkozások, illetve gyárak Walesben. Az új munkahelyek sorsa az európai szerepvállalástól függ, amitől szeretne visszalépni a Munkáspárt. A toryk újabb adócsökkentésekkel, képzésekkel, együttműködésekkel és befektetésekkel akarják ösztönözni a gazdasági fejlődést.

⁶⁴⁷ Margaret Thatcher: Speech to Conservative Party Conference, 1980. október 10.

⁶⁴⁸ Aczél, *Új retorika*, 141.

⁶⁴⁹ Speech in Cardiff <http://www.margaretthatcher.org/document/105332>

Letöltés dátuma: 2024. október 22.

⁶⁵⁰ U.o.

A megszokott pontokkal támadja a szocialistákat: államosítások folytatása, Európától való távolodás, a szakszervezetek hatalmának erősítése. Hogy ezen érveit alátámassza, a Munkáspárt választási kiadványából emel ki az említett területekre vonatkozó részeket. Az utolsó két egységben a szociális rendszerrel és az ország védelmével foglalkozik. Előbbinél hangsúlyozza, hogy a munkáspártiak támadása ellenük teljesen alaptalan félelemkeltés, ugyanis: *„Az eredményeink bizonyítják az elkötelezettségünket a betegek, öregek és fogyatékkal élők iránt. Ez a kormány gondoskodott róluk. Köszönhetően az elmúlt négy esztendő okos gazdálkodásának képesek vagyunk megőrizni a szociális szolgáltatásainkat a legnagyobb válság idején is”*⁶⁵¹ Számadatokkal alátámasztja, mit tettek a nyugdíjak és az egészségügy védelméért.

A második beszéd május 31-én a skót fővárosban hangzott el,⁶⁵² amelyre a williamsburgi találkozóról érkezett Margaret Thatcher⁶⁵³. A résztvevő országok függetlenül attól, hogy milyen párt kormányoz, egyetértenek abban, hogy alacsony inflációra és a kamatlábak mérséklésére van szükség. Ellenfelek – a munkáspártiak – szerint azonban van másik megoldás is, gúnyosan felveti a kérdést, hogy lehet, hogy ők tudják-e jobban, és az iparosodott világ többi része téved? Kiemeli azt, hogy szinte minden a kereskedelemtől és az ipartól függ, ezek nélkül nem lehetséges az eddigi életszínvonal fenntartása. Ezúttal is kitér arra a hamis támadásra, amelyet a Munkáspárt indított ellenük: *„ki akarom verni a fejből egyszer és mindenkorra azokat a félelmeket, amelyeket a munkáspártiak ültettek el az egészségügyről és a nyugdíjakról. Talán emlékeznek, ugyanezt a taktikát alkalmazták 1979-ben is. Ez nem működött akkor és most sem fog.”*⁶⁵⁴ Ezt számadatokkal is alátámasztja: ciklusuk alatt az egyedülállók nyugdíja 19,50 fontról 32,80 fontra nőtt hetente, míg a házaspároké 31,20 fontról 52,55-re. A nyugdíjak gyorsabban növekedtek, mint az árak, így azok vásárlóereje is ténylegesen nőtt. Kitér az egészségügy helyzetére is, amelynek költségvetése a kormányzati ciklus alatt 7,75-ről 15,5 milliárd fontra, vagyis a duplájára nőtt. Az 56 000 ápoló és több mint 7 000 orvos alkalmazása több mint 2 millió beteg ellátását tette lehetővé évente.

Az utolsó felszólalás a kampány hajrájában zajlott Fleetwood-ban. Már az első mondatokban a szavazás fontosságát emeli ki, a beszéd hangvételéből érezhető mindvégig az élesség. A toryk elkötelezettek a szabadság, a béke és az igazság védelmezése iránt, riválisuk viszont nyílt szocialista kontrollt hirdet és gyengíti az ország védelmét. Az elmúlt négy

⁶⁵¹ U.o.

⁶⁵² Speech in Edinburgh <http://www.margaretthatcher.org/document/105358>

Letöltés dátuma: 2024. október 22.

⁶⁵³ 1983. május 27. és 30. között Williamsburgban találkoztak az úgynevezett G7-ek (a későbbi G8-ak ekkor még Oroszország nélkül) USA, Kanada, Franciaország, Németország, Olaszország, Japán és Nagy-Britannia.

⁶⁵⁴ Speech in Edinburgh

esztendőben szerinte Nagy-Britannia a gyógyulás útjára lépett a nehézségek közepette, ez a fellendülés nem csak a kormány eredménye, az emberek saját maguknak is köszönhetik.

„A céljaink és terveink, amelyekből szeretnénk, hogy valóság legyen azok az új munkahelyek és a jobb életkörülmények az emberek számára. Több választást szeretnénk, mert a választás a szabadság alapja. Több magántulajdont akarunk, mert ez függetlenséget és felelősséget biztosít. Kisebb állami irányítást akarunk, mert e nélkül virágzik a szabadság és a kezdeményezések. Erős Nagy-Britanniát akarunk, az igazság és a szabadság védelmezőjét.”⁶⁵⁵

Ezek után összefoglalja a kampány központi témáit, az első ezek közül a védelem kérdése. Az emberek és ő is azt akarja, hogy Nagy-Britannia biztosítsa a saját maga és az egész nyugati világ védelmét a NATO-val karöltve. Előkerül a nukleáris fegyverek kérdése, amelyektől Thatcher maga is ódzkodik és megérti az emberek ellenszenvét, valamint félelmeit ezekkel kapcsolatban, ám szükség van rájuk a védelem biztosításához. A második fontos téma az európai problémákkal való foglalkozás, illetve annak hatásai a szigetországi munkahelyekre.

„A Munkáspárt úgy véli, hogy Nagy-Britannia nem tud versenyezni az európai árukkal és szolgáltatásokkal, ezért el kell vágnia magát, és szabályozni a behozatalt. Nem hisznek túlságosan azokban az emberekben, akik az iparban dolgoznak, azt mondják, nem lehet versenyezni Európával, és ezért el kell szeparálódni tőle, azzal hogy szabályozzák az importot.”

656

Erőteljes hangnemben támadja ellenfeleit emiatt az elképzelés miatt, mivel az Európától való eltávolodás súlyos gazdasági következményekkel járna. Az EGK tagság fenntartása létfontosságú az export és a munkahelyteremtés miatt is. A harmadik témát a munkahelyek adják. A munkáspártiak politikája tönkre fogja tenni a munkahelyek jelentős hányadát, mivel inflációt, adóemelést, kamatemelést hoznak létre, valamint államosítják a sikeres vállalkozásokat és tovább növelik a szakszervezetek hatalmát. Ha ez nem lenne elég, bezárnák a magán munkaközvetítő irodákat és csak államiak működhetnének. Méltatja a tory kormány eredményeit, amelyek az elmúlt tizenöt esztendő legjobb mutatói. Csökkentették a kamatlábakat és a jelzáloghitelek arányát, mérsékeltek az állami hitelfelvételeket és a szakszervezetek hatalmát is, amellyel helyreállították az egyensúlyt az iparban. Ezek mellett említést tesz egy negyedik témáról, a jóléti államról, ezzel kapcsolatban gyakorlatilag ugyanazokat mondja el, amiket a skót fővárosban. Ötödik témaként a kormány lakáspolitikáját hozza fel, folytatni szeretnék szociális programjukat, és még több ember számára biztosítani

⁶⁵⁵ Speech at Fleetwood <http://www.margaretthatcher.org/document/105385>

Letöltés dátuma: 2024. november 12.

⁶⁵⁶ U.o.

azt, hogy saját lakáshoz jussanak. „Összhangban vagyunk az emberekkel. Hisszük, hogy azok a dolgok, amiket csinálni akarunk, összhangban vannak azokkal a dolgokkal, amiket a családok akarnak, nem pedig azokkal, amit a politikai teoretikusok és a szociológusok gondolnak.”⁶⁵⁷ – összegzi gondolatait a kampányról.

VI.4.3. Kampányplakátok 1983-ban

658

Az 1983-as választás vonatkozásában elemzett plakátokat két csoportra bonthatjuk, az egyiknél a vizuális megoldások a hangsúlyosak, többnyire néhány szavas szöveggel, a másikat pedig az egyszerűbb képi megjelenítések jellemzik több szöveggel. A „vizuálisabb” plakátokat szintén tovább bonthatjuk aszerint, hogy a baloldalt támadják-e vagy a toryk eredményeire hívják fel a figyelmet. Az előbb említettek közül az első egy ötletes megoldással él, fehér alapon egy lábumpát és egy léggömböt láthatunk, amit ezzel fújnak fel. A képen látható szöveg „*Foot pump*” magyarul lábpumpa egy ügyes utalás Michael Footra, a munkáspárti miniszterelnök-jelöltre, közelebről vizsgálva pedig láthatjuk a lufin az inflatio (infláció) feliratot. A plakát jelentése, hogy Michael Foot és a baloldal politikája növelné (pumpálná) az inflációt, ha kormányra kerülne, és ezzel komolyan veszélyeztetné Nagy-Britannia gazdaságát, a plakát alsó

⁶⁵⁷ U.o.

⁶⁵⁸ Kampányplakátok 1983-ból Forrás:

<https://digital.bodleian.ox.ac.uk/collections/posters/?page=2&fq=date%3A%5B1983+TO+1983%5D>

Letöltés dátuma: 2024. november 9.

sarkában a konzervatívok neve látható egy rubrikába tett X-szel (szavazzanak a konzervatívokra). Az inflációról a Munkáspárt tehet, a plakát tulajdonképpen egy bűnbakkereső rítus⁶⁵⁹, amely felerősíti az értékek körüli harcokat. A másik hasonlóan ötletesen kivitelezett plakát színvilágában fekete-fehér, amely így egyszerre jelenthet a múlt felé fordulást, és teszi nyomasztóbbá annak hangulatát is. A képen látható üzenet: „*Minden munkáspárti kormány a történelem során növelte a munkanélküliséget*” és maga a kép egyértelműen azt sugározza, a Munkáspárt a szőnyeg alá söpörte kormányzati ciklusa során a munkanélküliség problémáját, és ugyanígy tennének a jövőben is, az üzenet és a kép egyfajta múltba tekintés, ugyanakkor ebben a kontextusban előre is utal. A harmadik egy igazán humorosra sikerült alkotás, amely a Munkáspárt belső villongásaira és megosztottságára utal. A képen két bábút láthatunk, amelyek színei harsányak és élénkek, ez a fehér háttér miatt még jobban kihangsúlyozódik. A középkori vásárok kedvelt komédiás bábjátékait idézik fel, amelyek szereplői többnyire egymással civakodtak és egymást „ütötték-vágták”. A baloldali Tony Benn⁶⁶⁰, a jobboldali pedig Michael Foot. Maga a plakát az 1981-es őszi eseményekre utal, amikor is Benn megpróbálta megszerezni a párt alelnöki tisztségét, amelynek vége az lett, hogy ő és híveit is háttérbe szorították. A középén látható felirat „*Labour. The opposition party*” is találó és áthallásos, ugyanis az angol *oppositio*n kifejezés egyszerre jelenthet ellenzékit – a Munkáspárt a legnagyobb ellenzéki párt – és szembenállást is – ez pedig az említett belső szembenállás miatt találó. A szociáldemokratákat támadja a jobb alsó plakáttal, amelyen a „*Mi az SPD programja?*” kérdés látható. Mindez arra utal, hogy az SPD vagyis a szociáldemokraták – amelyek a liberálisokkal szövetségben indultak – programját és elképzeléseit – egyáltalán bármilyen tőlük érkező ötletet – senki sem tud felidézni. A háttérben tíz palack bor és egy gúnyos felirat látható: *Tíz palack claret-el díjazzuk a legjobb válaszok. Írják meg a Konzervatív Központi Irodába, 32 Smith square, London SW1P 3HH.*

A másik csoportba a Konzervatív Párt mellett korteskedő anyagokat sorolhatjuk. Ezek közül az elsón egy vasúti alagutat látunk, a színvilág itt is monokróm, középén pedig egy feliratot: „*Az infláció csökkent. A közterhek csökkentek. A sztrájkok csökkentek. Gyerünk, csak így tovább!*” A szöveg egyértelműen felelevenít három dolgot azok közül, amelyet a konzervatív kormány elért. A kép tere egyre inkább sötétedő, középén, vagyis az alagút végén már látszik a fény. Ennek az üzenete, hogy sok minden javult az elmúlt négy esztendőben, azonban az Egyesült Királyság még nem lábalt ki teljesen a válságból. A vasúti sínek a

⁶⁵⁹ Császi Lajos, „A rituális kommunikáció neodurkheimi elmélete és a média” *Szociológiai Szemle*, 16, sz.2, (2001) 3 – 15.

⁶⁶⁰ Tony Benn a Munkáspárt radikális balszárnyának egyik vezéralakja, aki az állami beavatkozások kiterjesztésének, és Anglia NATO-ból való kilépésének egyik fő szószólója, Healey kormányának iparügyi minisztere volt.

folytonosságot hivatottak jelképezni jelen esetben, amelyet az biztosíthat, ha a toryk kormányon maradnak. A második plakáton, amely a saját eredményeivel foglalkozik egy időjárás-jelentést szimbolikáját látjuk. A szövegből megtudhatjuk, hogy ezek az információk, vagyis az „időjárás-jelentés” a munkanélküliek számának emelkedését hivatott mutatni az 1982 és 1983 januárja közötti időszakban. A munkanélküliség ugyan mindenhol, így Nagy-Britanniában is növekedett, de annak aránya korántsem lényegtelen. Látható, hogy amíg ez a számadat Németországban 34 %, Amerikában 23 %, Japánban pedig 10 %, addig a szigetországban mindössze 6 %. A munkanélküliség növekedésének mértékét viharfelhők szimbolizálják, amely azt jelképezi, hogy mindaz árnyékként vetül a gazdaságra. A színvilágot itt is a fekete – fehér – szürke árnyalatok dominálják, ahogy az egész kampány alatt a plakátok jelentős részében. A harmadik plakát megjelenésében és színvilágában is tökéletesen illeszkedik az előzőekhez. Egy szemetest láthatunk mellette a felirat: *„Még ha a konzervatívok „szemetet hordanak össze” annak is van értelme”*. A szöveg alatt pedig felsorolva azt, hogy néhány város konzervatív vezetése mennyi pénzt spórolt meg a hulladékgazdálkodásnak és az újrahasznosításnak köszönhetően. A plakát tehát a Konzervatív Párt környezetvédelmi és újrahasznosítási eredményeire hívja fel a figyelmet, amely a kiáltványban is külön megjelenő téma volt.

Az utolsó elemzett anyag hosszabb szöveggel dolgozik, mint az előzőek. A brit Munkáspárt és a kommunisták kiáltványának rövid kivonata látható: bal oldalt a Munkáspárté, míg jobb oldalt a kommunistáké. A párhuzam nyilvánvalóan erős és túlzó, ugyanakkor ne feledjük azt, hogy már Churchill is szerette a brit Munkáspártot a kommunistákkal azonosítani és megfeleltetni őket egymásnak. Tizenegy pontba szedve emeli ki az azonosságokat, például *kilépés a Közös Piacból; államosítások folytatása; a nukleáris fegyverek leszerelése; a bérlők jogának megszüntetése arra; hogy megvásárolják a tanácsi lakásokat; vagy éppen a szakszervezetek jogainak erősítése*. A plakát címe is nagyon találó: *„Akárcsak a te kiáltványod, Elvtárs”*.

VI.4.4. Kampány a televízióban

A két miniszterelnök-jelölt között televíziós vitára ezúttal sem került sor, ugyanakkor a kampányban ismételten kiemelten fontos szerepe volt a BBC és az ITV műsorának. A párt legfontosabb választási műsora 1983. június 7-én került a televízió képernyőjére, amelyben érthetően Margaret Thatcher-nek jutott a főszerep.⁶⁶¹ A valamivel több, mint 8 perc hosszúságú kisfilm első vágóképein az 1979-es választási siker látható, illetve számos vágókép 1978-79

⁶⁶¹ Conservative Party Election Broadcast 1983

Forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=J5y4O1zMMog>

Letöltés dátuma: 2024.12.02.

teléről. A narrátor egyfajta kiindulási pontnak tekinti mindezt és arról beszél, hogy: *„Kevesebb, mint öt évvel ezelőtt Nagy-Britanniában már nem hittük, hogy valaha még jogunk lesz világhatalomnak tekintenünk magunkat. Mindez megváltozott egy nőnek köszönhetően, aki hitt abban, hogy országunk és népünk többre képes...”*⁶⁶² Képekkel és az események összefoglalásával elevenítik fel az „elégedetlenség telének” eseményeit és a most záródó parlamenti ciklus eredményeit, többek között az infláció négy százalék alá szorítását, az európai költségvetés újratárgyalását, a sztrájkok számának harminc éve nem látott mértékű csökkenését. A középső szakaszban az utca embereit szólaltatja meg a kisfilm, öt nőt és négy férfit, akik elmondják véleményüket a miniszterelnökről. Olyan pozitív üzenetek hangzanak el, mint: *„Ő az első olyan ember a háború óta a kormányban, aki valóban kiáll Nagy-Britanniáért.”* *„Komolyan gondolja, amit mond, és ha azt mondja, hogy munkához lát, akkor tényleg munkához lát, nem tétlenkedik.”* *„Nem hiszem, hogy bárki más el tudná végezni a munkáját olyan jól, mint ő.”*⁶⁶³ Az eltérő életkorú és társadalmi helyzetű megszólalók kiemelik továbbá a gazdasági sikereket, valamint az integrativitását is, hogy valóban képes egyben tartani a kormányt és az országot.

A kisfilm utolsó – legfontosabb – részére, Margaret Thatcher beszédére, a narrátor átkötésével érkezünk meg, aki kiemeli, hogy a nyugati világban is milyen jelentős szerepre tett szert a kormányfő. Egy szobában ülve mondja el legfontosabb üzenetei úgy, hogy a kamera egy féltotállal indít, majd egy-másfél percenként közelít hozzá míg a végén már majdnem teljes egészében az arcát fogja mutatni. Elsőként hálát ad azért a megértésért és bizalomért, amit megválasztása óta az emberektől kapott, ezt követően a legfontosabb témákhoz kapcsolódó vízióinak megosztásával folytatja. Az első téma, amelyet érint a munkanélküliség problémája, amely *„nemcsak azok számára, akik elvesztették állásukat, hanem családjaik, barátaik és mindenki számára.”* Konkrét ígéretet nem tesz, csak azt, hogy hatalmas energiákkal fognak ennek megoldásán dolgozni. Ugyanennyire elkötelezettek a szabadság kérdésében és annak megvédésében is. A szabadság bizonyosságát és a tulajdon megszerzésének lehetőségét kínálja, ami a konzervatív gondolkodás alapja. Utóbbinál elsősorban a saját otthonhoz jutás lehetőségének támogatását és ösztönzését emeli ki, amely a háború óta minden tory program fundamentuma volt. E mellett arról is beszél, hogy fontos lépést tartani a jövővel az iparban, a kereskedelemben és a technológiában. Bölcsességgel és akarattal szerinte Nagy-Britannia újra világvezető hatalom lehet. A munkanélküliség mellett a másik – megosztó – kulcstémára is reagál, a nukleáris rakéták kérdéskörére, amelyről elmondja, amely egy borzasztóan komplex

⁶⁶² Conservative Party Election Broadcast 1983.

⁶⁶³ U.o.

kérdés, de nem lehet úgy tenni, mintha nem létezne. Mondandóját a választásokon való részvételre buzdítással zárja: „*Engedjék meg, hogy minden honfitársamhoz, minden férfihoz és nőhöz, bármilyen politikai nézetet is valljanak, egy javaslattal forduljak: csütörtökön álljanak meg egy pillanatra, és tegyék fel maguknak ezt az egyetlen kérdést: ki védené meg legjobban szabadságunkat, életmódunkat és ezt a szeretett földet, ahol élünk?*”⁶⁶⁴

A kampány során alkalmazott rövidebb spotokat ezúttal is a Saatchi & Saatchi készítette, azok hangvételükben és témáikban is illeszkedtek a fő irányvonalakhoz. Az üzenetek főként a gazdasági stabilitásra, az otthonteremtésre és a saját ingatlanhoz jutásra, valamint az újra egységesülő és a nemzetközi térben is egyre erősebb Nagy-Britanniára fókuszáltak. Az üzeneteket és a vizuális megoldásokat ezúttal is jellemezte az egyszerűség és az erős narráció, ahogyan 1979-ban. Közös elem volt, hogy többnyire a „*Nagy-Britannia a jó úton jár, ne forduljunk vissza!*” szlogennel, valamint a párt logójával zárultak le.

VI.4.5. Választások a nyomtatott médiában

A kampány vizsgálatát ezúttal a sajtó dimenziójának áttekintésével szeretném zárni. Arra a kérdésre, hogy mennyire befolyásolták az újságok választást, nehéz egzakt módon választ adni. A hagyományos „bölcesség” az, hogy a sajtó szerepe inkább a megerősítése, mintsem a megváltoztatása a párthűségnek, ugyanakkor az eddigi, közel négy évtizednyi kampány áttekintése nyomán és a szakirodalom szerint is számos érv van arra, hogy miért tekinthető mégis a választást befolyásoló tényezőnek. Egy BBC/IBA felmérésből⁶⁶⁵, amit a választások után készítettek, a megkérdezettek azt állították, hogy „sok mindent” vagy „elégletes mennyiségű” információhoz jutottak a napi újságokból a különböző politikai pártokról, de csupán 8 %-a látja úgy, hogy az újságok pártatlanul szolgáltatják a híreket. Az 1983-as választások a Falkland utáni közhangulat és a javuló gazdasági teljesítmény okán nem voltak igazán szorosak, ugyanakkor az egy érdekes adalék, hogy a társadalom egyértelmű többsége a Konzervatív Párthoz közeli újságokat olvasott.⁶⁶⁶ 1983-ban 4-ből 3 brit vett a kezébe olyan napilapot, ami inkább a torkyhoz húzott, a számarány a munkásosztály körében hasonlóan alakult. Mindez nyilván összefüggésben van a 1979 esetében már említett lappiaci helyzetképpel, ugyanakkor jelzi a jobboldal fölényét ezen a területen.

⁶⁶⁴ U.o.

⁶⁶⁵ Butler, David & Kavangh, Dennis, *The British General Election of 1983*. (London: Cambridge University Press, 1984) 216.

⁶⁶⁶ U.o.

A *Daily Mail* május 10-es címlapján indította útjára a kampányt, Thatcher és Foot egy-egy fotójával, valamint tőlük származó idézettel. Előbbi kiemeli: „*Bízom benne, hogy a helyes döntést hoztam és gyorsan cselekedtem, amit kellett*” – utalva arra, hogy a szükségesnél hamarabb, június 9-én megmérkőznek a baloldallal – utóbbi pedig azt, hogy „*Határozottságunk a miniszterelnököt a vártnál is gyorsabban taszította pánikba*”.⁶⁶⁷ A kezdeti esélylatolgatásokban egyértelműen a toryk várható győzelmét prognosztizálják és kiemelik, hogy a párt régen volt ennyire „jó állapotban” egy választás előtt. Az első napok témái közül kiemelkedett a költségvetés kérdése, amelyben oda-vissza támadta egymást a két párt, a munkáspártiak szerint a toryknak elképzelésük sincs miből fizetnék a beígért kiadásokat, míg utóbbiak szerint a baloldal adópolitikája tönkre tenné az országot és a költségvetést is.⁶⁶⁸ Az említett magabiztos vezetést a kampány alatti első közvélemény-kutatási eredmények is megerősítették, amelyek 21 %-os tory előnyről számoltak be, aminek részletezésére a *Mail* is jelentős teret szentelt.⁶⁶⁹ A második héten megkezdődött az erősebb kampány és a baloldal támadása, elsőként Foot került célkeresztbe, akinek a megválasztása 35 000 munkahely megszűnését eredményezné⁶⁷⁰ azzal hogy elüldözné a Nissan gyárat⁶⁷¹. A munkáspárti kiáltvánnyal kevesebbet foglalkoznak, a párt balra tolódását emelik ki a kampánytémák és ígérek vonatkozásában, a későbbiekben pedig többször marxista kiáltványként abszolvááltak. Ezekben a napokban Denis Healey-re fókuszáltak a *Mail* kritikái, aki Foot belső ellenzékeként több alkalommal is azt nyilatkozta a kampány kezdetén, hogy ha ő lenne a pártja miniszterelnöke, fej-fej mellett állhatnának Thatcher-rel.⁶⁷² Mindezzel a baloldal belső konfliktusait is igyekeznek mikroszkóp alá venni. Utóbbi egyik epizódja volt az is, amikor hosszasan foglalkoztak annak vélt vagy valós konfliktusával, hogy Franck Chapple, a szakszervezetek vezetője nyíltan támogat egy olyan jelöltet, aki a Munkáspártból kilépve már az SDP jelöltje és korábbi pártja bal szárnyát támadja erősen.⁶⁷³ A toryk számára pozitív hírek, mint a legfrissebb, 4 %-ról szóló inflációs jelentés is kellő hangsúlyt kaptak a kampány második hetében. Foot irányába a munkanélküliség növelése mellett a másik kedvelt támadási pont az ország nukleáris védelmi képességének leépítése és a Polaris rakéták esetleges leszerelése

⁶⁶⁷ Gordon Greig: June 9th: The Battle Is On. *The Daily Mail*, 1983. május 10. 1.

⁶⁶⁸ Michael Edwards: Boom for Maggie... a Payment for Foot. *The Daily Mail*, 1983. május 11. 2-3.

⁶⁶⁹ That's Maggie's Lead – and It's Almost Embarrassing. *The Daily Mail*, 1983. május 13. 1-2.

⁶⁷⁰ Michael Kemp: 35,000 Jobs Lost if Foot Wins. *The Daily Mail*, 1983. május 16. 1.

⁶⁷¹ A gyár témája többször is előkerül a kampányban. Thatcher és kormánya még 1981-ben egyeztek meg a japán céggel arról, hogy Sunderlandban létrehozzák az első szigetországi gyárukat. A megállapodást az ellenzékben lévő Munkáspárt folyamatosan támadta. Az üzem végül 1986-ban megnyílt és azóta is jelentősen hozzájárul a térség foglalkoztatásához.

⁶⁷² Paul Johnson: Would You Buy a Used Policy from This Man? *The Daily Mail*, 1983. május 19. 6.

⁶⁷³ Robert Porter: Chapple in SDP Storm. *The Daily Mail*, 1983. május 20. 1.

volt.⁶⁷⁴ A munkáspárti kiáltvány védelempolitikai részét korábbi miniszterelnökük, Callaghan is éles kritikákkal illetve beszédében – az egyoldalú nukleáris leszerelés gondolatát – amelyről szintén nem feledkezett el tudósítani a lap.

A kampány hajrájában a négy évvel ezelőtti választásoktól eltérően ezúttal nem kapcsolt nagyobb fokozatra a *Mail* – mindegyre az előrejelzések miatt szükség sem volt – mindössze egy-két újabb téma és kritika került elő a baloldal irányába. Nagyobb publicitást ismét Healey kapott, aki a kampány során előbb élesen kritizálta Thatchert a falklandi háború és áldozatainak politikai célokra történő felhasználása miatt – ő maga úgy fogalmazott, hogy a kormányfő büszke a vérontásra – ezen kijelentései mögül azonban viszonylag gyorsan kihátrált⁶⁷⁵. A regnáló kormányfőről és esélyeiről az utolsó napokban is magabiztos cikkek jelentek meg olyan címekkel, mint *Semmi sem állítja meg már!*⁶⁷⁶. Közvetlenül a választások előtti napokban a szociáldemokrata-liberális szövetség adott még témát a lapnak, de ezek rövidebb hangvételű írások voltak. Miután az utolsó napokban is 18 %-os tory vezetést mértek, a kampány végéről való tudósítás, illetőleg a *Mail* abban történő szerepvállalása a korábbiakhoz képest lényegesen unalmasabbra sikeredett, inkább csak a miniszterelnök-jelöltek utolsó napokban elmondott gondolatait közölték. A választások napján a címlap is a második helyért való éles csatára reflektált a Munkáspárt és a Szociáldemokrata-Liberális szövetség között.

A *Guardian* sem kezdte ezúttal óriási lendülettel a kampányt. A választások dátumának bejelentésén túl az első napon mindössze arról írnak hosszabban, hogy a szakszervezetek ebben a kampányban erőforrásaikkal jelentős segítséget fognak biztosítani a szocialistáknak⁶⁷⁷. Inkább a körülmények és a politikai helyzet elemzésével foglalkoznak, illetve egy-két munkáspárti nyilatkozatot idéznek, mely szerint a toryk pánikolnak, ezért írták ki most a választásokat. Az első közvélemény-kutatás eredményeiből inkább azt emelik ki, hogy Skóciában mindössze 3 százalék a különbség a két párt között.⁶⁷⁸ A kezdeti napokban főként az adókat és az egészségügyet illetően fogalmaznak meg kritikákat a kormányzat irányába, amely témák a Munkáspárt részéről is nagy figyelmet kaptak. Viszonylag nagyobb terjedelemben foglalkoznak Healey Thatcher ellen intézett támadásával is („*Thatcher sírba tette Nagy-Britanniát*”), valamint az SPD-Liberális szövetség körülményeiről⁶⁷⁹. A kezdeti szakaszban több, hosszabb publicisztikát is közöltek Foot tollából. A *Mail*-lel ellentétben ők

⁶⁷⁴ Robin Oakley: Polaris – Issue the Foot Fudges. *The Daily Mail*, 1983. május 25. 1.

⁶⁷⁵ The REal Healey Stands Forth. *The Daily Mail*, 1983. június 3. 6.

⁶⁷⁶ Robin Oakley: There Is No Stopping Her Now. *The Daily Mail*, 1983. június 6. 1.

⁶⁷⁷ John Ardill: Union Campaign Lost Labour's Election Battle. *The Guardian*, 1983. május 9. 2.

⁶⁷⁸ Tories Trail by Only 3pc in Scotland. *The Guardian*, 1983. május 12. 3.

⁶⁷⁹ Hustings Guide. *The Guardian*, 1983. május 13. 7.

hosszabban foglalkoztak a munkáspárti kiáltvánnyal, amely a munkanélküliséget és az erőforrások pazarlását helyezi a kormányzati kritikájának középpontjába ahogyan Foot is.⁶⁸⁰ Utóbbi a kampány elején kiakadt Thatcherre és a Mail-re is az említett Nissan gyárral kapcsolatos hírek miatt egy kampány eseményen, amiről szintén részletesen beszámoltak.⁶⁸¹ A tory kiáltvánnyal részletesen és tárgyilagosan foglalkoznak, ugyanakkor kiemelik, hogy aggódnak a gazdaság, a munkahelyek és az ország védelmének ügyein. A Munkáspárt a kampány során stratégiát váltva az országos ügyek mellett elkezdett különböző helyi problémákkal és kérdésekkel foglalkozni, amelyet a *Guardian* is lekövetett, szerintük ez is jelentős részben hozzájárult ahhoz, hogy csökkenteni tudták menet közben a hátrányukat. A *Mail*-hez hasonlóan ők is részletesen foglalkoznak a nukleáris leszerelés és a rakéták körül kialakuló polémiaival.⁶⁸² A kampány alatt főleg Foot-ra koncentráltak, a korábban már említett írásai közlése mellett több portré írást is közöltek róla.

Az utolsó másfél hétben a *Guardian* hasábjain sem növekedett drasztikusan a kapcsolódó tartalmak száma. Érdekesség, hogy feltehetőleg a szociáldemokrata-liberális szövetség nyomán több cikk is megjelent a taktikai szavazás lehetőségéről, mint a toryk nagyarányú győzelmét megakadályozó eshetőségről. A kampány végéhez közeledve nagyobb teret biztosítottak más baloldali politikusok, mint Healey és Steel torykat támadó megnyilvánulásainak is. Előbbi esetében ők is részletesen beszámoltak a falklandi háború miatt tett bírálatairól Thatcher irányába. A fentiek mellett ismét előkerült a munkanélküliség kérdése, amely problémát Foot szerint a toryk egyszerűen ignoráltak.⁶⁸³ Az utolsó hét kommunikációjának alapját is ez jelentette, amikor Foot és Shore hatmillió munkahely megszűnésével rémisztgettek – ez nyilvánvaló áthallás a Nissan gyár témájával – abban az esetben, ha a jobboldal kormányon marad⁶⁸⁴ akkor a gazdaságpolitikájuk ezt eredményezheti a gyárak leépítésén és magánkézbe adása következtében. Június 7-én már a *Guardian* is arról írt, hogy a Munkáspárt célja nem lehet más, mint a veszteségek minimalizálása és a szövetség maguk mögött tartása a lehető legtöbb választókerületben. Összességében a *Guardiannél* egyfajta enerváltság és tompaság volt megfigyelhető a kampányban, ami részben érthető, hiszen a közvélemény-kutatások végig hatalmas kormánypárti fölényt mutattak, ugyanakkor ebben a helyzetben is indokolt lett volna valamivel erősebb hangvétel megütése is.

⁶⁸⁰ Ian Aitken: Foot Pins Attack on Thatcher 'Waste'. *The Guardian*, 1983. május 16. 6.

⁶⁸¹ David Pallister & Jane McLoughlin: Foot in Tirade Against Thatcher and Mail. *The Guardian*, 1983. május 17. 2.

⁶⁸² Ian Aitken: Labour Totters on Brink Over Nuclear Policy. *The Guardian*, 1983. május 25. 1.

⁶⁸³ David Pallister: PM is Ignorant on Jobless Cost, Foot Accuses. *The Guardian*, 1983. június 2. 2.

⁶⁸⁴ Ian Aitken: Labour Warns of 6 Million Jobless. *The Guardian*, 1983. június 6. 1.

VI.4.6. A választások végeredménye

1983 késő tavaszán a részletezett körülmények – a falklandi győzelem, az infláció folyamatos csökkenése (a hajrára 5 % környékére sikerült leszorítani) – mind a konzervatívok és Thatcher győzelmét prognosztizálták a június 9-re kiírt választásokon, amelyeket ő maga eredetileg inkább októberre szeretett volna időzíteni. A kép a valóságban árnyaltabb volt ennél, mivel Thatchernek saját elképzelései egy részét nem sikerült megvalósítania⁶⁸⁵ a közkiadások nem csökkentek, az adók nőttek, nem sikerült az állam szükséges mértékűnek tartott kivonulása a gazdaságból. Fokozta a bizonytalanságot a sajtó áttekintése alatt is többször említett új ellenfél feltűnése, a szociáldemokrata-liberális pártszövetség képében. A toryk igyekeztek a kampányt a konkrét kérdésekről a személyekre terelni, Thatcher gyakorlatilag „személyes párbajt” akart vívni Foot-al. A Munkáspárt kampánya során, ahogyan nyomon követhettük, olyan témákat helyezett a középpontba, mint az esetleges kilépés az EGK-ból, egyoldalú nukleáris leszerelés, a Lordok Házának megszüntetése vagy éppen az államosítások kérdése. Mindezek mellett erőteljes belső problémákkal is szembe kellett nézniük, hiszen a Callaghan-t váltó Foot elődjénél jóval kevésbé volt képes közös nevezőre hozni a párt centrista és bal szélét⁶⁸⁶. A Konzervatív Pártot a *Guardian* kapcsán elemzett témákkal, elsősorban azzal igyekeztek támadni, hogy a munkanélküliek számának emelkedését fogják okozni, valamint tönkre teszik az NHS-t.

A közvélemény-kutatások májusban a szavazatok 44 %-át jósolták a toryknak.⁶⁸⁷ Thatcher ennek ellenére sem dőlt hátra, a kampányt gyakorlatilag végig ő uralta, minisztereinek csak mellékszerep jutott. Felszólalásában folyamatosan bírálta riválisai programját, kormányzatát a „tradicionális morális értékek” védelmezőjének nevezte. Programjuk kevés újdonságot tartalmazott: megerősítették az EKG iránti elkötelezettséget, a szakszervezetek további megreformálását, a reprivatizáció folytatását és az adózás csökkentését tűzték ki célul. A párt olyan kommunikációs stratégiát dolgozott ki, amelynek fő témája az volt, hogy tartsák a lépést a változásokkal és rámutassanak arra, hogy a konzervatívok képviselik a brit társadalom erejét.⁶⁸⁸ A fő veszélyt számukra a szavazók esetleges elbizakodása jelenthette. A kormányfő maga úgy summázta ezt a kampányt, hogy a legfőbb témák, amelyek alapján a szavazóknak

⁶⁸⁵ Egedy, *Nagy-Britannia története*, 1998, 422.

⁶⁸⁶ A többször emlegetett Szociáldemokrata Pártot olyan korábbi munkáspárti politikusok alapították meg, akik kiléptek innen, mivel számukra Foot és az 1980 utáni új irány túlságosan baloldali volt.

⁶⁸⁷ Egedy, *Nagy-Britannia története*, 1998, 424.

⁶⁸⁸ U.o. 208.

dönteniük kell a pártok között, a honvédelem, a munkahelyek, a társadalmi szolgáltatások, a lakáskérdés és a jogrend voltak.⁶⁸⁹

A konzervatívok végül elsőprő győzelmet szereztek 397 mandátummal, vagyis a megszerezhető 61 %-át (13 012 316 szavazat). A Munkáspárt 209 mandátumot (8 456 934) az újonnan létrejövő SPD – Liberális szövetség pedig 23 mandátumot (7 780 949) szerzett meg. Sok elemző úgy véli, hogy az emberek nem is a neokonzervatív politikára szavaztak, hanem a Munkáspárt a realitásokkal nem igazán foglalkozó programját és Michael Foot-ot vetették el. Érdekes aspektusa a vizsgálódásoknak a pártokra leadott szavazatok társadalmi rétegenkénti megoszlásának vizsgálata: az osztály-hovatartozás csökkenő jelentőségű szerepet játszott a döntéshozatalban, mivel a munkások közül is többen szavaztak a konzervatívokra, mint a Munkáspártra, míg az értelmiségi és hivatalnoki rétegben hat, illetve két és félszer annyi szavazatot szereztek a toryk, mint szocialista riválisaik. A Munkáspárt az ellenzékben töltött négy esztendő alatt gyakorlatilag szavazóinak 10 %-át veszítette el. A rossz teljesítményért súlyos felelősség terhelte a pártot, ugyanis mind a programjuk, mind pedig Foot személye, és „valóságidegensége” hozzájárult a súlyos vereséghez⁶⁹⁰. A választást tulajdonképpen értelmezhetjük úgy, hogy az emberek ismét bizalmat szavaztak Thatchernek, mivel a négy esztendő kormányzati teljesítménye távolról sem okozhatott teljes elégedettséget sem a toryk, sem a nép körében, ugyanakkor a falklandi események sorsfordító hatásai kitartottak és egy jó pillanatra kiírt választás segített közel 60 éve nem látott többséghez juttatni őket.

VI.5. Végjáték: Az 1987-es kampány és Thatcher 1990-es lemondása

Thatcher második kormányának prioritásai döntően nem változtak, a személyi összetételben azonban több fontos cserét is eszközölt úgy, mint Nigel Lawson pénzügyminiszteri kinevezése, Geoffrey Howe külügyminisztersége vagy éppen Norman Tebbit az Ipari- és Kereskedelmi Minisztérium élére való kerülése. Jelentős megpróbáltatásokat jelentett a kormány és az ország számára az 1984 márciusában kitört bányász sztrájk⁶⁹¹, amely ugyan hozzájárult a szakszervezetek megtöréséhez, de tetemes kiadásokat is rótt az országra. Folytatódott a reprivatizációs program végrehajtása is, amely során British Telecom, a Rolls-Royce, a British Gas, illetve a British Airways is magánkézbe került, valamint az adók

⁶⁸⁹ U.o.

⁶⁹⁰ U.o. 209.

⁶⁹¹ A sztrájk az állami tulajdonú szénipar radikális leépítésére irányuló kormányzati politika elleni tiltakozásként kezdődött, de hamarosan a szakszervezeti mozgósítás és az államhatalom közötti szélesebb konfliktus szimbólumává vált. Az egy évig tartó sztrájk a bányászok jelentős vereségével zárult, gyengítve a brit szakszervezeti mozgalmat és előkészítve a privatizációs politika kibontakozását.

csökkentése is, ugyanakkor a munkanélküliség problematikájában nem sikerült számottevő áttörést elérni.⁶⁹² A korszakban a gazdasági mutatók terén folyamatosan javult a szigetország teljesítménye – különösen a nyugat-európai riválisokkal összevetésben – amely nagymértékben hozzájárult az emberek viszonylagos elégedettségéhez és ahhoz, hogy a négy év alatt a toryk szinte végig előnyben voltak támogatottság tekintetében a korszak felmérései alapján. Ugyanakkor a képet árnyalta, hogy a gyáripari termelés egyáltalán nem tudta tartani a lépést mindezzel, sőt az 1979-es szintet sem sikerült elérni. Sok kritikus véleménye szerint a korszak eredményei nem a kormány gazdaságpolitikai megközelítéséből fakadtak, hanem mindössze abból, hogy leállították a veszteséges üzemeket.

Egyre égetőbb megoldandó kérdést jelentett az északír helyzet, amelynél kevésbé látszott, hogyan is kívánja rendezni azt a kormány. A problémával maga Thatcher is testközelből szembesülhetett, amikor 1984 októberében az IRA merényletet kísérelt meg ellene Brightonban. Az ezt követő tárgyalások ugyan egy évvel később egy megállapodás aláírásához vezettek az Ír Köztársasággal, amelyben London véleménynyilvánítási jogot adott Dublinnak északír kérdésekben, cserébe viszont beleegyeztek, hogy a szigetet csakis az északírek egyetértésével lehet egyesíteni, mindezzel gyakorlatilag bebetonozva annak megosztását. Külpolitikai tekintetben több sikert hozott számukra a keleti nyitás, valamint a Washingtonnal és Reagan elnökkel való együttműködés. Előbbi fontos eleme volt, hogy a miniszterelnök az 1984-ben hivatalba lépő Gorbacsovval viszonylag jól szót tudott érteni, ami a szovjetek afganisztáni intervenciója után még fontosabb volt. Nem koronázta egyértelmű siker Thatcher Hong-Kong kapcsán folytatott tárgyalását – amelynek 99 évre szóló bérleti szerződése hamarosan lejárt – bár a 15 éves menetrenddel Kínának történő átadási folyamat kezdetén úgy tűnt sikerül megőrizni Hong-Kong brit stílusú polgári berendezkedését.

A kormány mandátuma eredetileg 1988-ig tartott volna, ám Thatcher úgy döntött, hogy már 1987 nyarán kiírja a választásokat. A Munkáspárt élén új vezetővel, a viszonylag fiatal, 40-es éveit közepén járó Neil Kinnock-al indították útjára a kampányt, aki a párt balszárnyát képviselte. A közvélemény-kutatások 1986 októberétől a növekvő tory előnyt mutattak, a párt így jó esélyekkel nézett elébe az 1987. évi kampánynak, amely több ponton is igen heves indulatokat és hangulatot keltett. Az elemzés kiegészítését és némi háttérinformáció beépítését lehetővé tette, hogy alkalmam volt John O’Sullivan⁶⁹³-nel, Margaret Thatcher egykori

⁶⁹² Egedy, *Nagy-Britannia története*, 2011, 210.

⁶⁹³ John O’Sullivan fiatalon kapcsolatba került a konzervatív párttal, az 1970-es választásokon 28 évesen elindult a pár színeiben a Nyugat-Gateshead-i körzetben, ott azonban vereséget szenvedett. Ezt követően újságíróként helyezkedett el a *Telegraph*-nál, melynek későbbi parlamenti tudósítójaként személyes kapcsolatot alakított ki a kormányfővel, aki 1987-ben felkérte őt különleges tanácsadónak, amely pozíciót 1988-ig töltötte be. Ebben a minőségében aktív részese volt a toryk 1987. évi választási kampányának.

tanácsadójával és a 1987-es kiáltvány főszerkesztőjével személyesen beszélgetni. Az interjú teljes szövegének kivonatát az értekezés első számú melléklete tartalmazza.

VI.5.1. Konzervatív kiáltvány 1987-ből

A program megírását John O’Sullivan fogta össze, aki saját szerepéről az alábbiakat vallotta: *„A fő feladatomban két dolog volt. Az egyik az volt, hogy megírjam a dokumentumot olyan szavakkal, amelyek érthetőek és érdekesek az emberek számára. A másik pedig politikai természetű volt: el kellett magyaráznom a választóknak, és az összes olyan embernek, aki politikáról ír és beszél, hogy miért javaslom egy nyolc éve hatalmon lévő konzervatív kormány ennyi új ötletet.”*⁶⁹⁴ A vizsgált több, mint négy évtized valamennyi kiáltványa áttekintésre került az értekezésben, ugyanakkor azok elkészítésének menetéről mindezidáig nem volt szó. A folyamatot illetően O’Sullivan arról beszélt, mindez úgy zajlott, hogy a választásokhoz közeledve a miniszterelnök több szakpolitikai vitacsoportot hozott létre, amelyekben elkezdődött a javaslatok kidolgozása, majd ezek eredményeit megkapta ő, ami alapján elkészült a program szövege. A munkáját 1987-ben a kiáltvány és a beszédek megírása során Sir Ronald Millar⁶⁹⁵ segítette. Az elkészült anyagot egy belső bizottság tekintette át, majd az ő jóváhagyásukat követően elküldték Thatcher és más kormánytagok számára, akik megjegyzéseikkel ellátva visszaküldték, majd a végső változatot a kabinet hagyta jóvá. Az utolsó simításokat O’Sullivan és Millar mellett Nigel Lawson és Norman Tebbit végezték el a dokumentumon, akik politikai pályájuk előtt egykor maguk is újságírók voltak.

A folyamat nem minden esetben zajlott teljesen zökkenőmentesen, ahogyan ilyenkor lenni szokott, több kérdés vagy téma esetében is előfordultak komolyabb belső viták. Az egyik ilyen téma 1987-ben például az elmeegógyintézetek bezárása körül alakult ki:

“Volt egy nézeteltérés az egészségügyi miniszter – Kenneth Clarke – az Egészségügyi és Szociális Szolgáltatások Minisztériuma és mások között. Az ő minisztériuma nagyon szerette volna bezárni az összes nagy elmeegógyintézetet az országban. Ezek nem voltak túl kellemes helyek, ugyanakkor valódi gondoskodást nyújtottak azoknak, akik nem tudtak magukról gondoskodni. Az ötlet az volt, hogy a betegeket visszaintegrálják a közösségbe, és ezt a helyi önkormányzatok, valamint az úgynevezett „közösségi gondozás” rendszere végezze el. Elvben ez nagyon jó ötlet, de ehhez előbb ki kellett volna alakítani azokat az intézményeket, amelyek

⁶⁹⁴ Interjú John O’Sullivan-nel, 2024. november 22.

⁶⁹⁵ Egykori színész és forgatókönyv, valamint drámaíró, aki akkora már hosszú évek óta dolgozott Margaret Thatcher mellett beszédíróként.

*ezt a gondozást el tudják látni. Mrs. Thatcher aggódott amiatt, hogy először ezeket az intézményeket kellene megalapozni, mielőtt bezárnák az elmeógyógyintézeteket. A prioritás azonban az elmeógyógyintézetek bezárása volt, hogy felszabadítsák a pénzeszközöket. Ez egy tipikus helyzet: mindenki jó szándékkal közelítette meg a kérdést, de eltérő nézetek voltak, és ez a vita egészen a publikálás előtti napokig folytatódott.*⁶⁹⁶

A „*The next moves forward*” („*A következő lépések előre*”)⁶⁹⁷ címet viselő program kapcsán O’Sullivan a folytonosságot és Thatcher miniszterelnökségeinek egymásra épülését emeli ki. Az első ciklus alatt rendbe kellett tenni a gazdaságot, a második során meg kellett teremteni azokat a lehetőségeket, amelyek között az emberek boldogulhatnak és a társadalom javát szolgálhatják. A harmadik ciklusban pedig a társadalmi dimenziók kerültek előtérbe: „*Megpróbáljuk segíteni azokat, akik eddig kimaradtak a siker lehetőségeiből. Ez volt a dokumentum alapvető tézise, amit megfogalmaztam.*”⁶⁹⁸ A kiáltvány előszavában a kormányfő kifejezi, hogy az elmúlt nyolc évben az ország megváltozott, még hozzá a jó irányba, az emberekkel közösen kezdtek el építeni egy független, virágzó és szabad országot, amely ismét a világ élvonalába tartozik. Nagy-Britannia újjászületett, amely lehetővé teszi szerintük, hogy a kilencvenes évek egészére fogalmazzák meg víziójukat. Bemutatják azt a helyzetet (óriási inflációs növekedés, elégedetlenség tele, hatalmas társadalmi feszültségek) amelyből kiindulva sikerült megteremteniük a prosperitás lehetőségét és az újra reményteli és bizakodó közhangulatot. A párt az elmúlt nyolc év eredményeire építve folytatni fogja az észszerű gazdálkodást és az infláció alacsonyan tartását, az emberek pénzügyi függetlenségének ösztönzését és támogatását, az emberek beleszólási lehetőségeinek erősítését olyan területeken mint az oktatás vagy a lakhatás, az életminőség javítása, valamint erős vezetés és fellépés azokon a területeken, ahol mindez szükséges.

Az első nagyobb egység a *Szélesebb tulajdonság és nagyobb lehetőségek* címet viseli. A toryk célja, hogy minél több ember számára biztosítsák az ingatlantulajdon és a tőkefelhalmozás lehetőségét, a valódi választást az oktatásban, valamint a gazdasági függetlenséget és biztonságot. Egy olyan demokráciát, ahol a családok közvetlenül irányítják az életüket. Javítani kell a lakhatás feltételeit, segíteni az embereket az otthonvásárlásban és új magán beruházásokat bevonni a lakásépítésekbe, hogy javuljon a bérlők által elérhető lakások állománya. Folytatni akarják az emberek részvény vásárlásának és megtakarításaik

⁶⁹⁶ Interjú John O’Sullivan-nel, 2024. november 22.

⁶⁹⁷ Konzervatív manifesztum 1979.

<http://www.conservativemanifesto.com/1987/1987-conservative-manifesto.shtml>

Letöltés dátuma: 2024. december 6.

⁶⁹⁸ Interjú John O’Sullivan-nel, 2024. november 22.

ösztönzésének támogatását, újra bevezetnék a profitfüggő bérezésen alapuló adókedvezményeket, valamint újabb állami iparágakat kívánnak privatizálni. A következő az *Oktatás színvonalának emelése*, amelyben felvázolják az oktatáspolitikához kapcsolódó legfontosabb reformterveiket, úgy mint a Nemzeti Alaptanterv bevezetése, az intézmények költségvetési önrendelkezése és fenntartóváltáshoz való jogának biztosítása, a szülők választási lehetőségének növelése, valamint a pedagógus életpálya további fejlesztése és az ösztöndíjak rendszerének bővítése.

A szakszervezetek jogainak korlátozásával kapcsolatosan is több új törvény tervét vázolják. A program leghosszabb tartalmi egysége a *Jólét és prosperitás* alcímet kapta. Az elmúlt két ciklus konzervatív kormányzásának eredményeként a brit gazdaság világviszonylatban is kiemelkedő állapotban van, az árak és az infláció színvonala stabil. Tovább akarják csökkenteni az adóterheket, különös tekintettel a személyi jövedelemadóra. Célként jelölik meg, hogy a kiemelt területekre fordított állami kiadások nőjenek a következő években is, ugyanakkor a kiadások a nemzeti vagyon egyre kisebb hányadát tegyék ki. A folyamatos munkahelyteremtés és az emberek boldogulása érdekében továbbra is támogatni kívánják a vállalkozásokat és új foglalkoztatási formák megjelenését és elterjesztését. A fiatalok és az ötven év felettek számára foglalkoztatási programok bővítését ígérik, amelyek segítenek számukra a munkakeresésben, valamint a szolgáltató szektor fejlesztését, amely újabb munkahelyeket teremthet. *Üzleti és Ipari keretek*; folytatják az állami vállalatok privatizációját, beleértve a Vízügyi Hatóságokat és az áramszolgáltató iparágat, megfelelő szabályozásokkal, a verseny növelésének érdekében újabb iparágakban terveznek deregulációt, valamint erősíteni kívánják a fogyasztóvédelmet is. A közlekedés fejlesztése érdekében újabb 450 mérföldnyi autópálya megépítését ígérik 1990-ig és a busztársaságok privatizációját. Az energetika terén az atomerőművek bővítését és a megújuló energiahordozók kutatására szánt források emelését hangsúlyozzák. A költségvetés további racionalizálása jegyében a közigazgatásban dolgozók létszámát ismét csökkenteni kívánják.

Mezőgazdaság és vidéki gazdaság: Tovább kívánnak dolgozni a Közös Agrárpolitika britek számára előnyös reformján. Támogatják a versenyképes családi gazdaságokat, különösen a nehezebb adottságú területeken működőket, és nem vezetik be a földterületek adóztatását, valamint elindítják a „*Farm Woodland Scheme*” programot, amely alternatív földhasználatot és számos környezetvédelmi programot támogat. Előkerült az állatvédelem témája is. A *Jobb egészség, jobb gondoskodáspolitiká* terén fontos a prevenció és az NHS és dolgozóinak további támogatása, az egészségügyi infrastruktúra korszerűsítése, a nyugdíjasok és az alacsony keresetű családok támogatása, valamint a fogyatékkal élők segítése. „*Szabadság,*

törvény és felelősség” témakörben kiemelik a bűnözés elleni eddigi kemény fellépésüket és a törvények újabb szigorítására irányuló terveiket, a rendőrség létszámának növelését, a fegyverekkel kapcsolatos törvények szigorítását, valamint az erős küzdelmet a drogok ellen. Ezen a ponton természetesen előkerül a terrorizmus elleni fellépés és Észak-Írország kérdése is. Külön pontként foglalkoznak a belvárosok fejlesztésének fontosságával is, amelyre egy négy pilléren alapuló javaslatcsomagot dolgoznak ki, valamint támogatni kívánják a helyi közösségeket. Az utolsó belpolitika szakasz az *Egy jobb társadalom* alcímet viseli és olyan témákkal foglalkozik, mint a környezetvédelem, a művészetek, a kultúra és a sport támogatása, valamint egy új televíziós műsorszolgáltatási törvény elfogadása.

A záró, *Nagy-Britannia és a világ* című külpolitikai egységben a két legutóbbi választáson megszokott irányvonalak mentén szerveződő témák kerülnek elő, úgy mint az erős védelmi politika, a NATO jelentősége és a szovjetekkel való tárgyalások, keleti nyitás, az európai integrációban való részvétel a kereskedelmi és gazdasági érdekek megőrzése mellett, a terrorizmus elleni világszintű harc, valamint a tengerentúli területek támogatása és segítése.

VI.5.2. Kampánybeszéd

Thatcher beszédein nagyrészt O’Sullivan és politikai titkára, Steven Sherborne dolgozott, ugyanakkor többen is besegítettek ebbe a munkába ötletekkel, úgy mint Paul Johnson vagy Hugh Thomas történészek. O’Sullivan úgy emlékszik vissza minderre, hogy a probléma sokszor az volt a kormányfő beszédeivel, hogy túl sokan dolgoztak rajtuk. *“Az utolsó pillanatban mindig megjelent valaki, és amikor már úgy tűnt, minden készen van, új ötleteket hozott. Ő pedig azt mondta: „Ó, jó, John Gunnar, ő fantasztikus, biztos valami jót hoz.” És bár John valóban jó volt, senki sem akarta újraindítani az egészet. John is tudta ez, tudom jól”*.⁶⁹⁹ Ugyancsak felidézi, hogy a kampány alatt némi kellemetlenséget okozott Thatcher számára, hogy nem sokkal annak kezdete előtt volt egy fogászati műtétje, ami nem sikerült teljesen jól, emiatt éjszakánként nem tudott rendesen aludni. Ebben az intenzív időszakban a napirend általában hasonlóan alakult, reggelente egy eligazítással indult a nap, amelyen Thatcher általában valamelyik kormánytaggal vett részt – témától függően – a kampánycsapat körében, ezt követően válaszolt az újságírók kérdéseire majd felszállt a kampány buszra és útnak indult. Általában egy nap több helyszínen is beszédet mondott, *„ezután visszatért, aludt, és nagyon*

⁶⁹⁹ Interjú John O’Sullivan-nel, 2024. november 22.

*korán kelt, hogy megbeszéljék, mit írtak az újságok, milyen hatással voltak a kampányra, és hogyan válaszoljanak a kormányt ért kritikákra.*⁷⁰⁰

Az első vizsgált beszéd 1987. május 15-én hangzott el a Skót Konzervatív Párt konferenciáján⁷⁰¹. Üdvözlésként feleleveníti, hogy négy évvel ezelőtt az itt elmondott felszólalása volt a kampány egyik kiindulási pontja. Méltatja a Skót Konzervatív pártot és annak vezetőjét, James Goold-ot. Az ezt követően elinduló érdemi beszéd illeszkedik abban az értelemben is a kampány fő irányához, hogy a múlt eredményeire építve ígér még prosperálóbb jövőt: *„Az első két ciklusunk eredményei az ugródeszkát jelentik a még nagyobb eredményekhez a harmadik ciklusunkban.*”⁷⁰² A többi párt nem mer szerinte a politikáról beszélni, ezért az igazi terveiket sem tudják meg az emberek. A Munkáspárt esetében különösen erősen igaznak érzi mindezt és elmondja hogy az igazi programjuk nem az, amit a kiáltványukban leírnak, az mindössze a 10 %-a a valódi terveiknek. A terveikből elsőként a Skóciát érintő kérdésekkel foglalkozik, amelynek a legfontosabb üzenete, hogy könnyítenek a skót háztartások adóterhein, amelyre már régóta szükség volt.

Ezt követően rátér az eredményekre és az aktuális helyzetre. Utóbbinál kiemeli, hogy ahogyan végignézett a Parlamentben az ellenzéken, azt látja, hogy mindannyian komorak és lehangoltak, aminek az oka, hogy *„Ez a kormány olyan eredményt ért el, amit senki más nem tud felülmúlni.*”⁷⁰³ Hetedik éve növekszik a brit gazdaság, mára olyan mértékben, ami még a nyugat-európai országok között is unikális, felsorolja a legfontosabb területeket, úgy mint az infláció, az ipari termelést vagy éppen a kereskedelmi mérleget, az életminőség pedig jobb mint valaha. Ezt követően az egészségügy kérdéseivel foglalkozik hosszabban, ahol szintén kiemeli, hogy sokkal jobb ma a helyzet, mint nyolc évvel ezelőtt, sokkal többet és hasznosabban költenek a területre, mint a Munkáspárt, amely igazán csak beszélni tudott erről. Látnak ugyanakkor továbbra is nehézségeket és problémákat maguk előtt, amelyeket meg kell oldani, ilyen például a magas munkanélküliségi mutató Skóciában. Ebben a szakaszban előkerülnek a két párt közötti ideológiai megközelítésbeli eltérések is:

„A konzervativizmus nem azért tör előre, mert ráerőltetik az emberekre; hanem mert az emberek rájöttek, hogy amit mi képviselünk, az összhangban van a saját vágyaikkal és álmaikkal. Nem politikai dogmaként tekintenek rá, hanem egyszerű józan döntésként, hogy az

⁷⁰⁰ U.o.

⁷⁰¹ Margaret Thatcher: Speech to Scottish Conservative Party Conference, 1987. május 15.

Forrás: <https://www.margaretthatcher.org/document/106814>

Letöltés dátuma: 2024. december 7.

⁷⁰² U.o.

⁷⁰³ U.o.

*emberek szeretnék saját házat vásárolni, félretenni a nyugdíjukra, részesedést szerezni azokban a cégekben, ahol dolgoznak, vagy amelyeket vásárolnak, és a legjobbat tenni a gyermekeikért. Amikor a szocialisták megpróbálják megakadályozni őket abban, hogy ezeket a dolgokat megtegyék ráébrednek, hogy a szocializmus szíve-lelke az, hogy másokat irányítson...*⁷⁰⁴

Az otthonvásárlás ösztönzéséről, valamint a privatizáció eredményeiről hosszan beszél, amelyek mind hozzájárultak az emberek jólétének fokozásához, mindezekben újabb előre lépések jönnek, ha megnyerik a választásokat. A beszéd középső szakaszában a kampány eredménykommunikációs részének fő sarokpontjait veszi elő. Ezt követően előkerül a Munkáspárt kritikája, akik szerint adókat emelnének, leépítenék az ország védelmi képességeit, főleg a nukleáris fegyverek leszerelése mentén. A beszédet az eredményeik kiemelésével zárja: *„A brit nép látta hazánk nagyságát – ami 1979-ben koránt sem volt meg – újjáéledni és helyreállni. Ma Nagy-Britannia egy stabil, virágzó és jól kormányzott ország, büszke jelenléttel a világban.*”⁷⁰⁵ Mindez azonban csak akkor maradhat meg, ha újra a toryk győznek.

A második beszéd⁷⁰⁶ május 28-án Solihull-ban hangzott el, a konzervatívok kampánygyűlésén. A térség ipari jelentőségének kiemelésével indítja, ahol számos nagy vállalat jött létre, amelyek a hetvenes évek recessziójában ugyan megtorpantak, de hála a konzervatív kormányok politikájának ezek újra fellendülőben vannak – itt is elhangzik a hetedik éve tartó gazdasági növekedés szófordulat. Mindez nem valósulhatott volna meg a privatizációk nélkül. *„Ez a választás arról szól, hogy Angliát erős, gazdag és szabad maradjon. Ezért van szükség Angliának a konzervatívokra egy harmadik ciklusra*”⁷⁰⁷ hangzik el a beszéd elején Thatcher egyik legfőbb üzenete. A bevezető után rátér a Munkáspárt támadására, akik szerint növelnék az adókat és elvonnák az emberek pénzét, valamint a megtakarításaikat. Képmutatóak, mivel a fizetések emeléséről beszélnek, miközben minden sztrájkot támogatnak, közben a politikájuk pedig a nettó jövedelmek csökkentésére irányul. Mindkét rivális (a Munkáspárt és a Szövetség is) kormányra kerülése esetén széthullana a gazdaság és növekedne az infláció, amely megöli a munkahelyeket és a nyugdíjakat is. Ezzel szemben a konzervatívok négy százalékra csökkentették az inflációt, amit tovább akarnak folytatni.

⁷⁰⁴ U.o.

⁷⁰⁵ U.o.

⁷⁰⁶ Margaret Thatcher: Speech to Conservative Rally in Solihull, 1987. május 28.

Forrás: <https://www.margaretthatcher.org/document/106852>

Letöltés dátuma: 2024. december 7.

⁷⁰⁷ U.o.

Itt is előkerül az egészségügy kérdése, amelynél Churchill-t idézi: „*Politikánk az, hogy létrehozzuk az országos egészségügyi szolgáltatást annak érdekében, hogy mindenki az országban, függetlenül a jövedelmétől, életkorától, nemétől vagy foglalkozásától, egyenlő eséllyel részesülhessen a legjobb és legmodernebb orvosi és kapcsolódó szolgáltatásokban.*”⁷⁰⁸ Továbbra is ez a politikájuk, amelynek illusztrálására feleleveníti mennyi minden történt az NHS-el a kormányzásuk alatt. Beszél az oktatásról is, amely a választás egyik kulcstémája, itt gyakorlatilag a kiáltványban megfogalmazottakat idézi fel, úgy mint a jobb iskola irányítást, a Nemzeti Alaptantervet vagy éppen a pedagógusok helyzetének további javítását. Olyan oktatást szeretne, ahol minden fiatal kibontakoztathatja a tehetségét és ahol a szülők bármikor szabadon változtathatják gyermekeik iskoláit, amennyiben nem elégedettek az oktatás színvonalával. Érdekes, hogy a beszéd – bár a kampány egyik fő témája – de nagyon hosszan foglalkozik az oktatásirányítás átalakításának részletkérdéseivel is.

A Munkáspárt támadásához való visszatérést a kiáltvány kérdéskörével indítja, kifejezi, hogy saját programjukban minden benne van, nincsenek eltitkolt terveik, szemben legnagyobb riválisukkal.

„Az elmúlt harminc évben láthattuk, ahogy a mérsékelt reformista Munkáspárt Attlee, Morrison és Gaitskell idejéből a mai szélsőbaloldali párttá vált. Ez egy fokozatos folyamat volt – elfedve azzal a ténnyel, hogy sokáig a vezetők a párt mérsékelt szárnyából érkeztek. De miközben Harold Wilson pipázott és Jim Callaghan a választók kedvenc nagybácsijává vált, a baloldali fehér hangyák apránként ették a Munkáspárt alapját.”⁷⁰⁹

A párt irányítása szerinte szépen lassan a szélsőbaloldal kezébe került, akik „kis kremliniket” akarnak létrehozni az önkormányzatokban. Emelni akarják az adókulcsokat, szétzilálni az ipart és megerősíteni a szakszervezeteket. A párt mára korábbi vezetőjét, Michael Foot-ot is csak egy „gyenge mérsékeltként” illeti. Minél több munkáspárti képviselő jut be annál szélsőségesebb lesz a Parlament, ezért minden körzet nagyon fontos. Több pontot is kiemel ellenfele kiáltványából, majd azokkal ellentétes nyilatkozatokat hoz a párt egy-egy tagjától, ezzel is rámutatva, hogy nem mondanak igazat. Érvelését az ország védelme körüli vitával és az azt illető ellentétes álláspontok és elképzelések összegzésével zárja, amely miatt az ország számára egyetlen helyes választás létezik, a konzervatívok.

⁷⁰⁸ U.o.

⁷⁰⁹ U.o.

VI.5.3. Kampányplakátok

710

Az 1987-es plakátok esetében is megfigyelhető a folytonosság, monokróm képi világ és többnyire a szövegek dominanciája és jelentősége, jól tetten érhető itt is a Saatchi & Saatchi kézjegye. Témáikban teljes mértékben egybecsengtek a kampány kulcstémáival. A legelső fekvő tájolású a toryk egyik legfőbb eredményére, a gazdasági fellendülésre utal: „*Mára mi lettünk a leggyorsabban növekvő nagy gazdaság Európában*”. Illusztrációként a három ország egy jellemző kutyafajtája látható, egy francia uszár, egy németjuhász és egy angol bulldog. A kutyák mérete a plakáton a gazdasági növekedés mértékét szimbolizálja, amely a szigetországban 1986 utolsó negyedévében 7,06 % volt⁷¹¹ míg Franciaországban 0,96, Nyugat-Németországban pedig 6,40 % volt ugyanez a mutató. Az alatta lévő a kampány alatt is sokat hangoztatott stabilitásra, folytonosságra és arra utal, hogy a toryk elvégezték eddig is a

⁷¹⁰ Kampányplakátok 1987-ből Forrás:

<https://digital.bodleian.ox.ac.uk/collections/posters/?fq=date%3A%5B1987+TO+1987%5D>

Letöltés dátuma: 2024. december 4.

⁷¹¹ Adatok forrása: <https://www.macrotrends.net/global-metrics/countries/>

Letöltés dátuma: 2024. december 4.

feladatokat, amiket vállaltak. Egyszerű szöveggel dolgozik, mindenféle illusztráció nélkül „*Nagy-Britannia újra nagyszerű, ne engedjük a Munkáspártnak, hogy tönkre tegye*” ami egyszerre utalhat a toryk által az 1920-as években előszeretettel alkalmazott „*Make Britain Great Again*” szlogenre és egyfajta rájátszás is a másik sikeres neokonzervatív politikus, Reagan amerikai elnök kampányszlogénjére is („*Let's Make America Great Again*”).

Fentről lefelé haladva a harmadik egy újabb kiemelt területre fókuszál, amely mind a kiáltványban, mind a sajtóban dominánsan megjelent, ez pedig az ország védelmi potenciáljának kérdése. Munkáspárti részről már az előző kampányokban is hangsúlyosan megjelent a katonai kiadások csökkentése és a nukleáris rakéták leszerelése, amelyre válaszul Thatcher és a párt más prominens politikusai azzal vádolták őket, hogy feladnák a szigetország védelmét. A plakát erre reflektál a „*A Munkáspárt védelmi programja*” felirattal és egy magát megadó fegyvertelen katona képével. A legelső plakát a kampány egyik botrányt okozó szegmenséhez kapcsolódik. Három piros borítójú könyv látható rajtuk az alábbi címekkel: „*Fiatal, meleg és büszke*” „*Rendőrség: Kifelé az iskolából!*” „*Játékosan a gyerekeknek a szexről*”. Felettük az alábbi mondat szerepel: „*Ez a Munkáspárt elképzelése az átfogó oktatásról?*” Mindennek a háttérben az állt, hogy a toryk azt állították a kampány során, a baloldal azt akarja, hogy az iskolákban olvassák a plakáton szereplő könyveket már az első- és második osztályosok is, amely szerintük a homoszexualitást propagálná a gyermekek körében. Az ehhez kapcsolódó nyilatkozatok túlnyomóan egy Jill Knight nevű konzervatív képviselőnőtől eredtek.

A vízszintes tájolású anyagok közül a legelső a szakszervezetek jogainak visszaszorítására utal és a már az előző kampányban is többször kommunikált eredményre, hogy a háború óta eltelt időszakban – pontosabban az elmúlt 50 évben – egyetlen kormány alatt sem volt ennyire kevés sztrájk. Mindez az emberekben még mindig élénken jelenlévő elégedetlenség telére igyekszik rájátszani üzenetében és konkrét szövegezésében is: „*A legutóbbi munkáspárti kormánynak az elégedetlenség tele vetett véget*”. A mellette lévő a Munkáspártot annak szélsőségesebb gondolataival igyekszik támadni. A tetején lévő felirat tanulsága szerint az azon szereplő fiatal baloldali képviselőjelöltek – összesen hatan – köztük a párt három évtizeddel későbbi vezetője, Jeremy Corbin, képviselik a párt új, mérsékelt és harciasságtól mentes arcát. A tőlük idézett mondatok azonban pontosan ezzel ellentétes hangvételűek, úgy mint az „*Minden fehér ember rasszista*” vagy „*A munkáspárti kormánynak meg kellene fognia azokat, akik akadályozzák őket és szükség esetén letartóztatni.*” Mindezzel a párton belüli ideológiai különbségekre és a központi üzenetekkel ellentétes megnyilatkozásokra kívánják felhívni a figyelmet.

Az utolsó előtti⁷¹² a Munkáspárt taglétszámának csökkenését helyezi a támadás középpontjába: „*Miért lépett ki a tagok fele a Munkáspártból?*” A rendelkezésre álló adatok alapján⁷¹³ valóban szignifikáns esés volt megfigyelhető az említett mutatóban 1979 és 1980 fordulóján, ellenben az azt követő hét évben nem volt jelentősebb elmozdulás egyik irányba sem, így a plakát bár üzenetében ügyes kommunikációs fogás ugyanakkor tartalmilag kissé csúsztató. A mellette lévő szintén egy központi elemre, az adók kérdésére utal, konkrétan, hogy a regnáló konzervatív kormány alatt fél évszázada nem látott mértékűen alacsonyra csökkentek a jövedelemadó kulcsok. Az üzenetet azzal egészítik ki, hogy a Munkáspárt újra emelné őket. Összességében az anyagokról megállapítható, hogy szorosan kapcsolódtak a párt és vezető politikusainak fő üzeneteihez, azok között egyenlő arányban találhatók csak szövegesek és egyszerűbb vizuális megoldásokat alkalmazók, és továbbra is az egyszerűség és a letisztultság dominált rajtuk.

VI.5.4. Kampány a televízióban

A televíziós műsorok közül az utolsó vizsgált kampányban kettővel szeretnék részletesebben foglalkozni. Az első⁷¹⁴ Neil Kinnock és más vezető munkáspárti politikusok képeivel indít, amelyek a kiáltvány bemutatása alkalmával készültek. A videó ezt követően John Moore közlekedési államtitkára vált, aki csillogó jelzővel illeti Kinnock-ot és pártját, az új Munkáspártot, ám ha az ember e mögé néz valami mást lát szerinte. A videó innentől egyesével mutat be munkáspárti jelölteket fekete-fehér képekkel és emel ki tőlük olyan mondatokat, amelyek jóval radikálisabb hangnemet ütnek meg, mint a pártjuk programja. Majdnem ugyanazok a személyek és idézetek, Valerie Veness, Pat Wall, Bernie Grant, Ken Livingstone, Diane Abbott és Neil Kinnock kerülnek elő, amelyeket a plakátokon is láthattunk (Grant és Kinnock jelenti az eltérést). Kinnock ahelyett, hogy visszafogná ezeket a Moore szerint szélsőbaloldali tagokat, mindannyiukat a párt hivatalos képviselőjelöltjévé tette. A videó ezután egy gyorsan pörgő névsorral folytatódik, amely azon 101 jelölt nevét tartalmazza, akik szerintük szélsőbaloldali gondolkodásúak. Erre való ráerősítésként Livingstone-t idézik, aki egy interjúban arról beszélt, hogy az új képviselők lesznek a legradikálisabbak a párt történetében. Ismét Moore-ral folytatódik az anyag, aki egy szobában ülve arról beszél, hogy minden csillogás mögött, amivel leplezni akarja magát a párt, valójában egy szélsőbaloldali

⁷¹² Mindez abban az értelemben kilóg a többi közül, hogy nem egy plakát, hanem egy napilap hirdetés volt.

⁷¹³ Membership of Political Parties in Great Britain, House of Common Library, 2022

⁷¹⁴ Felvétel forrása: <https://www.youtube.com/watch?v=vUPwQ-AxhV4>

Letöltés dátuma: 2024. december 8.

formációvá váltak, amely minden korábbi munkáspárti kormánynál jobban eltávolodna a centrumtól.

Az általuk vélt veszély érzékeltetésére különböző példákat hoznak. Az első ezek közül a plakátoknál már említett három könyv, amellyel az iskolás gyerekeket érzékenyítétek Londonban. A második Camden, ahol szerintük a helyi munkáspárti önkormányzat eladta a közvilágítást, a parkolóórákat és a könyvtárat is. Leeds esetében a helyi oktatást kritizálja, míg Birmingham vetületében Richard Stanton helyi politikus radikális kijelentéseit emelik ki. Moore ezután a Munkáspárt kiáltványát veszi elő – szó szerint és átvitt értelemben is – amely szintén csillogás mögé akarja rejteni az igazi keményvonalas baloldali politikát. Az egyes témákat: rendőrség leépítése, tüntetések, terrorizmus, államosítás, az ország védelme, kissé hatásvadász képsorokkal illusztrálja. Zárásként ismét a jelöltek – ezúttal Jeremy Corbin, Pat Wall, Ken Livingstone radikális gondolatait elevenítik fel, majd zárásként a „*Ne hagyják, hogy a Munkáspárt átvegye az országot. Szavazzanak a konzervatívokra!*” mondat hangzik el. A spot tehát alapvetően az ellenféllel foglalkozott és annak bemutatásával, hogy a Munkáspárt valójában – bármit is mutasson a felszínen – eltolódott a kemény baloldal irányába.

A másik vizsgált felvétel⁷¹⁵ részint hasonló témákat feszeget, ugyanakkor ebben már Thatcher is megfogalmazza saját maga és pártja üzeneteit, az anyagot ez alapján két részre oszthatjuk. Elsőként egy színpadot látunk, ahová egy bűvész érkezik, akit „misztikus munkáspárti gazdasági programként” konferálnak fel, akinek az első mondata az, hogy egy kis extra pénzt szeretne a közönségtől – mindezzel humorosan utalva a baloldal adóemeléséken alapuló gazdaságpolitikájára – a munkanélküliség csökkentésére. Ezt követően a narrátor veszi át a szót, aki elmondja, ez a munkáspárti trükk nem működik. Egy felvételt láthatunk Denis Healey-ről és Callaghan-ról, miközben elhangzik, hogy a legutóbbi alkalommal amikor a Munkáspárt nagyobb összeget fordított a gazdaságra, az egyetlen eredményük az volt, hogy megduplázták a munkanélküliek számát. Visszatérünk a bűvészhez, aki ezúttal a Nemzetközi Banktól kér pénzt arra, hogy jobb szociális szolgáltatásokat nyújthasson. Mindezt szintén korábbi vágóképek követik, amelyek alatt arról beszél a narrátor, hogy ez a munkáspárti trükk szintén nem működött legutóbb. A bűvész harmadik trükkje alkalmával már nem kér pénzt, hanem ő maga hoz létre, amely munkáspárti megoldás, vagyis a bankjegykibocsátás, szintén kudarcot vallott legutóbb. A bűvész ezek után hasonló forgatókönyv szerint mutatja be hátralévő trükkjeit, amelyek egyike sem működött az NHS fejlesztését, jobb iskolákat, a szakszervezetek előretolását, valamint az államosításokat. Ezekre végső reflektálásként Lord

⁷¹⁵ Felvétel forrása: <https://www.youtube.com/watch?v=qAagz7FLHEM>
Letöltés dátuma: 2024. december 9.

David Young szavait hallgathatjuk, aki elmondja, hogy a Munkáspárt időről időre ezekkel a sikertelen kísérletekkel próbálkozik, amelyek gazdasági válsághoz vezettek.

A videó második fele már Thatcher-re koncentrál. Előbb a párt kongresszusán elhangzott beszédéből láthatunk részletet, amelyben a szocialista kormányok kudarcairól beszél, akik szerinte annál is nagyobb problémákat okoztak, mint amelyekkel eredetileg szembe kellett nézniük. Innentől kezdve a saját eredményeinkre és azok bemutatására koncentrálnak a gazdaság terén: a szakszervezetek és a sztrájkok visszafogása, az infláció megfékezése, az otthonvásárlások támogatása és a családok saját lakáshoz jutásának ösztönzése, a reprivatizáció, a szocializmus lebontása és az emberek szabadságának visszaadása. Mindezeket ráadásul úgy tették, hogy a Munkáspárt azt mondta, ezek nem lehetségesek. A beszédet követően két és fél percen keresztül látunk különböző vágóképeket a miniszterelnökről John Williams zenéjére. Ezeken Thatcher gyerekekkel találkozik, erőművet látogat, beszédet mond, tárgyal otthon és külföldön, harckocsin utazik, darut kezel és folyamatosan emberek között van. A videó a párt logójával és a *Vote Conservatives* felirattal ér véget.

VI.5.5. A választások a sajtóban

Az interjú során a sajtót illetően John O’Sullivan arról mesélt, hogy az egyes lapok cikkei nem minden esetben adták vissza az adott sajtótermék politikai orientációját teljes mértékben, mivel más szerzők írták a vezércikkeket és mások a tudósításokat. A szakmai hitelesség és az, hogy mindenhol tucatjával vettek részt az újságírók, biztosította a kontrollt és azt, hogy nem születhettek egymásnak túlságosan ellentmondó tudósítások sem. A sajtó és a párt kapcsolatát az alábbiaként summázta:

*“Ebben a választásban viszonylag egyértelmű volt, hogy a Telegraph, a Times – amelyet ekkoriban Rupert Murdoch birtokolt, aki személyesen szimpatizált a miniszterelnökkel – támogat minket. A Guardian inkább mérsékelt munkáspárti volt, a Mirror pedig hagyományos munkáspárti, osztályharcos irányvonalat képviselt. Ez rendben is volt a mi szempontunkból. Ó, és a Financial Times végül a mi oldalunkra állt, bár az évek során folyamatosan balra tolódott. A sajtó és a politikusok kapcsolata ebben a választásban nem különbözött lényegesen a legtöbb háború utáni választástól. Talán egy kicsit jobb volt, nagyon kicsit jobb, mert a társadalomban általános érzés volt, hogy a Thatcher-kormányok sikeresek voltak, és sok dolgot jól tettek, különösen a külpolitikában”.*⁷¹⁶

⁷¹⁶ Interjú John O’Sullivan-nel, 2024. november 22.

A *Daily Mail* május 11-én viszonylag rövid terjedelemben foglalkozott a választások napjának kitűzésével. A kampányt másnap indították el igazán, amikor részletesebben idézik Thatchert, „*Több szabadság vagy több szocializmus*” ez a választások tétje.⁷¹⁷ Kinnock-ot is idézik, aki szerint elérkezett az idő arra, hogy lehetőséget adjanak az országnak, hogy „*az állami leépítések után újra fejlődésnek induljon*”. Mindezt a következő napon egy kétoldalas interjú követte a kormányfővel, amiben a következő ciklus célkitűzéseiről beszélt a lapnak, a fő üzenet ezúttal is az volt, hogy a torykkal szemben a Munkáspárt nem hisz a szabadságban, ezért is kell őket ismét legyőzniük.⁷¹⁸ Az első közvélemény-kutatások eredményeire, amelyek jelentős jobboldali előnyt mutattak, szintén reagáltak, összekötve a Munkáspárton belüli feszültségekkel és Neil Sandelson egykori képviselőjük kilépésével, aki a párt túlságosan megerősödő balszárnyára hivatkozva hagyta el őket, ezzel a párton belül növekvő problémák narratíváját kezdték el építeni.⁷¹⁹ A plakátoknál már említett, az iskolai neveléssel és a homoszexualitással, valamint a diszkriminációval kapcsolatos kampányelem a *Mail* hasábjain is helyet kapott, ahol némi távolságtartással kezelik Tebbit és a konzervatívok akcióját, mindazt a kampány legkellemetlenebb részeként aposztrofálták.⁷²⁰ Bár nem kapcsolódik ide szorosan, de azt érdemes megemlíteni, hogy ez volt az első olyan kampány, amelyben a *Mail* is közölt munkáspárti hirdetéseket ahogy a *Guardian* is konzervatívokat. A két párt kiáltványát a legutóbbi választásokhoz hasonlóan ezúttal is egymás melletti oldalakon hasonlították össze. A Munkáspárt elleni támadások következő hulláma az adóemelés kérdése köré csoportosult, amikor is annak legújabb programjából, valamint árnyék-pénzügyminiszterük Roy Hattersley nyilatkozatából azt a konklúziót vonták le, hogy olyan adóemelésekre készülnek, amely öt millió munkavállalót, a közepes keresetűeket érintene.⁷²¹ Ezt a párt védelmi programjának támadása követte, amely során külön Kinnock került keresztútba, azzal, hogy nem tartaná elvetendőnek ő sem azt a korábbi, a párt bal szárnyáról érkező elképzelést, hogy egy esetleges szovjet támadás esetén gerillák védenék az országot, nem a hivatalos hadsereg, amire ekkora létszámban nincs szükség.⁷²² A leszereléssel és a haderő csökkentésével kapcsolatos elképzelések miatt a következő napokban a toryk mellett a szövetség mindkét pártja, a szociáldemokraták és a liberálisok is erősen kritizálták a munkáspártiakat, amelyről a *Mail* is részletesen beszámolt.

⁷¹⁷ Gordon Greig: They're Off! *The Daily Mail*, 1987. május 12. 1.

⁷¹⁸ Maggie: What We Still Have To. *The Daily Mail*, 1987. május 13. 6-7.

⁷¹⁹ John Deans & John Fisher: Double Blow for Labour. *The Daily Mail*, 1987. május 14. 1.

⁷²⁰ Gordon Greig & Stephen Bates: Tories Go for the Jugular. *The Daily Mail*, 1987. május 15. 1.

⁷²¹ Gordon Greig: Labour's Secret Tax Plan. *The Daily Mail*, 1987. május 22. 2.

⁷²² Neil Kinnock and Britain's Defence. *The Daily Mail*, 1987. május 26. 6.

Az utolsó napokban a *Mail* előbb Kinnock és pártja, azon Thatcher irányába megfogalmazott bírálataival foglalkozott, amely szerint a miniszterelnök egyfajta zsarnokként, autoriter módon és önkényesen vezeti pártját és az egész országot. Erre való reakcióként a kormányfő szerint az ország káoszba fulladna és a szakszervezetek vennék át az irányítást, amennyiben Kinnock és pártja kerülne hatalomra.⁷²³ Ebben az egy-két napban a pártok közötti üzengetés és a jobboldal kommunikációja is főként a szakszervezetekre koncentrált. Az adóemelés kérdése az utolsó napokban újra előkerült, amikor is konkrét számadatokat közöltek a címlapon, hogy egy-egy szakma, például pedagógusok, rendőrök vagy éppen ápolók esetében mekkora mértékben nőne a jövedelemadójuk, amennyiben a baloldal kormányra kerülne.⁷²⁴ Minderre a következő napokban a nyugdíjak csökkentésének témáját is rákapcsolták. A választásokat megelőző két-három napban a *Mail* mindezeket összegezve egy erőteljes és koncentrált kritikai áradatot zúdított Kinnock-ra, kétségbe vonva alkalmasságát és vezetői képességeit, mindezzel a Thatcher-korszak talán legintenzívebb és legerősebb sajtókampányát zárva.

A *Guardian* a vizsgált időszak első napján 11 százalékos tory előnyről számolt be, valamint részletesebben foglalkozott Thatcher és Kinnock előzetes választási felkészülésével is, különösen utóbbival nagyobb terjedelemben.⁷²⁵ A kampány kezdetén igyekeznek azt a narratívát építeni, hogy a Munkáspárt jobb állapotban van mint az elmúlt tíz évben bármikor, és miniszterelnök-jelöltje is kellően magabiztos, míg a kormány azért igyekszik hamar túl lenni a választásokon mert számottevő gazdasági problémák következnek.⁷²⁶ Az első nagyobb léptékű kampánybeszédében mindkét jelölt az előzetesen várható témákat helyezte a középpontba, amely Thatcher-nél az egyének boldogulását és gyarapodását jelentette, míg Kinnock az állam gondoskodó szerepének visszaépítéséről és arról beszélt, hogy a tory kormány magára hagyta az embereket.⁷²⁷ Érdekes szeletét jelentette az eseményeknek, hogy az intenzív kampány kezdete előtt mindkét párt kijelentette, hogy szeretne „tiszta” kampányt folytatni és elkerülni a piszkos trükköket, valamint személyeskedő rágalmozásokat, amivel a lap is hosszasan foglalkozott⁷²⁸. A tory kiáltvány bemutatását követő napon címlapon foglalkoztak azzal és kiemelik, hogy olyan területeken terveznek szignifikáns változásokat, mint az egészségügy, az otthonok és az oktatás. A program mellett az azt támadó munkáspárti nyilatkozatokkal is hosszasan foglalkoznak, különösen amelyek arra irányulnak, hogy a

⁷²³ John Deans: Labour Starts to Play Dirty. *The Daily Mail*, 1987. június 2. 2.

⁷²⁴ Gordon Greig: Labour's Lies on Taxation. *The Daily Mail*, 1987. június 5. 1.

⁷²⁵ Kinnock Draws Strength from the Wilson Experience. *The Guardian*, 1987. május 11. 2.

⁷²⁶ James Naughtie: Thatcher Puts Leadership Style on Line. *The Guardian*, 1987. május 12. 1.

⁷²⁷ Shadow of 1983 Lingers as Labour's Rolls-Royce Campaign Hits the Road. *The Guardian*, 1987. május 16. 4.

⁷²⁸ James Naughtie: Parties Unite to Condemn 'Dirty Tricks'. *The Guardian*, 1987. május 18. 2.

„Thatcherizmus végső formáját megteremtő program” túlságosan nagy önrendelkezést biztosítana az egyéneknek az állam rovására.⁷²⁹ A szembeállítás jegyében ugyanazon az oldalon közlik a konzervatív és a munkáspárti kiáltvány teljes szövegét is. A munkáspárti támadások mellett kellő publicitást biztosítottak a szociáldemokrata-liberális szövetség részéről érkezőknek is, amelyek elsősorban azt emelték ki, hogy a tory program tovább fogja súlyosbítani a társadalmi és regionális egyenlőtlenségeket. A kampány ezen szakaszában az oktatás és az egészségügy kritikája mellett olyan témák kerültek elő, mint hogy a toryk a „föld alá ásnák a radioaktív hulladékot”. A kampány középső szakaszában főként védelmi kérdésekben bontakozott ki éles vita Thatcher és Kinnock között, amely a négy évvel korábbihoz hasonlóan ezúttal is a nukleáris leszerelés kérdésköre mentén koncentrált. A miniszterelnök azzal vádolta riválisát, hogy teljesen tönkre tenné és leépítené az ország védelmi képességét, amely támadás esetében a *Guardian* is kiállt Kinnock mellett, és hosszasan beszámolnak pártja Thatcher és Tebbit ellen irányuló csörtéiről.⁷³⁰ Válaszreakcióként több cikkben is azt fejtegetik, hogyan építette le a tory kormányzat az oktatás finanszírozását és színvonalát.

Az utolsó másfél hétre kanyarodva a fókusz elsőként gazdaságpolitikai kérdésekre helyeződött, Kinnock főként az infláció fűtésével támadta a kormányt, akik részéről elsősorban Tebbit, válaszként a baloldal programjának finanszírozhatatlanságát hozta fel.⁷³¹ A kampány a kezdetekkor megígértéknek megfelelően nem ment át személyeskedésbe, ugyanakkor néhány privát kérdést azért mégiscsak feszegetett. Ilyen volt, amikor a Munkáspárt miatt kezdte el támadni Thatchert, hogy magán egészségügyi ellátást vesz igénybe, nem pedig az államit.⁷³² A választások hetének eseményei is viszonylag csendesen zajlottak, mindkét nagy párt főként a bizonytalanok megszólítására fókuszált – egymás programjának bírálata mellett – míg a lap több cikkben is foglalkozott a taktikai szavazás témájával, amely a 1983-as után ebben a kampányban is előkerült. Összességében a *Guardian* vonatkozásában is elmondható, hogy a kampány hangvétele kulturált kereteket öltött, kerülte a bulvár témákat és az erős személyeskedő támadásokat, a fő kritikák tekintetében kevés újdonságot láthattunk az elmúlt két választáshoz viszonyítva.

⁷²⁹ Michael White: Battle on Thatcher Vision of Power to the People. *The Guardian*, 1987. május 20. 1.

⁷³⁰ James Naughtie: Tories Unite in Kinnock 'Unfit to Lead' Attack. *The Guardian*, 1987. május 27. 1.

⁷³¹ Michael White: Kinnock Defends Policy on Inflation. *The Guardian*, 1987. június 2. 1.

⁷³² James Naughtie: Thatcher Healt 'Gaffe' Attacked. *The Guardian*, 1987. június 5. 1.

VI.5.6. A választások végeredménye, legfőbb megállapításai

A szigetország lakossága 1987. június 11-én járult az urnákhoz. A felmérések a voksolásokat megelőző hónapokban mind stabil tory előnyt mutattak és nem is tévedtek. A konzervatívok ugyan 21 mandátumot elvesztettek, de így is magabiztos győzelmet arattak, a 640 helyből 376-ot szereztek meg a szavazatok 42,2 %-ával (13,7 millió). A Munkáspártnak sikerült valamelyest javítani a négy évvel korábbi eredményein, összesen 229 mandátumot – mindez hússzal több, mint legutóbb – szereztek a szavazatok 30,8 %-ának köszönhetően kicsivel több, mint 10 millióan támogatták jelöltjeiket. A Szövetség majdnem teljesen megtudta ismételni a 1983-as eredményét, ezúttal eggyel kevesebb – 23 helyett 22 – képviselőt küldhettek az Alsóházba 7,3 millió voks (22,6 %) mellett. A zsinórban harmadik győzelme abban az értelemben is unikális volt, hogy Thatcher-nek több mint másfél évszázaddal Lord Liverpool után sikerült egymást követő három választáson nyernie, amely még olyan nagyformátumú politikusoknak sem jött össze, mint Churchill, Disraeli, Gladstone vagy éppen Palmerston.

A választási földrajz tekintetében megállapítható hogy a Thatcher-korszak trendjei ezúttal is erősen jelen voltak. Skóciában, Walesben és Észak-Angliában a Munkáspárt dominált, míg Délen, Délkeleten, Észak-Angliában és Great Londonban pedig a toryk voltak fölényben⁷³³. A munkásosztály is jelentős számban szavazott a torykra, amelyhez Thatcher személye, a saját otthonhoz jutásuk és a szakszervezetek emlegetett meggyengülése egyaránt hozzájárult. Az 1987-es választásokra való felkészülés egyik kulcsa a kormányfő szerint az volt, hogy képesek legyenek elképzeléseikben megújulni: *„Immár nyolc éve hatalmon lévő párt révén el kellett oszlatnunk minden olyan gondolatot, hogy már lejárt lemez vagyunk, és kifogytunk az ötletekből. Ezért egy sor világos, egyéni, új, jól kidolgozott reformmal kellett előállnunk.”*⁷³⁴ Mindez, ahogyan látható volt a kampány áttekintése során, sikerült. Továbbra is adott volt a konjunktúra, az alacsony infláció és a csökkenő munkanélküliség, amely helyzetben az emberek egyszerűen elégedettek voltak a kormánnyal.

O’Sullivan a választási siker kulcsát szintén a vázolt összetevők a párt szempontjából szerencsés együttállásában látta: *„A kampány kulcsa kétségtelenül az ország növekvő jóléte volt, valamint az a tény, hogy legyőztük az inflációt. A munkanélküliség még mindig magas volt, de csökkenő tendenciát mutatott. Ez magyarázta a kampány nagy részét. Egy másik fontos*

⁷³³ Egedy, *Nagy-Britannia története*, 2011, 218.

⁷³⁴ Thatcher, *Életem*, 669.

*tényező, amely bizonyos személyek számára különösen jelentős volt, az az, hogy Mrs. Thatcher világszinten ismert személyiséggé vált.*⁷³⁵

VI.5.7. Egy korszak vége, Margaret Thatcher távozása

1987 nyarán minden rózsás képet festett mind a párt, mind pedig a kormányfő szemszögéből. Az első baljós jelek azonban már októberben felsejlettek, a New Yorki tőzsdekrach képében,⁷³⁶ ugyanakkor mindez nem tántorította el a kormányt az újabb adócsökkentéstől. A gazdasági növekedés üteme – amely a kormányzat és a választási sikerek alapját jelentette – csökkenni kezdett, a Bank of England pedig a kamatláb megduplázására kényszerült. Mindez magával hozta az infláció növekedését is. Az egyre sokasodó nehézségek közepette 1990-ben a miniszterelnök egy olyan lépésre szánta magát, amely nagy horderejű belpolitikai feszültségeket nyitott ki. A helyi önkormányzatok finanszírozására vissza akarta hozni, az úgynevezett Poll Tax (fejadó) rendszerét. Mindez azt jelentette a gyakorlatban, hogy azok az alacsony jövedelműek, akik ezidáig mentesültek az úgynevezett házadó fizetése alól, most bekerültek volna ebbe a körbe anyagi helyzetüktől függetlenül. Az így megjelenő „kommunális adó” meghatározásának mértékét az önkormányzatokra bízta, ugyanakkor azok egységesen értintettek – ugyanakkora mértékben – mindenkit az ingatlanja méretétől függően.

Mindez érthetően népharagot és népszerűségvesztést vont maga után, amely még inkább kiélezte – illetve további muníciót jelentett Thatcher belső ellenzéke számára – a párton belüli törésvonalakat, amelyek főként az európai egységgel kapcsolatos kérdések mentén polarizálták a toryk sorait. Utóbbi miatt a nyolcvanas évek végére egyre több belső feszültség alakult ki, például annak kérdésében, hogy London milyen mértékben legyen tagja az Európai Monetáris Rendszernek vagy éppen hogyan akadályozza meg a német egység létrejöttét. Mindehhez hozzájárult egy titkos anyag kiszivárgása, ami szerint az 1980-as évek közepén csődbe ment Westland helikopter gyárat Thatcher egy amerikai cégnek akarta eladni. A Poll Tax keresztülvitele Skóciában még viszonylag könnyedén ment, de Angliában már utcai zavargások törtek ki miatta, a gazdasági problémák miatt amúgy is elégedetlen lakosok körében. Ezek együttes hatására 1990 novemberében Michael Heseltine, Thatcher belső ellenzékének régi

⁷³⁵ Interjú John O’Sullivan-nel, 2024. november 22.

⁷³⁶ A „Fekete Hétfő”, a Dow Jones Ipari Átlag 22,6 %-os esésével a modern tőkepiac történetének egyik legnagyobb egynapos zuhanása volt. A válságot részben a portfólió-biztosítási stratégiák és a számítógépes kereskedés automatikus eladásai felerősítették, amelyek pánikszerű eladási hullámot idéztek elő. Makrogazdasági tényezők, például a magas kamatlábak és a dollár gyengülése, tovább mélyítették a befektetők aggodalmait. A Federal Reserve gyors likviditásbővítő lépései elkerülték a pénzügyi rendszer teljes összeomlását, jelezve a központi bank válságkezelő szerepének jelentőségét.

tagja bejelentette, hogy elindul vele szemben a pártelnöki tisztségért. Howe és Lawson gyorsan mögé álltak, így a kormányfő egyre kellemetlenebb helyzetbe került. Az első körben mellette 204-en ellene pedig 152-en szavaztak, így nem született döntés, a második kör végeredménye ezen a ponton kiszámíthatatlannak tűnt, így a vereség elkerülése érdekében Thatcher 1990. november 28-án távozott a Downing Streetről az a feltétellel, hogy ő maga nevezi meg utódját, pénzügyminisztere, John Major személyében. Ezzel az epizóddal véget ért a konzervatív párt Churchilltől Thatcher-ig tartó korszaka a rövid XX. század második felében.

VII. Összegzés

VII.1. Záró gondolatok

A doktori értekezés során áttekintett közel fél évszázad mind a világ, mind pedig Nagy-Britannia történelmének egy különösen intenzív időszaka volt. A második világháború után létrejövő kétpólusú világrend alapjaiban írta át a nemzetközi kapcsolatok és a hatalmi egyensúly rendszerét az egész bolygón. A korábbi, egyértelműen Európa- és Nagy-Britannia központúságot Washington és Moszkva szembenállása váltotta fel, ahol az olyan egykori nagyhatalmak, mint London vagy éppen Párizs másodvonalbeli országokká, középhatalmakká süllyedtek és ebben a környezetben nem voltak képesek többé a hatalmi politikát önállóan befolyásoló tényezőkként működni. A dolgozat időbeni keretezése emiatt is egy izgalmas érárt követett nyomon a világban a hidegháború időszakán keresztül, és egy újabb átalakulási folyamat kezdete – a Szovjetunió felbomlása – előtt zárult le.

Hol volt a szigetország helye ebben a korszakban? A világhoz hasonlóan Nagy-Britannia is komplex utat járt be 1945 és az 1980-as évek vége között. Adott volt egy ország, amely másfél évszázadon keresztül a világ vezető hatalma és egyértelműen legerősebb politikai aktora volt, a „tengerek ura” amely „fényes elszigetelődésben” a kontinentális szövetségi rendszeren kívüli tényezőként autonóm módon irányította a körülményeket. A két világháború közötti időszakban – bár a felszín alatt egyre többen beismerték és belátták, hogy a viktoriánus korszak dicsősége és a világhegemónia elmúlt – sokszor erőlködve és erőn felüli terhekkkel, de helyel-közel sikerült fenntartani, ha kopottas módon is, annak látszatát, hogy Anglia egyike még a világ legerősebb államainak. Mindez 1945 után azonban már nem volt fenntartható, miután két szuperhatalom emelkedett ki. Az ország egyrészt óriási – emberi, anyagi, infrastrukturális és gazdasági – áldozatok árán nyerte meg a háborút, másrészt sem katonai potenciál, sem erőforrások tekintetében nem vehette fel a versenyt az Egyesült Államokkal és a Szovjetunióval. Az újjáépítés terhei mellett olyan kérdésekre kellett válaszokat találniuk, mint hogy mi lesz a gyarmatok sorsa, milyen szerepet vállaljanak Európa jövőjében és az esetleges formálódó politikai integrációban, valamint az olyan szövetségi rendszerekben, mint a NATO vagy az ENSZ. A kormányoknak oldaltól függetlenül el kellett fogadniuk azt a tényt, hogy innentől kezdve nem szabhatnak önállóan irányt a világ eseményeinek folyásában és a kommunizmus feltartóztatása érdekében szükségük van Európa demokratikus felének szövetségére, mindenekelőtt pedig az amerikaiakkal való „különleges kapcsolatra”.

Az összesen kilenc miniszterelnök által vezetett tizenhárom különböző kormánynak a felsoroltak mellett odahaza számos, ciklusokon átívelő problémával és kérdéssel kellett szembenéznie. A háborút követő években az újjáépítés, az infrastruktúra és a gazdaság helyreállítása, valamint az infláció megfékezése jelentette a legfőbb kihívást. A következő évtized viszonylagos belpolitikai stabilitása ellenére egyre fontosabbá vált a jóléti állam hosszú távú fenntarthatóságának vizsgálata, amelyet alapvetően a Munkáspártnak tulajdonítanak, ugyanakkor annak leépítését a konzervatívok sem vállalták. A hatvanas és hetvenes évek egyre növekvő társadalmi feszültségei, valamint a világot, és különösen Nagy-Britanniát, érintő kisebb-nagyobb gazdasági recessziók és nehézségek, az újra növekvő infláció és munkanélküliség, az emberek által érzett instabilitás és konjunktúra érzet elvesztése ismét nehéz helyzetbe hozta a kormányokat. Időközben a szuezi válság és De Gaulle vétói között eltelt évek a világban is megtépázták a Union Jack nimbuszát, amelyek a híres-hírhedt brit nemzeti öntudatra sem voltak jó hatással. Ami talán a legérdekesebb – bár ez szubjektív vélemény – hogy a két végpont, 1945 és 1990, között bejárt út során London ugyanoda ért a világban és talán az emberek szubjektív megítélésben is, ahonnan indult. Falkland lehetőséget jelentett Thatcher és a konzervatív párt számára, hogy visszaszerezze a megtépázott nemzeti önbecsülést és a közte, valamint Reagan elnök (illetve London és Washington) közötti erős szövetség hatására ott állhattak az ezúttal nem katonai értelemben, de ismét legyőzött fenyegetés (a fasiszmus után a kommunizmus) fölött a berlini fal lebontásánál.

Ezek az évtizedek a politikai pártok és általában véve a politikai kommunikáció működését is jelentősen megváltoztatták, amely folyamat során a hőskor kampányaitól elindultunk a modernnek irányába. Ezzel párhuzamosan a szervezetek szintjén is lezajlottak a mai értelemben vett tömegpártok megszületéséhez vezető utolsó lépések. A szervezettség és a működés professzionalizálódása végigkövethető Lord Woolton a háborút követő reformjától egészen Norman Tebbit a kampányok stratégiáját, tervezését és megvalósításait újraépítő programjáig. A működés átalakulása magával vonta a költségek emelkedését is, amit a párt finanszírozási oldalának is követnie kellett, a humán erőforrásokról nem is beszélve. Míg a Stanley Baldwin miniszterelnökségével és a konzervatívok győzelmével végződő 1935-ös kampány irányításán és központi koordinációján egy-két tucat ember dolgozott, addigra Thatcher utolsó kampányát már egy jóval jelentősebb apparátus, közvéleménykutatók, PR ügynökség(ek), valamint a párt think-tankjai segítették.

Ezzel párhuzamosan a kampányok is megváltoztak. Míg a századelőn elég volt kiplakátolni például Bristol-t a konzervatív jelölt képével egy-két jól megfogalmazott üzenet kíséretében, valamint beszélni a választókhoz a piacon, a város főterén egy parkban vagy éppen

az utcán és megjelentetni a helyi napilapban néhány cikket, az ezredfordulóhoz közeledve ennél ezerszer összetettebb műfajjá vált mindez. Az első jelentős lépést a rádiózás elterjedése és politikai célokra történő felhasználása jelentette, amelynek úttörője Roosevelt elnök volt, és amelyet Churchill is viszonylag gyorsan a magáévá tett még a háború alatt. Az 1945 utáni folyamatok azonban egy még ennél is jelentősebb fejlődést hoztak. A lokális szinten szerveződő kampányok helyét szépen lassan a felülről irányítottak vették át, amelyek a folyamatos terjeszkedést is magukkal hozták. Egyre több kampányesemény, egyre több a pártok által kiadott röpirat és kiadvány, egységes kampányüzenetek és szlogenek, folyamatosan bővülő kiáltványok és egyre több olyan gazdasági, társadalmi és politikai kérdés, illetve probléma, amelyekre a pártoknak válaszokat kellett adniuk. Mindezek mellett a sajtótér is jelentősen átalakult. Míg a háború után egy-egy napilap nyolc vagy maximum tizenkét oldalon jelent meg, addig a Thatcher-korszak végére a Mail és a *Guardian* is harminc-negyven oldal közötti terjedelemben jelent meg, amely lapszámokban a kampány alatt gyakran akkora terjedelem jutott politikai és választási témájú írásoknak, mint amennyi négy évtizeddel korábban az egész napilap volt. Mindezek mellé már az ötvenes, de leginkább a hatvanas-hetvenes évektől kezdve egyre nagyobb jelentőségűvé vált a televízió, mint a mediatizálás tere. A kezdetben csak a híradásokra esetleg egy-két, néhány perces műsoridőre szoruló adáskeret a 80-as évekre jelentősen megnövekedett. Folyamatos televíziós interjúk, a sajtó és a média munkatársainak mindent elkísérő és közvéleményt formáló jelenléte, valamint az újabb platform, amelyet „meg kell hódítani”, további változásokat eredményezett a választási kampányok összetettségében. Bár az első televíziós miniszterelnök-jelölti vitára a szigetországban csak az ezredforduló után került sor, a televízió olyan értelemben nem tudott választást eldöntő tényező válni, mint az Atlanti óceán túlsópartján Kennedy és Nixon párviadalában, ugyanakkor a folyamatosan növekvő adásidő és hirdetések így is közvéleményt jelentősen befolyásoló tényezőkké tették a BBC-t vagy éppen az ITV-t.

A fentiekén túl a kampányok menetét és a párt kommunikációját alapvetően befolyásolta a konzervatív párt aktuális vezetőjének személyes és eltérő stílusuk. Izgalmas utazást jelentett nyomon követni Winston Churchill harcias, megalkuvást nem tűrő retorikáját, Anthony Eden-t a klasszikus angol úriember archetípusát, Harold Macmillant, mint a kettő közötti átmenet megtestesítőjét, Edward Heath technokrata és pragmatikus kommunikációját, valamint Margaret Thatcher keménységét. Ahogyan tehát az ország, úgy vezetőjének kommunikációs stílusa és legfontosabb jellemzői is visszatértek a nyolcvanas évek végére oda, ahonnan 1945-ben elindultunk, még ha mindez egy másik szituációt is jelentett. Izgalmas gondolkísérletet jelent elképzelni azt is, hogyan élt volna egy Winston Churchill-formátumú kommunikátor a televízió által a korszak végén kínált kommunikációs és kampány adta

lehetőségekkel. Ha megfigyeljük a politika és a politikai kommunikáció bulvárosodását, valamint azt a jelenséget, hogy a választók mind többet akartak látni a jelöltek emberi oldalából, valószínűleg igen szórakoztató kampányokat láthattunk volna Churchill legendásan cinikus megjegyzéseivel és fekete humorával. Ahogyan az 1945-ös és az 1987-es kampány között, úgy Thatcher utolsó kampánya és a 2024. évi, egykori pártja katasztrofális vereségével véget érő választási kampánya között is jelentős különbségeket láthatunk, ám számos dolog – melyekre az értekezés is hivatkozni kívánt állandó maradt.

VII.2. A hipotézisek értékelése

Előzetesen négy vizsgálati dimenziót és azokhoz kapcsolódó hipotéziseket fogalmaztam meg az alapvető tézis mondatom, nevezetesen hogy a modern értelemben vett politikai kampányok megjelenésével azok szervezése, a pártok struktúrája, valamint az alkalmazott eszközök és csatornák számottevő mértékben fejlődtek és bővültek, miközben a választói attitűdöt meghatározó témák jelentős részben állandóak maradtak igazolására. Mindezekre és a hozzájuk kapcsolódó alkérdésekre igyekeztem megerősítő vagy cáfoló válaszokat találni az értekezés megírása és az azt megelőző kutatások alkalmával.

Az első ezek közül az az állításom volt, hogy a vizsgált időszak összesen 42 éve és 13 választási kampánya során a témák túlnyomó többségében nem volt változás, azok között folyamatosan megjelentek bizonyos kiemelt területek. Mindez feltételezte azt is, hogy a választókat ugyanazok a kérdések és problémák foglalkoztatták túlnyomó többségében a második világháború lezárultát követően, mint a hidegháború vége előtt néhány esztendővel. Ehhez kapcsolódóan úgyszintén vizsgálni kívántam, hogy a kampányok során a konzervatívok milyen rendező elv szerint építették be az aktuális bel- és külpolitikai történéseket kormányzásuk során és ellenzékben. A kampányok központi témáit minden esetben tartalmazta a konzervatív párt által kiadott kiáltvány. Ez, ahogyan többször is említésre került, a párt választási programjaként funkcionált. Ugyanakkor az előfordult, hogy egy-egy altémát más aspektusból vett elő az éppen aktuális miniszterelnök-jelölt, ahogyan az is, hogy valamilyen történésre vagy a baloldal részéről érkező támadásra új témával kellett reagálni, ugyanakkor, ha nem történt valamilyen rendkívüli eset, nagyjából ugyanaz a tematika határozta meg a teljes kampányt, amely a kiáltványban is szerepelt. Ezek között végül valóban számos olyan volt, amely folyamatosan előkerült, a több mint négy évtizedes időintervallumban.

Belpolitikai vetületben minden egyes kampányban központi helyet foglalt el az otthonteremtés kérdése. Ez 1945-ben a háború utáni minél gyorsabb újjáépítést jelentette, hogy

az emberek újra beköltözhesse a bombázások alatt megsemmisült otthonaikba, a 60-as évekre a szlömösödés megállítást, valamint a kor elvárásainak megfelelő (például önálló fürdőszobával rendelkező) otthonok építését jelentette, míg a Thatcher-korszakra a saját otthonok megvásárlásának minél szélesebb körű programokkal történő ösztönzését foglalta magába. Kivétel nélkül előkerült minden egyes kampányban az emberek pénztárcája, amely alapvetően az infláció megfékezését és az adók csökkentését jelentette a politika nyelvezetében. A parlamentáris demokrácia kezdete óta egyetlen párt sem ígérte direkt módon soha az adók növelését, ellenben a csökkentésüket annál inkább. Mindez a toryk esetében sem volt másképp, akik minden alkalommal azt ígérték a választóknak, amennyiben kormányra kerülnek, csökkenteni fogják az adókat és megfékezik az inflációt. Az árak emelkedése szinte minden esetben téma volt, ha éppen kormányzásból érkeztek egy kampányba, azt igyekeztek kiemelni, hogy milyen mértékben sikerült azt kordában tartaniuk, míg ha ellenzékbeli támadtak általában rekord mértékű inflációt emlegettek, amelyet a Munkáspárt okozott. Ez a két téma folyamatosan bővült a nyugdíjak kérdésével is az 60-as évektől és Wilson kormányzásától kezdve, amikortól is a toryk szerint azok elvesztették vásárlóértéküket. Az idősödő társadalom és az egyre jelentősebb szépkorú szavazói réteg érthető okot adott erre. Ugyancsak állandóságot jelentett a munkahelyteremtés és a jobb munkahelyek, valamint a magasabb bérek témája, amelyekkel szintén valamennyi kampányban találkozhattunk.

A politika jellegéből adódóan nem telhetett el kampány a két – a mai napig – állandó diskurzust és vitákat szülő téma, az oktatás, valamint az egészségügy nélkül sem. Ezeknél folyamatosan a fejlesztés, a kapacitásbővítés és a szolgáltatás minőségének javítása, valamint jobb elérhetősége került a középpontba. Ugyancsak állandó témát jelentett a biztonság és a stabilitás kérdése, amely egyszerre jelentette az életszínvonal, a munkahelyek és a jövedelmek stabilitását, valamint a kollektív biztonságot, amely alatt 1945 nyarán még a csendes-óceáni harcok lezárását és a győzelem kivívását érthettük, majd onnantól kezdve egészen 1987-ig – változó intenzitással – a szovjet fenyegetés és a kommunizmus térhódításának fenntartását. Állandó elem volt, hogy a toryk, a konzervatív ideológiából adódóan – különösen Thatcher és a neokonzervatív gondolkodás térhódítása után – az egyén felemelkedését és az ahhoz kapcsolódó lehetőségek állam általi megteremtését, az állampolgári szabadságot és a túlszabályozó állam elkerülését igyekeztek a középpontba helyezni. Külpolitikai vonatkozásban pedig szinte minden alkalommal kiemelték a Nemzetközösség jelentőségét és hogy azon keresztül Londonnak az egész harmadik világ számára kell utat mutatni és segíteni az egykori gyarmatok felzárkózását. Ezek mellett érthető okokból előkerültek egy-egy (vagy akár több ciklusra is) újabb témák, de a hangsúly részben vagy teljes egészében mindig a felsoroltak irányába tolódott. A kampányok mindeközben folyamatosan reagáltak a belpolitikai

eseményekre és a munkáspárti vezetők nyilatkozataira is, ahogyan azt láthattuk az európai integráció, a Nissan gyár, egy-egy baloldali politikus moszkvai útja vagy éppen a nukleáris leszerelés kérdésénél.

Másodikként azt feltételeztem, hogy bár a kampányokban a toryk folyamatosan reagáltak a történésekre és az ellenfél nyilatkozataira, ígéreteire vagy éppen kormányzásuk során elkövetett hibáikra, mégis léteztek olyan állandó toposzok, melyekkel folyamatosan támadták a Munkáspártot. A kampányok áttekintése ezt az állítást is igazolta. Ugyan számtalan alkalommal reflektáltak a sajtóban a Munkáspárt programjában leírtakra vagy a párt vezető politikusainak kijelentéseire, ellenzéki éveikben a Munkáspárt kormányzati teljesítményére és egy-egy romló statisztikára, például infláció, munkanélküliség vagy éppen a nyugdíjak reálértékének növekedése, nagyon sok elem állandó maradt. Churchill az 1945-ös kampányban a brit Munkáspártot ideológiailag megfeleltette a kommunistáknak, a terveiket pedig az ország szovjetizálási törekvéseiknek. Mindez, vagyis a szocializmus és a kommunizmus közé tett egyenlőségjel egészen a Thatcher-korszak kampányaiig megmaradt. Ugyancsak állandó támadási pontot jelentett a jobboldal szerint, hogy a baloldal túlterjeszkedik és egy olyan túlszabályozott államot kíván létrehozni (a szovjet-rendszer mintájára) amely az állampolgárok életét minden apró részletre kiterjedően irányítani kívánja. Mindez levezethető a Thatcher-korszak kampányainál említett megközelítéssel, miszerint a konzervatívok számára az egyén a fontos, míg a baloldal elnyomja az individuumot.

Kampányról kampányra előkerültek az államosítások témái is, mint az egyik legfőbb törésvonal. A toryk szerint mindezzel óriási terheket rónak a költségvetésre, továbbá a vállalatok teljesítményében és termelékenységében is tetemes károkat okoznak, mivel szabadpiaci keretek között ezek a cégek sokkal hatékonyabban működnének. Gyakori vád volt a szakszervezetek túlságos megerősödése, az ezzel együtt járó sztrájkok, valamint az, hogy a baloldali kormányok erőtlenek, valójában a szakszervezetek diktálnak a számukra. Előszóval foglalkoztak a párton belüli konfliktusokkal, amelyek főként a centrum és a párt balszárnya között zajlottak, ezen – bizonyos szempontból természetes – törésvonalak kiemelése ugyancsak hozzájárult a Munkáspárt kormányzóképeségének aláásásra. Ellenzéki éveikben állandó kritikát jelentett továbbá, hogy a szocialisták leépítik Nagy-Britannia megítélését és presztízsét a világban, az oktatást és az egészségügyet is.

A harmadik állítás – nemcsak a kampányok, hanem az említett fegyveres- és külpolitikai eseményekre is vonatkozóan – hogy a kül- valamint belpolitikai témák interpretálása során, illetve a kampányok alkalmával a jobb- és baloldali sajtó (a *Mail* és a *Guardian*) az objektív történetmesélés határain belül maradt, ugyanakkor a narratíva formálás során érezhetővé vált,

hogy melyik párt ideológiája iránt fogékonyak. Az előzetes felvetésem tehát az volt, hogy a pártos jellegű sajtó intézménye nagyon finoman, de végig tetten érhető a korszakban mind a témák kiválasztásában, mind a terjedelemben, mind pedig az egyes újságcikkek hangvételében. A napilapok politikai orientációja ismert és jól meghatározható volt, vagyis a *Mail* követte a konzervatívok, a *Guardian* pedig a Munkáspárt kommunikációs irányait. Ezen kérdés megválaszolásához fontos leszögezni azt a tényt is, amelyre az interjú során John O'Sullivan is felhívta a figyelmet: A pártok és azok háttéremberei vagy vezetői ugyan ad hoc jelleggel közvetlenül kapcsolatba léptek az az újságírókkal, de kívülről szervezett és felülről irányított sajtómegjelenésekről nem beszélhetünk.

A *Daily Mail* a 1896-tól kezdődően végig a Harmsworth család tulajdonában volt, s – akikről köztudott volt, hogy a hagyományos brit konzervatív politika támogatói. Mindez a lapokban is tetten érhető volt. A kampányok alatt mindez többféleképpen manifesztálódott. Az első szintet a témaválasztás és a fókuszba állítás jelentette. A tartalmi jellegű elemzésekből láthatóvá vált, hogy a választások alkalmával jóval nagyobb terjedelemben foglalkoztak a toryk által kiemelt témákkal, emlékezzünk csak vissza Thatcher legutolsó kampányára és a nukleáris leszerelés, illetőleg az ország védelmének kérdésére, a 60-as évek kampányai során a Munkáspárt és a szakszervezetek kapcsolatára, vagy éppen a számtalan mennyiségű cikkre, amelyek a baloldal párton belüli konfliktusait feszegették. A második szintet a terjedelemi megoszlás jelentette. Az egyes kampányok alatt a lapok bár mindkét párt kampányeseményeinek és miniszterelnök-jelöltjének kellő mértékben biztosítottak teret, ugyanakkor ez az arány mindig inkább a konzervatívok felé dőlt el. Egy egyszerű példa minderre: Thatcher utolsó kampánya során a választásokat megelőző harminc napban a kormányfő neve vagy arca tizenkét alkalommal szerepelt a címlapon, míg a rivális Kinnock-é kilencszer, a kapcsolódó tartalmak hangvételét nem is említve (előbbi esetében negatív tartalomról nem igazán beszélhetünk, míg utóbbinál szinte csak arról). A harmadik szintet a narratíva formálás és a történetmesélés jelenti, ami alatt az interjúkat, a személyes hangvételű cikkeket, vagy éppen a politikusok tollából származó írások közlését jelenti. Ebben szintén végig ugyanazokat az elemeket láthatjuk az országot és a világot megmentő Churchill emberközelségének ábrázolásától Heath sokszor személyes hangvételű interjúin át egészen Thatcher megjelenítéséig. A *Mail* egyetlen, választások alatti számában sem találkozhattunk a Munkáspárt miniszterelnök-jelöltjével készült saját interjúval. Ugyancsak ide sorolnám azt is, hogy a *Mail* számos esetben igyekezett alaposan feltárni és kifejteni olyan témák hátterét, amelyekkel a konzervatívok riválisukat támadták. Ezek együtteséből jól meghatározható az is, hogy a lap mennyire „állt be” a párt mögé egy-egy kampány során. Ebben az értelemben és a cikkeik hangvételének erősségében nem beszélhetünk egységességről, hiszen számos olyan

kampányt vizsgáltunk, amikor a lap erősen és intenzíven támogatta a jobboldal jelöltjét és támadta a baloldal programját vagy eredményeit, ugyanakkor olyan esetek is előfordultak, mikor lényegesen nagyobb távolságtartással, már-már semlegesesen kezeltek egy kampányt. Azt, hogy nem beszélhetünk egyértelműen pártos sajtóról, a kitekintő elemzések is jól mutatták, amelyek egy-egy esemény, például Suez, Falkland, vagy a Közös Piachoz való sikertelen csatlakozás sajtórepresentációját vizsgálták. Ezen alkalmak során, valamint az esetleges negatív kormányzati eredmények esetén a lap nem felejtette el burkolt, vagy nyílt kritikával illetni a konzervatívok teljesítményét sem, amennyiben mindez indokolt volt.

A *Guardian* esetében ugyancsak hasonló jelenséget figyelhetünk meg. Az eredetileg liberális és a whigeket támogató, 1821-ben alapított lap munkáspárti irányba történő eltolódása a két világháború között kezdődött és tartott Attlee első kormányának megalakulásáig. Egyértelmű támogatásról az 1950-es kampánytól beszélhetünk. A *Mail* kapcsán vázolt állítások mindegyike fennáll itt is, annyi különbséggel, hogy talán mindez egy fokkal puhább módon és általában egy lépéssel távolabbról vagy kevésbé intenzíven történt meg. Emögött a lap hagyományos magatartása mellett feltételezhetőleg a tulajdonosi háttér is szerepet játszott, amelyet az esetükben egy céget (Scott Trust), nem pedig egy családot jelentett. Összességében tehát megállapítható, hogy az egyes lapok vonatkozásában a kampányok alatt érezhető volt azok politikai orientációja és a hozzájuk közelebb álló párt támogatása, riválisuk támadása. Szinte semleges narratívát egyedül a *Guardian* esetében láhattunk egy-két kampány alkalmával.

Végezetül következzen az utolsó állításom, amelyhez kapcsolódóan a konklúzióként levonható gondolatok egy részét már néhány bekezdéssel korábban összegeztem. A kampányok szervezésében és strukturálásában nagyfokú modernizáció és professzionalizálódás figyelhető meg abban az értelemben, hogy mindezek a korszak végére fókuszáltabbá váltak. Ha csak 1945-öt és 1987-et tesszük egymás mellé, jól körvonalazhatóak a különbségek az egyes kampányeszközök vonatkozásában. A kiáltványok egyre összetettebbé váltak és több témát öleltek fel, valamint azokhoz kapcsolódóan a mai modern politikai kommunikáció keretrendszerének megfelelő üzeneteket fogalmaztak meg. A plakátok megjelenésükben szintén jelentős fejlődésen mentek keresztül, amelyek egyszerűbbé és letisztultabbá (sok esetben kreatívabbá) is váltak a korszak végére, amelyhez hozzájárult a professzionális külsős szakemberek és cégek bevonása is. A napilapok bővülő terjedelme a kampányok sokkal részletesebb nyomon követhetőségét tette lehetővé amelyek szintén azt eredményezték, hogy a pártoknak a korábbiaknál alaposabban és professzionálisabban kell végezniük munkájukat, hiszen egy-egy hiba a sajtóban és másnap az olvasók kezében kötött ki (a növekvő

példányszámok nyomán egyre több szavazóéban). A konzervatív párt különböző belső, a kampányokhoz és a mozgósításhoz az önkéntesek és a támogatóik számára segítséget és muníciót nyújtó kiadványaik szintén jól dokumentálják mindezt a fejlődési folyamatot, ami végbe ment a pártok különböző szervezési folyamataiban. Végezetül pedig a televíziózás igazi elterjedése az 50-es 60-as évektől olyan lendületet adott, amely tovább szélesítette a nyilvánosság és a kampányok tereit és kereteit. A hátország, vagyis a párt működése, szervezése, finanszírozása és a kampányokra fordított összegek növekedése szintén dokumentálja ezen folyamatok lejátszódását.

Az értekezés megírása közben számos egyéb elágazás vagy kutatási kérdés vizsgálata vetődött fel bennem, ugyanakkor úgy éreztem, hogy a dimenziók bővítése vagy egy-egy ponton történő mélyítése szétfeszítené az elemzés tartalmi és terjedelmi kereteit. Az anyaggyűjtés és a források feldolgozásának kezdeti fázisában, különösen az ötvenes évektől, láthatóvá vált, hogy önmagában egy-egy évtized kampányai is rejtenek magukban annyi elemzési és mélyfúrási lehetőséget (a végeredmények és a választói attitűdök, valamint a társadalmi mintázatok vizsgálatáról nem is beszélve), amelyek hasonló terjedelmű külön tudományos munkák megírását is lehetővé tennék. Emiatt maradtam az eredeti elképzelésnél és egy nagyobb korszakot átívelő, ugyanakkor inkább áttekinthető és rövidebb elemzésekre, trendek felvázolására fókuszáló értekezés elkészítése mellett, a jövőben ugyanakkor szeretnék visszatérni az egyes időszakok részletesebb vizsgálatához is, ahol lehetőség lesz az újonnan kinyíló egyéb, a jelen dolgozatból végül kimaradó kérdések vizsgálatára

Felhasznált források és szakirodalom

Emlékiratok, beszédgyűjtemények:

Churchill, S. Winston (Szerk.), *Sohase engedjete!* Budapest: Európa Könyvkiadó, 2006

Eden, Anthony, *Full Circle: The Memoirs of Anthony Eden*. London: Cassell & Company, 1960. Magyar nyelven: *Anthony Eden emlékiratai* (ford. Szepesy Gyula) h.é.n.

Thatcher, Margaret, *Életem*. Budapest: Antall József Tudásközpont, 2014.

Woolton, Earl, *The Memoirs of the Rt Hon the Earl of Woolton*. London: Cassell, 1959.

Vizsgált napilapok időszakonkénti bontásban:

The Daily Mail és *The (Manchester) Guardian*

1945. június 7 – július 5.

1951. október 1 – október 25.

1955. április 22 – május 26.

1956. október 28 – november 22.

1957. március 20 – március 31.

1959. szeptember 10 – október 8; november 20 – december 30.

1960. január 30 – február 16.

1961. augusztus 1 – augusztus 15.

1963. január 1 – január 30.

1966. március 1 – március 31.

1970. május 18 – június 18.

1974. szeptember 9 – október 10.

1979. április 3. – május 3.

1982. április 2 – június 16.

1983. május 9 – június 9.

1987. május 10 – június 11.

A Konzervatív Párt kiadványai:

A new strategy for social security, CPA, 1966.

Conduct and Management: County Council Elections in England and Wales, 1946.

Conservative Challenge, Conservative Research Department, 1966 március

Conservatives and Economic Planning, CPC, 1966.

Contrast: The Years of Conservative Prosperity, the years of Labour failure, London, CPC, 1969.

Daily Notes, Conservative Party 1945. június 16 – július 4.

Daily Notes, Conservative Party, 1950. február 1 – február 22.

Daily Notes, Conservative Party, 1951. október 1 – október 25.

Daily Notes, Conservative Party, 1955. május 2 – május 25.

Good for Education, Pocket Politics, 1959. július

Home Food Prices: The February Price Review, Conservative Party, 1950.

How Conservatives have Helped the British People? Conservative Party, 1953

How Conservatives have Helped the British People? Conservative & Unionist Central Office, London 1959.

Industrial Advance, CPC, 1996.

Let the Builders Build, Conservative Party, 1951.

Liberals & National Defence, The Conservative Party 1945.

Make Coal Work Harder, Conservative Party, 1951.

Managemant of Parliamentary Election, The Conservative Party 1945.

More Nationalisation? Pocket Politics, CPA, 1959 január

Mr. Edward Heath has Said: London, Conservative Central Office, 1970.

Policy for the Land, Conservative Party, 1950

Prosperity Budget Pocket Politics, CPA, 1959 május

Quick Brief on Housing, London, Conservative Central Office, 1970

Quick Brief on Pensions and Benefits, Conservative Central Office, 1970

Re-Think on Education, London, CPC, 1969.

Steel – The Lie and the Truth, Conservative Party, 1949

Steel and You, Conservative Party, 1949

The Conservative Policy, Conservative Party 1946.

The Conservative and Unionist Party – Pamflet, The Conservative Party 1945.

Tory Challenge, Conservative Party, 1950. március

Tory Challenge, Conservative Party, 1950. szeptember

Tory Challenge, Conservative Party, 1951. augusztus

What Chances the Liberals Have? Conservative Party, 1947.

Young Voters, Pocket Politics, CPA, 1959. június

Önálló kötetek:

Abrams, Mark & Rose, Richard, *Must Labour Lose?* London: Penguin Books, 1960.

Aczél Petra, *Új retorika*. Pozsony: Kalligram, 2009.

Blake, Robert, *The Conservative Party from Peel to Churchill*. Oxford: Eyre & Spottiswoode, 1970.

Blake, Robert, *The Conservative Party from Peel to Major*. London: Faber Finds, 2010.

Bujalos István & Nyilas Mihály, *Az új jobboldal és a jóléti állam*. Budapest: Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, 2022.

- Butler, David & Kavanagh, Dennis, *The British General Election of October 1974*. London: Macmillan, 1975.
- Butler, David & Kavanagh, Dennis, *The British General Election of 1983*. London: Cambridge University Press, 1984.
- Cannadine, David, *Churchill: The Statesman as Artist*. London: Bloomsbury Academic, 2017.
- Charteris-Black, Jonathan, *Politicians and Rhetoric. The Persuasive Power of Metaphore*. London: Palgrave Macmillan, 2005.
- Clarke, Peter, *Hope and Glory. Britain 1900-1990*, London: Penguin 1996.
- Edelman, Murray Jacob, *The Symbolic Uses of Politics*. Chicago: University of Illinois Press, 1976.
- Edwards, Geoffrey & Wallace, Hellen, *The European Community: The Challenge of Enlargement*. London: Palgrave Macmillan, 1977.
- Egedy Gergely, *Nagy-Britannia története*. Budapest: Aula, 1998.
- Egedy Gergely, *Nagy-Britannia története*. Budapest: Kossuth kiadó, 2011.
- Egedy Gergely, *Brit konzervatív gondolkodás és politika (XIX-XX. század)*. Budapest: Századvég Könyvkiadó, 2005.
- Fischer, Justin & Denver, David & Benyon, John, *Central Debates in British Politics*. London: Routledge, 2002
- Gamble, Andrew, *The Free Economy and the Strong State. The Politics of Thatcherism*. London: Macmillan, 1998.
- Gaddis, John Lewis, *Most már tudjuk – A hidegháború történetének újraértékelése*. Budapest: Európa, 2001.
- Harris, Robin, *Conservatives – A History*. London: Corgi Books, 2013.
- Harrison, Bryan, *The Transformation of British Politics 1860–1995*. Oxford: Oxford University Press, 1996.
- Havas Péter, *Attlee-től Brownig. A brit munkáspárt kormányzati tapasztalatairól (1945-2008)*. Budapest: Napvilág, 2009.
- Hickethier, Knut, *Film és televízió elmélet*. Budapest: Krónika, 1998.
- Hughes, Emrys, *Harold Macmillan: Portrait of a Politician*. London: Allen & Unwin, 1962.
- Jenkins, Roy, *Churchill*. Budapest: Európa Könyvkiadó, 2005.

- J. Nagy László, *Az európai integráció politikai története*. Szeged: JATE Press, 2005.
- Kandorfer, Pierre, *Textbook of Filmmaking*. Köln: Deutscher Ärzte-Verlag, 1978.
- Kontler László, *Konzervativizmus, 1593 – 1872*. Budapest: Osiris, 2000
- Kissinger, Henry, *Diplomácia*. Budapest: Panem Kft. 2008.
- Kissinger, Henry, *Az állam vezetéséről – Hat politikai stratégia a XX. századból*. Budapest: Mcc Press, 2023.
- Mazzoleni, Gianpietro, *Politikai kommunikáció*. Budapest: Osiris, 2002.
- McCallum R. B. & Readman Alison, *The British General Election of 1945*. London: Routledge, 1965.
- McKenzie, Robert Trelford, *British Political Parties*. London: Heinemann Educational Publishers, 1955.
- Mihályffy Zsuzsanna, *Politikai kommunikáció elméletben és gyakorlatban*. Budapest: L'Harmattan, 2009.
- Pinto-Duschinsky, Michael, *British Political Finance 1830–1980*. Washington: American Enterprise Institute for Public Policy Research, 1981.
- Réti Ervin, *Háború a világ végén*. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1982.
- Salgó László – Balogh András, *A gyarmati rendszer története 1870-1955*. Budapest: Kossuth kiadó, 1980.
- Seldon, Anthony & Ball, Stuart (Szerk.), *Conservative Century: The Conservative Party since 1900*. Oxford: Oxford University Press, 1994.
- Szántó György Tibor, *Anglia története*. Budapest: Akkord, 2007.
- Thorpe, Andrew, *A History of the British Labour Party*. London: Macmillan Education 1997.
- Thorpe, Andrew, *Parties at War: Political Organization in Second World War Britain*. Oxford: Oxford University Press, 2009.
- Vincent, Andrew, *Modern Political Ideologies*. Oxford: Blackwell, 1992.
- Watkins, Allen, *A Conservative Coup: Fall of Margaret Thatcher*. London: Gerald Duckwoth & Co. Ltd, 1991.

Könyvfejezetek, tanulmányok:

- Abrahams, Mark. „Public Opinion Polls and Political Parties.” *The Public Opinion Quarterly*, 27, sz.1 (1963): 9 – 18.
- Adamik Tamás. „A retorika történetének tanulságai a mai iskola számára.” In: *A szöveg szerkesztése, megértése, kidolgozása és megszólaltatása*, szerk. Fekete Péter – Raisz Rózsa, 63 – 69 Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság, 1993.
- Barta Róbert. „A brit Konzervatív Párt 1918 és 1945 között.” *Múltunk*, 47, sz.3-4 (2002): 95 – 134.
- Barta Róbert. „Churchill és az Európai Egyesült Államok.” *Rubicon*, (2014/1 különszám): 75 – 79.
- Barta Róbert. „Nagy-Britannia 1945-ben.” *Korunk*, 26, sz.5 (2015): 26 – 35.
- Binaisa, Godfrey L. „Organization of African Unity and Decolonization: Present and Future Trends.” *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, sz.432, (1977): 5852 – 69.
- Búr Gábor. „Nagy-Britannia és Afrika: mit is fűjt el a változás szele?” *Aetas*, 38. sz.1 (2023): 89-100.
- Cynwulf Robbins, Ron. „Sixty Years On: The Atlantic Charter 1941 – 2001.” *Finest Hour*, 112, sz.3, (2001): 28 - 37.
- Császi Lajos. „A rituális kommunikáció neodurkheimi elmélete és a média.” *Szociológiai Szemle*, 16, sz.2 (2001): 3 – 15.
- Frause, Robert & Kornberg Allan. „Constituency and British Party Politics.” In: *British Journal of Political Science*, 1975/4, 520-542.
- Kalmár Zoltán. „Titkos szerződés Szezezről.” *Külgügyi Szemle*, 8, sz.4 (2009): 130 – 150
- Magyarics Tamás. „A három kör.” *Rubicon*, 6, sz.9 (1995): 31 – 36.
- Názer Ádám. „A szezezi válság brit szemszögből.” *Rubicon*, 17, sz.9 (2006): 78 – 81.
- Potter M. Allen. „British Party Organization.” *Political Science Quarterly*, 66, sz.1 (1951): 65 – 86.
- Urbán Csilla. „Rendszerváltás és szimbolikus kommunikáció.” *Médiakutató*, 10, sz.3 (2009): 63 – 77.

Toye, Richard. „Winston Churchill's „Crazy Broadcast”: Party, Nation, and the 1945 Gestapo Speech” *Journal of British Studies*, 49, sz.3 (2010): 655 – 680.

Mellékletek

1.Melléklet: Interjú John O’Sullivan-nel (magyar nyelvű leírat)

Budapest, 2024. november 22.

- *Először is nagyon szeretném megköszönni az idejét.*
- Ugyan, kérem, ne említse. Örülök, hogy segíthetek.
- *Rendben, az első kérdésem: hogyan kezdett el dolgozni a Konzervatív Párttal, különösen Mrs. Thatcher-rel? Tudomásom szerint korábban a Telegraph-nál dolgozott újságíróként. Hogyan indult az ön munkája a toryknál?*
- Nos, csatlakoztam a Fiatal Konzervatívokhoz, amikor körülbelül 16 éves voltam, majd az egyetemen beléptem a Konzervatív Egyesületbe is. Elég aktív voltam a konzervatív diákszervezetben. Tagja lettem a Nemzeti Tanácsnak – azt hiszem, már nem emlékszem pontosan, hogy hívták –, de a Konzervatív Diákszövetség egyik vezetői pozícióját töltöttem be. Mindezek eredményeképpen általában aktívan részt vettem a konzervatív politikában. Az első munkahelyem az egyetemen a Swinton Konzervatív Kollégiumban volt, és ez egy olyan központ volt, amelyet a Konzervatív Párt két fő céllal működtetett. Az egyik az volt, hogy a párt ügynökeit képezzék a pártügynökség és a választási jog területén.
- *Ez az amelyik központot Keith Joseph alapította?*
- Nem, valójában az 1940-es évek végén alapították.
- *Ah, értem.*
- Valójában körülbelül 1974-ben zárták be. A lényege az volt, hogy ez egy olyan hely volt, ahová a Konzervatív Párt aktivistákat küldött konferenciákra, vitákra és megbeszélésekre. Volt egy valóban akadémiai oldala is. Ha például egy olyan témával foglalkoztunk, mint a kommunizmus, akkor akadémiai szakértőket is meghívtak, hogy beszéljenek róla, valamint gyakorlati politikusokat is. Négy évig dolgoztam ott. Ezt követően 1970-ben konzervatív képviselőjelölt lettem a Gateshead West választókerületben, Északkelet-Angliában. Ez egy nagyon biztos munkáspárti kerület volt, Gateshead West, ahogy említettem. Aztán arra számítottam, hogy folytatom a

politikai karrieremet, de egy évig beteg voltam. Ezért megpróbáltam kitalálni, mi legyen a következő lépés az életemben, és úgy döntöttem, újságírással fogok foglalkozni. Lábadoztam, így rengeteg időm volt. Cikkeket írtam, és elküldtem őket különböző lapoknak. Végül kaptam egy ajánlatot, és ez vezetett oda, hogy csatlakoztam a *Daily Telegraph*-hoz, ami sok más munkát is eredményezett. Parlamentáris vázlatíró voltam a *Telegraph*-nál. Akkor találkoztam Mrs. Thatcher-rel, aki akkoriban oktatási miniszter volt. A munkám elég érdekes volt, az volt a feladatom, hogy elemezzem és értékeljem, mi történt előző nap az alsóházban. Van egy esszém erről; meg kell osztanom Önnel, mert politikáról és újságírásról szól, és tartalmaz némi személyes vonatkozást is. Egy Mrs. Thatcher tiszteletére rendezett újságírói ebéden nagy vitába keveredtem vele. Nem tudtam, hogy ez jót jelent, de nagyon szerencsés voltam, mert ő kedvelte a vitákat. Szerette, ha valaki érvel ellene.

- *Ez a vita az oktatás témaköre körül bontakozott ki?*
- Nos, ez egy általános ebéd volt, mert ő a parlamenti tudósítók vendége volt. De az oktatásról szóló vitává alakult. A vita az oktatási utalványokról szólt. Emlékezett rám, és attól a ponttól kezdve, az érvelés természetéből kifolyólag rájött, hogy ideológiailag szimpatizálok vele. Így tudott rólam. Később, amikor visszatértem Amerikából, meghallotta, hogy visszatértem, és megkeresett, hogy csatlakozzak hozzá a Downing Streeten, mint különleges tanácsadó. Az egyik feladatom az volt, hogy tanácsot adjak négy szakpolitikai területen, bár a kiáltvány megírásáért nem kaptam fizetést – az egy önkéntes feladat volt – abban az évben megírtam a kiáltványt. És persze akkoriban beszédíróként, politikai értelemben és a közszolgálatban is, az ő csapatának voltam a tagja. Szóval így történt.
- *Rendben, térjünk vissza a kiáltványra. Hogyan készült el a kiáltvány? Hány ember dolgozott rajta, mennyi ideig? Hogyan képzeljük el ezt a folyamatot?*
- Az általános választások előkészítése során a miniszterelnök több szakpolitikai vitacsoportot hozott létre. Ezek a csoportok az új kormány javaslatain dolgoztak, amelyeket a választóknak kívántak bemutatni. Minden ilyen dokumentumot megkaptam, elolvastam őket, majd ezek alapján megírtam a szöveget. Kezdetben egy bizottság volt, amelynek dolgoztam, de úgy gondolom, én voltam a fő író. Volt egy neves drámaíró, Sir Ronald Miller, aki Mrs. Thatcher beszédeit írta, és jó barátommá vált; ő néha segített néhány részen, de a fő írási munkát én végeztem. Néha stilisztikailag csiszolta a szöveget, hiszen kitűnő stilisztá volt. Miután megírtuk, a bizottság

áttekintette. A szöveg több iteráción ment keresztül, szerkesztettük, majd elküldtük a miniszterelnöknek és a magas rangú minisztereknek. Ők visszaküldték a megjegyzéseikkel. Ez a szokásos módja annak, ahogy párt kiáltványokat írnak. Végül a kabinet ülése hagyta jóvá a végső változatot. Az utolsó szerkesztést egy kis bizottság végezte, amelynek tagja volt Ronald Miller, én, valamint két magas rangú miniszter: az akkori pénzügyminiszter, Nigel Lawson, és ha jól emlékszem, az ipari és kereskedelmi miniszter, Norman Tebbit. Mindketten korábbi újságírók voltak. Végül elfogadták a szöveget. Volt egy vita a kormányzati gépezeten belül a kiáltvánnyal kapcsolatban. Említettem, hogy különböző minisztériumok bizottságai dolgoztak szakpolitikai javaslatokon. Nem mindegyik jelentés jutott el hozzám. Egy hiányzott, ami sajnálatos, de úgy gondolom, ez végül nem okozott problémát. A végén volt egy vita arról, hogy mit kellene visszatenni a szövegbe. Pontosan már nem emlékszem, miről volt szó...

- *Rendben. Ahogy említette, Nigel Lawson és Tebbit vezető politikusok voltak a Konzervatív Pártban. Más szereplők, például Mrs. Thatcher ellenőrizték ezt a munkát? Vagy csak a végén nézték meg a kiáltványt, mondván, hogy rendben van, vagy nincs rendben, írjátok át? A folyamat során is véleményeztek, vagy csak a legvégén?*
- Úgy gondolom, hogy az Ön által leírt folyamat során sok oda-vissza kommunikáció zajlik. Nem annyira a folyamat során, mint inkább a végén, mert a miniszterek túl elfoglaltak ahhoz, hogy minden egyes részletet ellenőrizzenek. Az egész végén viszont igen, van egy intenzív szakasz. Az emberek megkapják a dokumentumot, és elkezdődnek a viták. Hadd mondjak egy példát. Volt egy nézeteltérés az egészségügyi miniszter, vagyis Kenneth Clarke, az Egészségügyi és Szociális Szolgáltatások Minisztériuma és mások között. Az ő minisztériuma nagyon szerette volna bezárni az összes nagy elmeegógyintézetet az országban. Ezek nem voltak túl kellemes helyek, de ugyanakkor valódi gondoskodást nyújtottak azoknak, akik nem tudtak magukról gondoskodni. Az ötlet az volt, hogy a betegeket visszaintegrálják a közösségbe, és ezt a helyi önkormányzatok, valamint az úgynevezett „közösségi gondozás” rendszere végezte el. Elvben ez nagyon jó ötlet, de ehhez előbb ki kellett volna alakítani azokat az intézményeket, amelyek ezt a gondozást el tudják látni. Mrs. Thatcher aggódott amiatt, hogy először ezeket az intézményeket kellene megalapozni, mielőtt bezárnák az elmeegógyintézeteket. A prioritás azonban az elmeegógyintézetek bezárása volt, hogy felszabadítsák a pénzeszközöket. Ez egy tipikus helyzet: mindenki jó szándékkal közelítette meg a kérdést, de eltérő nézetek voltak, és ez a vita egészen a publikálás előtti napokig folytatódott. Azt mondanám, hogy az én fő feladatomban két dolog volt. Az

egyik az volt, hogy megírjam a dokumentumot olyan szavakkal, amelyek érthetőek és érdekesek az emberek számára. A másik pedig politikai természetű volt: el kellett magyaráznom a választóknak, és az összes olyan embernek, aki politikáról ír és beszél, hogy miért javasol egy nyolc éve hatalmon lévő konzervatív kormány ennyi új ötletet. Így kitaláltam – nem, nem kitaláltam, hanem javasoltam – a „gördülő Thatcherizmus” elméletét. Először a gazdaságot kellett rendbe tennünk, ez volt az első ciklus. A második ciklusban meg kellett teremtenünk azokat a körülményeket, amelyek között a sikeres emberek boldogulni tudtak, és a társadalom javát szolgálhatták. Most, a harmadik szakaszban, a társadalmi dimenziók kerültek előtérbe: megpróbáltuk segíteni azokat, akik eddig kimaradtak a siker lehetőségeiből. Ez volt a dokumentum alapvető tézise, amit megfogalmaztam. Valójában a kiáltvány tükrözte a valóságot, de valakinek olyan formába kellett öntenie, amit az emberek megérthetnek. Így volt benne logika, és nem tűnt úgy, hogy az elmúlt nyolc évben semmit nem csináltunk volna. Úgy gondolom, hogy a kiáltvány sikeres volt, és pozitív fogadtatásban részesült.

- *Számomra nagyon érdekes olvasni azokat a kiáltványokat, amelyek a második világháború után születtek. Nyomon követni hogyan változtak ezek az idők során, hogyan váltak egyre összetettebbé és célzottabbá az emberek felé. Mit gondol, mi a legfőbb különbség az emberek hozzáállásában, illetve abban, ahogyan értelmezik a politikát? Mi a legnagyobb eltérés a mai választókkal való kommunikációban ahhoz képest, ahogyan az Önök idejében próbálták megszólítani a választókat?*
- Nos, úgy gondolom, a nagy változás már korábban megtörtént, mert alapvetően két elmélet van arról, hogy miért kérjük az embereket, hogy szavazzanak ránk. Az első elméletet legjobban a „doktor mandátuma” kifejezés foglalja össze. Ez azt jelenti, hogy az ország beteg, és mi vagyunk azok, akik meggyógyíthatjuk. Juttassanak minket hatalomra. Ez alapvetően egy hagyományos, konzervatív kormányzati felfogásra épül. Ez a felfogás úgy szól, hogy nézzék meg a másik csapatot, a szocialistákat. Látják, milyenek ők, és látják, milyenek vagyunk mi. Úgy gondoljuk, hogy mi jobban tudjuk irányítani az országot, észszerűbb döntéseket hozunk. Juttassanak minket hatalomra, és mi a legjobb tudásunk szerint fogjuk kormányozni az országot. Más szavakkal, a kormánynak nincs konkrét programja, hanem azt mondja a választóknak: szavazzanak a legmegbízhatóbb csoportra. Azokra az emberekre szavazzanak, akik értnek a kormányzáshoz, akik tapasztalattal és bölcsességgel rendelkeznek. Valójában mindig ez történik, mert a kormányzás nem csak arról szól, hogy végrehajtsuk a kiáltványban említett reformokat. Ugyanakkor, ha vannak olyan jelentős javaslatok,

amelyek megváltoztatják az országot, akkor ezeket be kell mutatni az embereknek, és hagyni kell, hogy megítéljék, egyetértenek-e velük. Két dolog van tehát. Az egyik: „*Mi vagyunk az észszerű emberek, szavazzanak ránk, hogy irányítsuk az országot.*” A másik: „*Mit fogunk valójában csinálni? Ha javasolunk változásokat, mik ezek? Szeretnénk előre tudni.*” Nyilvánvaló, hogy a második elmélet inkább a szocialista kormányzás fogalmához áll közelebb. Ez a gondolat, hogy egy kormány azért jön, hogy megváltoztassa az országot. Mi nem azzal jövünk, hogy megváltoztatjuk az országot. Persze, minden politikai programban vannak változtatási elemek, ez igaz. De ez nem azt mondja, hogy nem szeretjük, ahol most tartunk, és ezért szükségünk van egy új társadalomra. A konzervatívok – véleményem szerint – nem állnak ki egy új társadalom ötlete mellett, hanem azt mondják: „*Mi vagyunk az észszerű emberek, és bármi szükségeset megteszünk, hogy a dolgok működjenek.*” Ez két nagyon eltérő megközelítés. De ahogy az idő telt, különösen 1945 óta, amikor a Munkáspárt masszív reformpárti programmal nyert választásokat, a második elmélet – az, hogy listát adunk arról, mit fogunk tenni Nagy-Britannia megváltoztatásáért – mindegyik párt számára elkerülhetetlenné vált. Ennek az a problémája, hogy ez az elmélet több kormányzati beavatkozást hív elő. Egy idő után a választók elvárják, hogy egy új párt azt ígérje: több dolgot adnak nekik, fejlesztenek ezt-azt. A konzervatívok elfogadták ezt a logikát, és leginkább 1964-ben, amikor az új miniszterelnök, Sir Alec Douglas-Home, egy arisztokrata, úgy érezte, neki is szocialista módra kell sok változtatást javasolnia. Ez nem állt közel a természetéhez, de úgy gondolta, hogy ez egyszerűen elkerülhetetlen. A konzervatívok tehát, már korábban is, de különösen onnantól kezdve, belekezdtek ebbe a játékba. Így az általunk készített kiáltvány is számos változtatást javasolt. Ahogy említettem, ezek logikája az volt, hogy fokozatosan javítsuk az országot: legyőztük az inflációt, erős gazdaságot építettünk, és most annak eredményeit használjuk fel arra, hogy jobba tegyük az emberek életét itt, ott és amott. Ez tehát a döntés, amit hoznod kell, amikor kiáltványt írsz.

- *Ez egy nehéz helyzet, mert a Konzervatív Párt már nyolc éve kormányon van, számos sikert ért el, miközben minden változik a világban gazdasági és politikai értelemben is. Hogyan lehet elképzelni valami mást, valami újat, amit még meg lehetne valósítani?*
- Igen, így van.
- *Milyen volt a hangulat a párton belül? Mindenki nyugodt volt, mondván könnyű győzelem lesz, vagy mindenki inkább kicsit ideges volt?*

- Igen, nos, a válasz az, hogy a kormány – visszatekintve, és egészen a kampány kezdetéig – legtöbb ember véleménye szerint jó eséllyel nyerte volna meg a választásokat. Az ország jól teljesített. Azonban a második parlament utolsó pár évében voltak káros belső konfliktusok. Az egyik különösen emlékezetes eset a Westland helikopterek ügye volt, amely komoly belső vitát váltott ki a kormányban arról, hogy melyik cég vegye át az említett helikoptergyártót. Mrs. Thatcher a Sikorsky helikoptereket támogatta, részben azért, mert politikailag fontosnak tartotta az Egyesült Államokkal fennálló különleges kapcsolat megerősítését. Ezzel szemben Michael Heseltine védelmi miniszter, aki Thatcher riválisa volt, akkor is, előtte is, és utána is, egy európai konzorcium létrehozását szorgalmazta a helikoptergyártásra. Végül Heseltine lemondott, és az ügy tovább haladt, de a vita súlyos belső károkat okozott. Amikor a választási kampány elindult, az első napokban általános volt az optimizmus a Konzervatív Párt körében. Ám nem sokkal később elkezdtek idegeskedni. A Munkáspárt egy rendkívül erős politikai televíziós műsort sugárzott, amely egy sikeres brit filmrendező munkája volt. Ez a műsor Neil Kinnockot, aki korábban nem volt túl népszerű, komoly és jelentős potenciális miniszterelnökként mutatta be. Ez bizonytalanságot okozott az emberekben. Ráadásul kétségtelenül volt egy komoly megosztottság a kormányon belül is. Ez leginkább Norman Tebbit, az ipari és kereskedelmi miniszter és egyben a Konzervatív Párt elnöke körül gyűlt emberek és más vezető politikusok között volt érezhető.
- *Igen, igen, ő akkor már évek óta vezette a pártot.*
- Akkoriban a kampány során a Saatchi & Saatchi reklámcéget alkalmaztuk. de ez idő alatt volt egy úgynevezett „reklámügynökségek csatája”. A másik ügynökség, a Bell Pottinger, szintén nagy szerepet játszott, és néhányan azt szerették volna, ha ők veszik át a kampányt. Mrs. Thatchert a második tábor felé terelték. Ez viszont feszültséget okozott a kampány közepén, különösen Norman Tebbit és néhány, a Bell Pottingert támogató miniszter között. Én is rövid ideig érintett voltam ebben, mert egy tájékoztatót kaptunk a Downing Streeten – Steven Sherborne, én, és mások –, amely arról szólt, hogy a Bell Pottinger miért érezte úgy, hogy nem a megfelelő embereket célozzuk meg a kampány során. Véleményük szerint nem futtattunk elég hatékony stratégiát. Utólag úgy gondolom, hogy ez egy nagyon kellemetlen, de alapvetően jelentéktelen vihar volt egy pohár vízben, amely ugyan erős érzéseket szült a kabinet két tábora között, de végül nem volt jelentős hatása. Egy másik probléma az volt, hogy úgy éreztük, a médiában nem kapunk megfelelő figyelmet. Például a BBC-nek szóltunk, hogy minden este a védelmi politikánkról beszélnek, holott ez nem lesz a kampány fő témája – hiszen ezen

a téren már megnyertük a vitákat. Ehelyett azzal akartunk foglalkozni, hogy bemutassuk a gazdasági terveinket, mivel a közvélemény-kutatások azt mutatták, hogy az emberek bíznak az ezen a téren végzett munkánkban. Készítettünk egy élénk, „prédikáló” beszédet, nem vallásos értelemben, Mrs. Thatcher számára, amely inkább kampányoló hangvételi volt, de színes és figyelemfelkeltő. Ő azonban nem szerette ezt, összetépte, és újra kellett írni. Ez az egyetlen alkalom volt, amikor ilyen történt. A kiáltvány bemutatása nagyon jól sikerült. A kampány kezdetén kiváló visszajelzéseket kaptunk, és a kiáltvány nagy sikert aratott. Egy másik érdekesség a Liberális Demokraták reakciója volt. Erősen kifogásoltak egy mondatot a kiáltványban, amelyben azt állítottuk, vagyis a Liberális Demokraták azt mondták, hogy támogatjuk a brit nukleáris elrettentést, de nem akarják fenntartani annak tudományos és technikai fejlesztését. Ez azt jelenti, hogy idővel, ha semmit sem tesznek az eszközök korszerűsítéséért, az elrettentés használhatatlanná válik, és – ahogy fogalmaztunk – brit elrettentő eszköz elsorvad. Ez hatalmas felháborodást váltott ki részükről, de nekünk ez jó volt, mert tudtuk, hogy aki a nukleáris elrettentés témájában érdekelt, az ránk szavaz. A kampány elején optimizmus, a végén viszont idegesség uralkodott. Volt egy közvélemény-kutatás, amely eltért a többitől. Minden kampányban van ilyen kilógó adat, és bár normális esetben ezt figyelmen kívül hagyták volna, hirtelen pánikba estek. Pedig a többi kutatás azt mutatta, hogy kényelmes győzelmet aratunk, bár nem olyan kényelmest, mint végül elértünk. 112 fős többségünk lett, ami ugyan csökkent az előző, Falkland-háború utáni 144-es többséghez képest, de ez várható volt, tudtuk, hogy ez a szám nem tartható. Összességében nagyon jól teljesítettünk. A kampány során tapasztalt pánik és idegeskedés utólag szükségtelennek tűnik, de ez jellemző a hatalmi harcokra – ha úgy tűnik, hogy veszítesz, mindenki pánikba esik.

- *Említette a BBC-t, amely független, de a kampányban sok olyan újság szerepel, amelyek konzervatív beállítottságúak, például a Mail, a Telegraph, a Sun és a Daily Express, és számos lap támogatta a Konzervatív Pártot vagy a kampányt. Hogyan lehet ezt elképzelni? Ez egy szervezett együttműködés a sajtóval, vagy organikus módon alakul így?*
- Először is, néhány újság hagyományosan a Munkáspártot támogatja, mások a Konzervatívokat. Régebben létezett egy hagyományosan liberális lap, a Manchester Guardian, de az idővel a Munkáspárt oldalára állt.
- *Igen, ezt olvastam a kampányokról. Megvizsgáltam a Mail és a Guardian cikkeit, és megpróbáltam összerakni a kampány két narratíváját bal- és jobb oldalon.*

- Ez egy érdekes megközelítés. Szóval az első dolog, hogy ezek a hagyományos kapcsolatok nem feltétlenül adják vissza a tudósítások teljes képét. Nem feltétlenül, mert a vezércikkeket egy újságírói csoport írja, míg a híreket egy másik. Minden újságban így van, például a *Telegraph*-nál dolgoztam a '70-es évek nagy részében, és a politikai osztályon voltam a parlamentben. Gondoljon bele: a legtöbb vázlatíró, aki a parlament színházi értékelőjeként működik, és még legalább három újságíró. Bocsnat, néhányan tiszta riporterek voltak. Az ő dolguk az volt, hogy jegyzeteljenek, rögzítsék a parlamenti beszédeket, és azokat újságméretre szabják. Akkoriban minden parlamenti napra jutott egy teljes oldalnyi parlamenti beszéd. Most, a kulcsfontosságú szereplők azonban nem a parlamenti tudósítók voltak, hanem a politikai riporterek, akik a lobbikon keresztül dolgoztak. Magyarán, mindkét párttól privát eligazításokat kaptak.
- Szóval Ön nem a sajtóval, nem az újságokkal dolgozott együtt, hanem kifejezetten az újságírókkal?
- Nos, a Parlamentben a lobbik azokból az újságokból állt, amelyeknek politikai tudósítók voltak. Szóval, először is, kollégákkal dolgozol együtt, akik különböző híreket hoznak, és ez segít megőrizni a hitelességet. Nem fogsz torzítani a híreken, mert amikor megírod a riportot – például egy interjút a miniszterelnökkel –, a többiek is ugyanazt csinálják. Ha a beszámolók eltérnek, az emberek azt fogják mondani: „Várjunk csak, ezt vagy azt mondta?” Szóval mindenki vigyáz a másik hitelességére. Másrészt, a tudósítások dolga az események leírása, még akkor is, ha enyhe elfogultság van jobbra vagy balra. Senki nem fogja azt írni, hogy a miniszterelnök zseniális beszédet mondott, ha valójában rosszat mondott. Egyszerűen azért nem, mert a többi lap is létezik, és gyorsan kiderülne, ha nem mondasz igazat. Szerintem ez egész jól működött. Ebben a választásban tudtuk, hogy a *Telegraph* támogatni fog minket a vezércikkekben. Földrengésszerű esemény lett volna, ha a *Telegraph* azt írja, hogy szavazzatok a Munkáspártra. Közel került ahhoz, hogy ezt tegye, de végül nem. Én írtam azt a vezércikket Jim Callahanról, amely megjelent a választás előtt két vagy három nappal. Ez egy nagyon tisztességes összefoglaló volt a karrierjéről, sok elismeréssel és sok kritikával. A végén viszont azt írtuk, valami olyasmit, hogy „A miniszterelnök a politikai életünket meghatározó erények mintaképe, amelyekhez politikai karrierje sajnos sokszor nem méltó.” Elnézést, eltértem a tárgytól. Csak azt akartam mondani, hogy ebben a választásban viszonylag egyértelmű volt, hogy a *Telegraph*, a *Times* – amelyet ekkoriban Rupert Murdoch birtokolt, aki személyesen szimpatizált a miniszterelnökkel – támogat minket. A *Guardian* inkább mérsékelt Munkáspárti volt, a *Mirror* pedig hagyományos

munkáspárti, osztályharcos irányvonalat képviselt. Ez rendben is volt a mi szempontunkból. Ő, és a *Financial Times* végül a mi oldalunkra állt, bár az évek során folyamatosan balra tolódott. A sajtó és a politikusok kapcsolata ebben a választásban nem különbözött lényegesen a legtöbb háború utáni választástól. Talán egy kicsit jobb volt, nagyon kicsit jobb, mert a társadalomban általános érzés volt, hogy a Thatcher-kormányok sikeresek voltak, és sok dolgot jól csináltak, különösen a külpolitikában. Világos volt, hogy a hidegháborús álláspontunk a lakosság többségének szimpátiáját élvezte. Tehát ez valószínűleg kedvezőbb volt számunkra, de ugyanakkor ne feledje a hirdetési ügynökségek házon belüli vitáit, amelyeket említettem, nagyon erősen lefedték, mert jó történet volt. És ez mindig az újságírók fő szempontja: jó történet-e? Ha van egy jó sztorid, valaki azt mondhatja: „Nem örülhetsz ennek. Tudod, hogy a másik oldalon állsz, és ez nagyon árt neki.” Hát, lehet, hogy árt, de ez van. Ez egy jó történet.

- *Hadd térjek vissza a beszédekhez. Lenne néhány kérdésem ezekkel kapcsolatban. Mrs. Thatcher rengeteg kampányrendezvényen vett részt, és számtalan beszédet mondott. Hogyan lehet leírni a retorikai stílusát? Hogyan tudjuk elképzelni ezt a munkát? Teljes beszédeket írt, vagy csak bullet pointokat a kampány során?*
- Nos, Mrs. Thatcher mindig ideges volt a választások idején. Mindig feszült volt, és érthetően, hiszen, ha te vagy miniszterelnök, vagy a párt vezetője 1979-ben, tudod, hogy téged fognak felelőssé tenni az eredményért.
- *Mint a kampány arcát.*
- Nincs kétség, hogy vagy miniszterelnök leszel, vagy maradsz, vagy pedig kikerülsz. Mindenki kedves lesz hozzád, de egy hónappal később már nem leszel miniszterelnök. Ez természetesen nagy stresszt okoz. Amennyire emlékszem, ebben a kampányban volt egy másik oka is a stressznek: egy fogászati műtét. Nem volt teljesen sikeres, és szüksége lett volna egy újabb beavatkozásra, ez pedig zavarta az alvását. Ő amúgy sem igényelt sok alvást, de ez azért megviselte. Szerintem a kampány szervezése sem segített. Írtam egy jegyzetet arról, hogy a dolgok így működtek: reggelente volt egy eligazítás. Ő megjelent valamilyen miniszterrel és egy aktuális témával, majd beszélt a kampány újságíróival. Válaszoltak kérdésekre, és az újságírók mindig próbálták rajtakapni a politikusokat, ellentmondásokra mutatva rá, és így tovább. Ez mindig okozott némi stresszt. Ezután felszállt a kampánybuszra, és a nap hátralévő részében kampányolt, tartott egy vagy több beszédet, majd valószínűleg egy nagyobb beszédet

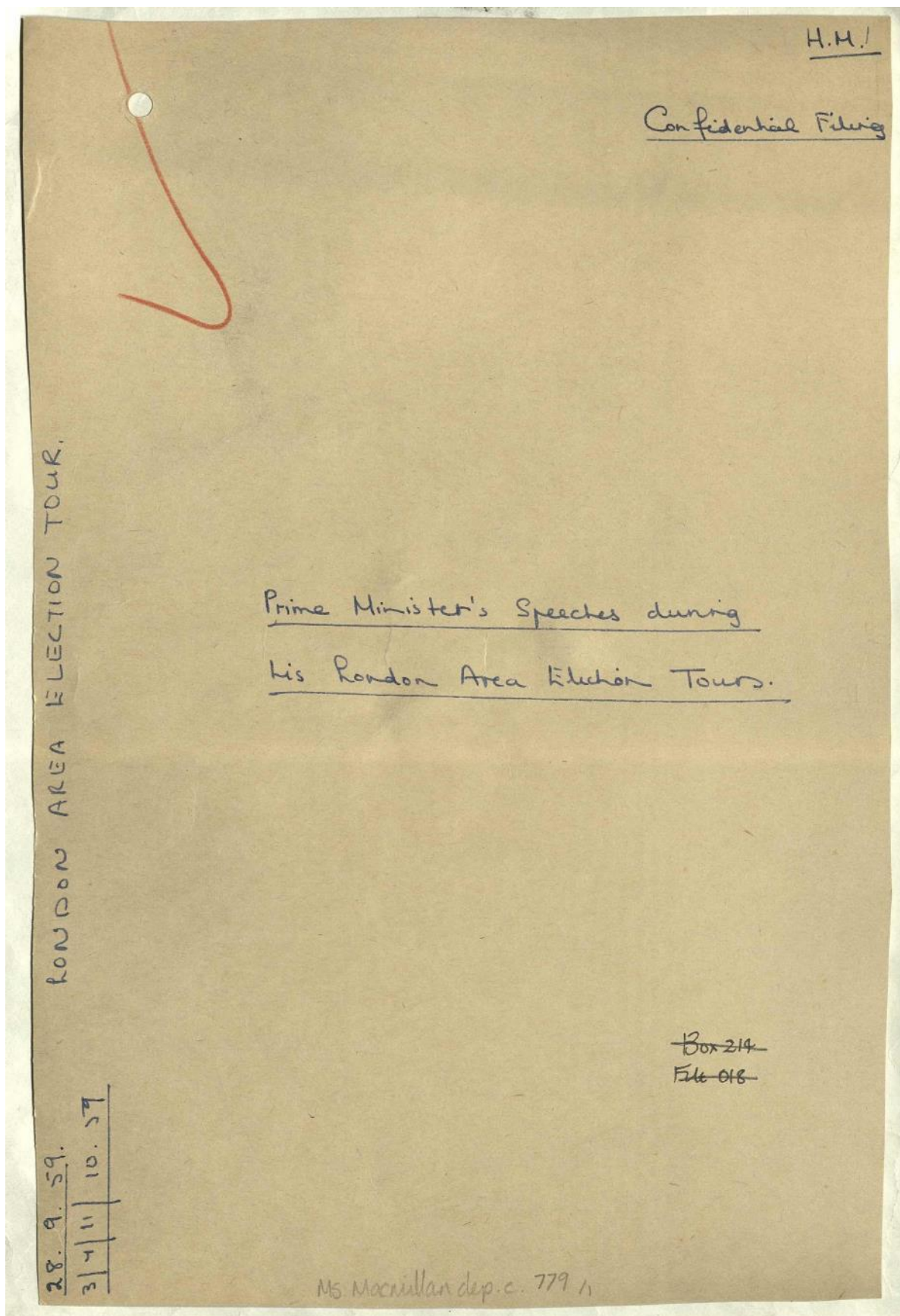
az este folyamán. Ezután visszatért, aludt, és nagyon korán kelt, hogy megbeszéljék, mit írtak az újságok, milyen hatással voltak a kampányra, és hogyan válaszoljanak a kormányt ért kritikákra. Én azt mondtam, hogy ezt a megbeszélést este 10-kor is meg lehetne tartani. Lehetne szerezni néhány reggeli újságot, meginni egy whiskyt, kicsit lazítani, átnézni a híreket, és megbeszélni, mit kellene mondani. Ezután az ilyen jellegű feladatokat átadhatnák nekünk, hogy reggel 7-re, nem pedig 6-ra készen álljon minden. Ő pedig aludhatott volna egy jó éjszakát, nem lett volna ennyire kimerülve. De ragaszkodtak ahhoz, hogy a reggeli megbeszélés legyen a legfontosabb, ami szerintem hiba volt. A lényeg az, hogy napi szinten időt kellett volna adni neki a pihenésre, kikapcsolódásra. Ő szeretett a nap végén leülni, inni egy pohár whiskyt, lazítani, beszélgetni, kikapcsolódni. Ez nagyszerű. Így kell ezt csinálni. De persze, hogy így is megvan a szokásos nyomás, megvan az a tény, hogy a fogászati műtét miatt nincs igazán jól. Ott van az a tény, hogy a kampány előkészületei miatt sokáig fennmarad, és korán kell kelnie reggel. Úgyhogy úgy gondoltam, hogy ez hiba, és ezt meg is mondtam, de valószínűleg már túl késő volt ahhoz, hogy változtassanak rajta. A kampány során emiatt idegesebb és feszültebb volt, és ez hozzájárult az ügynökségek közötti feszültségekhez is. Néhány rossz közvélemény-kutatási eredmény pánikot okozott, ami nagy vitákat szült. Az idősebb kampányszakemberek – akik már sokszor átmentek hasonló helyzeteken, de nem viselték a közvetlen felelősséget, mint a miniszterelnök vagy a miniszterek – nyugodtabbak voltak. Ők azt mondták: „Ne aggódjatok, nagy többséggel fog nyerni.” És igazuk volt, de nem várhatod el a felelősséget viselőktől, hogy így gondolkodjanak.

- *Hány ember dolgozott a beszédein a kampány során? Ön vezette ezt az egységet, de hány másik ember vett részt a munkában?*
- A beszédek megírását Steven Sherborne, a politikai titkár és én vezettem. Más emberek jöttek-mentek. Mi voltunk a hazai csapat, ha úgy tetszik. De sokan mások is részt vettek benne. Nem állítom, hogy mi voltunk az egyetlenek. A probléma Thatcher beszédeivel az volt, hogy túl sokan dolgoztak rajtuk. Az utolsó pillanatban mindig megjelent valaki, és amikor már úgy tűnt, minden készen van, új ötleteket hozott. Ő pedig azt mondta: „Ó, jó, John Gunnar, ő fantasztikus, biztos valami jót hoz.” És bár John valóban jó volt, senki sem akarta újraírni az egészet. John is tudta ez, tudom jól. Voltak más kiemelkedő személyek is, például Paul Johnson történész, Hugh Thomas történész, akik küldtek ötleteket. De a kampány vége felé a „hazai csapat” dominált, mert mi voltunk ott, és a miniszterelnök megbízott bennünk. Kivéve, amikor úgy gondolta, hogy hibát követtünk

el. Például egyszer nagyon bosszús volt egy beszéd miatt, amelyben úgy tűnt, mintha színésznőként viselkedne a színpadon. Szóval igen, így történt.

- *Rendben, csak egy utolsó kérdés. Személy szerint, Ön szerinte mi volt a kampány kulcstémája? Mi volt a legfontosabb, vagy mi volt a kedvence? Mit gondol, mi volt a sikeres kampány kulcsa?*
- Nos, a kampány kulcsa kétségtelenül az ország növekvő jóléte volt, valamint az a tény, hogy legyőztük az inflációt. A munkanélküliség még mindig magas volt, de csökkenő tendenciát mutatott. Ez magyarázta a kampány nagy részét. Egy másik fontos tényező, amely bizonyos személyek számára különösen jelentős volt, az az, hogy Mrs. Thatcher világszinten ismert személyiséggé vált. Az év elején Moszkvában járt. A falklandi háború után például az angolai kormány kérte fel arra, hogy közvetítsen egy belső békefolyamat során Angola számára. A Ronald Reagannel való kapcsolata valóban fontos partnerség volt – ma már tudjuk ezt. A lényeg azonban az, hogy a konzervatívok ezt határozottan kiemelték. Ugyanakkor az is érzékelhető volt, hogy rendkívül kompetens politikusnak tartották. Az is volt. Széleskörű, pozitív vízióval rendelkezett az országról, és úgy tűnt, minden tekintetben helyreállítja Nagy-Britanniát. Gazdaságként helyreállította. Globális hatalomként helyreállította. Működő országként helyreállította. Tehát mindezek megvoltak. Tudod, az emberek között volt egy kiváló vicc róla: „Ó, éppen egy burzsoá hangulatában van.” De az igazság az, hogy mindannyian őszintén büszkék voltunk rá. Egy másik összehasonlítás a Gloriana volt, ami azt hiszem egy híres vers I. Erzsébetéről. Egyébként, ha szeretnél erről még többet beszélni, javaslom, hogy legközelebb folytassuk.

2. Melléklet: Harold Macmillan beszédeinek korabeli iratai az 1959. évi kampányból

2

CONSERVATIVE AND UNIONIST CENTRAL OFFICE

RELEASE TIME

6954

14.30 hours/28 Sept. '59

Extract from a speech by the Rt. Hon. Harold
MACMILLAN (Bromley) Prime Minister and First Lord
of the Treasury, at Acton on Monday 28th September
1959.

Mr. Gaitskell tells us that there will not be any problem about finding the cash. He was talking last week of paying for all his party's programme by taxing business expense accounts and capital gains. Indeed he suggested that far from increasing taxation they might even reduce it a bit.

Well once again let us judge words about the future by deeds in the past. All these expense accounts, capital gains and the rest went on under the Socialist Government. The law about them was just the same then as it is now. It was settled in its present form by Sir Stafford Cripps - no lenient critic of abuse - in 1948. In 1951 Mr. Gaitskell was Chancellor of the Exchequer, and he found it necessary to raise nearly £400,000,000 extra in taxation. Did he do it this easy way? Did he use the method of what dentists used to call "painless extraction"? He did not - because he could not. He did it the hard way - the hard way for you. I mean.

He put an extra 6d. on the income tax. He put purchase tax up by £29,000,000. He put the entertainments duty up by £10,000,000. He put petrol up 4½d. a gallon. And for good measure he put a charge on teeth and spectacles under the Health Service. Next time he says it will all be different. And he expects you to believe him. All this sort of talk is just an insult to the intelligence of ordinary people.

Two very encouraging things
have happened today.

One at home and one abroad.

At home we have the ^{new material} ~~employment~~ figures.

They show
that even in this month of September
which is not normally
a good month

there has been a quite spectacular
fall in unemployment ~~to 1.9 per cent~~
22000 down.

~~full employment.~~ ^{national} ~~figures~~
^{means} ~~the~~ ^{figures}
of 1.9% ^{Full employment}

There are still the local pockets
with which we are ~~dealing~~ ^{are already}
and intend to deal ~~with~~ ^{dealing}

~~with~~ ^{by} ~~with~~ more flexible and more
effective powers.

To arm us with these
will be our first measure
in the new Parliament.

A much more constructive Bill
than one which the Socialists would
introduce

which I suppose would be
the re-nationalisation of steel
and thus bring chaos into a
great basic industry.

One of the most satisfactory features
is that since the end of the school
year

~~in July~~ *in July* ~~the July~~

94% of all the children leaving school
have got themselves into jobs already.

That is fine news
nor is it just words .
it is deeds.

~~Stick to the Facts.~~

The other good bit of news
comes from America.

The President has had a very good meeting
with Mr. Khrushchev.

It is clear that
two good points have been gained.

First,

an agreement that negotiation
is to take the place from now on
of ultimatum,

threat

and threat of force.

The second is
that the way is clear to the Summit.

I am proud that Britain
~~has cleared the way to the Summit.~~

has helped to clear the
way

6

Mat. used on
Monday, Sept. 28

Mr. Gaitskell tells us
that there won't be any problem
about finding the cash.

He was talking last week
of paying for all his party's programme
by taxing business expense accounts
and capital gains.

Indeed he suggested
that far from increasing taxation
they might even reduce it a bit.

Well once again
let's judge words about the future
by deeds in the past.

All these expense accounts,
capital gains and the rest
went on under the Socialist Government.

The law about them
was just the same then
as it is now.

It was settled in its present form
by Sir Stafford Cripps -
no lenient critic of abuse -
in 1948.

In 1951
Mr. Gaitskell was Chancellor of the
Exchequer,
and he found it necessary
to raise nearly £400 million extra
in taxation.

Did he do it this easy way?

Did he use the method
of what dentists used to call
"painless extraction"?

He didn't -
because he couldn't.

He did it the hard way -
the hard way for you I mean.

=

He put an extra 6d. on the income tax.

He put purchase tax up
by £29 million.

He put the entertainments duty up
by £10 million.

He put petrol up 4½d. a gallon.

And for good measure
he put a charge on teeth
and spectacles
under the Health Service.

Next time
he says
it will all be different.

And he expects you to believe him.

All this sort of talk
is just an insult
to the intelligence
of ordinary people.

D

Really I think
that Mr. Gaitskell
is beginning to lose his head.

Apart from these desperate bids
he is now starting to insult
at least half of his fellow country-
men.

He said last night
that the Conservative Party
is the party of privilege,
of snobs
and the servile
and the stuffed shirt -
the party that stands between
the British people
and their freedom.

Since everybody knows
that whatever the result of the Election
there will be something of the order
of 12 million people or more
who will vote
for the Conservative Party
this seems to me
a most extraordinary statement.

11

Really I think
that Mr. Gaitskell
is beginning to lose his head.

Apart from these desperate bids
he is now starting to insult
at least half of his fellow country-
men.

He said last night
that the Conservative Party
is the party of privilege,
of snobs
and the servile
and the stuffed shirt -
the party that stands between
the British people
and their freedom.

Since everybody knows
that whatever the result of the Election
there will be something of the order
of 12 million people or more
who will vote
for the Conservative Party
this seems to me
a most extraordinary statement.

Really I think
that Mr. Gaitskell
is beginning to lose his head.

Apart from these desperate bids
he is now starting to insult
at least half of his fellow country-
men.

He said last night
that the Conservative Party
is the party of privilege,
of snobs
and the servile
and the stuffed shirt -
the party that stands between
the British people
and their freedom.

Since everybody knows
that whatever the result of the Election
there will be something of the order
of 12 million people or more
who will vote
for the Conservative Party
this seems to me
a most extraordinary statement.

Really I think
that Mr. Gaitskell
is beginning to lose his head.

Apart from these desperate bids
he is now starting to insult
at least half of his fellow country-
men.

He said last night
that the Conservative Party
is the party of privilege,
of snobs
and the servile
and the stuffed shirt -
the party that stands between
the British people
and their freedom.

Since everybody knows
that whatever the result of the Election
there will be something of the order
of 12 million people or more
who will vote
for the Conservative Party
this seems to me
a most extraordinary statement.

Really I think
that Mr. Gaitskell
is beginning to lose his head.

Apart from these desperate bids
he is now starting to insult
at least half of his fellow country-
men.

He said last night
that the Conservative Party
is the party of privilege,
of snobs
and the servile
and the stuffed shirt -
the party that stands between
the British people
and their freedom.

Since everybody knows
that whatever the result of the Election
there will be something of the order
of 12 million people or more
who will vote
for the Conservative Party
this seems to me
a most extraordinary statement.

Mr. Gaitskell tells us that there won't be any problem about finding the cash. He was talking last week of paying for all his party's programme by taxing business expense accounts and capital gains. Indeed he suggested that far from increasing taxation they might even reduce it a bit.

Well once again let's judge words about the future by deeds in the past. All these expense accounts, capital gains and the rest went on under the Socialist Government. The law about them was just the same then as it is now. It was settled in its present form by Sir Stafford Cripps - no lenient critic of abuse - in 1948. In 1951 Mr. Gaitskell was Chancellor of the Exchequer, and he found it necessary to raise nearly £400 million extra in taxation. Did he do it this easy way? Did he use the method of what dentists used to call "painless extraction"? He didn't - because he couldn't. He did it the hard way - the hard way for you I mean.

- 2 -

Check
with
C.C.O.

He put an extra 6d. on the income tax. He put purchase tax up by £29 million. He put the entertainments duty up by £10 million. He put petrol up 4½d. a gallon. And for good measure he put a charge on teeth and spectacles under the Health Service. Next time he says it will all be different. And he expects you to believe him. All this sort of talk is just an insult to the intelligence of ordinary people.

Copy sent to
Lord Poole.

CS¹⁷

September 28, 1959

...

The Prime Minister has asked that the attached point which he will be making in his speeches this afternoon (the first one is at Acton at 2.30 p.m.) should be issued to the Press at lunch time.

TJB.

Gerald O'Brien, Esq.,
Conservative Central Office.

Mr. Gaitskell tells us that there won't be any problem about finding the cash. He was talking last week of paying for all his party's programme by taxing business expense accounts and capital gains. Indeed he suggested that far from increasing taxation they might even reduce it a bit.

Well once again let's judge words about the future by deeds in the past. All these expense accounts, capital gains and the rest went on under the Socialist Government. The law about them was just the same then as it is now. It was settled in its present form by Sir Stafford Cripps - no lenient critic of abuse - in 1948. In 1951 Mr. Gaitskell was Chancellor of the Exchequer, and he found it necessary to raise nearly £400 million extra in taxation. Did he do it this easy way? Did he use the method of what dentists used to call "painless extraction"? He didn't - because he couldn't. He did it the hard way - the hard way for you I mean.

- 2 -

Check
with
C.C.O.

He put an extra 6d. on the income tax. He put purchase tax up by £29 million. He put the entertainments duty up by £ million. He put petrol up 4½d. a gallon. And for good measure he put a charge on teeth and spectacles under the Health Service. Next time he says it will all be different. And he expects you to believe him. All this sort of talk is just an insult to the intelligence of ordinary people.

It was settled on its front from Sir Stafford Cripps - no Communist critic of it - in 1948

Mr. Gaitskell tells us that there won't be any problem about finding the cash. He was talking last week of paying for all his party's programme by taxing business expense accounts and capital gains. Indeed he suggested that far from increasing taxation they might even reduce it a bit.

Well once again let's judge words about the future by deeds in the past. All these expense accounts, capital gains and the rest went on under the Socialist Government. The law about them was just the same then as it is now. In 1951 Mr. Gaitskell was Chancellor of the Exchequer, and he found it necessary to raise nearly £400 million extra in taxation. Did he do it this easy way? Did he use the method of what dentists used to call "painless extraction"? *He didn't - because he couldn't* He did not. He did it the hard way - the hard way for you I mean.

He put an extra 6d. on the income tax. He put Check purchase tax up by £29 million. He put the entertain- with CCO ments duty up by £ million. He put petrol up (by)

E. R.

- 2 -

4½d a gallon. And for good measure he put a charge on teeth and spectacles under the Health Service. Next time he says it will all be different. And he expects you to believe him. All this sort of talk is just an insult to the intelligence of ordinary people.

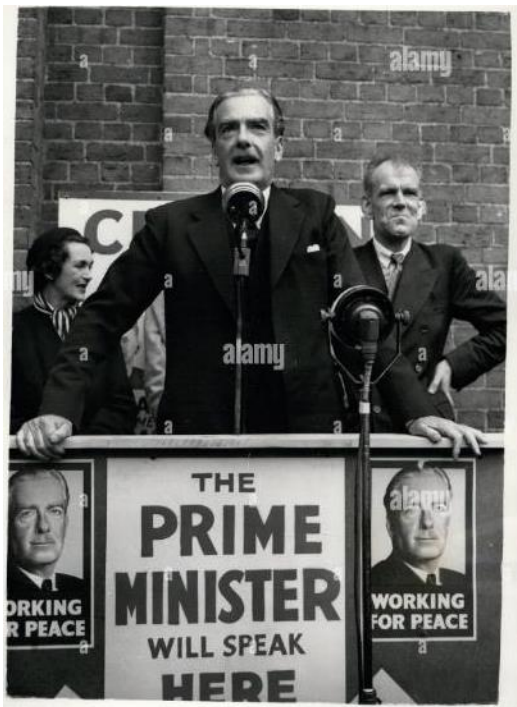
3. Melléklet: Az egyes kampányok képekben

1 – 2. kép: Választási plakátok 1945-ben és Winston Churchill, valamint a felesége egy Woodford-i kampányeseményen.

3-4. kép: Winston Churchill beszédet mond egy Liverpooli kampányeseményen és a *Daily Mirror* ominózus „Whose finger is on the trigger?” címlapja (1951)

5 – 6. kép: Anthony Eden egy választási eseményen beszél a párt szimpatizánsaihoz és a BBC egyik első választási műsorainak egyik

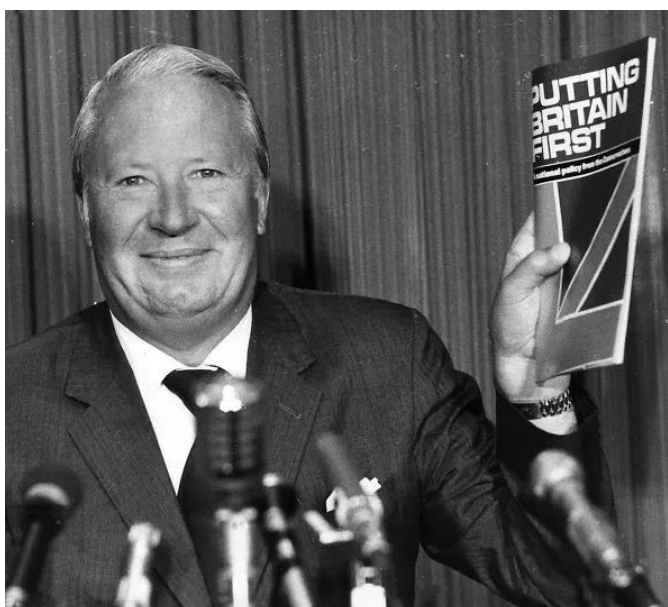

7 – 8. kép: Harold Macmillan a kampányban és otthonában (a BBC adásában) Selwyn Lloyd-al (1959).

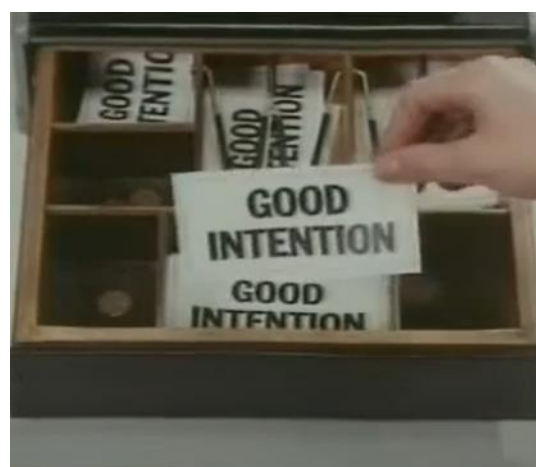

9 – 10. kép: Edward Heath gördeszkán és az 1966-os eredményeket váró tömeg a Trafalgar squaren.

11-13. kép: Edward Heath arcai. Fentről lefelé: az 1970-es siker után a Downing street bejáratánál, 1974 elején egy kampányeseményen és ugyanabban az évben a toy manifesztumot bemutató sajtótájékoztatóján.

14-17. kép: Margaret Thatcher az 1979-es győzelem pillanatában, majd négy évvel később a párt választási maifestójával, mellette egy pillanatkép az 1979-es „Good Intention” címet viselő televíziós reklámjuktól (1979) alul pedig konzervatív szimpatizánsok ünneplik az 1987-es győzelmet.